

کلیاتِ فیض

غالبِ سند حضرت فیض بخشا پوریؒ

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

”ان من الشعر لحكمته وان من البيان لسحراً“

بیشک شعر و حکمت آہی ۽ بیان و پاوری

کُلیاتِ فیض

تصنیف لطیف

ماہر علوم عقلی و نقلی، واقف رموز فقر و ولایت

شاعرِ شعرِ بیان، شہنشاہ تغزل غالبِ سند حضرت فیض بخشاپوری

مرتب و مقدمہ نگار

شاعرِ اہلبیت سید اظہر حسنی گیلانی گھوٹکی

صدر جمعیت الشعراء سند

نگران

شاعرِ سند ڈاکٹر عبدالجبار عابد لغاری

مہتمم

نواز علی نواز بومکی

نائب صدر

غالبِ سند فیض بخشاپوری اکیڈمی سند

سناسنام ڪتاب

حقوق مالڪن وٽ هٿيڪا

ڪتاب جو نالو	:	ڪليات فيض
ڪلام	:	غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري
بار اول	:	سال 2070 ع
ڇپائيندڙ	:	نواز علي نواز ڊومڪي نائب صدر غالب سنڌ فيض بخشا پوري اڪيڊمي سنڌ
	:	قصر الادب فيض منزل اسٽيڊيم روڊ، جيڪب آباد 0308-8327600 / 072-2655100
پروف ريڊنگ	:	سيد اظهار حسني گيلاني، مراد علي نور، قطب الدين تاب، ڊاڪٽر عبدالجبار عبدالغاري
مددگار	:	پروفيسر سيد قلندر شاهه لڪياري ۽ ڊاڪٽر اسد جمال پلي
ڪمپوزنگ سنڌي	:	منظور احمد جوڻيجو ۽ شاهد شاهه الرزاق ڪمپوزنگ سينٽر رابع اسڪوائر حيدرآباد 0333-2634650
ڪمپوزنگ اردو	:	پتائي ڪمپوزنگ سينٽر، کوکر محلو حيدرآباد رفيق احمد ۽ مرتضيٰ
لي آئوٽ	:	مور ساگر ۽ افتخار احمد خان (شاني خان)
ڇپيندڙ	:	لطيف پرنٽرز، گاڏي کاتو حيدرآباد 0333-2628301
قيمت	:	Rs. 800/-

ملڻ جا هنڌ

قصر الادب فيض منزل اسٽيڊيم روڊ جيڪب آباد

۽ سنڌ جا مشهور سمورا بڪ اسٽال

انتساب

پنهنجي جدِ امجد عاشق رسول غالب سنڌ حضرت فيض
بخشاپوريؒ جو مجموعو ڪلام جنهن ۾ حمد، نعت، سلام،
قصيده، غزل ۽ شاعريءَ جون مختلف اصناف ته هن کي داناءُ
سبل، ختم الرسل ۽ مولاءِ ڪل حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جي
نام نامي اسر گرامي سان منسوب ڪيان ٿو.

طالب دعا

نواز علي نواز بومڪي

وائيس پريزيڊنٽ

غالب سنڌ فيض بخشاپوري اڪيڊمي

جيڪب آباد.

فهرست

- 25 سید اظہر گیلانی ■ تمحید و تمجید
- 63 قطب الدین "تاب" ■ تقریظ
- 66 فیض بخشاپوری ■ طلوع تحریر
- 75 حافظ خیر محمد اوحدی ■ مقدم
- 81 فیض بخشاپوری ■ تمہید تحریر
- 89 فیض بخشاپوری ■ تمہید و مقدم "شعلہ عشق"
- 95 ڈاکٹر عبدالجبار "عابد" لغاری ■ شہنشاہ تغزل غالب سندھ
- 119 سیف اللہ خالد یوسفناٹی ■ غزل جو شہنشاہ
- 123 نواز علی "تواز" بومکی ■ درویش خدا مست

حمد، نعت و قصیدہ

- 141 ■ ہو لاشریک و واحد بہ وجود واحدانہ
- 143 ■ ہر گھڑی ورد زبان، اللہ ہو اللہ ہو
- 145 ■ ہر ہنڈ پنہان ہر جا مظہر باہو لاہو الاہو
- 147 ■ چو خدا یا ہو پیو مون تی ستر ہر دم کری
- 149 ■ جلوہ طراز عرش معظم ﷺ
- 151 ■ دُئر آئینہ روہ حقیقت یا رسول اللہ ﷺ
- 154 ■ آئینہ حق حامل قرآن محمد ﷺ
- 156 ■ لب یزدان تی اذکار محمد ﷺ

- 158 ▪ انوار محمد ﷺ کان آهي ڪونه و مڪان نور
- 160 ▪ حاصل هر دو جهان عشق رسول
- 161 ▪ محمد حامد و ممدوح يزدان
- 162 ▪ خدا شاهد جو آهي عرش عالي گهر محمد جو
- 164 ▪ عرش اعظم جا مڪين سو سو سلام
- 165 ▪ عارض انور کان آهي نور جي برسات اڄ
- 167 ▪ درود اي داور خير الانامي
- 169 ▪ موليٰ علي امام علي مرتضيٰ علي
- 171 ▪ حسين عليه السلام
- 173 ▪ عرش برين تي ذڪر زبان خدا حسين
- 176 ▪ احمد جي جان حسين خدا جي زبان حسين
- 180 ▪ لاوارثيءَ ڪعبهءِ ڪعبا تي رٿان ٿو
- 183 ▪ هر آدمي جي دل ۾ آهي غم حسين جو
- 189 ▪ محبوب مهر رخ ڏسي خندان صبح صبح
- 191 ▪ نه تون وسرين نه آيو هو خدا ياد
- 193 ▪ سرويا دست و بازو دل جگر بند
- 195 ▪ دل کي آهي خواهش داغ فروزان المدد
- 197 ▪ ٿي ويو نظاره رخ جانان بروز عيد
- 199 ▪ ٿيو جلوه نما دل ۾ نگار نوبهار آخر

- 201 ■ زیر پناه، سرور عالم پناه ڪر
- 203 ■ قطره هاءِ خون، ڪشته جوهر تلوار يار
- 205 ■ سينءِ آسمان تي هي اختر
- 207 ■ ٿيو جو جلوه گر ميخانه بدوش
- 209 ■ آتش گل ۾ فروزان آه فطرت جو چراغ
- 211 ■ سر لاغر نه آهي ابرو، شمشير جي قابل
- 213 ■ دل وحشي نه آهي دلريا جي پيار جي قابل
- 214 ■ دل وحشي آ وحشت ۾ سر سودا آ سودا ۾
- 216 ■ هو مست نازر سيد ٿيو، جڏهن دامر عجز و نياز ۾
- 218 ■ گهر ۾ رهيو نه ڪعبه و ديرو ڪنشت ۾
- 219 ■ سر تسليم خم هر دم پيو هو هن جي قدمن ۾
- 221 ■ فرقت جا داغ متجي ويا وصل يار ۾
- 223 ■ پريشان انتظار ٿامه بر ۾
- 225 ■ مضطر ٿو گذاريان دل مضطر زدگي ۾
- 227 ■ خال بياھ آ خط رو، نگار ۾
- 229 ■ ڏٺو مون خسرو خوبان وحي اڄ بزم خوبان ۾
- 230 ■ قاهر ڪيو مون دوست کي دامر نياز ۾
- 232 ■ مزار ڪشته غم جو نشان ناهين مزارن ۾
- 234 ■ سجدو ڪعبه ۾ ڏنم رتبو و جاير چا ڪير

- 236 ■ بجاءِ كعبه طواف نگار خانہ کير
- 238 ■ ترڪ بتخانہ حرم خانہ کير
- 240 ■ تنهنجي زلف جي زنداني کي پيرن ۾ زنجير ڏنر
- 242 ■ جڏهن نسيم سحر کي شريڪِ ڪار کير
- 244 ■ هر در اشڪِ زينتِ مزگان ڪري ڇڏير
- 246 ■ هلالِ ابرو ۽ جانان بصورتِ صمصام
- 248 ■ لاله لبِ جلوب تي آ زرین جام
- 250 ■ ڏنر روز قيامت ۾ جو فتنه سرو قامت ۾
- 252 ■ رگِ جان ٿي وئي پيوست آهي تار بستر سان
- 254 ■ جزمهر جبينِ داور محشر نه گهران ٿو
- 256 ■ پيوست آه سر در عالم پناه سان
- 258 ■ نالان آهي دل تنهنجي بيداد گري کان
- 260 ■ علي الصباح ڪرن ٿا طواف ميخانہ
- 262 ■ دل نادان نه ڪرمون کي حيران
- 264 ■ ڪرباد صبح گاهي، واگره زلف پيچان
- 266 ■ آئي نسيم مشڪِ فشان ڪو ۽ يار کان
- 268 ■ اي جانِ جان مان توکان سواءِ جان کي ڇا ڪيان؟
- 271 ■ گم ٿي وئي آهي دل غمِ ديده نظر کان
- 273 ■ تاجدارِ سخنوان آهيان

- 275 ▪ خودي کي خواب غفلت کان جڏهن بيدار ڏسندا سون
- 277 ▪ ڪريان مان چو نه سیر وڃي ڪوه طور جو
- 279 ▪ هو باده فروش آيو ميخانه بدوش آيو
- 281 ▪ جلوي ۾ جمال رخ جانان نظر آيو
- 282 ▪ آمد جو ڪري مه جبين انجام نه آيو
- 284 ▪ تڪيندي رات وڻي گذري افق کان آفتاب آيو
- 286 ▪ عجب انداز سان پنهنجي گلستان ۾ بهار آيو
- 288 ▪ مهر روبي نقاب ٿي ويندو
- 290 ▪ سربزانو ناتواني کان رهيو رنجور هو
- 292 ▪ ڪڏهن محو محو شباب هو
- 295 ▪ هر لحظ، مست ناز کي هويا بدست هو
- 297 ▪ روز محشر جو مهر تاب آيو
- 299 ▪ سرخسنگي کان دوش تي منهنجي ويال هو
- 300 ▪ سوال وصل ۾ قاصد نه لاجواب نه هو
- 301 ▪ شب تيره و تار آ دل داغدار کي چا ٿيو
- 302 ▪ آيو جو بي نقاب صنم پرده پوش هو
- 304 ▪ اڙير جو هن جي دل ۾ اڏيل جام چاه هو
- 306 ▪ چا خوشي همدم جو مون کان غم ويو
- 308 ▪ چهره ڏٺو وڃي مون رخ لعل فام جو

- 310 ■ بيعت خدا سان آه بهانو آ پير جو
- 312 ■ حال نرگس جو ٻڌي مستي ورعنائِي جو
- 314 ■ بيداد ڏس جو بي سبب مون کان خفا رهيو
- 316 ■ همنشين خويان سان جو شوخ و شمائل ٿي ويو
- 318 ■ فنا آئينءِ هستي بزرنگ شبستان هو
- 320 ■ نقاب زلف شب گون کان جو رو، مه جبين نڪتو
- 322 ■ ناوڪ يار جو دل صد تار کان نڪتو
- 324 ■ مشاط چشم مست ٿي مستانه ٿي ويو
- 326 ■ حق پرستي ۾ جو مصلو ٿيو، خوب ٿيو
- 327 ■ هر روز روز محشر آ، هر شب شب فراق
- 329 ■ جلوه گر جو خوش جمال و خوش رخ و خوش نامر ٿيو
- 332 ■ چمن ۾ ڀرتو حسن و جمال يار ڏسو
- 334 ■ آ شفته سر زلف گره گير رهان ٿو
- 336 ■ کمال ظلم سان بيداد گر کمال ڪيو
- 338 ■ صليب و سلاسل صلو عاشقي جو
- 340 ■ آ قيامت هڪ اداء ناز سروناز جو
- 342 ■ هي ستمريده جو پيش داور محشر ٿيو
- 344 ■ خدا ڄاڻي ظهور فرزند مريم ڪڏهن ٿيندو
- 346 ■ چودور ميڪشي ۾ تا تشنه لب ڌڪاريو

- 348 ■ برق و بجلي جي طرح رڱ سنگ گران کان گذريو
- 350 ■ ميڪده ۾ جاده قبله نما وسري ويو
- 252 ■ خانءِ دل سوز و غم کان محشرستان ٿي ويو
- 354 ■ نقش بنفش آئينه حسن و جمال خوب رو
- 356 ■ غمزدہ لاءِ غمزہ گر سبوحان الله
- 358 ■ خوبى ۽ خوب رو سبوحان الله
- 360 ■ يقين نور فشان لا اله الا الله
- 362 ■ ڪنيون جو مهر و رخ کان نقاب آهسته آهسته
- 364 ■ بصد جلوہ ٿيو جلوہ نما دل ۾ جو جانان
- 366 ■ هي مطرب و ساقى و جامر الله الله
- 368 ■ محفلِ محبوب ۾ هي ميگساري هاءِ هاءِ
- 370 ■ سجدن جي ڌار ڌور هجي منهنجو سر هجي
- 372 ■ عجب جو مظهر نور خدا هجي خدا نه هجي
- 374 ■ تنهنجي ڪوچي ۾ جو مزار هجي!
- 376 ■ صحرا نور ٿير، مڪان ويران ڏسي ڏسي
- 378 ■ جوءِ خون چشمن کان چو هي خسته تن جاري ڪري
- 380 ■ حيران آهي مرغ دل گل پيرهن تي
- 382 ■ همدم اگر هو شوخ شمائل اچي وڃي
- 384 ■ ميدان، حشر ۾ نظر دلبر نٿو اچي

- 386 ■ وري دور احوٽ جا کلي ويا بند ميهانہ
- 390 ■ نہ چيڙاي نگهت گل موسم گل ۾ تون مستن کي
- 391 ■ هو عشق چا حونه چشمن کي اشڪبار کري
- 393 ■ چڏي ڏي چهرهءِ تابان تي زلف شام ٿئي
- 395 ■ ساقيءَ لا لافام مٿي لا لافام ڏي
- 397 ■ هو جو جلوه نما ٿيو آهي
- 399 ■ بظرف حام اشارو نگاه يار کري
- 401 ■ چادر مهر نقاب رخ تان آهي
- 403 ■ عشوه و غمزہ ادا نہ کري
- 405 ■ حرم خاني کي ستحانو چيو يزدان مون حانان کي
- 407 ■ سوال وصل حو مايوس کن جواب نہ ڏي
- 409 ■ خيال کاکل پيچان ۾ پيچ و تاب هجي
- 411 ■ پریشان آ دل نادان صنم زلف پریشان تي
- 413 ■ دوزخ ۾ پوي خلد نہ هنجو نشان هجي
- 315 ■ خانهءِ دل ۾ لامکان آهي
- 317 ■ کنهن کي ڏيان مان راز دل همراز نہ آهي
- 419 ■ سمجهيو مون آهي خوب جهان خراب کي
- 421 ■ هت جلوه نما گر صنم حور نہ آهي
- 423 ■ بيزار بي وفا کان متان دل نہ ٿي وڃي

- 425 ▪ وقت جنون جو يار جو ديوار و درملي
- 427 ▪ نه گردِ راه هت آئي چڙي ويو ڪاروان مون کي
- 429 ▪ طاعت چڙي تلاش ڪير جو خدا ملي
- 431 ▪ مريض عشق ٿيو آهيان، آهي دردِ نِهان مون کي
- 432 ▪ چاهي چاهي اي تند خو چاهي؟
- 434 ▪ غزلِ مست سان خست آهر ڪنار سهي
- 436 ▪ دستِ بر گيسوءِ شب رنگ خدا خير ڪري
- 438 ▪ حسن آ دريه آزار خدا خير ڪري
- 440 ▪ زمين باقي جهان باقي نه رهندو آسمان باقي
- 442 ▪ ڪير جو بيان داستان روئي روئي
- 444 ▪ چو ٿو ستائين مون کي ستمگر گهڙي گهڙي
- 445 ▪ رند بادست ميخواري ڪئي
- 447 ▪ بڪيف و مستيءَ چشمِ غزالان جهان ساقِي
- 449 ▪ نه گيسورخ گلنار ساقِي
- 451 ▪ هي رقصِ جام تند و تيز ساقِي!
- 453 ▪ محنون پي چيو مون کي ديوانه و سودائي
- 455 ▪ مهر و ڪرم بصورت ناز ستمگري
- 457 ▪ خدا منهنجو خودي منهنجي خدائي
- 459 ▪ بر سردار ڪشي آئي آشورينده سري

- 461 ▪ حین ائینء نور نهانی
- 463 ▪ کیم جو شدت عشق، صنم کان ناله فرسائی
- 465 ▪ ای قامت جانانه حوشا فتنه طرازي
- 467 ▪ رڳو کار عشق و جنون کیم
- 470 ▪ لبالب لب تي آ جامِ الستي
- 472 ▪ نگاه مست و میخوار و شرابی
- 474 ▪ نازش دستِ جنون چاکِ قباءِ دلبری
- 476 ▪ ای مستِ تغافل بی خبر اُتی خبر چرئی تی چا گذری
- 477 ▪ سجده نه صنم هر هفت کیم، کعبه نه سہی بتخانہ سہی
- 479 ▪ خوشا شانِ فقیری، کج کلامی
- 481 ▪ سرور آیو نہ جنت یر جو پیتہر جامِ ای ساقی
- 483 ▪ آ یار جلوه بار خدا کار ساز آ
- 485 ▪ مطرب و ماہ پی آ مٹی بہ آ گلزار پی آ
- 487 ▪ ہو شاہدِ فطرت جو تہو جلوه نما آ
- 488 ▪ زرین کمری، سیم تنی لعل لسی کان
- 490 ▪ فضاء حوش گوار آ، بہار آ بہار آ
- 492 ▪ پرچم نہ صنم، زلف کرہ گیر ہچی ہا
- 494 ▪ سروش غیب کان اُتی ندا برات حی راب
- 496 ▪ مثل دریا کر حباب و موج پیدا پاں یر

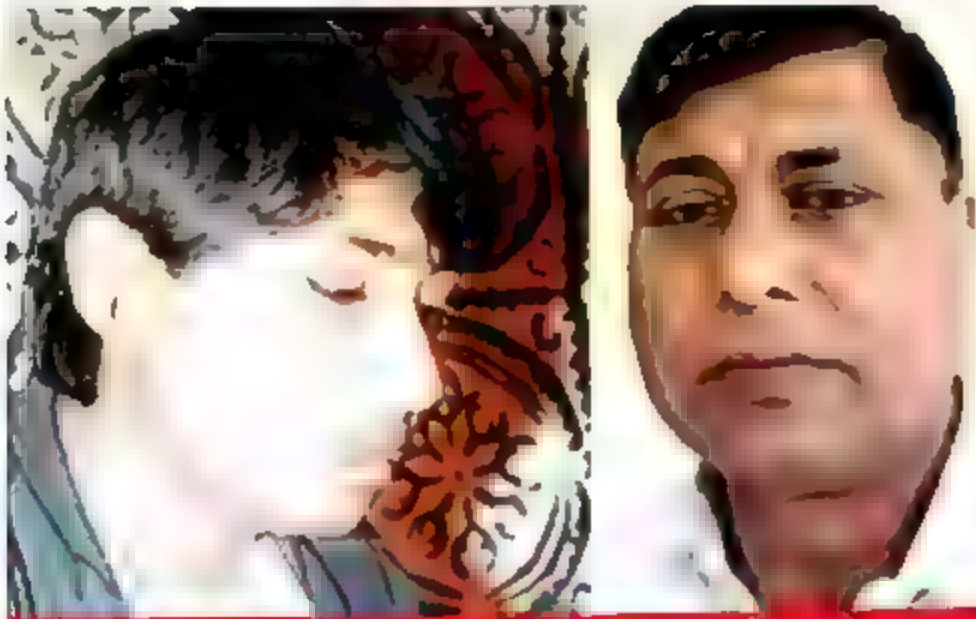
- 498 ■ شراب و شاهد و مطرب بهار و حلوه، يار
- 501 ■ شاهد مهر رخ و باده و برسات جي رات
- 503 ■ ڪشاده ٿو ڪري آغوش يار پهرو داغ
- نظميات**
- 505 ■ اهل ايمان کي ڏنو گوهر ايمان قرآن
- 507 ■ ڪري ٿو ڪعبه اول ۾ ڪفر آتش افشاني
- 510 ■ قلندر واقف شان قلندر
- 513 ■ هي رند کي پياريو رطل گران پتائي
- 516 ■ آ رسالو تنهنجو گنج ڪيميا عبداللطيف
- 519 ■ ڪري پرواز ويو ملڪ عدم از خاکدان سچل
- 521 ■ خوشا آغاز ماه و سال اقبال
- 523 ■ ڪشور پاڪ جو هو قائد اعظم سان وقار
- 525 ■ مثال خلد برين پر بهار پاڪستان
- 527 ■ هي مهر تاناڪ آ برونڪ مشڪ خاڪ
- 529 ■ ديار پاڪ ۾ چمڪي رهيو نور آزادي
- 531 ■ ڏين ٿا ملحد و بي دين دعوت الحاد
- 534 ■ رهيم منسل مڪر نه ٿي اهي هرگز بي ايماني
- 537 ■ سدا سر سبز تنهنجو گلستان سنڌ
- 540 ■ واديء سنڌ خوشا رنبء باب الاسلام

- 543 ■ آزاد ڪرڻ واديءَ ڪشمير گهران ٿو
- 545 ■ خزان ديدہ گلستان ۾ بهار انقلاب آيو
- 547 ■ ميخاندہ جمہور ۾ آجامِ مساوات
- 549 ■ مرجبا اي ماہ رمضان مرجبا
- 551 ■ آ حاملِ رحمت مہ رمضان مبارڪ
- 553 ■ دل دل سان ملائي ڏني هن عيد مبارڪ
- 555 ■ گهر ۾ نہ هو ڪو خورد جو سامان روز عيد
- 557 ■ دل ريش جگر چاڪ قلم خون چڪان رشيد
- 559 ■ سنڌڙي تي سرتو نہ ڏنو هو توتي آہ ميار وويار
- 561 ■ گذارش ڪيان تو پيو مؤدبانہ
- 565 ■ تباهي جا ڪيا پيدا سوين آثار وڻ يونٽ
- 567 ■ سيهہ ترمار جي صورت شب تار
- 572 ■ انسان کي شيطان جي شرارت کان بچايو
- 574 ■ هزارين نازنين آيا ڪري سينگار جلسي ۾
- 578 ■ لشڪر اغيار تي خنجر هلائيندا هلو
- 580 ■ عذاب آتش دوزخ سزاءِ مردم آزاري
- 583 ■ برونڪ گلشن، صد رنگ هو رنگين بيان بلبل
- 586 ■ نگاه مہر صنم لشڪر حفاظت فيض
- 589 ■ برونڪ مہر تابان آ دماغ باغبان روشن

- 592 ■ اي هم زبان زبان تي ذڪرو بيان رهي
- 594 ■ نه پيرويءَ محمد ﷺ به حمد رب جليل
- 597 ■ ته دامِ شبِ تاريخِ اُ مهر زمينداري
- 600 ■ خوش خرامِ آهي حامِ خوش گام
- 603 ■ اڄ ڪري ٿو درد دل پنهنجو بيان به التجا
- 606 ■ اي دل غم ديدهءِ شبِ هاڻ هجران غم نه ڪر
- 609 ■ عمر ساري گذاريم سجده ريزي گريه غم ۾
- 611 ■ نظم رهبر
- 612 ■ قطعات

تائرات

- 617 ■ مير رحيم داد خان مولائي شيدائي
- 624 ■ سيد منل شاھ ”مسڪين“
- 624 ■ جناب حاجي صوبا خان جمالي ”آسي“
- 625 ■ جناب محمد رمضان ”مجنون“
- 625 ■ جناب عبدالڪريم ”تابان“
- 626 ■ مير قيصر خان گولائي دومڪي
- 626 ■ جناب سردار مير غلام سرور خان صاحب چنڊ اف دومڪي
- 627 ■ جناب مولوي غلام محمد صاحب ڪولاچي (سرور ماتيلو)
- 627 ■ جناب عبدالڪريم صاحب گدائي

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميراڻي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

حصہ اُردو

- 633 سید قلنداری ☐ حرف تمہید
- 641 قطب الدین تائب ☐ غالب رشد حضرت فیض بخشا پوری
- 644 مراد علی نور ☐ عرض حال

نعتیہ کلام

- 649 نہ جائے گا کبھی دوزخ میں مستانہ محمد کا ☐
- 650 عرش پہ ورد لب یزداں ہے نام مصطفیٰ ☐
- 652 یہ عرش قدم گا و رسول عربی ہے۔ ☐
- 654 رگ رگ نفس میں تری نعت یا نبیؐ ☐
- 657 انگشت زائی سے جو ماہ دو بار ہے ☐
- 659 نکاحیں واہوئی ہیں جب سے میرے نور ایماں کی ☐
- 661 مظہر نور بذات خدا چاہیے ☐
- 663 سر عرش خیر الانام اللہ اللہ ☐
- 665 ذوق سجدہ میں جو یہ ناصیہ فرسا ہوگا ☐
- 667 نہ ہو عشق محمدؐ تو مسلمان ہو نہیں سکتا ☐
- 669 پڑھو درود زبان خدا ہے کرم و رود ☐
- 672 بحضور سید الشہداء (منقبت) ☐
- 675 حسین ہے (منقبت) ☐

غزلیات

- 679 ☐ فراق یار میں برپا قیامتیں کیا کیا
- 681 ☐ دیکھا جو مرتبہ ہے شہیدانِ ناز کا
- 683 ☐ چشمِ غزالِ مست سے نمودِ بویا
- 685 ☐ حسنِ خوابِ مینِ رونما نہ ہوا
- 687 ☐ الِوایہ گیسوے کا باں بنادیا
- 689 ☐ ہوا کمال کی طرح نہ پنے نور سے ا
- 691 ☐ چشمہ آبِ حیات اور یہ ظلمات کی رات
- 693 ☐ فر زِ عبالِ مشہور کی طرح
- 695 ☐ گھر جانتے ہیں پناہ تر سے بے بغیر
- 697 ☐ ہوتے رہے ہیں رنجِ عالم کا شکار ہم
- 699 ☐ ترے شے ستمِ رخوں میں نہ بولے جاتے ہیں
- 700 ☐ خیالِ شکوہ جو رہا جفا شعا رکھاں
- 702 ☐ الہی رخصتِ حسرتِ بیاں ملے تو کہوں
- 703 ☐ میں اپنے خوں سے نہلایا گیا ہوں
- 705 ☐ ہم اندھیروں سے پیار کرتے ہیں
- 706 ☐ بت بیدا گر کو محرمِ راز نہاں کر لیں
- 708 ☐ یہ التفاتِ محبت ہے اجتنابِ نہیں

- 710 ☐ حریم خانہ دل میں جو بود و باش کریں
- 712 ☐ یہ مست جو پابستہ زنجیر ہوئے ہیں
- 714 ☐ سرسنگ در پہ تیرے جھکائے ہوئے تو ہیں
- 716 ☐ خلد میں تجھ سا حسین حسن ازل حور نہیں
- 718 ☐ میں نے کہا کہ ایک نگہ خو برو کریں
- 720 ☐ دوش صبا پہ نگہت زلفِ دو تا چلی
- 722 ☐ اکھیاں کالیاں مست غزالیاں مارن دس کوتیرے تو ہیں
- 723 ☐ منع مہر و مہر و زیب رخ کون و مکان
- 725 ☐ شیوہ عاشقی کو عام کرو
- 726 ☐ اے ساقی مست نگاہوں سے اتنا نہ پامستانے کو
- 727 ☐ اس حشر بد اماں کا جلوے پہ جو جلو اہو
- 729 ☐ یہ سبز صرصر باد صبا گلوں سے سنو
- 731 ☐ رخ شوخ ہے بے نقاب اللہ اللہ
- 733 ☐ جب سے کہ حریم دل جلوہ
- 735 ☐ عاشق تہاں میں اس قدر یارب میں دیوانہ
- 737 ☐ جب سے جلوہ نما ہے جانانہ
- 739 ☐ مطرب ہے شب وصل ہے برسات ہے ساقی
- 741 ☐ میں ہوں درِ میخانہ ہے اور جام ہے ساقی
- 743 ☐ ویران بیاباں کی طرح ہو گیا گھر بھی

- 745 ☐ نگار خوب رو بھی رو برو بھی
- 747 ☐ کھلتی ہے گرہ گیسوئے تاباں کبھی کبھی
- 749 ☐ عاشقی میں صرف عمر جاودانی ہو گئی
- 751 ☐ مکانِ دل کا جب سے وہ نکلیں ہے
- 753 ☐ دل کو مطلوب ہے اک داغِ فروزاں مدد سے
- 755 ☐ میخانہ چاہیے نہ حرم خانہ چاہیے
- 757 ☐ ساقی نہ جسیں ہے شب مابتاب ہے
- 759 ☐ زرخِ گل رنگِ فردوس بریں ہے
- 761 ☐ میں ہوں اور آستانہ عالم پناہ ہے
- 763 ☐ فائدہ ہوں تابِ پر تو رونے درخشاں ہے
- 765 ☐ جب سے نگار خانہ دل میں مقیم ہے
- 767 ☐ یہ پرتو رخِ مہر درخشاں کی طرح ہے
- 769 ☐ غزالِ مست جو آغوشِ ناتواں سے اٹھے
- 771 ☐ کل نکتہ نادر یہ سنا پیر مغاں سے
- 773 ☐ دل جلوہ گاہِ شہد آہِ خرام ہے
- 775 ☐ تمام خوبیِ خواہاں ہے خو برو کے لیے
- 777 ☐ سرگرمِ التہابِ رخِ پر شاب ہے
- 779 ☐ وہ شہدِ فطرت جو ہوا جلوہ نما
- 781 ☐ زلفِ سیاہ چاہِ ذقن میں قنات ہے

- 783 ☐ گل چاک گریباں ہیں گل پیرہنی سے
- 785 ☐ ساقی یہ میرے دست میں جو رطل گراں ہے
- 787 ☐ زلف مشکیں کو بہاروں میں ہوا دینے لگے
- 789 ☐ مست آنکھوں نے کیا ہے ایسا مستانہ مجھے
- 791 ☐ فلک پہ یہ جو خورشید جہاں ہے
- 793 ☐ بتوں کی فکر میں تیرے خیال تک پہنچے
- 795 ☐ نالاں ہے میرا دل تری بیدادگری سے
- 797 ☐ شوریدگی سے دشت میں دیوانہ جائے گا
- 799 ☐ اے جرجر رخ شوخ عیاں ہو کے رہے گا
- 800 ☐ نہ ہوتا تو جو پہلو میں مرے دل اتو کیا ہوتا
- 802 ☐ کوئی درد آشنا نہیں ہوتا
- 804 ☐ جہاں بھی گئے داستاں چھوڑ آئے
- 806 ☐ اے سروستان حسن خوبان میں حور و نعمان تجھ پہ قرباں
- 808 ☐ بیا جانان کے من در انتظارم (فارسی)
- 809 ☐ مارا سخن اے یار پریشان بیا بیا (فارسی)
- 811 ☐ بہار آختہ گوں نازاں بیا اے یار بیا (فارسی)
- 813 ☐ ی مکان لامکاں ولا فانی (بلوچی)
- 814 ☐ رباعیات

حصہ لظم

- 817 ☐ ای خوشا قائد اعظم ہمہ گرم گفتار
- 819 ☐ خوشا آسودگی و راحتِ باغِ جنانِ غالب
- 822 ☐ ہے سبک گامِ خامہ خوش گام
- 825 ☐ ارضِ پاکستان ہو پائندہ باد
- 827 ☐ یہ خورشیدِ بحر بھی صورتِ دستارِ پاکستان
- 829 ☐ شہیدوں کی شہادتِ کافسانہ
- 830 ☐ اٹھو اے لشکرِ خدا سپاہیانہ مصطفیٰ
- 832 ☐ ہر رنگ مہر درخشاں ہے چہرہ جمہور
- 834 ☐ کیوں کر رہے نہ کوئی شاخواں کوئٹہ

گذشتہ تاثرات

- 839 ☐ کہتی ہے ہم کو خلقِ خدا غائبانہ کیا (تاثرات الیاس پرویز)
- 840 ☐ تاثرات عبدالرحمن غور (ایڈیٹر معلم کوئٹہ)
- 841 ☐ حضرت فیض بخشا پوری عبد الکریم تاباں
- 844 ☐ سرچشمہ فیض راغب مراد آبادی
- 846 ☐ حرف تمہید صاحب کلیات

تحميد و لمحيه

حمد و ثنا جي لائق اها ذات ولاصفات آهي. جنهن صرف "ڪلمه ڪُن" سان، ڌرتي ۽ آسمان، باغ ۽ بيابان، جبل ۽ واديون، درياھ ۽ سمنڊ، الغرض هي ڪائنات پيدا ڪئي، پنهنجي محبوب من مرغوب محمد مصطفيٰ، ختم الانبياء کي پرده حقيقت مان ظاهر فرمايو. حضرت هارون جي مثال علي ولي کي سندن تائيد ۽ تصديق، مدد ۽ خدمت لاءِ، سودار ڪيو، امامين، ڪريمين کي هادي ۽ رهبر، طاهر ۽ اظهر بنائي مرشد و هدايت جو احسن ڪم سونپي ڇڏيو.

شعر:

فن معاني ۽ بيان جو امام ابن رشيقي فيرواني هجي، يا ادبيات، ايران جو عالم پروفيسر برائون، يا شعرالعجم جو مايه ناز مصنف علامه شبلي، يا شعر و شاعري جو فاضل "مقدمه" نگار مولانا حالي، يا "تذڪره شعرا" جو قلمڪار زبان شاعر و اديب، تارڪ الدنيا علامه تارڪ رحم، سڀني پنهنجي وجدان ۽ ڪيفيت مطابق "شعر" جي تعريف ۽ توصيف ڪئي آهي، انهيءَ نازڪ ۽ نفيس، دلڪش ۽ بسيط موضوع تي، پنهنجي گرانقدر خيال جو اظهار ڪيو آهي. اهڙن جملہ "تنقيد" مضمونن جو بشوق مطالع ڪندي "شعر" جو هڪ اجمالي تصور ته ذهن و ذڪار ۾ جاءِ ته والاري ٿو، مگر وجداني ۽ ذوق جي خلش محسوس ٿئي ٿي. عرض ڪرڻ جو مقصد صرف هي آهي ته شعر جي جامع تعريف Defination

ڪنهن به نه ڪئي آهي. جو شعر جا جملہ داخلي ۽ خارجي پهلو خصوصي طور تي حاوي هجن "نفس ڪيفيت" ۾ "اصل حقيقت" جي صحيح ترجماني لفظن ۾ نه ٿي سگهندي آهي. جڏهن حقائق ۽ ڪيفيات لفظن جي بندش ۾ بند ٿيندي، تڏهن اها نه رهندي جيڪا اصل صورت ۾ هوندي آهي.

في الحقيقت "شعر" اهڙي حقيقت ۽ ڪيفيت جو ترجمان آهي، جيڪا سمجهڻ کان وڌيڪ محسوس ڪرڻ واري چيز آهي. جيڪڏهن مون کان "شعر" جي شرح ۽ تعريف ڪرائي وڃي ته آئون ان کي "آتم ڪهاڻي" ڪوٺيندس. شاعر جي زبان مان نڪرڻ بعد اها "جڳ بيتي" بڻجي ويندي آهي.

هر انسان رنج ۽ غم، مصائب ۽ آلام جي تيرن جو نشانو رهي ٿو. هونءَ به غم آدم ۽ ابن آدم جي ورثي ۾ آيل آهي. جڏهن ڪنهن شاعر جو جاذب ۽ دلڪش شعر پڙهجي ٿو، تڏهن انهيءَ کي پنهنجا حالات ۽ واقعات اکين آڏو ڦري اچن ٿا. ڏي ڏس انسان غم جو شعر پڙهي ڳوڙها ڳاڙي ٿو ۽ شاد ٿيڻ جي حالت ۾ اڃانڪ مُرڪ ان جي چپن تي ناچ ڪندي نظاريندي آهي. دراصل شعر جي صحيح تصوير دلپذير اها آهي. جو انسان ٻڌڻ سان چوي ته آئون اهڙو شعر چئي ٿو سگهان، مگر ڪوشش ڪندي به ناڪاميءَ جو منهن ڏسڻو پوي. "شعر" اهڙو اُچر آئينو آهي، جنهن ۾ انساني جذبات جون گوناگون جهلڪيون نظر اينديون آهن.

شاعري

اهڙو عالمگير قانون آهي، جنهن تحت فطرت جو نظام هلي ٿو. شاعرانه جذبات کي ڪوبه بستر خالي نه آهي. اوهان ڏٺو هوندو ته غسل ڪرڻ وقت غسل خانو يا اڪيلائي جي عالم ۾، پنهنجي

حسب حال ماڻهو ڪنهن نه ڪنهن شاعر جو شعر جهونگاريندو آهي. انهيءَ عمل مان ثابت ٿئي ٿو ته انسان جو ازل کان شعر جي من سان فطرتي لاڳاپو رهيو آهي. اعليٰ ۽ مڪمل اهو شاعر آهي، جيڪو پنهنجي تخيل ۾ توانائي ۽ اظهار جي قوت رکي، هو خوشي ۽ غم جي جذبن جي پيش ڪرڻ ۾ پيش پيش رهي. ”شاعري“ فنون لطيفه ۾ اعليٰ ۽ افضل مقام حاصل ڪيو آهي، انهيءَ لحاظ سان شاعر هڪ زبردست فنڪار چترڪار جي حيثيت رکي ٿو. اُن جو فن مصور ۽ فوٽوگرافر، پنهنجن کان اتر ۽ اعليٰ آهي. مصور پنهنجي قلم ۽ جدا جدا رنگن جي مدد سان منظر ڪشي ڪندو آهي.

فوٽوگرافر پنهنجي ڪئميرا جي وسيلي جو محتاج آهي. مگر شاعر وٽ الفاظ جي سرمايه کانسواءِ ٻيو ڇا رکيو آهي؟ شاعر کي صرف ذهن ۽ دماغ تي پروسو ۽ اعتماد ڪرڻو پوندو آهي. مصور ۽ فوٽوگرافر مادي چيزن جي تصوير ڪڍي سگهن ٿا، انهن جي برعڪس شاعر انسان جي قلب جي عميق ترين گهراين ۾ غواص بڻجي دل جي ڪيفيت ۽ ڌڙڪن جي به تصوير ڪڍي سگهي ٿو. اهڙيءَ صورت ۾ هر ڪس و ناکس کي شاعر جو اعليٰ خطاب ٿو ڏئي سگهجي. خصوصاً انهن ماڻهن کي، جن جو ”فن ۽ فڪر“ سان تر برابر به تعلق نه آهي، جيڪي صحيح الفاظ کان نفرت ۽ پاسو ڪندي، پنهنجي شاعريءَ جو اعليٰ نموني پيش ڪرڻ کي، مجبور ۽ قاصر آهن.

قادرالڪلام شاعر فطرت جي معمولي منظر کي الفاظ جو موزون جامون پهرائي، اُن کي اعليٰ علمن تائين پهچائي سگهي ٿو. شاعر هڪ هلڪي ڦلڪي ڳالهه کي شاعرانه رنگ ۾ رنگي عام کي سبق ڏيڻ سان گڏ، خود داد و تحسين حاصل ڪري ٿو. شاعر جي تخيل جي سامهون فلسفي گنگ ۽ لاجواب آهي.

اعليٰ حضرت غالب سنڌ جناب فيض بخشاپوري انهن جمل
خصوصيتن سان مڙين، هڪ لافاني شاعر جي حيثيت سان هن سنڌ
جي ڌرتي تي جنم ورتو آهي.

هزارون سال نرگس اپني بي نوري ۾ روتي هي،

بڙي مشڪل سي هوتا هي چمن ۾ ديدور پيدا.

(علامہ اقبال)

غزليه شاعري:

قديم و جديد شعرا و ادبا متفق فيصله سان "غزل" جي تعريف
۽ توصيف، معنيٰ ۽ مطلب اهو مقرر ڪيو آهي ته "خواتين سان رازن
۽ رمزن، جون ڳالهيون ڪرڻ".

غزل ۽ غزليه شاعري تي شاعرن ۽ اديبن، محققن ۽ دانشورن،
بصيرت افروز ڪتاب لکيا آهن. دور جديد ۾ غزل جي لاءِ هڪ نئون
سانچو "ڪالب" مقرر ٿيو آهي، جنهن ۾، اخلاقي، ادبي، سياسي،
الغرض فلسفيانه مضمون ۽ دنيا جا جملہ مسائل موجود هجڻ
گهرجن. فيض صاحب پنهنجي غزليه شاعريءَ ۾، وقت جي تقاضائن
۽ مطالبن کي ڏاڍي حسن ۽ خوبيءَ سان نپاڻڻ جي حتمي المقدور
ڪوشش ڪري، ڪاميابي حاصل ڪئي آهي.

غزل:

غزل گوئي کي جيترو آسان سمجهيو وڃي ٿو، اهو اوترو ئي
مشڪل آهي. دراصل غزل جا موضوع انساني جذبات، قلبي واردات
تي مدار رکن ٿا. گونا گون جذبات ۽ دائمي ڪيفيات جو اظهار
موثر الفاظ ۽ دلڪش انداز ۾ اهو ماڻهو ڪري سگهي ٿو، جنهن کي
ابتدا ۾ ازل کان شاعريءَ جو ملڪو، دل ۽ درد، زبان کي قدرت

حاصل هجي. قدیر خواه جدید دؤر ۾ صوبہ سندھ باکمال شعرا پیدا کیا ۽ ادب ۾ اضافو آندو. چند اسماگرامي پيش خدمت آهن: غلام محمد شاھ گدا، مير عبدالحسين خانس سانگي، علامہ محمد هدايت الله تارک رح، بسمل ٹکڑائي، محمد بخش واصف، جناب غلام سرور مغل، شيخ مراد علي کاظم، مولانا عبدالله اثر چانڊيه. کشن چند عزيز وغيره.

پوئين دور ۾ غزل جيڪو پيڪر پساه پورا ڪري چڪو هو، جناب غالب سندھ حضرت فيض بخشاپوري، غالب جي تخيل ۽ تتبع تي غزل ۾ نئون روح ڦوڪي اهڙا اشعار آبدار چيا، جيڪي غزل جو طره امتياز بڻجي ويا. غزل ۾ بندشون نراليون، تخيل توانو، تشبيهون عمديون، انداز بيان انوکو آهي. ان جي ڪلام ۾ قدیر خواه جديد غزل جا لوازمات ۽ رنگ ملن ٿا.

غزل جي لغوي معنيٰ آهي جنس لطيف سان راز ۽ نیاز، عشق ۽ محبت جون ڳالهيون ڪرڻ وغيره.

سنڌي شاعريءَ جا ترڪيبي جُرا جيتري تائين صرف گل ۽ بلبل، شمع ۽ پروانو، سرو ۽ قمری، زلف ۽ ڦٽي، جام ۽ شراب، وصل ۽ هجر سان وابستہ رهيا، ايتري تائين شاعريءَ "غزل" صرف تفريح ۽ تازگيءَ جو ذريعہ سمجهيو ويو ٿي.

حقيقت ۾ غزل جو روح واردات ۽ جذبات آهي، جيڪا ڪيفيت دل تي طاري ٿي، جيڪي واضعات مطالعي ۽ مشاهدي ۾ اچن. اُهي غزل جا وڻندڙ موضوعات آهن. انهيءَ ڪري طرز پُراثر، اسلوب خوب صورت، طريقو نئون اختيار ڪرڻ گهرجي. غزل ۾ نه بي تڪي زبان نه وري بازاری الفاظ هجن. محاوره بر محل، ترڪيب چست، الفاظ بي ساختہ، حرف ڊپيل نه مگر کليل، زبان صاف نه الجھيل، زمين لتاڙيل کان لاڙو ڪجي. ڇپن مان اها صدا نڪري، جيڪا دل جي

ترجمان هجي. فيض صاحب جو غزل اهڙين صفتن ۽ خوبين جو
ترجمان آهي. طوالت کي ترڪ ڪندي، غزليات جا چند اشعار آبدار
پيش ڪري رهيو آهيان ملاحظه فرمايو:

اڄ ميڪده ۾ پير خرابات کي چير،
جز جامر ڇا علاج آ، غم جي اسير جو؟

بي وضو آ نماز اي زاهد،
خون دل سان نه آ، وضو چاهي؟

بندگي به نه ٿي سگهي جنهن کان،
اهو بندو خدا ٿيو آهي.

معو آراش و سينگار خدا خير ڪري،
جنگ جا ٿو ٻڌين هٿيار خدا خير ڪري.

دل کي اسير ڪاڪل پيچان ڪري ڇڏير،
زندگي گزين يوسف ڪنعان ڪري ڇڏير.

شراب و شاهد و مطرب مون کي نصيب ڪئي،
قبا کي تار ڪري، حرمت بهار ڪير.

ملڪ مولا جو نه آ تنگ خدا خير ڪري،
پاءِ درويش نه آ لنگ خدا خير ڪري.

دل ۾ شرمشان ٿي رهي. آه آتئين.
رندن کان دور اي خدا دوزخ جي باه هڪر.

#

يا رب متاع درد جو جنت معاوضو
تڪرار ڇا ڪري. هي گدا بادشاه سان؟

فيض جي مطلع نگاري:

فيض صاحب جي غزليات جو مطالع ڪندي، ان جي مطلع
نگاري مون کي ڏاڍو متوجه ڪيو. آه چاهيان ٿو ته پنهنجي قلم کان
ڪم وٺندي، ان جي ڪمال لازوال کي اهل نظر جي نظرن آڏو پيش
ڪريان.

اها حقيقت آهي ته مطلع غزل جو روح پر فتوح آهي، غزل جي
مطلع پڙهڻ سان صاحب غزل جي ڄاڻ ۽ بلند خياليءَ جو پتو پوندو
آهي. مطلع جي هن مصراعن کي جدا قافيه جي جڪڙبندي سان،
معنوي حيثيت کي برقرار رکندي پيش ڪرڻو پوي ٿو. گويا غزل
گو غزل ۾ بلندي ۽ برتري حاصل ڪرڻ لاءِ پنهنجي تغزل جي آرٽ
۽ جملہ سحر طرازين جي دريا کي ڪوڙي ۾ بند ڪندو آهي. ڪنهن
کي جو صدر دروازہ، جيترو عاليشان، عمدہ ۽ بلند هوندو، ايترو
ڏسڻ واري جي دل ۾ گهر جي عظمت جو خيال پيدا ٿيندو. اهڙي
طرح مطلع بمنزلہ صدر دروازہ جي انهيءَ حساب سان فيض صاحب
جا مطلعات، ان جي تغزل جي ڪمال جا نمايان آئينہ دار آهن، اچو ته
انهيءَ روشنيءَ ۾ گڏجي فيض صاحب جي چند مطلعن جو مطالع
ڪريون:

کنيو جو مهروش رخ تان نقاب آهسته آهسته.
آفتق کان جلوه گر ٿيو آفتاب آهسته آهسته.

بيجا، ڪعبه، طوافِ نگارخانہ ڪير،
ادا نماز به اندازِ عاشقانه ڪير.

جز تنهنجي حور و ڪوثر و غلمان کي ڇا ڪيان؟
باغِ بهشت و روضهٔ رضوان کي ڇا ڪيان؟

مطرب و ماه پي آ، مٿي گلزار پي آ،
جلوه يار پي آ، موسمِ بهار پي آ.

هو جو جلوه نما ٿيو آهي،
گويا محشر پيا ٿيو آهي.

منڪر مٿي، محفلِ ساقی ۾ شامل ٿي ويو،
آدمي ناقص هيو، انسان ڪامل ٿي ويو.

عشقِ طوفان و بلا، امن و امان کان گذريو،
خوفِ دوزخ ۽ تمناءِ جنان کان گذريو.

خانسهٔ دل ۾ لامڪان آهي،
عرش تي منهنجو آستان آهي.

آ قيامت هڪ ادا، نازِ سرو ناز جو،
شورِ شبِ عالمِ ڪرشمو آ ڪرشمه ساز جو.

خیالِ کاکلِ پیچان ۾ پیچ و تاب هجي،
شبِ فراق ۾ تا سحر اضطراب هجي.

کمالِ ظلم سان بیدادگر کمال ڪيو،
پڇو ته حالِ زماني جو، منهنجو حال ڪيو.

فرازِ طور تي، ڪوئي آ بيقرار ڏسو،
بساطِ عرش تي، ڪنهن جو آ انتظار ڏسو.

جمالِ نازِ پرور آ، نمایان ناز وارن ۾،
ٿيو جلوه نما گویا، مگر ڪامل ستارن ۾.

دست ۾ گیسو، شبِ رنگ خدا خیر ڪري،
نانگ ڪارو نه هئي ڏنگ خدا خیر ڪري.

وقتِ جنون جي یار جو، دیوار و در ملي،
هرگز نه منهنجو صفحہ هستي تي سر ملي.

سرِ لاغر نه آهي، ابرو، شمشیر جي قابل،
نه پاءِ خسته آهي، گیسو، زنجیر جي قابل.

دلِ وحشي نه آهي، دلربا جي پیار جي قابل،
نه چشمِ نارسا آهي، رخِ انوار جي قابل.

ڪير جو بيان، داستان روئي روئي،
رشاريو مون سارو جهان روئي روئي.

خودي ڪي، خواب غفلت کان، جڏهن بيدار ڏسنداسون،
تڏهن روشن، اتي همد، ظلمتِ ڪردار ڏسنداسون.

فيض صاحب جو انداز غزل خواني:

قدرت فيض صاحب ڪي جنهن نموني انداز سخن گوئي ۾
پنهنجي معاصرین شعرا ڪرام ۾ ممتاز ڪيو آهي، اهڙيءَ طرح طرزِ
غزل خواني ۾ به پنهنجو مت پان آهي.

صاحب موصوف دلڪش انداز ۽ موثر لب ولهج سان شعر
پڙهندو رهندو هو، گویا سامعین ۽ ناظرین ڪرام تي هڪ نئين
ڪيفيت طاري ٿي ويندي هئي، ۽ محفل تي رعب چانئجي ويندو هو.
آواز ۾ وزن ۽ وفار، عالمان لب ولهج، اتار ۽ چڙها، الفاظ جو
اچار درست ۽ دلڪش، تلفظ ۾ توانائي ۽ خوبصورتي، منخرج جو
مزو ۽ لطف، آهنگ ۾ موسيقي جي ڪشش ۽ جاذبيت جا سامعین
ڪرام جي دل ۽ دماغ، سماعت ۽ ڪنن کي راحت رسائيندي رهندي هئي.

تقابل بيت:

مون سنڌ جي دور قديم، خواه دور جديد هجي سورهن باڪمال
شعرا ڪرام جو غالب سنڌ جناب فيض بخشا پوري سان هيٺين ريت
تقابلي جائزه ورتو آهي. اهل ذوق، اهل بصيرت، اهل علم، اهل دل،
اهل درد، پيش ڪيل ڪلام جو فهم و فراست ۽ ناقدانه نظر سان
مطالع ڪرڻ فرمائين.

دل لڳي توسان سڄڻ، اُن کي ڇڏائڻ مشڪل،
جان ٿي توتان فدا، تنهن کي ورائڻ مشڪل،
(شمس العلماء مرزا قليچ بيگ)

نالان آه دل تنهنجي بيدادگري کان،
پُرنر ٿي منهنجي چهر تنهنجي تنگ نظري کان،
(فيض صاحب)

فڪر ۾ ره فنا، فدا "فاضل"،
موت جو ڏس سدا گزي ٿو گهنڊ،
(فاضل شاھ)

قرار ايندو ڪٿي، خلدِ برين ۽ باغِ جنت ۾،
هي لاشءُ "فيض" آهي، ڪوچيءَ دلدار جي قابل،
(فيض صاحب)

پرتو حسنِ رخ دلدار سان ڪيئن مٽ ڪريان؟
شمع کي، يا ماه کي، يا مهرِ عالمتاب کي،
(غلام محمد شاھ گدا)

چهره ڏٺو وڃي مون رخِ لاله فار جو،
رنگِ طلوع، صبح هو، يا مهرِ شام جو،
(فيض صاحب)

ملڪ سخن جي شاهي، معنيٰ جو گنج ٿي.
 ٻي ڪهڙي توکي اي دل درڪار ا سڌا.
 (علامه تارڪ نجفي)

مان هن غزل ۾ ڪوئي همسر نه رکان ٿو.
 آ ناز موني همشين شيرين سخني جو.
 (فيض صاحب)

زلف جي ڏنگ جو وڃي، جيئن حال جوڳيءَ کان پڇير.
 ان چيو ٿيندو اسان کان ڪين اڙدر جو علاج؟
 (رئيس شمس الدين بلبل)

آهي مطب ۾ ڪونه معالج، ڏسو متان.
 بازار حسن ۾ منهنجي دل جي دوا ملي.
 (فيض صاحب)

کسي دل ناز نيئن جي سان، کن آ غمزه بازي ۾.
 تبسم لعل لب، دلبر جو بس آ دل نوازي ۾.
 (قادري)

هڪ نگاه سان ٿي ڪري، حيران هزارين حوصله.
 همشين غمزه هڻڻ ڏس، چشمر غمزه باز جو.
 (فيض صاحب)

هڪ طرف وار ٻي طرف رخسار.
 ڪيئن مقابل ٿيا صبح و شام پئي.
 (مير عبدالحسين سانگي)

چڏي ڏي، چهره تابان تي زلف شام ٿئي.
بدور صبح صيا بار، دورِ جام ٿئي.
(فيض صاحب)

محفل ۾، زيب محفل، آيو جڏهن هلي.
نغمه سرائي ۾ ٿي ويو، نغمه خوان شروع.
(حافظ احسن چنڊ)

ٿيو حسنِ جهان شرمند و حيران خدا شاهد،
جڏهن هو خوش جمال و خوبرو، حسنِ نگار آيو.
(فيض صاحب)

سخن گوئي، سخن فهمي جو چرچو چؤطرف آهي،
ملڻ جي ”نور“ سان چاهيو، ته ملندو لاڙڪاڻو ۾.
(مولانا نورالدين نور)

جهان ساري ۾ چرچو آ، هن جي خوش بياني جو،
جنابِ ”فيض“ کي همدم، وڃي هڪوار ڏسنداسون.
(فيض صاحب)

پوڄا به ڪري ”حامي“، سجدو به ڏئي ”حامي“،
باطن ۾ ٿيو ڪافر، ظاهر ۾ مسلمان آ،
(ڊاڪٽر عطا محمد حامي)

بندهء عشق ٿو، ڪعبه ڪي صنم خانو سڏي،
ڪير ڪافر ٿو چئي، فيض مسلمان آهي.
(فيض صاحب)

ڏکڻ جا داغ جي دلير، انهن ڪي ڪجهه نه چئو،
وجهو نه هٿ عزيزو ڏکيل اڱارن ۾.
(رشيد احمد رشيد لاشاري)

رونق چرخ آ ستارن سان،
دل هو ڇا، هي نه داغدار هجي؟
(فيض صاحب)

ڪعبه ۽ بتخده ۾ نه مولا ڪي جنهن ڏٺو،
اُن ڪي نه آه ڪوبه، عبادت ڪرڻ جو حق.
(مخدوم طالب الموليٰ)

جُر يار، ڪنهن جو دل ۾ ڪرڻ گهر نه گهران ٿو،
ڪعبه ۾، صنم خانو آذر نه گهران ٿو.
(فيض صاحب)

ضُعب ڪان جا نه چپن تائين پُڄي ٿي ڪڏهين،
سا رسي عرش تي ٿي، آه رسا ڪهڙي طرح.
(ديوان ليڪراج عزيز)

جنبش ۾ رهي عرش برين، جنبش لب سان،
 ڇا "فيض" تنهنجي زود اثر آه رسا آ؟
 (فيض صاحب)

ڇڻي جندُ صبح جو منهنجي، ته موٽي شام جو آيس،
 ويس ٿي اهڙو ديوانو، جو زندان کي مون گهر سمجهو،
 (مولانا عبدالله اثر)

ٿيو بهارِ عشق کان، سرسبز هو، حيران "خرد"،
 اي جنون صحرا نوردي ۾ جو ويران گهر ٿيو،
 (فيض صاحب)

آمدِ ساقی، ڪوثر کان پڳا سڀ فرشته،
 لحد مان ان موڪليو سو، جنان قسمت کلي،
 (ميوه خان موج لغاري)

لحد ۾ بوءِ مٿي کان، هي فرشته پي نه ٿيا داخل،
 عذابن کان ڇڏايو آه مونکي جام اي ساقی،
 (فيض صاحب)

عشق وارن جا طريقه ڪڍيا الله جدا،
 ڍب جدا، ڍنگ جدا، رسم جدا، راه جدا،
 (غلام سرور مغل)

مشق جي راه ۾ هي دلم وڌا دين و ڌرم .
جلده سبوح و زنار خدا خير ڪري .

(فيض صاحب)

ديرو جڏهن تون سمجهين ٿو دل ۾ ئي دوست جو ،
دورين ٿو ، شوق وصل ۾ ، ڇو بحر و بر غلط ؛
(مير مهران خان "فدا" بيجاراڻي)

نبض منهنجي کي ڏسي ، ٿي چيو هن طرح طبيب ،
پڻو پڻجي ويو بيمار خدا خير ڪري .
(محمد بخش واصف)

ٿي وڃي گل نه چراغ سحر شعر و ادب ،
حضرت "فيض" آ بيمار خدا خير ڪري .
(فيض صاحب)

موازنه اردو شعر:

موازنه ۽ تقابل الفاظ جي تحريري صورت جدا آهي . مگر معني
ساڳي رکن ٿا .

ادبي دنيا ۾ انيڪ شعرا شعر چئي رهيا آهن ، هر هڪ جي سوچ
۽ سمجهه ، فڪر ۽ خيالات ۾ فرق آهي . ڪڏهن خيال جو مرڪز
ساڳيو نظر ايندو آهي ، مگر محور ۾ جدا معلوم ٿيندو آهي انهي
ڪري موازنه جي ضرورت گهٽ پوندي آهي . مگر تقابل ڪرڻ سان
شاعرن جي مرغ تخيل جي پرواز جو پتو پوندو آهي انهي پرک ۽
حظ حاصل ڪرڻ لاءِ موازنه مرو ڏيندو آهي . آءُ مٿي سنڌي شعرا جو

غالب سنڌ جناب فيض بخشاپوري سان موازنه ڪري چڪو آهيان،
هيٺ حضرت غالب سنڌ ۽ چند اردو شعرا سان به موازنه ڪرڻ موزون ۽
مناسب سمجهي رهيو آهيان.

لي تو لون سوتي مين اسڪي پائون ڪا بوسه مگر
ايسي باتون سي وه ڪافر بدگمان هوجائيگا.
(غالب)

”پا“ ڪي مون بزم ۾ ڏٺو بوسوه.
خوف آ، پُر عتاب ٿي ويندو.
(فيض)

نڪلنا خلد سي آدم ڪان سنتي آئي هين ليڪن،
بخت بي آبرو هوڪر تيري ڪوچه سي هر نڪلي.
(مرزا غالب)

همدم، رقيب روسيه جو ناز مان آيو،
ٿي بي آبرو محفل دلدار مان نڪتو.
(فيض صاحب)

صبح فراق مين هي قدر شب وصال،
آتا هي ياد پيري مين عالم شباب ڪا.
(امام بخش ناسخ)

پير پيري ۾ پيو اي ”فيض“ آ،
پر غزل ڪي وٺي جواني آ ملي.
(فيض صاحب)

ڪُل سنڌ 18 هين ادبي ڪانفرنس گهوٽڪي:

تاريخ ۲۱-۲۲ ڊسمبر سنڌ ۱۹۵۷ع مسلسل ٻه ڏينهن زير اهتمام
برم تارڪ، زير صدارت اعليٰ حضرت مخدوم محمد زمان صاحب
طالب الموليٰ، حسب ذيل مصرع طرح، صاحب طرح سيد اظهر الدين.
”اڃا مستن ڪي گهرجي، پيو به دور ڄام اي ساقي،“ جنهن ۾
۱.۵ شعرا ڪرام شرڪت ڪري، ڪلام پڙهي، داد و تحسين حاصل
ڪيو.

جناب طالب الموليٰ صاحب، فقير حضرت صوفي، جناب غالب
سنڌ حضرت فيض بخشا پوري، جناب عبدالله صاحب اثر، مولانا
نورالدين نور، جناب رشيد احمد لشاري، جناب عبد صاحب عاقل،
جناب حافظ محمد احسن چن، سيد احسن الهاشمي، سيد غلام
مصطفيٰ شاه مظهر لڪياري، سيد فيروزالدين سيوهڻ، حاجي محمد
اڪمل اوڻو، جناب خواب صاحب حيدرآبادي، جناب سيد منظور
نقوي حيدرآباد، جناب سافي سجاولي، جناب مجيدي صاحب ٺٽو،
جناب عبدالڪريم صاحب تابان سکر، ڊاڪٽر عطا محمد صاحب
حامي خيرپوري، جناب مدهوش صاحب دادو، سيد امير علي شاه
جامي، معصومي پراڻو سکر، ساجد سرشاري ڪراچي، عبدالمجيد
مجيدي ٺٽو، جناب ساقي سجاولي، جناب اميد خيرپوري، جناب
آفاق صديقي ڪراچي، جناب خاتم جانوري روهڙي، پيرزاده محمد
سلير شاه سالم (بيروي)، جناب امر حيدري پنو عاقل، جناب
خادم صاحب پنوي، مهراج سيتلداس پنو عاقل، غلام سرور مهر
حيدري خيرپوري، اوسته غلام حسين جيڪب آباد، جناب قطب
الدين تاب جيڪب آباد، حاجي محمد عالم صاحب عالم ڪراچي
خيرپوري ماٿيلوي، جناب غلام محمد غلام ڪلاچي ميرپور
ماٿيلو، جناب قادر بخش بشير ميرپور ٻرڙو، جناب عبدالڪريم

صاحب گدائي جيڪب آباد. جناب واحد بخش عاشق لاڙڪاڻو.
 قربان علي نقشبندي دادو. جناب محمد علي صاحب ذوق ڪنڌ
 ڪوٽي. جناب آغا گل حسن صاحب سلطان ڪوٽي. جناب مومن
 مليراڻي ڪراچي. مولانا حبيب الله لاڙڪاڻو. جناب منظور همايوني.
 جناب نياز همايوني. جناب سيد شان بخاري جيڪب آباد. جناب
 سيد شاکر بخاري جيڪب آباد. جناب غلام قادر مظفر ميرپور
 ماٿيلو. جناب سيد سردار علي شاھ ڏاکڻو گهوٽڪي. جناب دادن
 فقير لاڙڪاڻي. جناب اختر صاحب سھسواني گهوٽڪي. سيد تراب
 علي شاھ تراب گيلاني گهوٽڪي. جناب سيد نور محمد شاھ نور
 گيلاني گهوٽڪي. جناب رشيد احمد صاحب رشيد لاشاري. اسٽيج
 سيڪريٽري جا فرائض انجام ڏئي رهيو هو. صاحب موصوف
 هرھڪ شاعر کي اسٽيج تي گھرائڻ لاءِ شعر ۾ في البدیه دعوت
 ڏئي رهيو هو. هن کان اول سنڌ جي ڪنهن به مشاعره ۾ اهو طريقو
 نه ڏٺو ويو هو. هن عمل تي هرھڪ شاعر کي خوشي ۽ اچرج هئي.
 جناب غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري کي دعوت فڪر
 ڏيڻ لاءِ جناب رشيد احمد صاحب هي شعر ڏاڍي پياري انداز ۾
 پڙهيو:

سنڌ جو غالب اچي ٿو. ترجمان سنڌ ٿي.
 جن لسان غيب آهي. اڄ لسان سنڌ ٿي.
 شعرا ڪرام جو ڌيان ڇڪجي ويو. هرھڪ صاحب جي مرڪر
 نظر بڻجي ويو. فيض صاحب ڏاڍي طمطراق سان اسٽيج تي اچي.
 پنهنجي مخصوص انداز ۾ ڪلام پڙهيو. شعرا ڪرام کين داد ڏنو.
 انتخاب پيش ڪجي ٿو:

سرور آيو نه جنت ۾ جو پيتم جام اي سافي.
 شراب ناب پي آ روغن بادام اي سافي.

ڪيو جامِ فنا، هن مست پا کي، تيز پا ڪيڏو،
ڪير راوِ عدم کي، با خدا هڪ گام اي ساقي.

پيگر شورِ جهان کان گور پر پي جامِ تنهائي،
ڏنو محشر نه هت مونکي ڪرڻ آرام اي ساقي.

لحد پر بوه مٿي کان، هي فرشته پي نه ٿيا داخل،
عذابن کان ڇڏايو آه مون کي جام اي ساقي.

خدا شاهد زمين تي، آسمان تي، عرش تي پيتر،
رهيو هر هڪ جڳهه منهنجو هي، شغلِ جام اي ساقي،
شرابِ عشق پي، آ بندگي کان عاشقي بهتر،
بوقتِ نيم شب ٿيو "فيض" کي الهام اي ساقي.

موسر گرم هوندي به اڄ سعيد رات ساقي "رديف"
جي سعادت جي بدولت وٺندڙ ۽ روح افزا ٿي لڳي، هوا جا
قاصد شاعرن جا شيرين شعر سامعين اهلِ دل، اهلِ درد کي دور درد
پهچائي رهيا هئا.

نغمه و سرود جي لطف دلين کي مسرور ۽ مخمور بڻائي ڇڏيو،
چو طرف چپ چاپ لڳي پئي هئي، صرف محفلِ مشاعره جو لائوڊ
اسپيڪر جو آواز گهوٽڪي شهر جي مٿان غالب هو، هوڏانهن غالب
سنڌ جي ڪلام بلاغت نظام جي رنگيني، جدت، ادا، حسن تخيل
جي مقناطيسي طاقت دلين کي پاڻ ڏانهن ڇڪي رهي هئي، ماڻهن
جي مهر خاموشي ٿئي وئي، پوري مشاعري پر واه واه، خوب خوب

جا نعره بلند ٿي ويا. سبحان الله سبحان الله جي صدا ۽ مڪرر مڪرر جي مسلسل آواز فيض صاحب کان وري وري شعر ٿي پڙهايو. جناب طالب الموليٰ صاحب به بي انتها داد ڏنو. رشيد صاحب اٿي اچي کين پاڪر پائي حاصل مشاعره جي مبارڪباد چئي.

انتخاب لا جواب:

تاريخ ۲۲ مارچ سنه بوقت ۱۱ بجو صبح ميونسپل پارڪ گهوٽڪي ۾ جمعيت الشعراءِ سنڌ جون چونڊون ٿيون.
صدر: مخدوم محمد زمان طالب الموليٰ
نائب صدر: غالب سنڌ جناب فيض بخشاپوري
سيڪريٽري جنرل: شاعر اهلبيت سيد اظهر گيلاني
سيڪريٽري: دلشاد اختر سھسواني
خزانچي: جناب محمد رمضان احقر افغان

چونڊن کان بعد عهديدارن تي گلن جي ورڪا ٿي. گلن ۽ نوٽن جا هار پارايا ويا. مبارڪباد جا نعره فضا ۾ بلند ٿي گونجن لڳا.
خيال جو ٽڪر

مان فنِ غزل ۾، ڪوئي همسر نه رکان ٿو
آ ناز مون کي هم نشين شيرين سخني جو
(فيض صاحب)

اچن در مضامين، صورت الهام آي اظهر
سخن جو آهيان پيمبر، نه ڪوئي شڪ گمان آهي
(اظهر گيلاني)

فقيري ۾ ڪيان ٿو پرورش شاهن. گدائن جي
اچي ڪوئي سڪي مونڪان. روش هاءِ فقيرانه
(فيض صاحب)

فقيرن جي صدا آهيان. ڏيڻ جي خو ازل کان آ.
علي جي گنج مان جهوليون پري ڏيان ٿو فقيرن کي
(اظهر گيلاني)

تصور مون ڪيو هن جو. اچي شل خواب ۾ مون وٽ
ٿير محو تصور مان. نه هڪ پل مون کي خواب آيو
(فيض صاحب)

تصور ۾ اچي پهتو. اکين جي محل ۾ "اظهر"
لڳي وئي اڪ. نه لڳندي اڪ. ڪلي وئي اڪ. نه خواب آيو
(اظهر گيلاني)

بجر تنهنجي. رهان ٿو يار بيگانو. دو عالم کان
نه ڪنهن سان دشمني آهي. نه ڪنهن سان آشنائي آ
(فيض صاحب)

محبت تنهنجي ۾ هر دوجهان کي ترڪ ڪرڻو پيو.
نه ڪنهن سان دوستي آهي. نه ڪنهن سان دشمني آهي
(اظهر گيلاني)

ستر کي مون ڪرم سمجهيو، جفا کي مون وفا سمجهيو
نه اهڙي بيوفائي جو، هيو وهم و گمان مون کي
(فيض صاحب)

ستر ڪرم آ، جفا وفا آ، ٿي بيوفائي، وفا برابر
زبان منهنجي سڙي پئي جي، اکر گلا جو زبان مان ڪري
(اظهر گيلاني)

سرفه ۽ توارد:

مٿيان ٻئي الفاظ گويا اسان جي شاعري جون ٻه مشهور و
معروف اصطلاحون آهن. ٻئي عربي الفاظ آهن ۽ لغوي اعتبار سان
پنهن ۾ فرق آهي:

(۱) سرفه سڏي نئين چوري يا ڌاڙو آهي، جو هڪ شاعر ٻي
شاعر جي ڪلام جو ترجمو ڪري، ۽ ترجمو نه ڄاڻائي.
(۲) توارد يعني ٻن شاعرن ساڳي خيال جو پاڻ ۾ ادبي تڪر
ٿئي. ائين سمجهو ته ٻن شاعرن جو جزوي يا ڪلي طرح تي مضمون
نظم ٿي وڃي، هيٺ ٻن نامور حضرات فيض صاحب بخشا پوري ۽
سيد اظهر جي توارد جا چند مثال پيش ڪجن ٿا:

شهيد ناز جي تربت کي پي مٽائي ڇڏ،
نه يادگار رهي ڪو هي يادگار سهي
(فيض صاحب)

ٿئين نه شهر خموشان ۾ پي خوار نه آءِ،
شهيد ناز جي تربت تي بار بار نه آءِ
(اظهر گيلاني)

صنعت و حرفت:

هڪ شاعر جڏهن فڪر و هن جون ابتدائي منزلون طي ڪري ويندو آهي، تڏهن انجي خيال ۾ ايندو آهي ته ڪلام ۾ ڪي نيون نڪوريون ڪاريگريون پيدا ڪجن، جن سان ادب ۾ اضافو اچي. پوءِ هو لفظن ۾ ڦير ڦار، جوڙجڪ، وڪڙ سڪڙ آڻي، صنعتن مان اختراع ڪري نين صنعت کي جنم ڏي ٿو. صنعتن جا ٻه قسم ٿين ٿا. هڪڙيون لفظي ۽ ٻيون معنوي. هت غالب سنڌ جي ڪلام مان چند صنعتون پيش ڪجن ٿيون:

(1) صنعت سهل ممتنع:

سمجهاڻي: ڪلام نهايت سولا ۽ سادا، سليس ۽ با محاوره الفاظ ڪم آڻجن. جيئن پڙهڻ سان ذهن تي زور ڏيڻ بدران ڪلام جو مطلب ۽ مفهوم سمجه ۾ اچي.

ڏسڻ چاهين اگر صورت خدا جي
وڃي ڪر بتڪده ۾ بت پرستي

خاک منهنجي کان پڇ جي پڇڻ اٿئي
ذره ذره ۾ هڪ زبان آهي.

(2) صنعت تار مماثل:

سمجهاڻي: هڪ ڪلام ۾ ساڳيو لفظ ڪم آڻجي، مگر جدا جدا معنيٰ جو دعويٰ ڏار هجي.

ڏٺو جنهن شيشه رخ کي. ته پنهنجو رخ نظر آيو،
جهان ۾ چمڪندو همد، رخ آئينءِ رو آيو.

(3) صنعتِ تعليف:

سمجھائي: فخريه انداز ۾ گفتگو ڪرڻ، شيخي مارڻ، وڌائي ڳالهه ڪرڻ، ان کي تعليف ڪوٺيو ويندو آهي. اصطلاح ۾ شاعر پنهنجي حق ۾ نهايت مبالغه آميز الفاظ شعر ۾ موزون ڪري: الڳ آهي، سخن گوین کان اندازِ بيان منهنجي منهنجا اشعار آهن، هر گهڙي دستِ حریفان ۾.

تي وڃي گل نه چراغِ سحر شعر و ادب،
حضرتِ "فيض" آ، بیمارِ خدا خير ڪري.

(4) صنعتِ تڪرار:

سمجھائي: شعر ۾ هڪ لفظ بار بار خوبصورتيءَ سان ڪم آڻجي:

ڪري توبه، ڀڳر توبه، پو توبه کان ڪير توبه
ڪرم جو ٿي وير ڪالب، ڪرم ۾ هو جناب آيو

(5) صنعتِ لزوم، مالائيزم، التزام:

سمجھائي: هڪ شاعر هڪ امر يا چند امور جو جيڪي ضروري نه هجن غزل جي هر شعر ۾ التزام ڪري: غضب آ، ظلم آ، قهر و قيامت، سرِ محفلِ عدو سان بي حجابي.

(6) صنعتِ لف و نشر مرتب:

سمجھائي: لف مان مراد آهي پهرين مصرع ۾ چند چيزن جو ذڪر ڪيو وڃي، ان جي ٻي مصرع ۾ جيڪڏهن مٿين سلسلہ موجب

ترتيب وار لفظ نشر ڪيا ته اها صنعت "لف و نشر مرتب" ڪوئي
ويندي، جي ترتيب بدلجي وئي ته ان کي "لف و نشر غير
مرتب" سڏيو ويندو.

خمار عاشقي آهي، شعور بندگي زاهد،
حضور يار ۾ حاضر ٿيس، نشي جي حالت ۾.

(7) صنعت قرصيح:

سمجهاڻي: زيور تي جوهر جو جزاء، شعر خوبصورت ٿڪرن ۾
پيش ڪرڻ وغيره.

المست اکين تي مستان، دنيا کان يگانه يگانه،
ديوانه چون ٿا ديوانه، دانا نه سهي ديوانه سهي.

(8) صنعت ضرب المثال

سمجهاڻي: ڪلام ۾ پهڪا ڪم آڻڻ،
پوشيده زليخا هئي، يوسف جي محبت،
رسوا ٿي تڏهن حسن جي بازار مان نڪتو.

(9) صنعت تشبيه:

سمجهاڻي: هڪ شي سان، ٻي چيز جي پيٽ ڪجي؛
سبب ڪهڙو جو اهل مال، تنهنجي ڪن شڪايت ٿا؟
الاهي ڌور آ تنهنجي ڪرم جي، تنگ دستن ۾.

عشق جي راه ۾ هي، دام وڌا، دين و ڌرم،
حلقه سحر و زنا خدا غير ڪري.

تشبيه ۽ استعاره ڪلام جي سونهن ۽ سوييا، زيب ۽ زينت جو باعث ٿين ٿا. نازڪ مراج طبيعتون انهيءَ راه ۾ نئين نموني جي تلاش ۾ جستجو ڪي جاري رکنديون آهن. مشرقي مذاق ۾ علم انهيءَ عمدگي کي اوج ۽ عروج تي رسايو آهي. فيض صاحب جو ڪلام اهڙين عمدين تشبيهن ۽ صنعتن مان ڀريو پيو آهي. ڪهڙا مثال ڏئي ڪهڙا ڏجن؟ انهيءَ مضمون ۾ سلسل ڪي اتي اڪثا ڪندي، رهوارِ قلم کي ٻي ادبي ميدان ۾ ڊوڙايان ٿو.

سهل ممتنع:

شعر ۾ اهڙا سڌا ۽ سنوڻا، سندر ۽ سنوپرا، سولا ۽ سٺا، الفاظ استعمال ڪجن. جيئن شعر پڙهڻ ۽ ٻڌڻ واري کي شعر جي مطلب ۽ مضمون سمجهڻ ۾ دير نه ٿي. جڏهن ڪو شاعر اهڙو شعر پڙهي، هو پنهنجي دل ۾ ائين چئي ته ”آءُ به اهڙو شعر چئي سگهان ٿو.“ مگر ڪوشش ڪرڻ تي ناڪاميءَ جو منهن ڏسڻو پويس.

خيال جي سادگي انهيءَ حد تي به پهتل نه هجي، جو هر ناهن ۽ جاهل جي نگاه، ان تائين پهچي وڃي، سادگيءَ مان اها مراد آهي، ته خيال ۾ پيچيدگي ۽ وڪڙ، الجهاڙ ۽ اٽڪاءُ نه هجي.

هن وفا نا آشنا ڪي، ڇا خبر، ڇا هي وفا؟
بينخير حسن و شباب زيب تي مفرور هو.

ستمگر ڪي نه آيو، رحر هرگر
نه ڪافر ڪي ڪڏهن آيو خدا ياد

چمڙو نه آفتاب ڪي، اي همنشين ڏسي،
بي نور جو قصور آ، يا هن جي نور جو.

ڇو ڏيان مان، ڪڍي نه کانگن ڪي؛
دل ڪي منظور دلربا نه ڪري.

ڏسڻ چاهين اگر قدرت خدا جي،
وڃي ڪر بتڪده ۾، بت پرستي.

يارب نه آه، منهنجي گناهن جو ڪو حساب،
ڪر بي حساب لطف، ڇڏي ڏي حساب ڪي.

مشڪل پسندي:

فيض صاحب جي ڪلام پڙهڻ ۽ سمجھڻ ۾ عوام کي دقت پيش ايندي رهي ٿي، انهيءَ جا ٻه سبب آهن. هڪ ته علم جي ڪمي ۽ ڄاڻ گهٽ ۽ ٻيو سخن فهمي ۽ سخن درسي جي طرف ڪم توجهي آهي، هر هڪ شاعر جو انداز بيان الڳ آهي، ڇا شاه عبداللطيف جو سنڌي ڪلام، مرزا غالب جو اردو ڪلام، مرزا عبدالقادر "بيدل" جو فارسي ڪلام ڏکيو نه آهي، اهل ذوق پنهنجي ذوق ۽ شوق کي پوري ڪرڻ لاءِ هر ممڪن ڪوششون ڪندا رهندا آهن، انهن باڪمال شعرا جي ڪلام کي سمجھڻ ۾ حظ حاصل ڪرڻ لاءِ دانشورن جون شرحون لکيل آهن. مون سنه ۱۹۷۸ع "فکر فيض" جي نالي سان جناب غالب سنڌ جي ڪجهه ڪلام جي شرح لکي ۽ ڇاپرائي هئي. هن مشڪل پسند شاعر جي ڪلام کي سمجھڻ لاءِ پر پيچ ڪلام بلاغت نظام تي شرح لکن گهرجي، هن تحريري سلسل جي آخر ۾ مون "فيض" صاحب جي ڪلام کي سمجھڻ ۽ سمجھائڻ لاءِ چند اشعار آبدار جي مختصر شرح لکي آهي، جنهن مان اهل ذوق حضرات حظ حاصل ڪري سگهندا.

پنجن شاعرن جي شوح:

غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري جو، مطالع نهايت وسيع تر آهي، جنهن ۾ فارسي شعرا حضرات مرزا عبدالقادر دهلوي، جناب صاحب تبيري، اردو ۾ شهنشاه متفرلين جناب مير تقى مير، اعليٰ حضرت مرزا غالب، حڪيم مومن دهلوي، سيد علي "نقي" "صفي" "لڪتوي"، "مرزا" "ذاڪر" حسين صاحب "ثاقب" لڪتوي، علامه اقبال، سنڌي شعرا حضرات مان شاعرن جي شاه جناب عبداللطيف ڀٽائي، اعليٰ حضرت سچل سرمست جا ڪتب مطالع ۾ رهيا، سنڌي جو مشهو مثل آهي ته "گدرو، گدري ڪي ڏسي اصل رنگ ۾ رگجي ٿو"، جهڙي محبت، تهڙو اثر.

جناب فيض صاحب جي مرغ تخيل جو پرواز آفاقي ۽ اوچو رهيو آهي، انهيءَ اڌام جو اثر ڪلام تي پوڻو آهي، انهيءَ خصوصيت جي ڪري، کيس علمي ۽ ادبي دنيا "غالب سنڌ" جي لقب سان نوازيو، فيض صاحب جي بلند پروازي، پيچ و خم، ۽ انداز بيان، عوام الناس جي سوچ ۽ سمجهه، ذهن ۽ ذڪا کان بلند ۽ بالاتر رهيو، انهيءَ ڪري هر صاحب مطالع، پوري طرح لطف اندوز ٿئي سگهي، اهو سبب آهي، جو ڪيترا حريف ۽ حاسد "فيض" صاحب جي ڪلام تي بي جا تنقيد ڪندا رهيا آهن، انهيءَ جا ٽي مکيه سبب آهن، علم جي ڪمي، معياري محفلن ۽ مشاعرن کان ڪناره ڪشي، سخن فهمي ۽ سخن دائيءَ سان ازلي عداوت، پوءِ سختور جو سخن ڪيئن سمجه ۾ ايندو؟ چوندا آهن: "جيئري نظر، اوتري خبر" فيض صاحب فرمائي ٿو:

چمڙو نه آفتاب ڪي، اي همنشين ڏسي،
بي نور جو قصور آ، يا هن جي نور جو.

فيض صاحب جي ڪلام ۾ دنيا جي مسائل کان علاوه تصوف جا باريڪ نڪتا، سلوڪ جا اسرار ۽ رموز بيان ٿيل آهن انهي ڪري بغير شرح جي، "فيض" صاحب جي ڪلام جو مطلب ۽ مفهوم سمجهڻ نه صرف ڏکيو مگر محال آهي. انهي مشڪل ترين مقصد کي مدنظر رکندي مون سنه ۱۹۷۸ع ۾ جناب "فيض" صاحب جي چند اشعار آبدار جي شرح بنام "فڪر فيض" ڪتاب ۾ لکي هئي. انهيءَ ڪتاب ادبي ۽ علمي دنيا ۾ ڏاڍي مقبوليت حاصل ڪئي.

نڪو ماهر ڪرشمه نه ڪليد قفل ابجد
ٿئي شرح شعر ڪهن کان، ڪلي باب گنج ڪنهن کان؟
معنيٰ: ڪليد، ڪنجي، قفل تالو

ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
ط	ي	ک	ل	م	ن	ن	ع
۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
ف	ص	ق	ر	ش	ت	ث	خ
۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
ذ	ض	ظ	ع				
۲۵	۲۶	۲۷	۲۸				

هن دنيا ۾ صاحب دل، صاحب معرفت، صاحب ولايت بالڪل گهٽ آهن. اهڙيون اعليٰ هستيون قدرت ڪامل جي ڳجهه تائين پهچي عوام کي ڳجهه جي ڳالهين کان باخبر رکي سگهن ٿيون. انهي منزل تي رسڻ لاءِ هيٺين پنجن علمن جي ضرورت آهي. (۱) علم لغت (۲) علم معنيٰ (۳) علم بيان (۴) علم عروض (۵) علم تصوف.

ان گنج ۾ علم ۽ ادب جا بيش بها موتي ۽ هيرا راز ۽ رمزن جي دولت موجود آهي. ليڪن انهيءَ خزاني جي دروازي تي "ابجد" جو حروف حساب ڪلف لڳل آهي. جنهن کي "عامل" ڪامل ۽ شاعر" معروف جي حساب ۽ زور تي مخفي خزاني يعني "ڪُنٽ ڪنزا" "صحيفا" جي مصداق موجب در کولي گنج جو مالڪ بڻائي سگهي ٿو.

نوٽ: ابجد جي حساب سان تعريزات لکڻ مهل زائچو ڪڍيو ويندو آهي. ڪنهن مسجد، محل، ڪوٽ، قلع جي تعمير ڪرڻ وقت سن لکيو ويندو آهي. اڪثر ڪري شعرا حضرات نظر ۽ نثر جي ڪتابن شايع ڪرڻ وقت ماده تاريخ ۾ سن ڪڍندا آهن.

لسان فيض، لسان سروش عالم غيب

نزول شعر، نزول صحيفه و آيات

معنيٰ: لسان، زبان، چپ، سروش، خوشخبري ۽ رسائيندڙ فرشتو جبريل امين، نزول، لهڻ هيٺ اچڻ نازل ٿيڻ، صحيفه: ڪتاب، پستڪ، يا رسالو

شرح: آءٌ "متشاعر" آڏورو يا پي کان لکائيندڙ شاعرن مان نه آهيان. جو آءٌ پنهنجي فڪر جي دامن کي زور سان جهلي، بي موقع پنهنجي طبيعت کي مجبور ڪري، شعر چوان، بلڪ اعليٰ خيالات، عمدہ الفاظ منهنجي چوڌر طرف قطار ٻڏي عرض ڪندا آهن ته پنهنجي ڪلام ۾ جاءِ ڏي. درحقيقت منهنجي زبان، غيب جي عالم جي زبان آهي، مون تي اشعار ائين نازل ٿيندا آهن. جيئن انبيا ڪرام تي آيتون ۽ صحيفه نازل ٿيندا رهندا هئا. انهيءَ ساڳي مضمون کي لسان الغيب حضرت حافظ شيرازي رحم هن نموني پيش ڪيو آهي:

مولوي و مثنوي و معنوي.
هستُ قرآن در زبانِ پهلوي.

شاعرن جي شاه هيشتن فرمايو آهي:

جي تون بيت پائين، سي آيتون آهين.
نيو من لائين پريان سندي پار ڏي.

غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري جي مٿين مضمون جي
مرزا اسد الله غالب هن نموني تصديق ۽ تائيد ڪئي آهي.

آتے هين غيب سے یہ مضامين خيال مين،
غالب صريد خامه نوائے سروش هے.

مرزا غالب مٿين شعر ۾ فرمائي ٿو ته ”آءُ خود شعر چوڻ جي
ناڪام ڪوشش نه ڪندو آهيان، بلڪه مضامين خود بخود غيب کان
اچي، گهريل هنڌ تي جاءِ وٺندا آهن. منهنجي قلم فصاحت رقم
۾ ”جبريل“ جي آواز جهڙو چرڙاڻ سمائيل آهي. انهي سلسلي ۾
شارح سيد اظهر گيلاني جو شعر ملاحظه فرمايو:

صورت نظم مضامين ٿين ٿا نازل
بعد اظهر وري الهام اچي يا نه اچي

نوٽ: مٿي فيض صاحب جي ڪلام ۾ نزول جو لفظ استعمال
ٿيل آهي. جناب حافظ خير محمد صاحب اوحدِي پنهنجي راءِ جو
اظهار ڪندي چيو آهي ته ”شعر جو نزول ٿيڻ، اسپياڻي ڪرام جي
شان ۾ گستاخي جو دليل آهي“. مون چيو نزول: جي لفظي
معنيٰ ”لهڻ“ آهي. الهام جي معنيٰ ”خدا جي طرفان دل تي ڪنهن
ڳالهه جو ظاهر ٿيڻ“ آهي. انسان ضعيف البيان، حاڪمن جي حاڪم

الله تبارڪ و تعاليٰ جي اڏاڻي ۽ جبرور آهي. هو ذات مختيار آهي. الله جي حڪم کان سواءِ ڪڪ پڻ به چري نٿو سگهي. شاعر کي به حڪم ٿئي ٿو ته هو ڳجهه جون ڳالهيون ڪندو رهي ٿو. اهڙي طرح پڪين کي به حڪم ٿئي ٿو. هو صبح جو سوڀرو، چون چون جي پاڇهاري ٻولي، ۾ عبادت ڪن ٿا. شاھ صاحب مجبوري جي فلسفہ کي هن نموني حل ڪيو آهي.

هلائي ته هلي هلا، بيھاري ته بس،
واڳ ڏني جي وس آءُ ڪا پاڻ وھي.

ڪليم، شان ڪليمي کي خير باد چوي،
غلام ساقی، ڪوثر سان همڪلام ٿئي.

معنيٰ ڪليم: سخن گو ڳالهائين وارو حضرت موسيٰ ڪليم الله جو لقب آهي. هو طور جبل سان الله پاڪ سان هم ڪلام ٿيندو. ساقی و ڪوثر: حضرت محمد صليٰ مصطفيٰ احمد مجتبيٰ ﷺ شرح: جناب غالب سنڌ ڳالهائين جي خيال ۾ اچي، حضرت موسيٰ کي پاڻ سان ڳالهائين جي دعوت ڏيندي، فخر ۽ ناز سان چوي ٿو ته ”اي موسيٰ جيڪڏهن توکي خدا پاڪ جي ذات والا صفات سان ڳالهائين تي ناز آهي، ته آءُ ساقی ڪوثر حضور علي عليه السلام جو ادنيٰ غلام آهيان. جيڪڏهن تون مون سان ڳالهائين گهرين ٿو ته پوءِ پنهنجي ڪليمي شان جو خير نه گهر.

گناه ترک گنه پي ڪريان اي شيخ اگر،
ڪريم، ترک ڪري، شيوه ڪريمانه.

معنيٰ: شيوه، عادت خو، هير

شرح: هڪ طرف فطرت جو جهڳڙو، ٻي طرف ڪريم جي

ڪريميءَ جو رنگ گناهگار گناه جي ڪوشش ۽ ڪاوش ۾ مصروف، شيخ جو رشد و هدايت تي زور، شاعر جو چوڻ آهي ته ٽي شيخ آ؟ گناه کي گناه سمجهي، گناه ترڪ ڪرڻ جي ڪوشش پي ڪريان؟ جيئن ته ڪريم شروع کان ڪرم ڪرڻ جو عادي آهي، هو ڪڏهن به پنهنجي ڪرم ۽ بخشش ۾ ڦيرو ۽ فرق نه آڻيندو باقي آ؟ هڪ خاطي، خطاڪار، خطا ڪرڻ کان چو باز اچان؟ ڪريم پنهنجي ڪريمانه صفت ۽ فطرت کان مجبور، ته آ؟ ان جي ڪريمانه ڏي تي شادان ناچار آهيان. گناه کي سمجهي گناه ڪندو رهيو آهيان ۽ گناه ڪندو رهندس، چو ته هو وڏو ڪرم نواز ۽ بخشهار آهي. مٿين موضوع تي علامه تارڪ رح جو صنعت واسع الشفتين ”يعني پڙهڻ ۾ ڇپ سان ڇپ نه لڳندو، ملاحظه فرمايو.

جن کي سائين رهي ٿو تنهنجو توه،
تن تي ڪهڙو گناه، يا ڪو ڏوه.

سمجهو مون آه خوب، جهان خراب کي،
ديوانگي ڏسو، چير دريا سراب کي.

معني: سراب، صحرا، رڻ پٽ، چولستان

مطلب غالب سنڌ چئي ٿو ”مون جهان خراب يعني خرابات کي عارفانه اکين سان ڏٺو آهي، هو مون کي عام ماڻهن وانگر مون کي دوکو نٿو ڏئي سگهي، رڻ پٽ کي ڏسو ته درياه وارو منظر پيش ڪندو، ويجهو ويجهو ته اهو ئي رڻ پٽ هوندو، دنيا جو نقشو سامهون رکي ڏسو ته پوري دنيا جي چوڌرڻ پاڻي آهي، گوريا هي دنيا هڪ خشڪ پٽ جي صورت ۾ موجود آهي، انهي مضمون کي شارح هن نموني نظر جي نفيس ڏاڳي ۾ تسبيح جي مٿين وانگر پوتو آهي.

دنيا بذات خود هڪ باطل جو خواب آهي،
 نظاره کن جو هر هڪ مثل سراب آهي،
 نقشه مان ٿي ٿو ظاهر، هر نقش بر آب آهي،
 هر هڪ سوال جو هت، التو جواب آهي،
 سمجهو حساب وارن، سارو حجاب آهي،
 دنيا کي سمجهي دنيا، امر محال آهي.

ڪتب ۽ ترتيب:

غالب سنڌ حضرت فيض صاحب جا چار مجموع ڪلام هيٺين
 نالن سان منظر عام تي اچي چڪا آهن. (۱) شعلہ عشق، ۱۸ جنوري
 سنہ ۱۹۵۸ع (۲) خمخانہ فيض، مئي ۱۹۶۵ع (۳) گنجينه فيض،
 جنوري ۱۹۸۱ع (۴) سرچشمہ فيض، اردو (۵) جولا سنہ ۱۹۸۹ع.
 فيض صاحب سنڌي زبان جي ۵۲ حروف تي ڪوبہ ردیفوار
 ديوان قلمبند نہ ڪيو آهي. مون جملہ مٿين ڪتابن کي سامهون رکي
 نئين نموني جي ترتيب ڏني آهي. دوستن جي مشوري سان هن
 مجموع ڪلام جو نالو "ڪليات فيض" تجويز ڪيو آهي. حمد و
 نعت کان بعد قافيه، ردیف وار غزليات لکيا آهن، جن جو قافيه ۽
 ردیف ساڳيو آهي. انهن کي وچ ۾ رکيو ويو آهي. آخر ۾ اردو
 غزليات ۽ اردو جا نظم درج ڪيل آهن.

اشعار جوائنگ:

سنڌي نعت (۱۷) سنڌي غزل (۱۶۲) سنڌي نظم (۴۴) سنڌي
 قصيده (۵) سنڌي رباعيون (۵) سنڌي قطعا (۱۰) اردو نعت (۲۳) اردو
 غزل (۹۲) اردو نظم (۱۲) اردو قطعا (۴) اردو قومي ترانا (۳) فارسي
 غزل (۱) بلوچي غزل (۹) سرائڪي غزل (۱)

اها حقيقت آهي ته فيض صاحب جي ڪليات جواهر ابدار جو گنج شائگان آهي، جنهن جو هر ورق پنهنجي دامن ۾ بيٺو بھ جواهر جرڪاڻي رھيو آھي.

انھن جي پڙھڻ، پرکڻ، ذھن نشين ڪرڻ لاءِ عقل ۽ ادراڪ، ذھن ۽ ذڪا، وقت ۽ مھلت، جوھري ۽ پارکو جي نظر درڪار آھي. شعر:
آسان ڪم ڪٿي آ، فن سخن اي "اظهر"
رت سان تو شعر لکجي، افڪار جي قلم سان.

جناب فيض صاحب جي سعادت مند ۽ فرمانبردار پيائين جناب نواز علي ڊومڪي جي دم ۽ قدم، ڪوشش ۽ قرباني، همت ۽ استقلال جي باعث فيض صاحب وفات حسرت آيات جي ڏينهن "ورسي" تي هر سال زر ڪثير خرچ ڪري پاڪستان سطح تي ادبي ڪانفرنسون، سنڌي اردو مشترڪ مشاعره، اشاعتي ۽ نشري پروگرامن کي عملي جامون پهرائيندو رهندو آهي.

صاحب موصوف پنهنجي بزرگ ترين هستي ۽ سنڌ جي قادرالڪلام شاعر ۽ اعليٰ اديب جي ياد کي تازو برقرار رکڻ لاءِ جيڪي ڪاوشون ۽ ڪارناما انجام ڏنا آهن، انهن جي لاءِ هن ڪيرون لهڻيون، واقع آهي قابل تعريف، ۽ ناقابل فراموش آهن. شعر:

ذاتي جوهر آدمي جو، جرڪندو جڳ ۾ رهي،
ڪٿڻ چمڪ موتي کان ٿيندي آھ اي "اظهر" جدا؟

هي داستان پُر لطف به آهي، پُر ڪيف پي. فيض جو ڪلام شرح جو محتاج به آهي، بسط جي قابل پي، ليڪن پلو ٿئي پنهنجي بي بضاعتي جي خوف ۽ اهل ذوق جي تراڪت طبع جي انديشي جو، جنهن هن کي تشنه تڪميل تي رکيو، شعر:

اجل جي آڏو عمر آ ياقي،
يار جي زنده صحبت باقي.

سيد اظهر گملاني
حيدري منزل گهوٽڪي
۹ محرم الحرام ۱۴۲۵ھ
پهرين مارچ سنه ۲۰۰۴ع

تقريب:

راقر الحروف اهڙي درياء بيڪران ۾ دست و پا هڻي رهيو آهي جنهن ۾ ترڻ هرڪس و ناڪس جو ڪم نه آهي. اهو آهي پر صغير جو عظيم الشان محترم المقام شاعر شهنشاه تغزل غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري صاحب هي اها شخصيت آهي جا تعارف جي محتاج نه آهي. هن درويش خدا مست و عاشق رسول صلعم جي آفاقي و بي بدل و مثل و هم گير شخصيت و عارفانه ڪلام بلاغت نظام تي تبصره ڪرڻ لاءِ مون وٽ اهڙا الفاظ نه آهن جو انهي تي تبصرو ڪريان مگر ايترو ضرور چونڊس ۽ انهيءَ تي مون کي فخر و ناز آهي جو حضرت فيض صاحب جي فيض صحبت جيترو راقم الحروف کي حاصل ٿيو آهي ۽ مستفيض ٿيو آهي ايترو ٻيو شايد ڪنهن کي نصيب ٿيو هجي! فيض صاحب جو حلقه تلاميذ و معتدين و احباب هن وقت وسيع تر آهي اڃا به هن فطري و آفاقي شاعر جي شخصيت و عارفانه ڪلام کي دنيا نه سمجهي سگهي آهي. اهو وقت دور نه آهي جو هن شهره آفاق جو ڪلام ساري دنيا جي گوشتي گوشتي ۾ باد بهار جي طرح ڦهلجي وڃي ۽ هر زبان تي ورد هجي فيض صاحب شاعرن جو شاعر استادن جو استاد آهي. پنهنجي شاگردن کانسواءِ استاد شاعر به زانو ادب ته ڪري پنهنجو ڪلام ٻڌائي داد حاصل ڪرڻ جي تمنا ڪندا آهن يا مشورو وٺندا آهن. جنهن کي فيض صاحب داد ڏنو گويا انهيءَ کي سنڌ حاصل ٿي. حضرت فيض بخشا پوري کي وطن عزيز جي عظيم الشان مشاعرن ۾ مدعو ڪيو ويندو آهي ۽ مشاعرن جي صدارت ڪرائي ويندي آهي جنهن مشاعري ۾ فيض صاحب شرڪت نه

هر مائيندا آهن ۽ غير موجود هوندا آهن نه اهو مشاعرو اڏورو هوندو آهي. س يا صرف هڪ نشست نظر ايندي آهي. فيض صاحب الحاد ۽ ڪميونزم جي خلاف تمام عمر سرگرم عمل رهيو آهي ۽ پنهنجي نظريي جو شعرا و ادباء جو هڪ وڏو حلقو پيدا ڪيو آهي. انهيءَ جي باوجود مخالف به هن جي شاعرانه عظمت اڳيان سر خم ڪندا آهن ۽ ذاتي اعتراض سان گڏ شعر و سخن جا معترف هوندا آهن ۽ تقليد تي ڪاربند هوندا آهن. مگر عوام کي فريب ۽ دوکي ڏيڻ ڪري بظاهر شڪوه شڪايت روگرداني تي سرگرم هوندا آهن. بقول فيض صاحب:

هي ثبوتِ شڪست آ همدم!
مدعي ڇا ڪري ڳلا نه ڪري؟

فيض صاحب سان ڪافي شامون ملهايون ويون آهن. شعراءَ و ادباءَ ڪرام شهنشاه تغزل تي بي انداز مقالا لکيا آهن ۽ قصيدن جا قصيدا لکيا ۽ پڙهيا آهن. مون کي ياد آهي ته ڪنهن زماني ۾ مرحوم رشيد احمد لاشاري و مرحوم غلام محمد گرامي مرحوم عبدالڪريم گدائي، تاج بلوچ، اظهر گيلاني، غالب لطيف مرحوم حاجي صويو خان جمالي، اسحاق اثر حيدرآبادي اردو شعراءَ مان راغب مراد آبادي ڪراچي، دلاور هگار ڪراچي، باسط عظميٰ ڪراچي، سراج الدين ظفر ڪراچي، مرحوم شورش دڪاسمري لاهور آغا صادق ڪوئٽه، عبدالرحمان غور دموٽ، مامي شعرا و ادا جا اسماء گرامي ياد نه ٿا اچن. اگر اهي مفالا و ڪلار گڏ ڪا وڃن ها ته تمام ضخيم ڪان ضخيم تر ڪتاب ٿي وڃي ها حضرت فيض اردو، سنڌي، بلوچي زبانن ۾ هڪ طرز خاص جو موجد به آهي ۽ خاتم به پاڻ آهي. انهيءَ جي تاثر و مقبوليت جو اهو عالم آهي جو

هن وقت اڪثر شعرا ڪلام تي سندس رنگ طاري آهي. غور ڪيو وڃي ته تراڪيب و الفاظ بلڪه اشعري جي ٽڪرن جا ٽڪرا به ڪثرت سان ملندا. باشعور و شعر شناس حلقن کيس شعر و شاعريءَ جو مجتهد قرار ڏنو آهي، جو بيجانہ آهي. واقعي هن شاعري پر اجتهاد ڪيو آهي. حافظ شيرازي و مرزا غالب جهڙن شاعرن پوئتي ڪجهه به نه ڇڏيو آهي مگر فيض صاحب جڏهن انهي زمين يا موضوع تي نڪتہ طرازي ڪري ٿو ته هي شهنسوار ميدان معنيٰ گو، سخن کڻي وڃي ٿو. بقول فيض صاحب:

صد گونہ ادب فيض خرابات نشين ڪا
اس دور ڪا يہ حافظ و خيام هے ساقی!

انهي پر ڪو شڪ نه آهي ته فيض صاحب جو دماغ تخيل اتي پرواز ڪندو آهي جتي فرشتن کي به پر هڻڻ جي طاقت نه هوندي آهي. هن تي جيترو به لکجي تمام گهٽ آهي، ڇا لکي ڇا لکجي؟ مان پنهنجي هن قطع سان تحرير کي ختم ڪريان ٿو:

بارها ديکھا هے ميس نے فيض کو ياروں کے بيچ
جب بمی ديکھا ميس نے جانا چاند هے تاروں کے بيچ
اس جھان رنگ و بو ميس اس طرح رهتا هے وہ
جس طرح صحن چمن ميس پھول هے خاروں کے بيچ

قطب الدين تآب اوستہ

جيڪب آباد

۱۰۔ نومبر ۱۹۸۰

طلوع تحریر

بنده ناچيز و هيچمدان بلوچ قوم مان ڊومڪي قبيلي جو فرد ناقص آهي. نام گر نام فيض الله خان و والد بزرگ وار جو نام گرامي مصري خان و جاء تولد و بود و باش بخشاپور آهي. هن ناقص الوجود کي ملڪ شاعري قسام ازل کان وديعت و اکتساب هجڻ ڪري بدوران تعليم و ايام طفلي به انداز شعور ذوق شاعري رهيو. سنڌي چند جماعتون پڙهڻ بعد ترڪ تعليم ڪيو ويو جو طبيعت انهي طرف مائل نه ٿي. بنده چونڪ امير خاندان جو فرد هيو. از روه ماحول شڪار و شهنشاهي ۽ راڳ ٻڌڻ شغل خاص رهيو. ارڙهن اڻويه سالن جي عمر ۾ جيئن حدود بلوغت تي قدم انداز ٿيڻ لڳو. وري طبيعت مائل تعليم و شعر و سخن ٿي جو هي ذوق تا حد جنون پهتو. شب و روز خود بخود بغير استاد حصول تعليم و مطالعہ ۾ غرق ٿي علوم جي غواصي تي ڪار بند رهيو. عرصہ هاءِ دراز تائين منتخب شعراء ڪرام جي تصانيف جي ورق گرداني و نڪتہ داني ڪئي وئي. سنڌي مان بجز شاه عبداللطيف ڀٽائي و سچل سرمست و صوفياء ڪرام مان پهلو ان فقير ڊومڪي ۾ غمدل فقير ديگر حضرات جي طرز ڪلام کي خام تصور ڪيو ويو. فارسي شعراء حضرات مان فردوسي، رودڪي، خاقاني، قائمي سعدي، انوري، جامي، گرامي، حافظ و رومي، عرفي و فيضي، خسرو و غالب وغيره ۽ اردو شعراء ڪرام مان غالب، ذوق مير و سودا، مومن، و مير درد، آتش و ناسخ، انشا و داغ، حالي و اقبال، اڪبر و بيدم وارثي وغيره زير مطالعہ رهيا. مگر فارسي ۾ حافظ و خسرو ۽ اردو ۾

غالب و اقبال، سرائيڪي ۾ خواجہ غلام فرید ۽ بلوچي ۾ جام درڪ و مست توکلي جو ڪلام بلاغت نظام سڀ کان زياده مرغوب و پسندیده رهيو. از رو، محبوبی طبع مشاعرَن کان يڪسر گريز هيو. تقريباً ۵۱-۵۲ ۾ هڪ غزل سنڌي غلام سرور "سرور" مغل کي بروءِ اصلاح ارسال ڪيو ويو جو سنڌي غزل گو شعرا مان بجز سرور ڊيگر سڀ جو منڪر رهيو آهيان. سرور صاحب بجاءِ اصلاح از رو حوصلہ افزائي فرمايو ته بنده تا هنوز جيترا به غزل تحرير ڪيا آهن هي غزل انهن کان افضل آهي ته باقي اصلاح ڇا ڪريان. اوهان کي هي طرز خاص مبارڪ هجي. از آن بعد هڪ اردو غزل اسد ملتاني کي ارسال ڪيو ويو جنهن تحرير فرمايو ته توهان مصلح لاءِ ڪهڙي جاءِ ڇڏي آهي جو اصلاح ڪري. اساتذہ وقت جي سندن کان بعد ڪنهن کي به شعر اصلاح لاءِ پيش نه ڪيو ويو. دبستان شعر و سخن ۾ استاد فقير استاد ازل و غني روز ابد آهي جنهن دولت علم و فهر شعور و ضمير کان مالا مال ڪري گنج هاءِ قلب سليم جا دروازه واکيا ۽ نظاره اسرار ذات باصفات و ڪائنات و سر ريوييت و رموز رسالت لاءِ ديده بينا و نگاه دور رس به الطاف عطا فرمائي بنور ايمان قلب و نظر و ضمير، منير کي روشن ڪيو ۽ برير سايه الطاف رسالت چشم عرفات الوهيت و فيض ساقی، ڪوثر کان مستفيض ڪيو. بقول فقير

لبالب لب تي آ جامِ السّتي
خوشا اين شيوه رندي و مستي

آمدن براء مقصد درویش خدا مست تقريباً پاونجاه ٽيونجاه ۾ ڪثرت سان مشاعرَن ۾ شرڪت ڪرڻ لڳو. سنہ ۱۹۵۴ع ۾ اردو اديب عالم رحيم يار خان ۾ ڪيو ويو ۽ سندس اخبار هفت روزہ

مساوات جيڪب آباد مان بي يار و مددگار جي صورت ۾ تن تنها جاري ڪري هي سنگ گران سر تي کنيو ويو. اجراء اخبار جو حسن اتفاق به ٿيو. ريجهارام لئبريري ۾ ڊپٽي ڪمشنر سعيد احمد جي زير صدارت سنڌي اردو مشاعرو منعقد ٿيو. بنده جو زمره شعراء جي خلاف طرز سخن ۾ شيوه خاص رکندو هيو ۽ ڊيگر شعراء وادبا وانگر فارسي و عربي الفاظ و تراڪيب کي سنڌي لاء حرام و اردو لاء حلال تصور نه ڪندو هيو بلڪ سنڌيءَ جو زياده حق تصور ڪندو هو. تنهن ڪري از روه نا فهمي و ڪدورت بازار مخالفت گرم هئي. زمره مذڪور برسر پيڪار هوندو هو ۽ مشاعرن ۾ دانسته شور شر خلاف بنده ڪيو ويندو هو. بهه دستور هن مشاعري ۾ به برسر پيڪار رهيا مگر صدر مشاعره از روه شعر فهمي فرمائش ڪري بنده کان ٿي غزل هڪ سنڌي ۽ ٻه اردو ٻڌايون ۽ خطبه صدارت ۾ فقير و ڪلام فقير جي نهايت تعريف ڪندي چيو: الحمد لله جو اسان وٽ اهڙا شاعر موجود آهن ۽ هنن جي موجودگي ادب جي زندگي و قوم لاء باعث فخر آهي. هن جي تقرير آدمين جو رخ بطرف بنده ڦيرائي ڇڏيو. مشاعره ختم ٿيڻ بعد مسٽر سعيد احمد فقير کي پنهنجي ڪار تي ريريڊنسي کڻي ويو ۽ ڊرائيور کي چيائين ته هن کي جاء تي ڇڏي اچ ۽ بنده کي چيائين ته توهان صبح مون سان ضرور ملاقات ڪريو.

صبح دم صاحب سان ملاقات ڪئي وئي. هن صاحب چيو ته اوهان جهڙي شاعر و اديب جي قلم کان اگر قوم فائدو نه وٺي ته سخت ڪمبختي آهي مان اوهان کي اخبار جو ڊڪلريشن ڏيان ته اوهان اخبار جو نالو به منتخب ڪريو. بعد از حيرانگي انڪار ڪيو ويو ته هي ڪار هاءِ گران مون کان نه ٿيندو عالم بي دست و پاڻي ۾ دريا ۾ دست و پا هڻڻ زيانس. جان سواءِ ٻيو ڪجهه نه آهي مگر

صاحب جن نہایت مصر رهي مڃرايو، بنده اخبار
جوناڻو "مساوات" رکيو، سرشتيسدار کي گهرائي ڊڪلريشن ڪڍي
ڏيڻ جو آرڊر ڪيو ويو جو هڪ ڪلاڪ اندر دستياب ٿيو، از آن بعد
شب و روز تن تنها اخباري و ادبي ڪم ڪرڻ ڪري طبيعت بقلر
افردگي ٿي معدي جي خرابي و اختلاج قلب تنهائي جا ساٿي ٿي
پيا، مگر باوجود خستگي و افردگي سنڌ جي تمام ادبي ڪانفرنسن
۽ مشاعرن ۾ شرڪت ڪئي ويندي هئي، جيڪب آباد بزم ادب جو
نائب صدر ۽ ادبي بورڊ جيڪب آباد جو صدر، بزم ادب ڪنڌڪوٽ
جو صدر منتخب ڪيو ويو، ادبي سرگرميون نہایت زور شور سان
جاري رکيون ويون، ۱۹۵۸ع ۾ سنڌي مجموعہ ڪلام "شعلہ
عشق" جي نالي سان شايع ٿي منظر عام تي آيو.

ازانسواءِ خستگي و افسردگي علالت و ناتواني شباب تي
پهتي، ناتوان هم تن ته سيلاب بلا ٿي ويو، ڊپٽي ڪمشنر جناب
مسعود نبي نور صاحب جو قدر افزا و مقام شناس و مهربان بنده
هيو جنهن ڊي ڊي اي کان ادائي سؤ روپيا ڏياريا ۽ ڪوٽہ رهائش
لاءِ روانو ڪيو، سردار غلام سرور خان ڊومبڪي و مير گل محمد
خان جڪراڻي ۽ مسٽر طاهراڻي انجنيئر ۽ ڊيگري ادب پرور حضرات از
روه ادب پروري و قدر افراڻي ڪافي مدد ڪئي، فقير و حقير ٿي ماءُ
ڪوٽہ ۾ قيام پذير رهيو، ڪوٽہ جي شعرا و ادبا ۾ و صحافي
حضرات نہایت عزت افزائي و همدردي ڪئي، اعزاز بنده ۾ بنده جي
زير صدارت ڪافي نشستون ۽ مشاعره وغيره ڪرايا ويا، تمامي
اخبارات ۾ علالت و قيام و اعزازي مشاعرن جون خبرون بہ آب و
تاب سان شايع ٿينديون رهيون.

مستونگ جي ميلي ۾ ريڊيو تي مشاعره منعقد ٿيو انهيءَ ۾
شرڪت ڪرڻ بعد واپس جيڪب آباد قيام ڪيو ويو.

اخبار "مساوات" جو ڪوئٽ وڃڻ کان پيش تر عزيز مر الياس پرويز رفيقي صاحب جي حوالي ڪئي وئي هئي، بدستور جاري هئي. الياس صاحب هن کان پيشتر سبي کان شايع ٿيندڙ حقيقت اردو جو ايڊيٽر هيو مگر بنده جو سخت معتقد و قدردان احباب مان هيو جو حقيقت اخبار ۾ منهنجا اردو غزل آب و تاب سان شايع ڪندو هيو مگر بوجھ علالت افسرده حقيقت کي ڇڏي پنهنجون خدمتون مساوات لاءِ پيش ڪيون ۽ بنده بخلوص خلوص مندان پيشڪش قبول ڪئي جو تا هنوز بهم رنگ پيوست آهي.

زحمت زندگي و تنگ دستي و فاقه مستي بنده جي باري ۾ سنڌ و بلوچستان جي تمام اخبارات حڪومت جو توجهه گرامي مبذول ڪرايو. تقريباً ۱۹۶۲ع ۾ فيلڊ مارشل جناب محمد ايوب خان صدر پاڪستان از روءِ ادبي خدمات و دائر المريضي هڪ سؤ روپيا ماهانه وظيفو عنايت فرمائي ادب پروري و خسته نوازي جو ثبوت ڏنو جو تا هنوز بدستور موصول آهي. خداوند عالم مدوح کي جزاءِ خير ڏي آمين!

از آن بعد جمعيت الشعراء سنڌ جي ڪانفرنس ميرپور بٿوري ۾ منعقد ٿي جو بنده يڪ راءِ نائب صدر منتخب ڪيو ويو جو تا هنوز هي جان داده هڪو ادب پيوست جماعت ادب آهي. گذشتہ ٻن سالن کان ڊسٽرڪٽ ڪونسل پنجهتر روپيا ماهانه وظيفو ۽ سال کان ٽائون ڪميٽي ڪنڊڪوٽ پنجاه روپيا ماهانه وظيفو ڏيئي رهي آهي ۽ ڊپٽي ڪمشنر مسٽر سجاد احمد صاحب سي ايس پي جو قدر افراء بنده خسته آهي بنده جي مجموعہ ڪلام بنام "خمخانه" جي اشاعت لاءِ هزار روپيا ڏي ڏي اي کان عنايت فرمايا. سجاد صاحب جو هڪ عالم فاضل و بلند پايه شاعر آهي، انهي جي ادب نوازيءَ جو ممنون آهيان. بهم رنگ پنهنجي ضلع جي باشعور و فراع دل و

بیدار دماغ و ادب نواز و ادب پرور عوام جو شکریو بجا آئن سان
گڏ فخر و ناز کریان ٿو ته منهنجي ضلع جو عوام ادب پروري ۾
تمام اضلاع سنڌ کان پيش پيش آهي. "خمخانه فيض" جو گنجينه
گوهر صدف دهان و جوهر تيغ بان و در چهر اشک فشان و لغت
هائ جگر ناتوان آهي بفضل خداوند حق پسند پسندیده خاص و عام
و رند ميکده ادب زرین جام ثابت ٿي ادب ۾ اضافو ڪرڻ سان گڏ
دنياه ادب ۾ مقام ممتاز حال ڪندو. فيض خسته جگر جنهن جگر
کاوي و جان دهی، خون فشاني و عرق ريزي کان ڪم وٺي
پنهنجي صحت تباه ڪري ادب کي صحت مند ڪيو آهي. داد خواه
بيپير هن کاغذي شعر فھر و نکتہ راس و صاحب قلب و اهل فن و
انصاف کان داد طلب آهي. بقول فيض بي مراد

نه ڪو صاحب ڪرشم، نه ڪليد قفل ابجد
ٿي شرح شعر ڪنهن کان، کلي باب گنج ڪنهن سان

مطلب ته منهنجي شعر کي يا صاحب قلب يعني ڪو درويش
يا صاحب علم و فن سمجهي سگهي ٿو. شعر کي بلحاظ معنيٰ
گنج گران تصور ڪيو ويو. قفل ابجد کي ڪليد نه هوندو آهي. هو
اڪرن سان بند ٿيندو ڪلندو آهي. انهيءَ کي ڪولڻ وارو يا ته صاحب
روحانيت آهي يا صاحب علم اها ٿي اهل فن حروف قفل ابجد و
حروف شعر جي حسن تناسب و تشبيه بديع جو صورت بصورت
آهي. بخوبي سمجهي سگهندو. ساڳيءَ طرح هن ٻئي شعر ۾ نوا
پرداز آهي:

هر حرف خام گويا صد دفتر دبستان

هر قطره سياهي صد جوه آب حيوان

يعني منهنجي علم کان تحرير ٿيل حرف معنوي لحاظ سان

صد دفتر درس گار عالم آهي ۽ هر فطره سياهي جو لب خام کان
دم تحرير ٽپڪي رهيو آهي. انهي کان صد چشم آب حيات جا
نمودار ٿيندا آهن اگر ڪو مستفيض ٿئي؛

لسان فيض لسان سروش عالم غيب
نزول شعر نزول صحيفه و آيات

مقصد آهي ته فيض جي زبان عالم غيب جي فرشته جي زبان
آهي. منهنجي مٿان شعر ائين نازل ٿيندا آهن جيئن انبياءِ ڪرام تي
آيتون نازل ٿينديون هيون. شعر چونڊو نه آهيان چورايو ويندو آهي
يعني الهام ٿيندو آهي. گدا، خاڪ نشين شعر ۾ بخوف بيداد شعراءِ
ڪرام کان به داد طلب نه ٿيو آهي. جڏهن ذوق داد خواهي دامن گير
ٿي ته حضرت ڪليم و حضرت جبريل جو خود صاحب حسن ڪلام
آهن. داد ڪلام گهريو ويو. شعر؛

هر چند آ ڪليم پي نه همزيان مگر
داد ڪلام صاحب حسن ڪلام ڏي

هڪ ٻئي شعر جو مضمون آهي ته پلا حضرت جبريل کي
ڪهڙي طاقت آهي جو جهڪي داد ڪلام نه ڏي. بشرطيڪ فيض
وانگر ڪو قادرالڪلام ٿئي. ڇو جو جبريل يا قادر مطلق اڳيان
جهڪندو آهي يا قادرالڪلام اڳيان ورنه سوال ٿي پيدا نٿو ٿئي.

فقير و حقير بخاطر ناظرين ڪرام چند اشعار ”خمخانه“
فيض“ بشرح و بسط رقم ڪيا جيئن مقام آشنا ”خمخانه“
فيض“ ٿين ۽ غور و فڪر تي ڪاربند رهي گهري مطالع سان هن
درياءِ بيڪران جي غواصي ڪري گوهر هاءِ ناياب دستياب
ڪرن. ”خمخانه فيض“ تشبيهات و محاورات، استعارات محاکات،
مضمون آفريني و انشا پردازي حسن بندش و الفاظ طرازي، فصاحت

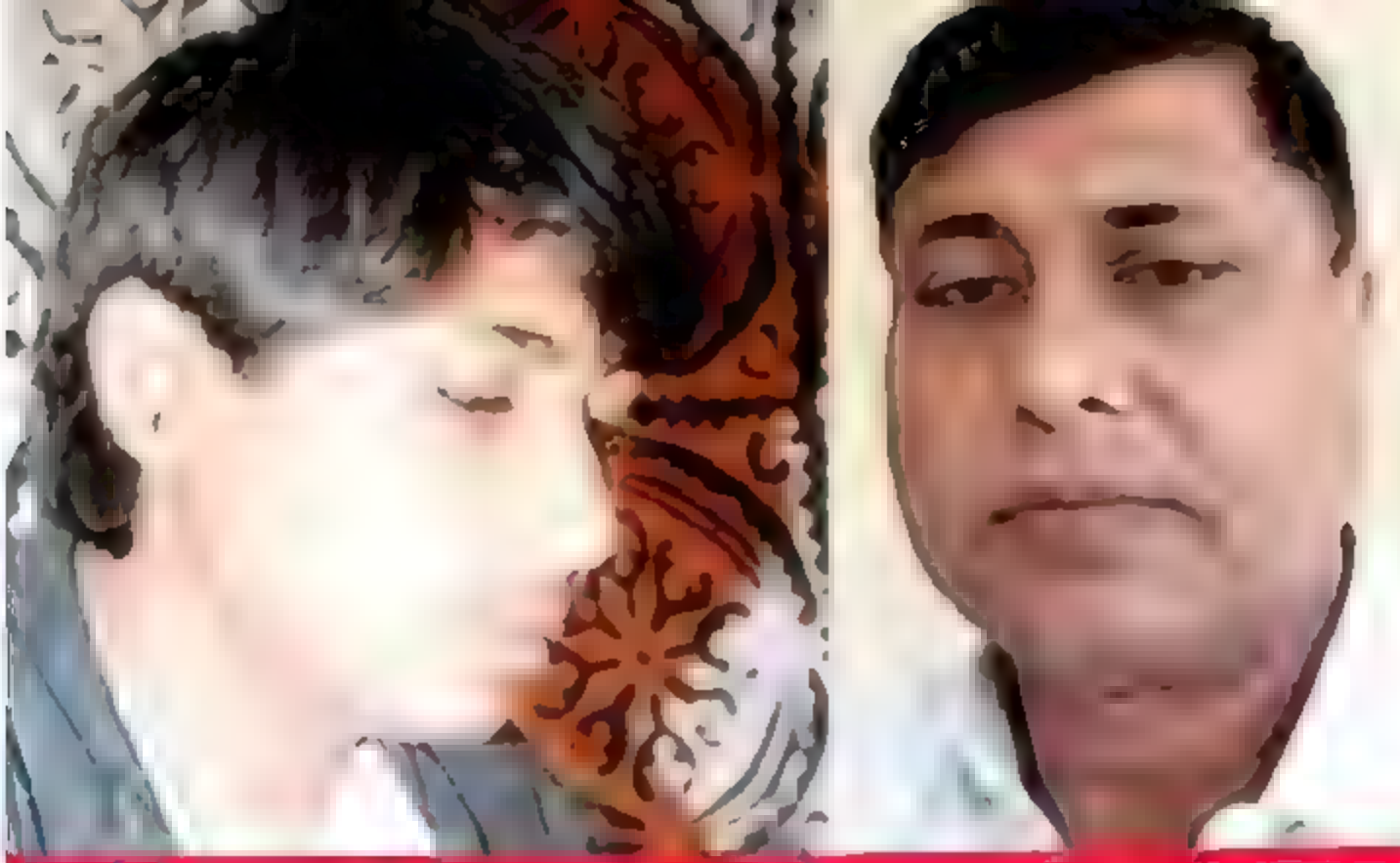
و بلاغت، بيان و بديع، اصطلاحات و روز مره سلاست و ملاحات ذوق
الفاظ و حسن معني، ندرت و قدرت زبان شريفي و شهد نابي
كيف و سرور شور و مستي، سوز و غم و لطف و راحت وغيره
تمام خويين جو نمايان نمونو ۽ آئينه دار آهي. اگر انصاف روء ڏٺو
وڃي ته اڪثر اشعار سهل ممتنع تي مبني آهن، شعر جي وڏي ۾
وڏي خوبي سهل ممتنع آهي. سهل ممتنع اهو شاعر چئي سگهندو
جو اشعار جي مذڪوره زيورات و خويين کان آگاه هجي ۽ ڪم از
ڪم چئن علمن تي دستگاه رکي! علم عروض، علم نحو، علم بيان
و علم لغت وغيره. صاحب قلب و مشاق شاعر جي زبان خود عروض
بشجي ويندي آهي باقي مذڪوره ٽن علمن جي ڄاڻ لازمي آهي.
بنده بخوف طوالت مضمون قطع تحرير ڪري ٿو ۽ آخر ۾ مسٽر
ابوبڪر سعيدي مئنيجر نيشنل بئنڪ جيڪب آباد جو بصد زبان
شڪريه ادا ڪري ٿو، جنهن ”خمخانه، فيض“ جي طباعت جي سلسلي
۾ منهنجي ڪافي مدد ڪئي آهي. بهم وقت مذڪور خسته نواز و
ادب پرور حضرات جو دوباره شڪريو ادا ڪندي بارگاه رب العزت
۾ دست بدعا آهي. ”خمخانه فيض“ خمخانه، فيض ثابت ٿي درد
ڪشان ادب کي مستفيض ڪري بنده جي روح کي راحت بخشي.
آمين ثم آمين!

درويش خدا مست

فيض بخشا پوري

دومڪي هائوس جيڪب آباد

۱ مئي ۱۹۷۷

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميراني

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

مقدم

از قلم وصاحت رقم نقاد سخن

حافظ خير محمد اوحدي

مون فيض جي ڪلام جو ڳوڙهو مطالعو ڪيو آهي. هڪ دفع سندس پهرئين مجموعو ڪلام "شعله عشق" تي تفصيلي بحث به ڪيو اٿم. ان ڪري فيض جي شاعريءَ بابت منهنجي راءِ سطحي ٿي نه ٿي سگهي.

شاعر انسان هوندو آهي انساني ڪلام، ڪلام الاهيءَ وانگر هر پهلو کان مڪمل نه ٿيندو آهي. فيض جي ڪلام جو به ڪو نه ڪو پهلو ڪمزور ٿي سگهي ٿو. پر جيستائين شاعريءَ سان فيض جي فطري مناسبت جو تعلق آهي، ان ۾ شڪ ڪري نٿو سگهجي.

فيض فطري شاعر آهي ۽ اهڙو قادرالڪلام ۽ سحر طراز، جو ڪڏهن ڪڏهن ٻڌندڙ ۽ پڙهندڙ جي دل ۽ دماغ تي جادو ڪري ٿو ڇڏي. منهنجي خيال ۾ اها جادوگري رڳو فيض جي اڪري صنعت گريءَ ۽ نرالي انداز بيان جي مرهون منت نه آهي، پر ان ۾ هن جي تخيل جي بلندي ۽ فڪر جي گهرائي جو به دخل آهي.

شاعريءَ سان دلچسپي رکندڙ حلقن ۾ فيض کي "غالب سنڌ" سڏيو وڃي ٿو ۽ غالب وانگر فارسي ۽ عربيءَ جي آميرش جي ضري کيس مشڪل پسند به سمجهيو ٿو وڃي. مگر فيض جي ڪلام ۾ اهڙا اشعار به چڱي مقدار ۾ ملن ٿا، جي سهل مستع جي تعريف ۾ اچي ٿا سگهن. تنهن ڪري منهنجي خيال ۾ فيض کي غالب سنڌ سڏڻ جو اصلي سبب سندس مشڪل پسندي ٿي نٿو

سگهي. بلڪ اهو اعزاز سندس شاعرانه کمالات لاءِ اهل ذوق جي پاران خراج عقيدت جي حيثيت رکي ٿو.

جناب فيض بخشا پوري واقعي هڪ عديم المثال شاعر آهي. هو ٻين شاعرن وانگر پنهنجي جذبات جي اظهار لاءِ پاڻ کي حرف ۽ معنيٰ جو پابند بنائڻ نٿو گهري. بلڪ حرف ۽ معنيٰ کي پنهنجي منشا جو تابع بنائڻ ئي پسند ڪري ٿو. انهيءَ سلسلي ۾ جتي ٻيا شاعر تقليد ڪرڻ ضروري سمجهن ٿا، اتي فيض اجتهاد کان ڪم ٿو وٺي. اها اهڙي ذات آهي، جا استادن کي به نصيب ٿي نه سگهندي آهي، ۽ جنهن کي نصيب ٿيندي آهي، سو فيض وانگر صدين کان بعد پيدا ٿيندو آهي.

فيض پنهنجي ڪلام ۾ انوکي طرز اختيار ڪرڻ سبب ڪافي شهرت حاصل ڪئي آهي. منهنجي خيال ۾ ”خمخانه، فيض“ جي منظر عام تي اچڻ بعد اڃا به ان ۾ اضافو ٿيندو. ۽ اهو وقت جلد ايندو. جڏهن مهراڻ جي ماڻهريءَ ۾ چوڌو طرف فقط فيض جي نغمن جي صدا، باز گشت ٻڌڻ ۾ ايندي ۽ هن خاڪ جي ذره ذره تي جذب ۽ سرمستيءَ جي ڪيفيت طاري ٿيڻ لڳندي.

”خمخانه، فيض“، فيض جي تازه ترين سنڌي ۽ اردو ڪلام جو مجموعو آهي. سنڌي خواه اردو ۾ فيض کي جا دسترس حاصل آهي. سا ته سندس ڪلام مان ظاهر آهي. پر ٻنهي زبانن ۾ سندس مخصوص رنگ به پوري يڪسانيءَ سان جهلڪي رهيو آهي. مان نمونہ طور چند منتخب اشعار پيش ڪريان ٿو. جن مان فيض جي شاعريءَ بابت اندازي لڳائڻ ۾ آساني ٿيندي:

تنهنجي ڪوچ ۾ جو مزل هجي،

چو قيامت جو انتظار هجي.

فيض قيامت بابت هڪ عاشق جو نقطہ نگاه پيش ڪندي

ظاهر ڪرڻ ٿو گهري ته عاشق کي قيامت جو انتظار انهيءَ ڪري
رهندو آهي جو کيس انهيءَ موقعي تي محبوب جي ديدار جو آسرو
هوندو آهي ته جيڪڏهن هن کي هن دنيا ۾ ئي محبوبن جي ڳليءَ ۾
دفن ٿيڻ جي سعادت نصيب ٿئي ته پوءِ قيامت جو انتظار ڇو ڪري.
ڇاڪاڻ ته محبوب صبح شام هن جي قبر وٽان پيو لڳهندو ۽ هن
کي قيامت کان اڳ ۾ ئي سندس ديدار نصيب ٿيندو رهندو.

دل و دماغ و ضمير و نگاه حق آگاه
متاع "فيض" سپرد نگاه يار ڏسو

فيض جي نظر ۾ عاشق وٽ جو عزيز ترين متاع ٿي سگهي
ٿو. سو آهي دل، دماغ ۽ نگاه حق آگاه مگر اهو عزيز ترين متاع به
يار جي نظر ڪرم تان تار ڪري سگهجي ٿو. يا، يار جي نگاه ۾
اهڙو سحر انگيز اثر آهي، جو عاشق جي نظر ۾ عقل کي ته مسحور
ڪري ٿو، پر سندس ضمير کي به غارت ڪري ٿو ڇڏي. فيض جو
عاشق جي نگاه کي "نگاه حق آگاه" سڏڻ نه صرف فيض جي
پاڪبازيءَ تي دلالت ٿو ڪري، پر ان مان اهو پتو به پوي ٿو ته مجاز
جي مرحلن تان گذرندي به هن جي نظر حقيقت تي آهي. اها جدا
ڳالهه آهي ته نگاه "حق بين" ٿيندي آهي ۽ دل "حق آگاه" پر هي
موقعو تقريظ جو آهي، نه تنقيد جو.

حقارت جي نظر سان ره نشينن کي نه ڏس هرگز
جو شان بوتراي جلوه گر آ خاکسارن ۾

اهو ساڳيو خيال حافظ شيرازي به هيٺئين شعر ۾ بيان ڪيو
آهي:

خاکساران جهمان را به حقارت منگر
تو چه دانی که درین گرد سوارے باشد

حافظ جي شعر جي آخري مصرع نہايت ئي لطيف ۽ معنيٰ خيز آهي. مگر فيض جي شعر ۾ ”شان بوتراڻي“ جيڪا معنويت پيدا ڪئي آهي تنهن جو ڪوبه جواب ئي نه ٿو سگهي.

هر قطرہ خون پاک خدائي کان آ گران
ڏيندين خدا! تون ڇا، جو گهري خون بها حسين؟

سيد الشهدا شهيد ڪربلا حضرت امام حسين عليه السلام جي منقبت ۾ شعراء امت پنهنجا قلم ٽوڙي ڇڏيا آهن. مگر سندن خون جي تقديس جو ذڪر جنهن انداز ۾ فيض ڪيو آهي، اهو ٻين شاعرن جي قلم کي نصيب ٿي نه سگهيو آهي. فيض جي نظر ۾ امام عالي مقام جي مقدس خون جو هڪ هڪ قطر ساري ڪائنات کان وڌيڪ قيمتي آهي. ان ڪري چوي ٿو ته جيڪڏهن سڀاڻي داور محشر اڳيان سندن خون بها جو سوال اٿيو ته ان کي پورو ڪرڻ ناممڪن ٿي پوندو.

فيض جي حقيقت بين ۽ حقيقت رس فڪر جنهن جذبہ کي مٿين شعر جي صورت ۾ پيش ڪيو آهي، ڇا ان جو داد ڏيڻ ممڪن آهي؟ فيض جي اردو ڪلام ۾ گهڻا ئي دلڪش ۽ رنگين اشعار ملن ٿا، مگر مان انهيءَ ذخيره مان فقط هڪڙي شعر جي انتخاب تي اکتفا ٿو ڪريان، منهنجو خيال آهي ته فيض جي غزل جو هيءَ هڪ شعر موجوده دور جي ڪن شاعرن جي گهڻن غزلن کان وڌيڪ وڙندار آهي:

زندگی نام ہے حوادث کا،

ان حوادث کا احترام کرو.

مان هن شعر جي تشريح ضروري نٿو سمجهان. هي شعر پنهنجي تشريح پاڻ آهي. مان رڳو هيءَ چوڻ ٿو گهران ته جنهن

شاعر ۾ ايتري بصيرت هجي، جو زندگيءَ کي سندس اصلي صورت ۾ ڏسي سگهي، ۽ جنهن شاعر جي قلم ۾ ايڏي قدرت هجي، جو اهڙي تلخ ترين حقيقت کي هڪ شيرين ۽ لطيف شعر جي شڪل ۾ پيش ڪري سگهي. اهو يقيناً هڪ فطري شاعر ئي ٿي سگهي ٿو. ۽ اهڙي شاعر کان جيڪڏهن ڪي فني فروگذاشتون ٿي وڃن ٿيون، ته انهن کي فراخدليءَ سان درگذر ڪري سگهجي ٿو.

حافظ حسر محمد اوحدي

۵ - مئي ۱۹۶۷ع

ڪوئٽس روڊ سکر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تمهيد تحرير

هر حرف خام گویا صد دفتر دبستان
هر قطره سیاهی صد جو آب حیوان

بنده جان دادهء کوه ادب و باغبان گلستان شعر و سخن ۽ رند
باده مست میخانهء توحید و رسالت ماب جو نام فیض الله خان والد
بررگوار جو اسم گرامی مصري خان و جاء تولد بخشاپور پیدائش
بروز سومر بوقت صبح صادق سنه ۱۹۲۴ع ۾ ٿي آهي.
راڻو الحروف ڊومڪي قوم جو هڪ فرد ناقص آهي، جو اقوام
بلوچ جو ممتاز و سرتاج قبيلو آهي. نام فیض الله خان و جاء تولد
بخشاپور جي مناسبت سان "فیض بخشاپوري" تخلص آهي، جو
انهيءَ تخلص سان معروف عالم آهي. دنيائي ادب جو دستور العمل
آهي ته شاعر و اديب جو تخلص ئي مشهور و معروف ٿي ويندو
آهي. قسم ازل کان ملڪ، شاعري طبيعت ۾ وديعت ٿي ملي آهي
۽ چٽڪ ازل کان حصي ۾ آئي آهي، جو ايام طفلي ۾ يعني ٻارهن
تيرهن سالن جي عمر ۾ ذوق شاعري دامن ڳير ٿيو ۽ گاهي گاهي
رسمي شاعري ڪئي ويندي هئي. تعليم گاه ۾ چند جماعتون
پڙهڻ بعد دل برداشت ٿي تعليم ترڪ ڪئي ويئي ۽ اساتذہ اڳيان
زانو ادب ته ڪرڻ لاءِ طبع فطرت شناس مائل و قائل نه ٿي. مگر
شوق شڪار، تير اندازي و بندوق بازي و گهوڙي سواري و محفل

راڳ ۽ مشغله خاص رهيو. ڪجهه وقت کان بعد وري طبع مائل تعليم ٿي جو فارسي قاعدو پنهنجي سوت هار خان کان پڙهيم ۽ هن جي مشوره تي سنڌي، اردو، فارسي ڪتابن جو مطالعو ذوق و شوق سان ڪرڻ شروع ڪيو ويو. انهي اشنا ۾ والد بزرگ پنهنجي قومي سردار، سردار مير تاج محمد خان ڊومڪي جي صحبت و خدمت طرف رجوع ڪيو جو سرگرم عمل ٿي ويو. والد مرحوم هڪ پاڙي جي مقدم جي حيثيت سان سردار تاج محمد خان جي والد بزرگ سردار مير بلوچ خان جو وزير و مشير خاص هو جو قوم ۾ سردار کان بعد هن جو مقام و فار بلند هو. انهي نظريه تحت بنده کي سردار تاج محمد خان جي صحبت اختيار ڪرڻ جو امر ڪيو هو. سردار مذكور هڪ عالم فاضل و اهل دل و صاحب ذوق آدمي هو جنهن جي تمام وڏي لٽيريٽري هئي. هو زياده تر ڊومڪي هائوس جيڪب آباد ۾ قيام پذير هوندو هو جو سياسي ادبي مرڪز جي حيثيت رکندو هو. اتي سنڌ، بلوچستان جا عالم فاضل، سياستدان، شاعر، اديب ۽ صحافي وغيره ايندا رهندا هئا. نواب يوسف علي خان مگسي، نواب اسدالله خان رئيساڻي، محمد امين خان کوسو، مير جعفر خان جمالي، س سردار آزاد خلف و مير گل محمد خان جکراڻي، فيصير خان گولائو ڊومڪي وغيره اشخاص جو هر وقت هجوم هوندو هو. طوالت مضامين جي خوف کان تمام سرنوشت و سرگذشت تحرير ڪرڻ کان گريز ڪجي ٿو. چند سال هن گهواره علم و ادب جي رهڻ جي دوران شب و روز ڪثرت مطالع تي ڪار بند رهيو ويو جنهن ۾ سنڌي، فارسي شعراء جي ڪلام جو ڪثرت سان مطالعو ڪيو ويو. سردار مغفور جي انتقال کان بعد مشغله خاص شعر و شاعري و مطالعو رهيو ۽ بعد ۾ رحيم يار خان ۾ اردو جو اديب عالم ڪيو ويو جو علم نحو علم بيان و بديع و معنيٰ و

عروض وغيره جي پڙهڻ بعد پنهنجي شاعري، جي چند اشعار کان سواءِ تمام بياض کي پاره پاره ڪري نذر آتش ڪيو ويو ۽ هي تصور ڪيو ويو ته هي تڪ بندي آهي. بڪواس ۽ خرافات آهي نڪه شاعري. دراصل شاعري اها آهي جو حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائي ۽ سچل سرمست، سنڌيءَ ۾، لسان الغيب خواجه حافظ شيرازي، مولانا رومي، سعدي شيرازي، عمر خيام، نظيري نيشاپوري، عرفي، خاڪاني ۽ امير خسرو وغيره فارسيءَ ۾، خدائ سخن اسد الله خان غالب خدائ سخن مير تقی، مير، سودا و بيدم، وارثي و علامه اقبال اردو ۾ ۽ خواجه غلام فرید سرائڪيءَ ۾ جيڪا شاعري ڪئي آهي اها ئي شاعري آهي، موجوده شعراءَ ۾ غلام سرور مغل ۽ ڊيگري چند شعراءَ کان سواءِ سڀ جو منڪر رهيو ويو، سنڌي، اردو، بلوچي زبانن ۾ هڪ طرز خاص پيدا ڪئي وئي ڪجهه وقت از روه ڪم فهمي و لاعلمي و ناداني و ذاتي مخاصمت بنده دردمند سان رزم آرائي رهي، مگر جڏهن خدا پرست طبقي غور و فڪر کان ڪم ورتو ته بنده کي حق بجانب تصور ڪري سخن طرازي ۾ طرز خاص جو موجد تصور ڪري غالب سنڌ ۽ شهنشاه تغزل وغيره جي القاب سان نوازيو ۽ فطري و بي بدل شاعر و شاعري جو مجتهد قرار ڏنو ۽ طرز سخن کي خوب اپنايو ۽ تاثر قبول ڪيو، هن وقت بفضل خدا وطن عزيز ۾ بنده جو هڪ حلقو آهي جو انهي شيوه خاص تي ڪار بند آهي. شعر ۾ جيستائين فصاحت و بلاغت نڪتہ اهريني الفاظ شسته و پخته و برجسته حسن بندش خيال هاءِ بلند معنيٰ نازڪ منافع بدائع فصيح و بليغ تشبيهات و كنايات، استعارات و تلميحات محاکات و اشارات رموزات و لهجات مجاز مرسل صنعت لف و نشر، صنعت سهل ممتنع، تناسب الفاظي و معنوي حسن ترڪيب و ترتيب مهل

استعمال الفاظ وسعت معني و قلت الفاظ، تقويت و تازگي و شگفتگي، منطق و تصوف، اخلاقيات رموز و اسرار وغيره سان اگر مزين نه آهي ته اهو شعر شعر نه آهي بلڪه هڪ تڪبندي آهي، انهي ۾ آمد و جوش و جذب و ولولہ رنداني سرمستي و كيف و سرور جادو بياني و شيرين لساني شڪر ريزي و دل آريزي و مقناطيسي اثر نه هوندو، محض آورد جي بي روح و بي تاثير هڪ الفاظي ڳڻجوڙ ۽ ڳنڍڻوڙ هوندو، جو لطف کان خالي بي مزه و بي نفع هوندو، غير شاعرانه الفاظ بازاری زبان عريان و بي جان اهل دل صاحب نظر و فکر لاءِ بار گوش و دماغ خراشي جو باعث آهي ۽ جهلا لاءِ راحت و دلپذير آهي، اهوئي سبب آهي ته هڪ گروه، جو نه صاحب طبع سليم نه عقلِ علیم رکي ٿو نه صاحب قلب و فکر و فہم آهي نه روحانيت درویشي حاصل، نه اکتساب علم و معرفت ڪيو آهي، مشق سخن رياضت قلبي کان گهٻرائي گلستان ادب ۾ برنگ داغ و ذعن عقابن جي نشيمن تي تصرف ڪري نئين نسل کي علم کان عاري ڪري انهن جو پيڙو ٻوڙي ڇڏيو آهي وري ظلم ته هي ڪيو آهي جو انهن کي هي درس ڏنو آهي ته ڇڏيو موزون شاعري توهان ناموزون شعر لکو انهي جو نالو آهي ”آزاد نظم“ يعني ”لا حول ولا قوت“ آزاد نظم يعني آزاد قيدي! نظم جي معنيٰ بستگي پيوستگي آهي ته آزاد، ڇهه معنيٰ دلرد؟ نه مذڪر نه مونث بلڪه صنف مختث آهي جنهن کي نظم آواره چئجي ته مناسب آهي، انهن کي اهو معلوم نه آهي ته جيئن اصنامي نظم آهن تيئن اقسام نثر جيڪي نظم آواره کان هزار ڇو بهتر آهن، اگر ڪو انهن کي ڄاڻي ۽ تحرير ڪري ته ڪنهن ناپختہ فاش گو شاعر جي شعر کان اهي نثر هزار ڇو بهتر آهن.

دراصل ”شاعري جز ويست پيغمبري“ مگر انهي ميزان ۾ اهي

شعراء ڪم آهن جيڪي ظاهري علم سان گڏ باطني يعني وھبي علم رکڻ ٿا. اھي شعر چوندا نہ آهن بلڪ چورايو ويندو آھي. انھن تي انھيءَ وقت اھڙي ڪيفيت طاري ٿيندي آھي جو هو پنھنجي وجود کان ٻاهر هوندا آهن ۽ پنھنجو وجود و هستيءَ قطرہ نما کي درياءَ حقيقت ۾ گر ڪندا آهن. محض بحر حقيقت و معرفت جي ٻيو ڪجهہ بہ نظر نہ ايندو آھي. پوءِ شعر بصورت آيات لوح دل تي نزول آرائي ڪندا آهن. بقول درويش:

هي مصحف دل ۾ ٿيا اي "فيض" نزول آرا
آيات جي صورت ۾ اشعار نظر آيا

مگر اھو مقام خدا پرست شعراء جو آھي جنھن کي "تلميذ الرحمان" چوندا آهن نہ ڪہ "تلميذ الشيطان" انھن کي ڪھڙي خبر تہ شريعت، معرفت، طريقت ۽ حقيقت ڇا آھي؟ شعر اھو آھي جو آفاقي ھجي ۽ تمام انسان ذات و ڪائنات لاءِ ھجي. اھڙا اشعار اھو آفاقي شاعر چوندو جو حق پرست و مست و العاشق سرور ھردو عالم حضور رحمت للعالمين صلي اللہ عليہ وسلم ھوندو. حضور پرنور شھر علم ۽ حضرت علي عليہ السلام انھي جو دروازو آھي انھن جي در جي خاک نشينن جو مرتبو عرش عظيم کان بلند آھي تڏھن تہ انھن لاءِ چيو ويو آھي تہ حضور پرنور صلعم جي امت جي علماء جو مرتبو اڳين نبين جيترو ھوندو. فقير حقير جو شعر آھي تہ:

ڪليم شان ڪليمي کي خير باد چوي
غلام سافيءَ ڪوثر سان ھر ڪلام ٿئي

اصناف سخن جو شهنشاه غزل آھي جنھن غزل ۾ ڪمال حاصل ڪيو انھي شاعريءَ جو معراج ماڻيو. انھي کي ئي شهنشاه

سخن يا تغزل چيو ويندو آهي. غزل گو شاعر کي نعت، قصيده، مرثيه، منقبت، نظم، قطعات بلڪه هر صنف سخن تي عبور حاصل هوندو آهي. غزل جو هڪ شعر نظم تي پاري هوندو آهي. غزل ۾ جيڪا باريڪ بيني و نازڪ آفريني و نڪتہ طرازي ڪئي ويندي آهي پئي ڪنهن به صنف سخن ۾ نه ٿيندي.

خود ثنائي مقصود نه آهي. اظهار حقيقت منظور طبع آهي ته هن رند قلندر هر قطره خون رگ جان کي صرف ڪري دشت غزل کي خيaban ڪري ڇڏيو آهي. انهي ڪري هر صنف سخن تي رنگ تغزل حاوي آهي:

منهنجي زبان تي ناز ٿي سنڌي زبان ڪري
دشت غزل کي رشڪ خيaban ڪري ڇڏيم

هي امر ڪنهن کان پوشيده نه آهي ته بنده زحمت زده عرصه دراز کان دائر المريض آهي مگر باوجود انهيءَ جي، بستر زدگي ۾ شعر و سخن جاري رهيو. هن وقت چار مجموعہءِ ڪلام تصنيف ڪيا ويا آهن. ”شعلهءِ عشق“ ”خمخانهءِ فيض“ ٽي ويا آهن جو هن وقت ناياب آهن. ٽيون مجموعو جو هن وقت عزيز عبدالڪريم ”تابان“ صاحب ”مڪلي پرنٽرس“ ٽٽ مان شايع ڪري رهيو آهي. درويش خدا مست هن جي ڪاوش و ڪوشش کي هرگز فراموش نٿو ڪري سگهي. ساڳيءَ طرح هتان جي ڊپٽي ڪمشنر شيخ عبدالوهاب صاحب و جناب عبدالرزاق ٿهيمر صاحب و ڪيل سيڪريٽري ڊي ڊي اي جو به ممنون آهي جو هنن مذڪوره ڪتاب جي اشاعت لاءِ پنج هزار رپيا امداد ۾ ڏنا آهن. باقي چوٿون مجموعہءِ ڪلام ”سرچشمهءِ فيض“ تاهنوز بياض زده آهي. مزدهءِ جاننزا هي آهي ته هاڻي حلقهءِ تلميذ و احباب و معتقد تمام وسعت

پڌير آهي. بنده جي نالي سان ئي برم يعني "برم فيض" جوهي ضلع دادو، جنهن جو باني و سيڪريٽري سندس شاگرد احمد خان مدهوش سومرو آهي. "برم فيض" ڏهرڪي ضلع سکر جنهن جو سيڪريٽري بنده جو شاگرد نهال اعظم و "برم فيض" ڪنڌڪوٽ جو سيڪريٽري ڪرم الله نياز پٽو ۽ سيڪريٽري نشر و اشاعت نواز علي "نواز" ڊومبڪي ذوق و شوق سان هلائي رهيا آهن جو هر دو آدمي تلميذ و عقيدتمندن ۾ آهن. نواز علي بنده جو پائيتو آهي جنهن کي فرزند ڪري پرورش ڪئي وئي آهي ۽ زير پرورش آهي. هي امر به قابل ذڪر آهي ته ۱۹۵۴ع کان هفت روزه اخبار "مساوات" جيڪب آباد کان جاري آهي ۽ ۱۹۵۸ع کان "جمعيت الشعراء سنڌ" جيڪا سنڌ جي نمائنده جماعت آهي تنهن جو نائب صدر آهيان، جيڪب آباد هر چند جو هر لحاظ کان پسمانده آهي مگر بنده خست و ديگر تلميذ و ذڪر معتقد و رفقاء ڪار جي ادبي سرگرمين ڪري اضلاعي صورت ۾ سڀ کان پيش پيش آهي. مملڪت خداداد پاڪستان جي سنڌي، اردو آل پاڪستان و عظيم الشان مشاعرن و ادبي تقاريب ۾ بنده کي بهم مقام مدعو ڪيو ويندو آهي. انهي ڪري عالم ۾ جيڪب آباد و بخشاپور کي نمايان شهرت حاصل آهي. دائر المريض هجڻ ڪري ڪافي عرصي کان حڪماءَ جي مشوري سان ڪنڌڪوٽ ۾ مڪمل قيام ڪيو ويو آهي جو هتان جي آب و هوا جيڪب آباد کان قدرتي بهتر آهي. گذريل سال معجزانه طور حج ڪرڻ جي آخري تمنا به خدائ ذوالڪرم و حضور رحمت للعالمين پوري ڪئي. صدر مملڪت پاڪستان بغير مطالبي جي حج ڪرڻ لاءِ خاص طور تي سعودي عرب طرف موڪلڻ جي سعادت حاصل ڪئي.

هاڻي زيبست فنا آماده جا چند لمح ياد خدا و ذڪر وڪر

حضور پُر نور محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم و گوشه خلوت
پر گذاري و چن چاهيان ٿو. خداوند ڪريم هر دو عالم جون نعمتون
عطا فرمائي (آمين ٿر آمين)

صدقي وچان مان شان ڪريمي تي اي ڪريم
"فيض" گناهگار وڃي ٿو بهشت ۾!

درويش خدا مست

مص بخشا پوري

تمهيد و مقدمہ شعراءِ عشق

مشاهدات و اساتذہ مقدمين و متاخرين جي تصنيفات مان معلوم ٿئي ٿو، ته جيڪو انسان جنهن ڪم لاءِ مطرت طرفان موزون ۽ مناسب هوندو آهي، اهو ئي ان ڪم ۾ زياده ڪارآمد ثابت ٿيندو آهي. جيڪڏهن ڪنهن آدميءَ کان ان جي طبع و وضع جي خلاف ڪم ڪرايو وڃي، ته هو ان ڪم ۾ ڪڏهن به ڪاميابي حاصل ڪري ڪونه سگهندو. خواه اهو ڪم ڪيڏو به سهل و آسان چو نه هجي. اهو ائين ٿيندو جيئن هڪ آدمي غريب الوطن ٿي ڪنهن ان ڏنل شهر ۾ بوجہ ناشناسائي گهڻين ۾ پئڪندو، ٿاپا کائيندو رهي، جهڙيءَ طرح درياءَ جي طبعي ڪيفيت و استعداد آهي ته هو وهڪري تي زياده زور ڏيندو آهي، هيٺاهين زمين ملي وڃڻ تي فوري منزل رسيد ٿيندو آهي جيڪڏهن اتفاق سان ٽڪر، جبل ۽ مٿاهين زمين طرف رخ رکندو ته نتيجو هي نڪرندو جو سڄي عمر سر انهيءَ سان ٽڪرائيندو رهندو.

بقول علامہ اقبال:

بدريا غلط با مو جش در آويز
حياتِ جاودان اندر ستيز است

جي مصداق هر هڪ شي مطري استعداد مطابق ڪارآمد ٿيندي آهي، جهڙيءَ طرح ڪو آدمي اگر طبعن ڪاذب آهي ته ان کان هرگز

راست گوئي نه ٿي سگهندي. خواه ان کي سخت کان سخت ۽ مشڪل کان مشڪل تر سرائون ڇو نه ڏنيون وڃن. تهڙيءَ طرح صادق، ڪاذب نٿو ٿي سگهي، پوءِ ڇو نه هن کي لک لالچون به ڏنيون وڃن. تهڙيءَ طرح مثال مذڪوره موجب شاھ گداگر ٿي وڃي ته ڪار گداگري بطور گداگرانہ پوري طرح سرانجام ڏيئي ڪونه سگهندو بقول شاعر:

گدائون سڄي بدتر ٻوڙ ٿي ڄاڻ
دماغن سڄي مگر وه ڇوئي سلطاني نهن ڄاڻي

المقاصد آ، مذڪوره دلائل موجب غير شاعر فطعي شاعر نٿو ٿي سگهي. خواه هو ڪيڏي به ڪوشش ۽ جدوجهد ڪري، البتہ علم، شاعريءَ جي فن ۾ مهارت حاصل ڪرڻ کاپوءِ هو اديب و عالم و سخن فهم ته ضرور ٿيندو، مگر شاعر هرگز ٿي نٿو سگهي. شاعر اهو ٿي سگهي ٿو جنهن کي ملڪيءَ شاعري فساد ازل کان وديعت هجي، ورنه اڪتساب سان حاصل ٿيڻ مشڪل و محال آهي.

فن شاعري:

هن فن لطيف کي جيتري قدر ڪچليو ويو آهي، انهيءَ لاءِ جيڏي به آه و زاري ۽ ناله و نوا ڪجي سا ٿوري آهي. سنڌي دنيا ۾ نه ايتري طوفان خير تيرگي آهي، جو مه ڪامل به بصد مشڪل نمايان و فروزان نظر ايندو.

اڪثر بيهوده گوئي ۽ محش ڪلاميءَ جو بحر بيڪران موجزن رهي ٿو، عام طور ته اهو ڏٺو ويو آهي جو اشعار بي لطف، بي ربط، الفاظ فرسوده و عاميانہ، جو هڪ اديب ۽ دبیر الدفتر جي تحريرات و نگارشات ۾ ڪو فرق و تمیز نظر ڪونه ايندو آهي. اساتذہ قدما جون تصانيف شاهد آهن ته هڪ شاعر و اديب جي زبان، زبان عام

کان الڳ ۽ بلند رهي آهي ۽ انهن جا الفاظ بلند هجن سان گڏ نازڪ معنيٰ تي شعر جو بنياد رکيل هوندو آهي. ازانسواءِ تشبيهات، استعارات، مبالغات، مناسبات ۽ كنايات هنن جي حور غزل جا زيورات آهن. بروءِ انصاف ڪوئي غور ڪري ته حور نما حسين اگر برج ديوانگي سر بازار برهر تن و آواره ڦري ته ان کي ڪير پسند ڪندو ۽ ان جو حسن دليٰ تي دل نشين و فريب دلربائي ڇا ڏيندو!! اهڙيءَ صورت ۾ هنجي حسن و جمال ۽ لطافت و نفاست جي خوبي لامحالہ مفقود ۽ عيب موجود نظر ايندو. مثال مذڪوره مطابق ڏٺو وڃي ته شعر کي جيستائين چڱي لباس ۾ ملبوس ۽ زيورات سان آراستہ نه ڪيو ويندو تيستائين دلڪش و دلپزير ٿي نه سگهندو. هاڻي سوال هي پيدا ٿو ٿئي ته شعر کي ڪهڙي لباس ۾ ملبوس ٿيڻ گهرجي ۽ ان لاءِ ڪپڙا زيورات شايد سينگار ٿيندا آهن؟ اول هن تي رجحان خيال کي مبذول ڪرڻ لازمي آهي، ته جيئن لباس شعر جا الفاظ بلند و شست هجن، ائين سمجهڻ گهرجي ته الفاظ ظرف ۽ معنيٰ مطروف آهي. جهڙيءَ طرح پاڻيءَ جي ڪيفيت ٺڪر ۽ شيشه جي گلاس ۾ بلڪل يڪسان هوندي آهي. مگر شيشي جي گلاس وارو پاڻي انتهائي دلڪش و دلدوز ۽ جاذب نظر هوندو آهي. مگر ٺڪر جي گلاس ۾ پاڻي ته ڇڏيو پر شربت جي جاذبيت و ڪشش و لطافت به مفقود نظر ايندي آهي ۽ دل هن کي پيئڻ لاءِ هرگز قبول نه ڪندي آهي.

اهڙيءَ طرح لباس شعر لاءِ بلند الفاظ جي عين ضرورت آهي ۽ انجي سينگار بناوٽ ۽ سجاوٽ واسطي استعارات، تشبيهات، كنايات ۽ رعايات جي استاد جي سخت ضرورت آهي. بس ائين سمجهڻ گهرجي ته شاعري جو حسن و ڪمال الفاظ ۾ آهي، نه معنيٰ ۾ جيستائين شاعري جي قوت متخيل ۾ يا ذخيرهءِ الفاظ و معاني

و معني نه آهي. ته اهو بلند شاعر ٿي نٿو سگهي. باقي هو هڪ تک بند ۽ ٺڙڪو شاعر ضرور لکيو ويندو. شاعر کي لازم آهي ته هو اساتذہ، بلغا و فصحا جي اشعار جو مطالعو ڪري، انهن جي رموز طرز ته ڪي بات و مرکبات کان آشنائيءَ الفاظ جي مهل استعمال، مناسبات حرفي و معنوي جي طريقي ۽ ڍنگ کان پوريءَ طرح آگاه رهي، ذڪر ڪيل حقيقت شعر ۾ مبالغات و واقعات و تصرفات جي صنعت ضرور هجي. رونه شعر بليغ و بديع هرگز ٿي نه سگهندو مگر شرط آهي ته مبالغه غير عادي ۽ واقعات کان ٻاهر نه هجي، اگر شعر محض تصنع سان لبريز هوندو ته دليٰن تي اثر اندوز ڪڏهن به ٿي نه سگهندو شعر جيترو تصنع کان پاڪ واقعات تي مبني هوندو، اوترو پُر اثر ٿيندو. صنف، نظر ۾ اختصار حرفي يعني مخفف الفاظ شعر کي چست ڪندا آهن ۽ شعر جي بندش جيتري چست هوندي اوترو شعر بديع و بليغ ۽ سهل ممتنع ٿيندو سهل ممتنع انهيءَ صنف شعر کي چئبو آهي جيڪو شعر ڏسڻ ۾ آسان ۽ ان جو جواب و مثال محال هجي. سهل ممتنع اڪثر اهي شعر آهن، جن ۾ لا انتها سادگي و بيساختگي هجي. مثال طور حضرت غالب ۽ ٻين شاعرن جا اشعار پيش ڪجن ٿا:

غالب

دل نادان تجھي هوا ڪيا هي
آخر اس درد کي دوا ڪيا هي

موس ڪو هي نشاط ڪار ڪيا ڪيا
نه هو مرنا تو جيئي ڪا مزا ڪيا

کوئی امید پر نہیں آئی
کوئی صورت نظر نہیں آئی
"مومن"

تم میری پاس ہوتی ہو گویا
جب کوئی دوسرا نہیں ہوتا
"میر تقی"

وجہ بیگانگی نہیں معلوم
تم جہاں کی ہو وان ہم ہمیں
مگر گئی ہم نجات کی غم میں
ایسی جنت گئی جہنم میں

ساگئی، طرح فقیر حقیر جا بہ اکثر انہی صف جا اشعار آہن.
مثال لاء چند شعر پیش کجئن ٿا:

خانہ عشق کي نه ڪر آباد
تنهنجو خانو خراب ٿي ويندو
ڇا ڏيان مان جواب ناصح کي
خود بخود لاجواب ٿي ويندو

آهي دراز داستان غم نه ڪر حساب
روزِ حساب اي خدا! مهمل نه ٿي وڃي

منڪر مهر و وفا ٿيو صاحب مهر و وفا
انقلابِ عشق ڏس ڪافر مسلمان ٿي ويو

مذڪوره صنف کان بغير تقطيع شعر بروء عروض ضروري آهي، تقطيع جي لغوي معنيٰ آهي شعر کي ٽڪرا ٽڪرا ڪرڻ، يعني جنهن بحر ۾ شعر چيو وڃي، انهي جي اراڪين سان تقابل ڪرڻ، جو متحرڪ متحرڪ ساکن ساکن جي مقابل هجي، تقطيع وقت اضافتن جو خيال ڪرڻ ضروري آهي ڇو ته ڪي ڪسرا خفي هوندا آهن ته ڪي جلي، خفي جي صورت ۾ انهيءَ کي محض زير اضافت ڄاڻيو وڃي ۽ جلي جي صورت ۾ ان کي تقطيع ۾ بجاءِ هڪ حرف جي ڪنيو وڃي، تقطيع شعر ۾ اگر سستي ڪئي وئي ۽ شعر کي پوري طرح قالب عروض ۾ نه وڌو ويو ته شعر ڪڏهن به قابلِ ديد و فصيح و بليغ نه ٿي سگهندو.

فيض بخشا پوري

جيڪب آباد

جنوري ۱۹۵۸

از: ڊاڪٽر عبدالجبار عابد لغاري

شهنشاه تغزل ۽ غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري

انسان جي عملي زندگيءَ ۾ ڪي اهڙا دور به ايندا آهن جيڪي محدود مان لامحدود وسعتن تائين پرواز جو موقعو عطا ڪندا آهن. جڏهن انسان جي پرواز لامحدود وسعتن ۾ ٿيندي آهي ته، کيس وسيع قلب، وسيع نظر ۽ ٻين ڪيترين ئي خاصيتن ۽ خصلتن سان سينگاريل انسانن سان شناسائيءَ جو موقعو ملندو آهي. اڄ کان ۴۲ سال اڳي جڏهن رهبر بائجسٽ کي جاري ڪيم، تڏهن ادب جي محدود ما لامحدود دنيا ۾ قدم رکيو هئو. نتيجي ۾ تمام جلدارنهن شخصيتن سان قربت ۽ ملاقاتن جو موقعو مليو. جيڪي اڄ به منهنجي لاءِ فخر جو باعث ۽ بيش بها خزانو آهن. انهن شخصيتن مان ڪيتريون ته ابدي دنيا ڏي راهي ٿي چڪيون آهن مگر منهنجي دل تي ائين نقش آهن جيئن:

دل ۾ هڪ اترى هوڻي تصوير يار ڪي،
جب ذرا گردن ڄمڪالي، ڏيک لڳي.

جناب اي ڪي بروهي، پير حسام الدين راشدي، ڊاڪٽر شيخ محمد ابراهيم خليل، سيد سردار علي شاھ ڏاڪر، سيد علي اڪبر شاھ، مخدوم محمد زمان طالب الموليٰ، نواب حاجي محمد علي خان، مولانا شفيق محمد نظاماڻي، مولانا جان محمد پٿو، شيخ عبدالرزاق رازو، جناب حبيب الله پٿو، شيخ محمد سومار، جناب قربان علي بگٽي، حافظ محمد احسن چنڊ، جناب

آصف مصراڻي، مولوي عبدالله اش، جناب معمور يوسفائي، مظفر حسين جوش، مولانا خير محمد نظاماڻي، پروفيسر ڪريم بخش نظاماڻي، جناب منظور نقوي، قاضي عبدالمجيد عابد، پروفيسر اسد الله پٽي، محترم نور شاهين، امير علي چانڊيو، محمد نواز محزون، اسحاق "اثر"، پروفيسر مير محمد پيو، خالد ايمر اسحاق، محسن ڪڪڙائي، ڊاڪٽر اياز قادري، ڊاڪٽر الهداد پوهيو، ڊاڪٽر ميمڻ، عبدالمجيد سنڌي، الحاج رحيم بخش قمر معمور يوسفائي، شيخ عبدالرزاق راز ۽ ٻيا ڪيترائي شفيق مهربان ۽ دوست جيڪي هن دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويا آهن.

جناب فيض بخشا پوري پڻ انهن مان هڪ هو. بجا طور تي انهن لاءِ لطيف رحم جي هيءَ ست چوندس ته:

"ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهه، اچي پوءِ بهار جي"

فيض صاحب کي ان دور ۾ به شهنشاه تغزل ۽ غالب سنڌ لکندو هئس ۽ اڄ به سندس اهوئي مرتبو ڏسان ٿو. هو زماني جو يگانو ۽ پنهنجي اندازِ فڪر جو بي مثال شاعر هو. سندس نظر ايڏي ته وسيع، ڊگھو ۽ ايڏي ته گھرائي ۽ خيال ۾ ايڏي ته بلندي هئي جو هن دور جا ڪم علم يا سطحي علم رکڻ وارا سندس دڙ کي به پهچي نه ٿي سگھيا. هو مشڪل پسند نه هو پر فارسيءَ جي ترڪيبن کي پنهنجي شعرن ۾ استعمال ڪرڻ سان مشڪل نظر ايندو هو. مرزا غالب جو مشڪل ڪلام اگر اردو جي عام قاري کي سمجهه ۾ نه اچي ته ان ۾ مرزا صاحب جي ڪوتاهي نه پر سطحي علم ۽ مھر رکندڙن جي ڪوتاهي ۽ ڪم علمي آهي.

غالب سنڌ بجا طور تي سنڌ ۾ شهنشاه تغزل هجڻ جو پنهنجي ڪلام جي گهرائي، گيرائي ۽ وسيع نظريءَ سان ثبوت ڏنو آهي. سندس هڪ نعتيه غزل جا ڪجهه شعر آهن:

سرمه پنهنجي جان گنواڻي سوليءَ تي منصور چڙهيو،
ڪرب وبلا ۾ تنهنجي سر تي سر ڏيندي شبير ڏٺو.
تنهنجي درد فراق جو ماريل شام کي روئي صبح ڪري،
سانوڻ جي برسات جي صورت نيش وهندي نير ڏٺو.
درويشن جي دست دعا ۾ هر دو عالم لوح و قلم،
مظلومن جي آه ۾ همدم بجلي جي تاثير ڏٺو.
ڪير رهيو آ؟ ڪنهن جي دنيا؟ نام خدا کي آهي بقا،
نفس نفس کي راه سا ۾ شام و سحر رهگير ڏٺو.
جيڪو ڪعب دل کي تنهنجي عشق سان ٿو معمور ڪري،
ان جي رنگ محل کي ٿيندي جنت ۾ تعمير ڏٺو.
دي رو حرم ۾ ڳوليو جنهن کي، عرش و فرش تلاش ڪيم،
دل جي آئيني ۾ آخر، دلبر جي تصوير ڏٺو.
هڪ غمديده رنج رسیده، خاک نشين، آفاق زده،
تنهنجي در تي شاه دو عالم ريني فيض فقير ڏٺو. (۱)

فيض جي ڪلام ۾ مشڪل الفاظ هئڻ جي باوجود سندس ترڪيبن جو استعمال ۽ بندش اهڙي ته خوبصورتيءَ سان ڪيل هوندي آهي جو ڪلام ۾ دريا جهڙي رواني ۽ مشڪل الفاظ جي سمجهه خود بخود ٿيندي ويندي آهي.

سندس هر ڪلام موهين مالها هوندي آهي ۽ اها مالها ايڏي ته

فيمٽي ۽ حسين هوندي آهي جو سچ پچ ان تي رشڪ پيو ايندو آهي. پر اها به حقيقت آهي ته اها موتين مالها فيض جي پنهنجي گلي ۽ زبان سان وڌيڪ سوهندي ۽ جرڪندي هئي. فيض جو ڪلام ڪير به ڪهڙي انداز ۾ خوش الهانيءَ سان چو نه پيش ڪري. پر جڏهن غالب سنڌ پاڻ پنهنجي مخصوص انداز سان پيش ڪندو هو ته شعر جو حسن، ان جي گهرائي ۽ بلند خيالي، ان جي معنيٰ ۽ مطلب سڀ ڪجهه دليين ۾ لهندو ويندو هو ۽ زبان مان واه واه، سبحان الله جا الفاظ ادا ٿيندا رهندا هئا.

هو پاڻ کي ”فيض فقير“، ”درويش خدا مست“، ”فيض قلندر“ ۽ ٻين لفظن سان نه فقط ياد ڪندو هو پر حقيقت ۾ هن صوفي منش انسان دنيا جي لذتن ۽ خواهشن کي ڪڏهن به دل ۾ جاءِ ڪانه ڏني. سندس زندگي فقيري انداز ۾ پر شاهانه گذري، ڇاڪاڻ ته سندس خيال ۽ سوچ ڪمٽريءَ جاءِ برتريءَ ۾ رهيا. هو جڏهن به محفل ۾ ايندو هو ته شاهانه چال ڍال ۽ انداز سان ايندو هو. سندس نشست و برخاست ۾ بلا جي خودي ۽ خود اعتمادي هئي. فيض جي دل ۾ هڪ درد سمايل هو. پاڻ پنهنجي انهي درد ۽ جذبي کي انتهائي دردمنديءَ سان هن طرح ظاهر ڪيو اٿس.

ڪير جو بيان دلستان روئي روئي،
روٽاريو مون سارو جهان روئي روئي،
مچايم شير هجر ۾ شور محشر،
جڳايو مون سارو جهان روئي روئي،
گمان محبت نه هو بدگمان ۾،
هو ڪاھر ڪير مسلمان روئي روئي،
ٿيو جلوه گر نازنين بعد مدت،
ڪير هن کي ميهمان روئي روئي.

فيض صاحب ۾ ديني حميت، غيرت ۽ محبت ڪٿي ڪٿي پريل هئي. هو ان معاملي ۾ پاڻ زورن سان زوري وڙهي پوندو هو. هن نه فقط قلم ۽ زبان سان جهاد ڪيو، پر ان حديث شريف تي پورو پورو عمل پيرا هوندو هو ته ”مومن اهو آهي جيڪو وقت جي جابر حاڪم کي به سچ چئي ڏئي“ ۽ هن درويش خدامست پنهنجي زندگيءَ ۾ عملي طور تي ڪئين پيرا ائين ڪري ڏيکاريو. هو ڪڏهن به ڪنهن کان مرعوب نه ٿيو، پر هن هميشه ٻين کي پنهنجي دلائل ۽ منطق سان زير ڪيو. ظاهري طور تي وسيع مطالع ڪندڙ نظر نه آيو ۽ نه وڌن وڌن ڪتابن جا حوالا ڏيندو هو، پر حقيقت ۾ هو وڏي مطالعي وارو صاحب ادراڪ هو. يا ائين ڪئي چئجي ته کيس علم لدني عطا ٿيل هو. هن جون ملاقاتون وقت جي بادشاهن سان هيون ته فقيرن سان پڻ، پر سندس انداز گفتگو ۾ ذري برابر فرق نه آيو. هو هڪ با اصول انسان هو. مستقل مراجع، ارادي جو جبل، هڪ اٽل ۽ اثر انسان، مضبوط ۽ سخت، وقت جون گرم سرد هواڻون ۽ طوفان به کيس پنهنجي ارادي تان اڪوڙي نه ڇا پر لوڏي به نه سگهندا هئا.

مون کي اهو فخر حاصل آهي ته تمام ڏکڻي وقت تي سندس قريبي دوست احباب به منهنجي معرفت کيس ڪا ڳالهه ڪنهن طرح سان ميجرائن ۾ ڪامياب ٿي ويندا هئا. هو مون تي انتهائي شفيق ۽ مهربان هوندو هو. اٺون فيض صاحب جي طبيعت مطابق ۽ حالتن کي ڏسي کيس انهي حد تائين ميجرائن ۾ ڪامياب ٿي ويندو هئس جنهن لاءِ، پيا اڳي ناڪام ٿي ايل هوندا هئا. فيض صاحب سان اهڙن خاص موقعن تي ڪير ڳالهائي به نه سگهندو هو. هو خودي، جو قائل هو، جتي ٻين کي مجبوراً سر تسليم خم ڪرڻو پوندو هو.

فيض صاحب وقت ۽ حالتن جو گهرو مطالعو ڪندڙ هو.
پنهنجي راءِ جو پنهنجي ڪلام ۾ بخوبي اظهار ڪندو هو.
هو انقلاب بنگلاديش تي سخت ناراض هو، مگر جڏهن بنگلاديش
۾ پيهر اندروني انقلاب آيو ته پاڻ برملا خوشيءَ جو اظهار هينئن ڪيائين:

قيد ڀارت کان رها خطه بينگال ٿيو
جنهن ڪيو پامال اهو پاڻ ئي پامال ٿيو،
قاتل ملت بيضا هيو غدار مجيب،
دشمن پاڪ وطن ٿي ويو ڀارت جو نصيب،
دور آ خطه بينگال ته ڪا ڳالهه نه آ،
ٿي ويا نيڪ مسلمان، مسلمان جي قريب، (۲)

فيض انتهائي مذهبي ماڻهو هو. هن اسلامي عقيدن لاءِ اڪثر
طور تي نهايت سهڻي پيرائي ۾ خيال آرائي نصيحت جي صورت ۾
ڪئي آهي. هن رمضان المبارڪ ۽ نزول قرآن لاءِ به نظر چيو، جنهن جا
چند شعر هي آهن:

روزو آ علاج غم امراض،
حاصل ٿيو آ درد جو درمان مبارڪ،
ميخانهءِ توحيد ۾ آ رند قلندر،
عارف کي هجي باده عرفان مبارڪ،
ٿيو "فيض" خرابات نشين خلد ۾ داخل،
مهر و ڪرم و بخش يزدان مبارڪ.

ساڳيءَ ريت ڪلام مجيد و فرقان حميد جي لاءِ سندس عقيدت
و احترام جنهن انداز ۾ ظاهر ٿيو آهي اهو چڱي خاصي ديني علم رکندڙ

کان بہ وڏي مشڪل سان ٿيندو. سندس دل جي گهرائين مان ٻڌي نڪتل ايماني ۽ جذباتي الفاظ هي آهن:

اهل ايمان کي ڏنو گوهر ايمان قرآن
باليقين آه ڪلام لب يزدان قرآن
آدمي کي ٿو ڪري برتر و ذي شان قرآن
تو بنايو آهي انسان کي انسان قرآن
مدحت ختم مرسل سورة و آيات ڪريم
آه آئيند، آئيند، يزدان قرآن
ورد جبريل امين درس رسول عربي
آگهي علم و معارف جو ديستان قرآن
مون ڪيو آه رقم توکي بياض دل ۾.
تو ڪيو ظلمت سينه کي فروزان قرآن. (۳)

حضرت فيض بخشاپوري صاحب لاءِ يقين سان چئي سگهجي ٿو ته پاڻ مدحت مرسل ايڏي ته سوز ۽ گداز مان ڪندو هو. اهڙي ته پيرائي ۽ انداز ۾ بيان ڪندو هو جو سندس هر شعر تي رشڪ ايندو آهي. هو وقت جو عارف ۽ صوفي لڳندو هو. سندس زبان جو ڪهڙو ڪجي بيان! سندس هڪ نعت جا ڪجهه شعر آهن:

ڏنر آئيند روءِ حقيقت يا رسول الله
خدا شاهد خدا آ تنهنجي صورت. يا رسول الله.
زبان حضرت يزدان ٿي مدحت يا رسول الله.
الوهِيت کي آ ناز نبوت. يا رسول الله.
نه ناسوتي نه ملڪوتي نه جبروتي نه لاهوتي.

ڪري ڇا ڪوئي انداز ولايت يا رسول الله،
پڪاري ٿو پيو محشر ۾ "فيض" بي سرو سامان
شفاعت ڪر شفاعت ڪر شفاعت، يا رسول الله. (۴)

فيض صاحب جي هر غزل ۾ ڪئين اهڙا شعر هوندا آهن جو انهن
کي وري وري پڙهندي دل نه ڍاپندي آهي. زبان مان بي ساختہ واه واه ۽
سبحان الله جا لفظ پيا نڪرندا آهن. ڪاش فيض جا اهي هيرا ۽ موتي
مون کي ياد ٿي وڃن ۽ آئون انهن کي ورجائيندو رهان.
سندس هڪ غزل جا انتهائي خوبصورت، پُر معنيٰ ۽ پُر مفر شعر
پڙهڻ وٺان آهن:

جمال حسن روءِ مهر روح آئيند حق آ،
بت ڪافر جي صحبت ۾ وير ٿي ديندار آخر.
جبين هر بت بتخانه قرآن مين گويا،
خطر رخ ۾ نظر آيو ڪمال پروردگار آخر.
رهبر نازان فقيري فاقه مستي ڪج ڪلاهي تي،
ڪري قدمن تي پيا همدم، جهان تاجدار آخر.
پياريو جام ڪوثر جو وڃي "فيض" قلندر کي،
فرشتن کي چيو هي رحمت پروردگار آخر. (۵)

سندس ڪي ڪي شعر بي ساختہ ڪلن ۽ حيرت زده ڪرڻ لاءِ
ڪافي هوندا آهن، خاص طور تي هي شعر:

جهان نو ۾ ڪو اهڙو نئون نظام ٿئي،
خرد غلام ٿئي ۽ جنون امام ٿئي.

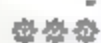
گنج قلندر جي عنوان هيٺ غزل جي هڪ هڪ شعر جي ڇا تعريف ڪجي. ڇا وصف بيان ڪجي. حقيقت هي آهي ته اردو غزل اگر مرزا غالب جي در جو غلام هو ته سنڌيءَ ۾ بخشاپور جي فيض الله خان غالب سنڌ جو به ملازم هو. پر اها غزل جي توهين چئجي جو ان کي غلام ۽ ملازم جو درجو ڏجي. ان ڪري آئون ان کي پنهنجي خيالن جو غلمان قرار ڏيندس.

گنج قلندر جا چند شعر پيش خدمت آهن جن ۾ خودي، مٽڪشي، بندگي، گدائي ۽ پارسائيءَ کي ڪهڙي نه سهڻي پيرائي ۾ استعمال ڪيو ويو آهي جو انهن لفظن سان پيار ٿي ويو آهي:

خدا منهنجو خودي منهنجي خدائي،
 زمين کان آسمان تائين رسائي،
 جمال شاهد فطرت ڏسي ڇا!
 خودي کي آه ذوق خود نمائي،
 اڃا ميڪش کي هوش باده نوشي،
 اڃا ڏي ساقيا سرڪي سواڻي
 مقام بندگي هرگز نه ڏيندس،
 خدا بخشي اگر ساري خدائي،
 قلندر کي آ گنج لاله بس،
 پڳو مون ڪاسه دست گدائي،
 وسايو "فيض" پي ڪنج خرابات،
 خدا حافظ طريق پارسائي. (۶)

شهنشاه تغزل جي ڪلام مان ڪجهه ٻيا به منتخب شعر ان لاءِ
شامل ڪرڻ ضروري آهن جو انهن مان هر شعر هڪ غزل ته ڇا بلڪه هڪ
ديوان ۽ بياض جيڏي وسعت رکي ٿو:

نھاري نازنين هر هر ٿو دزدیده نگاهن سان،
پياري ٿو پيو ساقی شراب آهسته آهسته
رخ روشن تي آ چوڙي ڇڏيو شب رنگين زلفن کي،
مر ڪامل ٿيو زير سحاب آهسته آهسته.

بیمارِ عشق جو نه مسیحا کان ٿيو علاج،
یادِ صنم کي درد جو درمان ڪري ڇڏیم.
اندازِ دوستي ۾ ڏسي رمزِ دشمني،
عرصي کان ترڪو صحبتِ یاران ڪري ڇڏیم.
زاهد کي ویر ڪوہِ خرابات ۾ وٺي،
اي شیخ! هن فرشتي کي انسان ڪري ڇڏیم.

دستِ سوال غیر ڏي هرگز نه ڪر دراز،
محرور ٿي نه رحمتِ پروردگار کان،
سرزد گناه توبه ٿيو مٿي گسار کان،
نادم رهان ٿو رحمتِ پروردگار کان،
ٽڪراءِ جامِ جامِ سان آ رسمِ مٿي ڪشي،
ساقی ملاءِ مست نگہ کي نگاه سان،
راہِ جنون ۾ ٿي ڪٿي مجنون سان گفتگو،
هو پنهنجي راہ سان ويو مان پنهنجي راہ سان.

مون کي گهرو ته مان پي گهران ورنه خوش رهو،
دل کي دل سان راهه آهي چاهه چاهه سان،
رحمت جي رکيم له فرشته جلي ويا،
آهي بلند رتبہ انسان، گناه سان،
يا رب متاع درد جو جنت معاوضو!
تڪرار چا ڪري هي گدا بادشاه سان.

خدا خير خري فيض جي هنن شعرن کي ڪٿي لکائي رکجي ۽
ڪٿي ظاهر ڪجي، ڪٿي چمعي ۽ ڪٿي عائب ڪجي، هنن شعرن کي
پڙهڻ سان ڪٿي وجد نه طاري ٿي وڃي

چو مان نه ڪيان سجدو، خدا پي آ صبر پي،
درپردہ حقيقي آ، بظاهر آ مجازي،
دلان صبر دست ۾ سر پائي صبر ٿي،
مستي جي آ مستي ۽ نيازي جي نيازي
هر وار تي قاتل کي چير وار وري ڪر،
منصورا ڪٿي ترکان وير عشق جي بازي.

هاڻي مون کي اهو يقين آهي ته نالي جو انسان تي وڏو اثر
ٿيندو آهي، ان ڪري فيض الله خان يعني ٻين جي لاءِ هي فيض پر مٿس
الله جو خاص فيض ۽ عنايت هئي ۽ پنهنجي دل جي ادراڪ سان، مٿس
جيڪا آورد ٿي، اها نهايت احسن ۽ حسين تر زبان ۾ اسان وٽ ڇڏي ويو،
سندس لطيف پيرايو وري وري پڙهڻ سان پنهنجي دل ۽ ذهن جا چوڏهن
طبق روشن ٿيندي محسوس ٿين ٿا، هن غزل جي جمال ۽ ڪمال جو
اندازو ڪجي ته ڪري نه سگهيو، جنهن ۾ نعتيه انداز ۾ شامل آهي.

صرف چند شعر نموني طور آهن:

مجنون پي چيو مون کي ديوان و سودائي.
 ڇا ڏاڍر جنون آهي، ڇا حوصلو افزائي؟
 ڇا حسن و جمال آهي؟ ڇا شانِ کمال آهي؟
 انسان پي شيدائي، الله پي شيدائي.
 هر چيز آ آئينو هن شاهدِ فطرت جو.
 هر هنڌ نظر آيو، آ يار پي هرجائي.
 اي حسن ازل تنهنجو ثاني نه ڪوئي همسر.
 مرعوب دو عالم کي، هي نازش يڪتائي.
 اي "فيض" فزون تر آ، هر عيش دو عالم کان.
 هڪ هن سان شناسائي، هڪ گوشه تنهائي.

فيض جا ڪيترائي شعري مجموعا شايع ٿيا، حقيقت هي آهي ته
 سڀ مجموعو ڪلام سانڍي رکڻ جهڙا آهن ۽ مون کي يقين آهي ته جن به
 باذوق ۽ سخنور دوستن وٽ اهي هوندا، اهي ڪڏهن به ڪنهن کي ڏيکارڻ
 به شايد گوارا نه ڪن ته متان غائب نه ٿي وڃن. گنجينهءَ فيض جو هي
 غزل پنهنجو مثال پاڻ آهي:

تاجدارِ سخنورن آهيان،
 شاعرِ آخر الزمان آهيان،
 نفي اثبات و ظاهر و باطن،
 ناهيان آهيان جي درميان آهيان.
 مون خدا کي چيو جهان دشمن،
 هن چيو مان جو مهربان آهيان.

منهنجا اشعار سر بسر اسرار،
هاتفِ غيب جي زبان آهيان
"فيض" کان عالمِ سخن روشن،
مشعلِ بزمِ شاعران آهيان.

فيض جي لاءِ ذاتي طور تي ٻيا سندس شعري صلاحيتن جي باري ۾ ڪوبه تبصره نگار جنهن به انداز ۾ گفتگو ڪرڻ چاهيندو ته ان جي خيالن جي ترجماني خود فيض جي ڪلام مان بهترين طريقي سان ٿي سگهندي. هيستائين سنڌ جي هن مائه ناز شاعر ۽ هرزند جو جيڪو به ڪلام پيش ٿيو آهي ان مان ڪوبه اهڙو موضوع تشنه رهجي نه ويو آهي جنهن تي فيض طبع آزمائي نه ڪئي هجي.

هو استاد ۽ قادر الڪلام شاعر هو. هن پنهنجي حياتيءَ ۾ نه فقط سنڌي ۽ اردو شعرا ڪرام کي پنهنجي رنگ ۾ رنگيو پر آئنده نسلن جي پڻ رهبري ۽ رهنمائي ڪندو رهندو. شاعريءَ ۾ سندس ايترا ته شاگرد آهن جو اهي سندس طرز ۽ انداز ۾ شاعري ڪرڻ لاءِ هميشه ڪوشاڻ رهندا ۽ فخر پڻ محسوس ڪندا رهندا.

هن مذهب، عقائد، قوم، وطن مطلب ته هر موضوع تي سنڌي ۽ اردو کان علاوه فارسي ۽ بلوچي توڙي ٻين ٻولين ۾ به شاعري ڪئي. غزل سندس پسنديده صنف سخن هو ۽ اهو نعت، منقبت يا ڪمڻ به نثر جي نظر مان پڻ عيان آهي.

گذريل پنجويهن سالن ۾ مون فيض تي نثر توڙي نظم ۾ ڇيترو به لکيو آهي، اوترو پڻ ڪمڻ به شخصيت تي نه لکيو اٿم. فيض صاحب جي خاص معتقدن مان امير علي چانڊيو مرحوم پڻ هو، جنهن

ٽنڊي محمد خان ۾ اي ايس پي جي عهدي دوران فيض صاحب جي مان
۾ سندس ئي صدارت ۾ هڪ مشاعرو ۱۰ جون ۱۹۸۱ع تي ڦليليءَ جي
ڪپ تي رکيو. آئون حيدرآباد جي سنڌي ۽ اردو شعراءَ ڪرام کي پاڻ
سان گڏ وٺي ان ۾ شريڪ ٿيو هئس ۽ فيض صاحب تي پهريون ڀيرو
غزل نما هڪ نظم به پڙهيو هئم، جنهن جا شعر هن طرح هئا:

شعر جنهن جا رهبري، سو فيض آ بخشاپوري،
سنڌ جو آ "انوري" سو فيض آ بخشاپوري،
هو سخنور آهي يڪتا ۽ سخندان آهي خوب،
ناهي جنهن سان همسري، سو فيض آ بخشاپوري،
چست جنهنجي ٿي زبان، برجسته فقرا واه واه،
حرف جنهن جا آخري، سو فيض آ بخشاپوري،
نينهن جو آهي نهوڙيل، عشق ۾ صوفي صفا،
"قيس" آهي ظاهري، سو فيض آ بخشاپوري،
لفظ جنهن جا خوب آهن ۽ تخيل بي مثال،
هر اکر جادوگري، سو فيض آ بخشاپوري،
جسر ۾ ڪمزور آ، پر دل ته اُن جي آ جبل،
جو شڪسته ظاهري، سو فيض آ بخشاپوري،
حق جي پيغام جو، بي خوف آهي هو نقيب،
جو سڌاري "آذري" سو فيض آ بخشاپوري،
بت شڪن آ خوب پر، لفظي صنم ڪيئي اٿس،
جت عجب هي ڪامري، سو فيض آ بخشاپوري،
رند ناهي مست هي، مردِ فلندر آهي هي،

مٽڪڊي ۾ شاعري، سو فيض آ بخشاپوري.
 شاعري ٿي زندگي ۽ زندگي بس شاعري،
 لفظ جنهن جا ساحري، سو فيض آ بخشاپوري.
 شاعري جنهن جي مطيع ۽ لفظ جنهن جي حڪم ۾،
 هي ولايت قادري، سو فيض آ بخشاپوري.
 فيض جنهن جو عام ٿيو، فيض ان جو نام ٿيو،
 جنهن جي "عابد" سروري، سو فيض آ بخشاپوري.

هن غزل نما نظر مان فيض صاحب جي فن، فڪر ۽ طبيعت جي
 باري ۾ گهڻي ڪجهه معلومات ملي ٿي.

فيض صاحب ۱۴ مئي ۱۹۹۱ع تي وفات ڪئي. سندس وفات
 حسرت آيات کي دل ۾ هر دم محسوس ڪيم. ۱۱ مئي جيڪا پنهنجي
 ڄمڻ جي پڻ تاريخ آهي، انهيءَ حوالي سان ۱۹۹۲ع تي جڏهن آئون پورن
 پنجاه سالن جو ٿيس، ته ان ڏينهن مون کي الائي ڇو سندس ياد آئي ۽
 شام جو ساڍي ۶ وڳي هي غزل چيم:

ڏٺم دل ۾ پنهنجي رڳو فيض آهي
 سدا فيض جو ئي مليو فيض آهي
 هي دل ۾ جگر ۾ رڳن ۾ ته ڇا هي!
 ڪرم آهي ڪنهن جو مٿو فيض آهي.

نھائين جو نينھن اندر ۾ دڪي پيو،
 جو اکرين مان هر دم وٺو فيض آهي.

ملي فيض جنهن کان محبت انهي سان.
 "خدا مست درويش" جو فيض آهي.
 رواني طبيعت ۾ جيڪا رهي ٿي.
 حقيقت ۾ ان کان مليو فيض آهي.
 ڪي انسان جهان ۾ رڳا فيض "عابد"،
 ڪو ڪوڙي ۾ دريا رڳو فيض آهي."

بعد ۾ اهو غزل سندن ورسِي تي پڻ پڙهيو هيو. فيض صاحب سان جيڪا منهنجي انسيت رهي آهي ان جو پاڻ کي به هميشه احساس هوندو هئس. حيدرآباد جا پراڻا ۽ مهربان سندس دوست خاص طور تي سيد سردار علي شاه ڏاڪر ۽ محمد اسحاق اثر يا مظفر حسين جوش. سڀ فوت ٿي ويا ته انهن بعد جڏهن به پاڻ حيدرآباد ايندو هو ته چوندو هو "عابد" آئون هاڻي هتي اچان ٿو ته فقط تنهنجي ڪري، نه ته هتي منهنجي لاءِ هاڻي ڪوبه اهڙو ماڻهو نه رهيو آهي جنهن جي مون کي اڪير ٿئي.

هو حيدرآباد اچڻ شرط مون کي فون ڪندو هو ۽ آئون بنا دير وٽس پهچي ويندو هئس ۽ جيترا ڏينهن به هتي هوندو هو ته ساڻس رهڻيون پيون ٿينديون هيون. ڪڏهن ته هڪڙا ڦلڪا مشاعرا به رکندي هئس ۽ اها ئي سندس روحاني غذا هوندي هئي.

هاڻي وري آئون جسڪب آباد ۾ سندس هر ورسِيءَ تي انهيءَ اڪير سان ويندو رهيو آهيان. ڇڻ ته فيض سان ملڻ ويندو هجان ۽ حقيقت به اها آهي ته اتي هر شئي ۾ مون کي فيض نظر ايندو آهي. سندس هر تعلق واري ماڻهو ۾ فيض ملندو اثر. سندس پائتيا نواز علي "نواز" يا

اختيار اهي مون کي ائين پيارا آهن جيئن فيض صاحب کي هوندا هئا ۽ اهي به منهنجي ائين عرت ۽ احترام ڪندا آهن جيئن فيض صاحب جي ڪندا هئا.

۱۴۔ مئي ۱۹۹۶ع واري ورسِيءَ ۾ ويندي سفر دوران جيڪي قطعات فيض صاحب لاءِ چيمر، انهن مان منهنجي احساس جي چڱيءَ پر عڪاسي ملندي انهن مان هڪ فطرو آهي:

هڪ شخص سان هن شهر جي رونق عجب آهي وڌيل،
هت فيض جي نالي پٺيان، ڪو فيض ٿيو بس عام آ،
هر دور ۾ غالب رهيو هو شاھ شاھان غزل،
ميلو متل هر سال آ، ڪيڏو نه ان جو نام آ.

گذريل اڌ صديءَ ۾ ڪيترائي عالم، اديب ۽ شاعر فوت ٿيا آهن انهن ۾ ڪيترا ئي تونگر به هوندا، پر ڪنهن جي به ورسِي باقاعديگيءَ سان ۽ ايڏي وڏي اهتمام سان ائين نٿي ملهائجي جيئن هن درويش صفت ۽ مرد قلندر جي ملهائجي ٿي. ورسِيءَ جي ڏينهن ٿاڻون هال جيڪب آباد ۾ منجهند جو مقالاتي ۽ تقرير نشست هر سال ڏاڍي سهڻي ٿئي ٿي ۽ ان ۾ پوري پاڪستان جا: لاهور، فيصل آباد، ڪوئٽه يا حراچي ۽ حيدرآباد جا عالم، اديب ۽ شاعر، اردو جا هجن يا سنڌيءَ جا، اچي پنهنجي طرفان خراج عقيدت پيش ڪن ٿا ۽ فيض جي ائين ساراه ڪر ٿا جيئن مرزا غالب جي ٿئي يا علامه اقبال جي.

ساڳي رات جو آل پاڪستان اردو سنڌي مشاعري ۾ به چڻي صوبن جا بررگ، برک ۽ ڪهنه مشق شعراءِ ڪرام اچي مشاعري جو رنگ دوبا لا ڪندا آهن ۽ هرڪو شاعر پهرين فيض صاحب کي منظور خراج

تحسين پيش ڪندو ۽ پوءِ غزل وغيره پيش ڪندو آهي. ڪي خوش الحان حضرات فيض صاحب جي حمد يا نعت اهڙي ته سوز و گداز سان پيش ڪن ٿا جو هڪ طرف فيض جو ڪلام، ٻئي طرف خوش الحان، حقيقت هي آهي ته پوري پيريل پنڊال ۾ منعقد ٿيل ان تقريب تي ڇڻ ته سحر طاري ٿي ويندو آهي.

تڏهن ئي ته ۱۹۹۲ع جي ورسِيءَ ۾ پنهنجو هڪ قطعو به اهڙي ئي رنگ جي عڪاسي ڪندڙ پيش ڪيو اٿم:

تنهن جي صحبت فيض سڀ، عشق سا گڏ سوز هئي،
تون جڏهن زنده هئين، زندگي پُر سوز هئي،
ياد تنهنجي فيض آ، هر دم ڏئي ادما پئي،
تنهنجي هستي فيض ”عابد“ معرفت اندوز هئي.

۽ پوءِ وڌيڪ انهي رنگ کي ظاهر ڪندي چيو اٿم:

اڄ جڏهن آيا هتي ڪيئي ادب جا ڪوڏيا،
فيض تن کي آ مليل ”عابد“ اهو تون ياد ڪر،
تون هميشه ايندو رهندين، فيض ملندو پيو سدا،
فيض جيڪو هو قلندر، سو مٿو تون ياد ڪر.

راغب مراد آبادي هجي يا سيد احسن الهاشمي، قلندر لڪياري ۽ آفاق صديقي هجن يا سيد اظهر گيلاني، عطاء الحق قاسمي ۽ امجد اسلام امجد هجي يا بشير احمد شاد، بلڪ، ڪراچي، حيدرآباد يا پنجاب جي مختلف شهرن مان بلند پايه خواتين شاعراڻون پڻ انهن مشاعرن ۾ اچي خراج تحسين پيش ڪن ٿيون، انهن ۾ رعنا ناهيد، ذڪيه غزل ۽

ٻيون جن جا نالا نٿا اچن. وڏي چاهه ۽ ذوق مان اچي شريڪ ٿين ٿيون. مرحوم حاجي علي بخش جمالي يا احمد خان مدهونس (جيڪو فيض صاحب جي شاگردن مان آهي) ۽ خود جيڪب آباد جا معروف شاعر قطب الدين تاب يا مراد علي نور، سڀ جنهن حب ۽ اڪير يا دل جي گهرائين سان فيض صاحب تي نثر ۾ يا نظر ۽ قطعات چوندا آهن. اهي گذريل سالن جا سڀ مقالا ۽ نظم اگر گڏ ڪري شايع ڪيا وڃن ته هوند ڪيئي ڪتاب جڙي پون، ڇاڪاڻ ته هر سال جي وريءَ جو مواد هڪ ڪتاب جو مواد هوندو آهي ۽ اهو پهريون کان مختلف ۽ منفرد به هوندو آهي. اسوس جو اهو سمورو مواد محفوظ نظر نٿو اچي ڇاڪاڻ ته هاڻي هي ڪتاب جڏهن ڪمپوز ٿيو آهي يعني ”ڪليات فيض“ ان ۾ اهو ضرور شامل هجي ها.

سال ۱۹۸۷ع ۾ مئي جي ۱۴ تاريخ تي فيض صاحب جي وريءَ

۾ منهنجو نظر خود انهن سڀني ڳالهين جي وڏي ثابتي آهي:

تون محفل جي رونق سدائين رهين
۽ اڄ پي ته محفل آ توهان متل
اهو فيض تنهنجو ئي اعجاز آ،
ڪشش قرب تنهنجي ۾ هرڪو ڪٽل
عجب زندگي تو گذاري سڄڻ
رهي حق صداقت جي تو وٽ لڄل
لڪون جهولا طوفان گذريا ڪئين
نه لوڏي سگهيا توکي هڪڙي ڪا پل
سدا فيض تنهنجو ملي مون کي شل
پڄڻ تنهنجي رتبي کي ناهي سٺل.

تون عارف ولي يا ڪم "عابد" هئين.

هيون تنهنجون اڪڙيون هميشه پئل.

۱۴ مئي ۱۹۹۸ع واري ورسِيءَ تي جڏهن پهتس ته ان وقت گورنر سنڌ معين الدين حيدر جي شرڪت جو امڪان هو. نتيجي ۾ پهريون ڀيرو فيض جي حوالي سان ڪو اردو قطعو چيم، جيڪو اتي پيش ڪيو هئڻ:

يہ فيض تھا يا فيض کا فيضان تھا، فيضان ہے.
 ہر شخص "عابد" صاف دل محبوب سا انسان ہے.
 جب نام آتا ہے لبون پر اس قلندر مرد کا،
 تاريخ کی اس باب سے کوئی نہیں انجان ہے.
 میں کس طرح سے معمول جاؤں جيڪب آبادی رونقین،
 خوشبو سے جيسے مکتا تھا، یہ فيض کا احسان ہے.

اڃا اتي بس نه آهي اهو سلسلو جاري آهي ۽ تادم جاري رهندو. سال ۲۰۰۰ ۾ اها ورسِي ۷ فيبروري تي رکي ويئي. جيڪب آباد جي گذريل هڪ صديءَ کان هلندڙ سالانه ميلي جي موقعي تي اها ورسِي ان سان شامل رکي وئي. انهيءَ موقعي تي فيض صاحب جي حوالي سان جيڪو غزليه نظر پيش ڪيو هئڻ. اهو فيض صاحب جي شخصيت ۽ قدر و منزلت جي پوري عڪاسي ڪري ٿو:

فياض ڪير هوندو، هن فيض جي اڳيان ڪو.
 غالب آ سنڌ جو هي، غالب هميشه رهندو.
 شاه غزل ازل کان، جو فڪر ۾ به فردا،
 گهرو سمنڊ کان زياده، مهرڻ کان نرالو.

درياه جي رواني، هر بند ۾ جواني،
 اولڙ گونجيو ٿي، جبلن ۾ چڻ پڙادو،
 هر لفظ جنهن جو موتي، ياقوت يا ڪ مرجان،
 شعرن ۾ ايڏو جادو، جسمن ۾ چڻ سياڪو،
 محفل تي رنگ "عابد" خوشبو جيان ٿي نڪريو
 هر فرد تي نشو چڻ، مٺ "فيض" جو پياڪو،

فيض سان جيڪو روحاني سلسلو ڳنڍيل آهي ۽ سندس
 شخصيت سان نالي ۾ به جيڪا ڪشش، قرب ۽ ڪرامت نظر اچي ٿي،
 انهي سان پنهنجي دل جي ايوانن ۾ وڏي اڪير ۽ اتساه محسوس ڪندو
 آهيان، انهيءَ جو عڪس انهيءَ غزل ۾ ملندو جيڪو سندس ورسِيءَ
 ۴ فيبروري ۲۰۰۱ تي جيڪب آباد ۾ پڙهيو هئو، هي غزل به فيض صاحب
 جي هڪ پياري ۽ منفرد قسر جي غزل جي مصرع جي تضمين ۾ پيش
 ڪيو هئو، فيض جي مصرع آهي:

"تنهنجي در تي شاهه "دو عالم" ويٺي فيض فقير ڏٺو" منهنجو

غزل آهي:

دنيا ۾ ٿيا ڪئين شاه و گدا، سڀ ڪنهن کي دلگير ڏٺو،
 پنهنجي پنهنجي پيڙائن ۾ اڪڙين ۾ بس نير ڏٺو،
 دهشت ۾ چنگيز هلاڪو، دعويٰ ۾ فرعون خدا،
 وقت ڪڏهن ڪو آيو اهڙو، لوهندي سي ٿي سير ڏٺو،
 ڪيئي سڪندر دارا آيا، شڪاڻن جو انت نه هو،
 طوفانن جي آڏو سارا، بي وس سي ٿي فقير ڏٺو،
 عاشق زاهد ماجد ساجد، ڪهڙن جا ٿو حال پڇين،

دنيا جا ستايل ڪهڙا ڪهڙا ماڻڪ مانجهي مير ڏنر.
 مست الست ڪي مجنون رانجهي، دنيا ڪي تياڳي دور رهيا.
 پنهنجي ڀر ۾ زنده ليڪن. ڳوڙهن جي زنجير ڏنر.
 پنهنجو پاڻ ڪي "عابد" ڳوليم، سارا عالم ڪونه ڇڏيم.
 ڪسي روضي اقدس وچ ۾، ڊڪندي سو ڳنڀير ڏنر.

جناب فيض صاحب رهبر ڊائجيسٽ ڪي پنهنجو رسالو
 سمجهندو هو، ان ڪري ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي پسند جو اظهار منظوم
 انداز ۾ پڻ ڪندو هو. رهبر سالنامو ۱۹۸۴ع ايڏو پسند آيس جو هڪ
 قطعو لکي موڪليائين، جيڪو مون تايڪ ڪيو:

پڙهي ڏس رهبر جو سالنامو
 جو آ اهلِ قلم جو حالنامو
 بفيض "فيض" گلزار سخن آ
 برنگِ موجِ دريا، موجِ خام (۱۰)

غالب سنڌ نه فقط رهبر ڊائجيسٽ پر ان جي ليکڪن لاءِ پڻ هڪ
 غزل نما نظر لکيو هو، جنهن ۾ رهبر، رهبر جي ايڊيٽر 'عابد لغاري' ۽
 ليکڪن جون وصفون بيان ڪيل هيون. دعائون به ڏنل هيون، انهي
 مڪمل عمل ۾ قرب، محبت ۽ اسلامي جذبو ڪارفرما هو ۽ شعري
 ڪمال پڻ هو. جيئن ته هي لکڻون اتر ڪهاڻين ۽ جيون ڪهاڻين ۾
 گهڻيون معلومات افزا ۽ اهميت واريون هونديون آهن ان ڪري سندس اهو
 نظر پيش ڪندي خوشي محسوس ٿي رهي آهي هتي فيض صاحب جو
 اتر درجي جو خلوص نظر ايندو. مون اهو سچو احوال پنهنجي "سرها گل

سنڌ جا* ۾ پڻ فخر ۽ طور پيش ڪيو آهي. هتي به ڏسو:

رهنوردي ۾ جڏهن رهبر مليو خضر سان گويا هو اسڪندر مليو
نام نامي پي آ رهبر ڊائجيسٽ علم جو گنجينه، گوهر مليو
صورت جابر صبحي صبح دم۔ رند باده مست کي ساغر مليو
خامءِ "عابد" هو تيغ تير تر۔ سينءِ ڪافر ۾ هڪ خنجر مليو
جنهن "قلندر" تي لکيو راز و نياز۔ خوب تر مضمون موزون تر مليو
آءُ "آصف" تي ستارن جو اثر۔ چرخ تي "محزون" جو اختر مليو
ڪيف ڪافي ۾ هو ڪافي جو نديم۔ دفتر مهران ۾ "ڏاکڻ" مليو
آ سچو "سردار" اولاد علي۔ عاشق دلدادہ، سرور مليو
مون چيو شهباز* تنهنجي سنڌ ۾۔ ڪفر جو تعمير ٿيندي گهر مليو
تخت کان تختو گهڻو بهتر عارفان حق کي هي ڪشور مليو
نصءِ ڪرب و بلا کي ياد ڪر۔ نوڪ نيري تي هو ڪنهن جو سر مليو
موت کي ابن علي ماري ڇڏيو۔ هر زمان شبير زنده تر مليو
عاشق احمد آ محبوب خدا۔ روضه رضوان ۾ هن کي گهر مليو
هن چيو هي "فيض" باده مست پي، حافظ و خيام جو همسر مليو
"فيض" هن جي فيض کان ٿيو فيضياب

هڪ قلندر کي قلندر تر مليو. (۱۱)

مون کي خوشي آهي جو نواز علي "نواز" ڊومڪي صاحب ۱۹۹۹ع ۾ هڪ
خاص تقريب جناب فيض جي حوالي سالي جيڪب آباد ۾ منعقد ڪئي
جنهن ۾ مون کي "فيض اڪيڊمي" جي طرفان "غالب سنڌ فيض

محمد نواز مخدوم، مشهور اديب، نقاد، مترجم ۽ مصور

^۱ سيد سردار علي شاھ "ڏاکڻ"

^۲ قلندر لعل شهباز سان معاملو

بخشا پوري ادبي ايوارڊ¹ ڏنو ويو. انهيءَ ايوارڊ جي شيلڊ ۾ مٿان فيض صاحب جي ڪاري شير وائي ۽ طره سان سندس نادر تصوير به نقش آهي. مون کي اها پڻ خوشي آهي ته نواز علي "نواز" جي ديرين خواهش مطابق حيدرآباد ۾ سال ۱۹۷۶ع ۽ ۱۹۷۸ع ۾ ٻه ادبي لاجواب ڪانفرنسون منعقد ڪرائڻ ۾ وڌ ۾ وڌ تحرڪ ورتي ۽ اها به خواهش پوري ڪير ته هڪ جي صدارت سنڌي ادب جي ابي ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ کان ڪراير. هي مثالي ڪانفرنسون سنڌ جي عالمن، اديبن ۽ شاعرن کي هميشه ياد رهنديون ۽ هي "ڪليات فيض" پڻ جنهن کي آئڻ ۾ هر طرح جي ڪوشش ڪير ۽ آخر ۾ اگر عرق ريزي سان پروفن کي نه ڏسان ها ته هن ڪليات ۾ هزارين غلطيون هجن ها، جن ماڻهن اهو ذمو کنيو هو انهن جو ته خدا خير ڪري پر هن ڪليات جو بنهه بروڪشر هجي ها، فيض مرحوم جي شخصيت اهڙي ته شاعري جي دنيا ۾ مجروح ٿي ها جو سندس روح قبر ۾ تڙپندو رهي ها، الله خير ڪري، آمين

حوالا

- (۱) رهبر ڊائجسٽ، ڊسمبر ۱۹۷۲ع (۲) ساڳيو آڪٽوبر ۱۹۷۵ع
- (۳) ماهنامہ نشين زندگي، جون ۱۹۷۱ع (۴) ساڳيو جنوري ۱۹۷۲ع
- (۵) رهبر ڊائجسٽ نومبر ۱۹۷۵ع
- (۶) ماهنامہ نشين زندگي، مارچ ۱۹۷۲ع (۷) ماهنامہ نشين زندگي، جنوري ۱۹۷۱ع
- (۸) روزنامہ مهر ۱۹۷۵ع جا مختلف پرچا
- (۹) فيض صاحب جي ڪلام جا مجموعا غمعلم فيض، شمع عشق ۽ گنجش فيض نادر نادر
- (۱۰) رهبر ڊائجسٽ سالنامہ اپريل ۱۹۷۴ع (۱۱) رهبر ڊائجسٽ نومبر ۱۹۷۲ع ص ۱۲

¹ پوري ليون جو مشهور ناول شاعر ٿي گذريو آهي اهو "ميسر" "مجنون" جو اصل نالو هو جنهن جو ليکي سان عشق هو 3 آڌر، بت فروشي، حضرت ابراهيم عليه السلام جو والد

از: سيف الله 'خالد' يوسفائي

غزل جو شهنشاه

جڏهن به سنڌي غزل جي شاعريءَ جو ذڪر ٿيندو ته ذهن ۾
ڪجهه اهڙن شاعرن جا نالا ايندا جن پنهنجي بي بها سخن گوئي
وسيلي سنڌي غزل کي ان مقام تي پهچايو آهي، جنهن مقام تي
فارسي ۽ اردو جي شاعرن فارسي ۽ اردو غزل کي پهچايو. سنڌي
غزل جي گلستان جي آبياري ڪندڙ استاد شاعرن ۾ حضرت فيض
بخشاپوري رحم اهڙو شاعر آهي، جنهن کي اگر غزل جي شاعرن جو
سرواڻ چئجي ته اها ڳالهه بلڪل حقيقت جي مطابق ٿيندي ته
سندس هر پلٽس غزل گو شاعر سنڌ ۾ اڃان تائين پيدا نه ٿيو
آهي ۽ شايد ئي ڪو سندس برابريءَ جو شاعر پيدا به ٿئي. خاص
طور تي انهن حالتن ۾ جن حالتن مان هن وقت سنڌي شاعري گذري
رهي آهي. سنڌ جي استاد شاعرن ۽ ساڃاه وندن حضرت فيض جي
ان مرتبي ۽ مقام کي تسليم ڪندي کين "غالب سنڌ" جي لقب
سان سرفراز ڪيو جيڪو پڻ سندن شاعرانه قد و قامت جو وڏو
اعتراف آهي. فيض صاحب نه صرف شاعري وسيلي سنڌي غزل کي
تارن ۾ چنڊ مثال بنايو پر شاعريءَ ۾ عربي، فارسي ۽ ٻين مقامي
ٻولين جي ترڪيبن کي غزل ۾ سمائي جيڪو اسلوب اختيار ڪيو
ان سان سنڌي ٻوليءَ کي جيڪا بين الاقوامي حيثيت حاصل ٿي، اهو
سندن سنڌي ٻولي ۽ سنڌ واسين تي هڪ وڏو احسان آهي. سنڌ جو
هي واحد شاعر آهي جنهن کي ملڪ جا مختلف ٻوليون ڳالهائيندڙ

ماڻهو پڙهن ٿا ۽ سمجهن ٿا ۽ سنڌي ٻوليءَ جي عظمت جو اعتراف ڪن ٿا. حضرت فيض جي شاعري ان ڪري به سنڌ وارن لاءِ فخر آهي ته ان جو محور عشق خدا ۽ عشق رسول ﷺ آهي. سندن هر غزل ۽ هر غزل جو هر شعر توحيد ۽ رسالت جي پرچار جو علمبردار آهي ۽ هدايت ۽ رهنمائيءَ جو سرچشمو پڻ. بلڪ ائين چيئن لطيف سرڪار ۽ ٻين صوفياءَ ڪرام جو ڪلام.

فيض جو سنڌي شاعرن ۾ منفرد مقام ان ڪري به آهي جو پاڻ سنڌي غزل جي ڌارا کي ان وقت ۾ صحيح سمت ڏانهن موڙيو جڏهن سنڌ ۾ مفاد پرست ادبي ٽولي، سنڌي تهذيب، روايتن، ادب ۽ اخلاق ۽ مذهب جي خلاف سنڌي شاعري ۽ ادب کي ڪمزور ڪرڻ ۽ نوجوان نسل کي فن ۽ فڪر کان پري ڪرڻ ۽ جدت پسنديءَ جو ڍونگ رچائي سنڌي ٻولي ۽ تهذيب کي نقصان رسائڻ ۽ لادينيت جو پرچار ڪري نوجوانن کي مذهب کان پري ڪرڻ جي ناڪام ڪوشش ڪئي. ان دؤر ۾ فيض جهڙي شاعر جو پيدا ٿيڻ ان مفاد پرست گروه لاءِ ڪاري ضرب ثابت ٿيو ۽ سنڌي ٻولي، سنڌي شاعري ۽ سنڌي تهذيب اهڙن ماڻهن جي نقصانڪارين ڪن محفوظ آهن.

حضرت فيض جيترو وڏو سنڌي غزل جو شاعر آهي ايترو ئي کيس اردو شاعريءَ ۾ به مقام حاصل آهي. جڏهن کيس اردو شاعرن جي پيٽ ۾ ڏسجي ٿو ته پاڻ غالب، مير، جوش، حسرت، جگر ۽ ان پائي جي استاد شاعرن ۾ بيٺل نظر اچي ٿو. ان سان فيض صاحب فارسي، سرائيڪي ۽ بلوچي زبانن جو به مڪمل غزل گو شاعر آهي اهو مرتبو به صرف حضرت فيض کي حاصل آهي ته پاڻ واحد سنڌي شاعر آهي جيڪو پنجن زبانن ۽ غزليه شاعريءَ ۾ استاد جي حيثيت رکي ٿو.

سيائن جو چوڻ اهي نه دنيا ۾ ڪنهن به ڳالهه يا شخصيت جي ڪاميابيءَ جو اندازو ان جي مخالفت مان لڳائي سگهجي ٿو. جنهن جي جيتري گهڻي مخالفت ٿئي ان کي ايترو ئي ڪامياب سمجهو. ساڳيو معاملو حضرت فيض صاحب سان به رهندو پيو اچي. اسان جي دوستن حسد ۽ تعصب جي بنياد تي نوجوان نسل جي ڪنن ۾ اها ڳالهه ڀرڻ جي لاءِ ته فيض فارسيءَ جو شاعر آهي، نه ڪه سنڌي جو، کيس سمجهڻ ڏکيو آهي وغيره وغيره، خوب هاءِ گهورڙا مچائي. جنهن سان فيض صاحب کي اها پذيرائي حاصل ٿي جو نئين نسل به فيض کي پڙهڻ شروع ڪيو جنهن هڪ دفعو پڙهيو اهو بار بار پڙهڻ لڳو ۽ حضرت جي سحر انگيز ڪلام ۾ اهڙو ته رنگجي ويو جو هاءِ گهورڙا ڪندڙ ٿولو هميشه هميشه لاءِ شرمندو ۽ پشيمان رهجي ويو.

فيض صاحب جيڏو وڏو شاعر هو، سندس شخصيت به ايتري ئي وضعدار ۽ باوقار هئي. پاڻ هڪ اصول پرست، مومن ۽ موحد مسلمان هو. تنگدستي ۽ زماني جا نشيب و فراز سندس شخصيت ۽ اصول پسنديءَ تي اثرانداز نه ٿي سگهيا، ڇو ته پاڻ انهن ماڻهن مان نه هو جن سڀي گره لاءِ پنهنجي شاعري ۽ نثر ذريعي تهذيب، اخلاق ۽ ادب جون حدون اورانگهي دين اسلام جي مخالفت ۾ ڪا ڪسر نه ڇڏي ۽ جڏهن وقت پاسو ورايو ته هٿن ۾ وڏيون تسبيحون، ڪڇن ۾ مصلا ڪڍي الله الله ڪرڻ ۽ دعائيءَ نظر لکن شروع ڪيائون.

مون فيض صاحب کي ڪافي محفلن ۾ ڏٺو، فقيري ۾ به هن درويش جو جاه و جلال ساهانه رهيو. سندس شعر پڙهڻ جو انداز به جداگانہ ۽ سحرانگير هو. دل کيس ٻڌڻ مان نه ڍاپندي هئي، جنهن وقت اسٽيج تي بيهي شعر پڙهندو هو ته ائين لڳندو هو ته ڄڻ

شينهن پيلي مان نڪري انسانن جي بستيءَ ۾ اچي ويو هجي، سندن ان ادا به هزارن کي سندن عقيدتمند بنائي ڇڏيو. مون کي فيض صاحب سان ويجهڙاڻپ منهنجي والد صاحب معمور يوسفائي جي ساڻن دوستيءَ جي ڪري نصيب ٿي. پنهي صاحبن جي دوستيءَ جو بنياد نظرياتي هر آهنگي هئي، پئي صاحب هڪ هڪ ٻئي جو بي حد احترام ۽ عزت ڪندا هئا. پئي صاحب هڪ ئي ڪشتيءَ جا مسافر ۽ هڪ ئي فوج جا سپاهي هئا، جن قلم جي تلوار سان سنڌ ۾ اڻندڙ لادينيت ۽ الحاد جي طوفان جو اهڙي ته ديدو دليريءَ سان مقابلو ڪيو جو جدت پسنديءَ جي غلاف ۾ ويڙهيل الحاد ۽ دهرت جو ڪوٽ ڪري پرزا پرزا ٿي ويو. شال الله پاڪ پنهي صاحبن کي جنت الفردوس ۾ جڳهه نصيب ڪري - آمين.

بقول حضرت فيض جي سنڌ ۽ سنڌي زبان کي پنهنجي هنن محسنن تي سدائين ناز رهندو:

منهنجي زبان تي ناز ٿي سنڌي زبان ڪري.
دشتِ غزل کي رشڪِ خيابان ڪري ڇڏيو.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

درويش خدا مست

مون کي پنهنجي ڪم علميءَ جو هن وقت شدت سان احساس ٿي رهيو آهي جو مونکي پنهنجي بزرگوار غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري جي شخصيت ۽ فن تي ڪجهه لکڻو آهي. جڏهن لکڻ لاءِ قلم هٿ ۾ کنيو ته سوچيو هئس ته ڪا ڳالهه نه آهي، لکي ويندس. پر جڏهن لکڻ ويٺس، ته الفاظ نه پيا ملن. قلم اڳتي هلڻ لاءِ ساٿ نه پيو ڏئي ته ابتدا ڪيئن ڪجي وغيره وغيره.

آخر ذهن ساٿ ڏنو ۽ فيض صاحب جي چئن ڪتابن جيڪي هينئر ”مڪليات فيض“ جي نالي سان معرض وجود ۾ اچي رهيا آهن تڏهن ”مڪليات فيض“ جي ضرورت به محسوس ٿي هئي. هي يگانه روزگار درویش خدا مست پنهنجي زندگيءَ جا سٺ سال پورا ڪري ۱۴ مئي ۱۹۹۲ع تي هن دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو ته سندس نالي تي، غالب سنڌ فيض بخشا پوري اڪيڊمي جيڪب آباد، وجود ۾ آئي ۽ هر سال سندن يوم وفات ملهائڻ جو عزم ڪيو ته جيئن هن شهره آفاق شاعر جي ڪلام کي عوام تائين پهچائي کين روشناس ڪرايو وڃي. مرحوم جا پنهنجي زندگيءَ ۾ چار ڪتاب شايع ٿيا هئا، جن ۾ شعراءِ عشق، خمخانه فيض، گنجينه فيض ۽ سرچشمه فيض مان صرف آخري ڪتاب، سرچشمه فيض جا چند جلد اسان وٽ موجود هئا، باقي ٽي ڪتاب ناپيد هئا، جڏهن ته انهن ڪتابن پنهنجي دور ۾ گهڻي پذيرائي حاصل ڪئي هئي.

جيئن ته هر سال فيض جي يوم وفات جي موقعي تي ادبي ڪانفرنسون ۽ اردو سنڌي مشاعرا ڪل پاڪستان سطح تي ٿيندا هئا ۽ اديبن ۽ دانشورن کي فيض صاحب تي مقالا لکڻ لاءِ سندن ڪلام جي ضرورت هئي، تنهن ڪري کين هڪ ئي ڪتاب سرچشمه فيض مهيا ڪيو ٿي ويو، جنهن تي تحقيقي مقالا سپرد قلم ٿيا. آخر ڪيستائين اهو هڪ ڪتاب ساڻ ڏئي ها، تنهنڪري تجويز اهو ڪيو ويو ته باقي ٽي ڪتاب به شايع ڪرايا وڃن ۽ اهل قلم جو مطالبو به اهوئي هو.

راڻو الحروف وٽ انهن ڪتابن جو هڪ هڪ جلد موجود هو، جنهن کي پڪ ڄاڻ ڪري ”ڪليات فيض“ جي نالي سان شايع ڪرڻ لاءِ مسوده جي تياري جو ڪم سڌ جي عظيم شاعر اديب ۽ دانشور سائين اظهر گيلاني جي سپرد ڪيو ويو، جو سائين کي ڪتاب شايع ڪرڻ جو وسيع تجربو به هو.

سائين اظهر گيلاني انهن ڪتابن مان مسودو تيار ڪري ڪمپيوٽر ۾ ڪتابت لاءِ لاهيو ۽ ان جي نگراني لاءِ ڊاڪٽر عابد لغاري جون خدمات حاصل ڪيون ويون، پر بدقسمتي جو سائين اظهر گيلاني به هن دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو ۽ پروف ريڊنگ جو ڪم اڪيڊمي جي عهديدارن پنهنجي هٿ ۾ کنيو. ڪم تمام نازڪ هو ۽ عهديدارن ۾ ڪو به طباعت جي فن کان اهڙو واقف نه هو، ان ڪري اهو ڪم طوالت جي نذر ٿي ويو، آخر ان کي پاڻ به تڪميل تي پهچايو ويو جنهن ۾ اسان کي ڊاڪٽر عابد لغاريءَ جو نهايت توجه سان تعاون حاصل ٿيو، جنهن حيدرآباد ۾ ”ڪليات فيض“ کي ڪتابت جي مرحلن مان انتهائي خوبيءَ سان گذاريو جو عابد صاحب کي ڪتاب شايع ڪرڻ جو وسيع تجربو آهي.

فيض صاحب هڪ آفاقي شاعر هو، ان کان علاوه هو پڪو

موحد ۽ عاشق رسول ﷺ هو. سندس شاعريءَ ۾ حمد، نعت، قصيده، مدحت و منقبت، غزل، نظم، رباعي وغيره هر صنف جو ڪلام موجود آهي. انهي شاعريءَ ۾ تخيل جي بلندي فيض صاحب کي ٻين شاعرن کان ممتاز ڪري ٿي. ان دعويٰ جي دليل ۾ مان سندن ڪجهه اشعار پيش ڪندس، جيئن ته منهنجو هي مضمون صرف سنڌي ڪلام تي مبني آهي، تنهن ڪري اهي سنڌي اشعار پيش ڪيا ويندا ۽ انهن ۾ فيض صاحب جي فن جي به عڪاسي آهي. شروع حمد کان ڪيون ٿا، حمد باري تعاليٰ جو انداز ملاحظه ڪندا:

هر گهڙي ورد زبان الله هو، الله هو،
هر نفس ۾ آ نهان الله هو، الله هو.

خانہ ڪعبه دل ۽ سينو مدينو ٿي ويو،
احد و احمد درميان، الله هو، الله هو.

ٿي ويا اي "فيض" منهنجا هر زبان منڪر نڪير،
گور ۾ ورد زبان، الله هو، الله هو.

هڪ ٻي حمد جا پيارا اشعار ملاحظه ڪندا:

هرهت پنهان، هر جا مظهر باهو، لاهو لاهو،
ظاهر مطلق، غيب سراسر باهو، لاهو لاهو.

احد و احمد، اسم اعظم، امي و عالم، علم معلم،
مقصد آدم، درس پيغمبر باهو، لاهو لاهو.

هستي مستي وهر پرستي، گر ٿي نوشي جامِ الستي،
ورد وظيفه، "فيض" قلندر، باهو لاهوِ الاهو.

مٿين اشعار تي غور ڪرڻ سان معلوم ٿيندو ته فيض صاحب
جي زبان جيتوڻيڪ، تصوف جي باريڪين ۽ رازن سان مالا مال
آهي، پر ان جي اظهار جو طريقو اهڙو ته آسان آهي جو قاري جي دل
کي اهي الفاظ ۽ معنيٰ گهرو اثر ڪن ٿا.
ان مان الستي مستي جو تاثر ملي ٿو، الله تبارڪ و تعاليٰ سان
گڏ سندس حبيب جو ذڪر به ملي ٿو، ڇو ته فيض صاحب حبيب خدا
کي خدا کان جدا نه ٿو سمجهي، فيض صاحب جي نعت جا هي اشعار
غور طلب آهن ۽ ڪمال اهو آهي ته نعت ۾ حضور جي شان بيان
ڪندي سندن اهل بيت کي به ٿورو ساري:

انوار محمد کان آهي ڪون و مڪان نور،
آيو جو جهان ۾ ته ٿيو سارو جهان نور.

گويا جو خدا جلوه نما شڪلِ بشر ۾،
سر نور، قدم نور، نهان نور، عيان نور.

احمد و علي، زهره و شبير و شبر نور،
عالم کان اڳي عالم لا ۾ هي نهان نور.

دل جلوه گه، بارش انوار الاهي،
اي "فيض" آهي هي حرمِ امن و امان نور.

پي نعت جنهن ۾ ڪل ۱۶ اشعار آهن ۽ هر مصرع لفظ محمد
سان شروع ٿئي ٿي. تمام خوبصورت نعت آهي. انهيءَ جا هي اشعار
مطالعي لاءِ پيش ڪجن ٿا:

مُحَمَّدٌ حامدٌ و محمود يزدان،
مُحَمَّدٌ حامل آياتِ قرآن.

مُحَمَّدٌ شهرِ علمِ ربِّ كعب،
مُحَمَّدٌ پاڪ آ فخرِ دبستان.

مُحَمَّدٌ پاڪ ختم المرسلين آ،
مُحَمَّدٌ انبياء جو آهي سلطان.

مُحَمَّدٌ نورِ روءِ ذاتِ باري،
مُحَمَّدٌ فيضِ آهي عينِ عرفان.

فيض صاحب جهڙي طرح شيدائي رسول مقبول آهي. اهڙيءَ
طرح کين حضرت علي عليه السلام سان به والهاند عقيدت آهي.
حضرت علي جي شان ۾ هڪ طويل قصيده جا ڪجهه اشعار پيش
خدمت آهن:

مولا علي، امام علي، مرتضيٰ علي،
ڪعب علي قرآن علي، ڪبريا علي.

ياور علي، پناه علي، پيشوا علي،
منزل علي، مراد علي، مدعا علي.

نقشِ قدمِ بناءِ وجودِ حرمِ رهيو،
گويا جو سجده گاهِ جهان نقش پا علي.

درياءِ معرفت جي سفيني جو اي خدا،
مانجهي علي ملاح علي، ناخدا علي.

آئي فرازِ عرش کان ليڪ جي صدا،
مستي و بي خودي ۾ چيو مون جو يا علي.

فيض صاحب جو هر شعر ڪمال فن جو مظهر آهي. امام حسين
عليه السلام، جيڪو امام الشهداء آهي، جيڪو بناءِ لاله آهي، جيڪو
دين پناه آهي ان جي شان ۾ هن هڪ طويل قصيدو لکيو آهي ان جا
هيٺيان چند اشعار روح ۽ ايمان جي تازگيءَ لاءِ پيش آهن:
لغترِ دلِ علي و محمد جي جان حسين،
فرمانِ حق حسين، خدا جي زبان حسين.

آياتِ بينات جو شرح و بيان حسين،
قرآن حسين، ڪعبه، امن و امان حسين.

ڪٽجي ويو، مگر نه جهڪيو هو سرِ بلند،
سرِ خر رهي ٿو تنهنجي اڳيان اسان حسين.

تازه رهي ٿو حادثه ڪربلا سدا،
تا حشر رهندو اهلِ جهان نوحه خوان حسين.

مظلوم ڪربلا ڪيو مسمار ظلم ڪي،
سر ڏيئي ڪيو چور سر سرڪشان حسين،

بي تاب هيو تاب کان خوشيد حشر پي،
نيزي تي جلوه گر هو سر ضوفشان حسين،

خورشيد سايه پرور و رب مهربان هو،
معشر ۾ "فيض" جڏهين ٿيو مهربان حسين،

امام حسين عليه السلام جي شان ۾ ڪافي ڪلام موجود آهي
پر فيض صاحب هڪ نظم کي مرثيه جو عنوان ڏيئي جيڪي اظهار
خيال ڪيو آهي، ان جو جواب ناهي. فرمائن ٿا:

لاولائيءَ ڪعبه ڪعبه تي روڻان ٿو،
بي ياوريءَ ملجا و ماوا تي روڻان ٿو،

محسن ڪشي و وحشت دنيا تي روڻان ٿو،
يا رب مان فراموشيءَ عقيبي تي روڻان ٿو،

بي جامه تن ۾ پاڪ حسين ابن علي آ،
بي حرمتيءَ حرمت ڪعبه تي روڻان ٿو،

ويو تير خلق ۾ هو لهي آب جي بدلي،
اصفر مان تنهنجي خون تمنا تي روڻان ٿو،

نازان ٿو رهي دوست کي دشمن کان ڪهاڻي،
اي چرخ ڪهن نازش پيجا تي روڻان ٿو،

فيض صاحب جي هن ڪتاب ۾ تمام گهڻين اصناف تي ڪلام ملندو. فيض صاحب غزل جو بادشاهه هيو. کيس انهي ڪري شهنشاهه تغزل به چوندا آهن. سنڌي، اردو، بلوچي، سرائيڪي، فارسي ۾ غزل کي جيڪو فيض صاحب آهنگ ڏنو آهي، سو ۲۰ صديءَ ۾ سنڌيءَ جي ورلي ڪن شاعرن کي مليو آهي. پاڻ چون ٿا ته مان سنڌي غزل جو موجد به پاڻ آهيان ته خاتم به پاڻ آهيان - فرمائڻ ٿا:

منهنجي زبان تي ناز ٿي سنڌي زبان ڪري،
دشت غزل کي رشڪ خيabar ڪري ڇڏيم.

پاڻ، غزل کان علاوه نظم جي صورت ۾ قومي ترانه لکي ڪري حب الوطني جو ثبوت ڏنو اٿن. غالب ۽ اقبال کي خراج عقيدت پيش ڪندي ادب سان گهري دلچسپي جو اظهار ڪيو اٿن. ان کان علاوه شاهه عبداللطيف ڀٽائي، سچل سرمست، قلندر لعل شهباز ۽ ٻين بزرگان دين جي شان ۾ مدحت، منقبت لکي منفرد انداز ۾ پنهنجي شاعرانه عظمت کي ميجرايو آهي. فيض صاحب جي عقيدت جي گلن جي خوشبو سان قارئین جو دماغ معطر ٿيو هوندو. ته فيض صاحب جي باقي اصناف جو جائزو وٺڻ ته سندن وڌيڪه خويين کان واقف ٿينداسون. جيئن ته مٿي عرض ڪيو ويو آهي ته فيض صاحب غزل جو بادشاهه هئو ۽ سندن اهي اشعار اڪثر و بيشتر اديب ۽ اهل قلم پنهنجي تحريرن ۾ حوالي جي طور تي پيش ڪندا آهن، جيڪو واقعي فيض صاحب جي شاعري جي نزاکتن جو عڪاس آهي.

هاڻي انهي دعويٰ جي دلالت ۾ فيض صاحب جا اشعار پيش ڪجن ٿا، جيڪا پاڻ مٿي ڪئي اٿن. انهي دعويٰ کي ثابت ڪرڻ لاءِ اهي نه صرف ڪافي آهن، بلڪه قاري جي دل و دماغ تي اهڙو اثر ڪن ٿا، جو انسان وجد ۾ اچي ٿو وڃي:

آئي نسيم مشڪ نشان ڪوه يار کان.
تڙهي اٿيو هو ڪشته هجران مزار کان.

سرزد گناه توبه ٿيو ميگسار کان
نادم رهان ٿو رحمت پروردگار کان.

دست سوال غير ڏي هرگر نه ڪر دراز.
محروم ٿي نه رحمت پروردگار کان.

هڪ ٻيو غزل انتهائي خوبصورت انداز ۾ ملاحظه ڪندا:

حسن آ درياءُ آزار خدا خير ڪري.
جلوه گر عشق سردار خدا خير ڪري.

محو آرائش و سينگار خدا خير ڪري.
جنگ جا ٿو ٻڌين هٿيار خدا خير ڪري.

ٿي وڃي گل نه چراغ سحر شعر و ادب.
حضرت "فيض" آ پيمار خدا خير ڪري.

هن غزل ۾ محبوب جي چاهت جو جيڪو اظهار باقاعده دليل سان ڪيو آهي، ان جو جواب نه آهي. ڇڻ ته محبوب جي وجود کي پنهنجي حيات جو سبب ثابت ڪري پنهنجي بقا لاءِ ضروري سمجهي ٿو. ملاحظه ڪريو:

اي جانِ جان مان توکان سوا جان کي ڇا ڪيان.
جانِ بهارِ فصلِ بهاران کي ڇا ڪيان.

جز تنهنجي حور و ڪوثر و غلمان کي ڇا ڪيان.
باغِ بهشت و روضهٔ رضوان کي ڇا ڪيان.

سجدن جي ڌور ڪچهٽِ جانان ۾ ڏس اچي.
واعظِ سجودِ مسجدِ ويران کي ڇا ڪيان.

گل بار گور تي ۽ حياتي ۾ سنگ بار.
اي "فيض" هن نوازشِ ياران کي ڇا ڪيان.

هن غزل ۾ عشق جي ڪيف و مستي جو انداز ڏسو ۽ عشقِ
رسول جو تاثر به ملي ٿو:

مجنون به چيو مونکي ديوانه و سوداڻي.
ڇا ڏاڍو جنون آهي ڇا حوصله افراڻي.

ڇا حسن و جمال آهي. ڇا شانِ ڪمال آهي.
انسان پي شيداڻي. الله به شيداڻي.

هر چير آ آئينو هن شاهدِ فطرت جو.
هر هنڌ نظر آيو آ يار پي هر جاءِ جو.

اي حسنِ ازل تنهنجو ثاني نه ڪوئي همسر.
مرغوبِ دو عالم کي هي نازشِ يڪتاڻي.

فیض صاحب جي باري ۾ عرض ڪيو ويو آهي ته هو عشق رسول ص ۾ ايترو ته مستغرق هئو، جو غزل ۾ به نعت جو انداز ترڪ نه ڪيو آهي. ڪمال اهو آهي جو اهي نعتيه اشعار غزل جو حصو لڳن ٿا، ۽ قارئین جي دل ۽ دماغ حضور ص جي محبت ۾ سرشار ٿي ٿا وڃن، ملاحظہ ڪندا:

عجب جو مظهر نور خدا هجي خدا نه هجي،
خدا خدا نه هجي ها، جي مصطفيٰ نه هجي.

هجي نه خو، عطا، عادت خطا نه هجي،
ڪيان خطا نه خطا پوش گر خدا نه هجي.

ڪري نه ساغر و مينا شراب ناب حرام،
ڏسو ڪو مجلس رندان ۾ پار سانه هجي.

جهان کان تابه ابد آه شور قتل حسين،
هجي نه شور قيامت، جو ڪربلا نه هجي.

چمن ۾ طوطي، شيرين زبان آ مهر بلب
جو "فیض" بزمِ سخن ۾ غزل سرا نه هجي.

ان کان علاوه نظر جي صورت ۾ جيڪا شاعري ملي ٿي سا به پنهنجو مٿ پاڻ آهي. ملاحظہ ڪرڻ سان هن شاعر بي بدل جي هن جي بلندي جي خبر پوندي ته هي ٻين شاعرن کان ڪيترو نه ممتاز آهي. علامہ اقبال کي خراج عقيدت پيش ڪندي فرمائي ٿو:

خوشا آغازِ ماه و سال اقبال.
زبانِ خلق تي اقبال اقبال.

به رزمِ حق و باطل دم قدم تي.
کيو اقبال استقبال اقبال.

جهان کي فيضاب باب آخر کيو "فيض"
پٽائي ۽ قلندر لال اقبال.

اوهان ڏٺو ته نظر علامه اقبال جي لاءِ آهي ۽ ڪهڙي
خوبصورتِيءَ سان، پٽائي، قلندر لعل شهباز جي شان ۾ به اظهار
خيال کيو آهي، وڌيڪ قلندر لعل شهباز رحه جي شان ۾ نظر جا
هي چند اشعار ملاحظه ڪندا:

قلندر واقفِ شانِ قلندر،
قلندر مرتبه دانِ قلندر.

قلندر لعل شهباز ولايت،
چيو هي رازدارانِ قلندر.

مونکي اڄ "فيض" سيوهڻ ۾ مليو هو،
قلندر آهي، مهمانِ قلندر.

شاھ عبداللطيف پٽائي جيڪو شاعرن جو تاجدار لکيو ويندو
آهي، انهيءَ جي مدح سرائيءَ جا چند اشعار ملاحظه ڪندا:

هر رند کي پياريو رطلِ گران پٽائي.
ميخانهءِ سخن جو پيرِ مغان پٽائي.

الهام آهي گويا هر بيت، بند، وائي.
آهي زبانِ هاتف تنهنجي زبان پٽائي.

هي "فيض" باده کش آ، عرفان جي مڪيده جو
ساقِي جي آ عنايت، رب مهربان پٽائي.

نظرِ پاڪستان فيض صاحب جو اهو معرڪه آله نظر آهي.
جنهن ۾ پنهنجي ملڪ لاءِ انتهائي والهان عقيدت ۽ وابستگيءَ جو
اظهار ڪيو آهي. ملاحظه ڪندا:

مثالِ خلد برين پُر بهارِ پاڪستان
برنگِ باغِ ارم لاله زارِ پاڪستان

زمينِ پاڪ جو هر ذرو آفتابِ آثار
برنگِ لاله و گل تنهنجو خارِ پاڪستان

هي سنڌ و سرحد و پنجاب ۽ بلوچستان
بهشتِ پنهنجي جا طبقه هي چارِ پاڪستان

دعاء "فيض" قلندر آ تا بروز قيام
نگهبان آ پروردگارِ پاڪستان

سند سونهاري لاء جيڪا والهانہ عقيدت اٿس سا ملاحظہ ڪندا،
ان طويل نظر جا چند اشعار ڏسو:

سراسر سبز تنهنجو گلستان سند
تون آهين عزتِ باغِ جنان سند

زمين تنهنجي آ عرشِ برين گويا
ڪري ٿو رشڪ توتي آسمان سند

ڏنو توکي محمد ابن قاسم
محمد جو متاعِ ارمغان سند

ديارِ پاڪ سان پيوستہ تر ره
سڙي پل ساڙ کان هندوستان سند

ديارِ سچل و شاه و قلندر
تون آهين سرزمينِ عارفان سند

قارئین ڪرام، تبرڪات "فيض" مان مون چند گوهر چونڊي
اوهان جي خدمت ۾ پيش ڪيا، مون وانگر جيڪڏهن ادب جا
شائقين "مکليات فيض" جو دل جي گهرائين سان مطالعو ڪندا ته
اهي به وڌيڪ گوهر تابدار هٿ ڪري سگهندا. ۽ هن فطري ۽ بي
بدل شاعر جي تخيل ۽ ادراڪ جي بلندي کي ڏسڻ سان اهو اندازو
لڳائي سگهندا ته غالب سند فيض بخشا پوري واقعي غالب سند
آهي، ۽ جيڪو مان ۽ مرتبو کيس الله تعاليٰ جي بارگاه کان مليو.

فیض صاحب ان جو حقدار سمجھيو ويندو، ۽ تاجدار مدينه جو هي
عاشق انهي درجات جو حقدار آهي. خدا کيس جنت ۾ جايون ڏيندو.
(آمين)

خدا رحمت ڪند اين عاشقانِ پاڪ طينت را

بنده ناچيز

نواز علي "نواز" ڊومڪي

وائس چيئرمين

غالب سنڌ فيض بخشاپوري اڪيڊمي

جيڪب آباد.

۲۴ مئي ۲۰۰۸ع

كُلِّيَّاتِ فَيْض

حمد باري تعاليٰ

هو لاشريك و واحد به وجود واحدانه
هو قدیر آه فائز به جمال جاودانه

کیر لحظہ لحظہ سجدہ به نیاز عاشقانه
تنهنجي بندگي اي زاهد هي نماز پنڄگانه

مونکي هن جي جستجو ا مونکي هن جي آرزو آ
نه خيال عيش عتبيٰ نڪي وحشت زمانه

نڪو خوبرو مليو آ نڪو روبرو ٿيو آ
کیر عاشقي ۾ سجدہ به يقين غائبانه

مونکي بيخودي رسايو وڃي عرش آگهي تي
سر عرش کان پري آ منهنجو عرش آشيانه

وڃي رات بتڪده ۾ ڏنر قدرت خدا کي
ڪرن بت خدا خدا پيا به طريق ذڪرانه

ڪيان ٿو خدا پرستي جو لازوال هستي
منهنجي ٿي بلند پستي کير ڪار بندگانه

خطرِ وحده رقم آ جو جبین لوح دل تي
مان کيان جبین سائي ٿو به عشقِ والهانہ

ٿي جنون و عشق و مستي مٿ ساغرِ الستي
اي غزالِ مست و رعنا به نگاهِ نرگسانہ

هي طريق، بندگي آ، هي حصولِ زندگي آ
منهنجي آه صبحگامي منهنجو ناله شبانہ

رهي دست پُر دعا ۾ ٿو کلیدِ گنجِ فطرت
شب و روز ٿو لتايان پيو عرش جا خزانہ

خوشا منهنجي کج کلاهي، آ حديثِ تاج شاهي
جو به فقر و فاقه مستي، رهي سطوتِ شهانہ

کٿي پردهء حقيقت کير آشنا جهان کي
ٿيو فاش بيخودي ۾ سڄو راز محسوسمانہ

يا حديثِ يار آهي يا اي "فيض" شرحِ قرآن
تنهنجو قول کاملانہ هي کلامِ عارفانہ

حمد باری تعالیٰ

هر گهڑی وردِ زبان، الله هو الله هو
 هر نفس پر آ نهان، الله هو الله هو
 آ رموزِ کن فکان، الله هو الله هو
 حاصل هر دو جهان، الله هو الله هو
 دشمنِ وهر و گمان، الله هو الله هو
 کعبه امن و امان، الله هو الله هو
 آ ملیو هی گوهر نیاب گنج عرش کان
 مایه بی مایگان، الله هو الله هو
 محو تسبیح و ثنا آ ذره های کائنات
 لامکان کان تا مکان، الله هو الله هو
 لامحاله اسرار اعظم، اسرار اعظم جو قسم
 پاسبان عز و شان، الله هو الله هو
 گردشِ خونِ رگِ جان حرکتِ نبضِ روان
 دل جی دژکن پر نهان، الله هو الله هو
 مستی و مٹی و صدای قلقلِ میناءِ مٹی
 نعره پیرِ مغان، الله هو الله هو
 مرغ و ماهی برگ و گل شجر و ثمر شمس و قمر
 تا چون تری یک زبان، الله هو الله هو
 ذره دشت و دمن و قطره بحر رواه
 تو کری کوه گران، الله هو الله هو

خامشي یر زمزمه سنجي کرن تا هر گهري
 هي زمين و آسمان الله هو الله هو
 عرش کان آهي بلند قصر فراز کبريا
 راه وصل عاشقان الله هو الله هو
 خانه کعبه و سينو مدينو تي ويو
 احد و احمد درميان الله هو الله هو
 گلشن توحيد یر مرغ چمن زار الست
 دمبدر آ نغمه خوان الله هو الله هو
 تي ويا اي "فيض" منهنجا هر زبان منکر نکير
 گور یر ورد زبان الله هو الله هو
 مایه مرد قلندر "فيض" ذکر لا الله
 بندگي عارفان الله هو الله هو

حمد باری تعالیٰ ہمہ اوست

هر هند پنهان هر جا مظهر باهو لاهو لاهو
 ظاهر مطلق غیب سراسر باهو لاهو لاهو
 ورد لبِ رندان قلندر باهو لاهو لاهو
 دولت گهر در زینت زیور باهو لاهو لاهو
 جلوه طراز عرش معلیٰ کائنات نور تی نور تجلا
 دیر و خلیسا صمد و مد باهو لاهو لاهو
 برگ و گل بر آب و گل و گل بر باد و گل بر
 بو و وجود شام و معطر باهو لاهو لاهو
 خود آگاهی حق پرستی هوس و مستی جامِ الستی
 صہبا ساقی باد و باغ باهو لاهو لاهو
 حسن فروزان نور مجسم زینت عقبی زیور عالم
 منظر منظر مظهر مظهر باهو لاهو لاهو
 احد و احمد اسم اعظم اُمی و عالم و علم معلم
 مقصد آدم درسی پیغمبر باهو لاهو لاهو
 رمز آنور کی ناز نرالا قامت رعنا نیزا پیالا
 فتیہ محشر لرزان مضطر باهو لاهو لاهو
 ارض و سما و دوزخ و جنت کن فیکون جی عین حقیقت
 مهر و ماه و انجم و اختر باهو لاهو لاهو
 قوتِ فطرت نازِ شجاعت زیست سخاوت مرگِ شجاعت
 الله اکبر نعرہ حیدر باهو لاهو لاهو
 ذات صفات و وحدت و کثرت جز و کل آئینہ فطرت
 صورت صورت نقشِ مصور باهو لاهو لاهو

حسن و جمال و کمال ۾ روشن، وجد و حال قال ۾ روشن
 مهر منور چهره، انور باهو لاهو لاهو
 عشق ولایت عشق نبوت، عشق شریعت عشق طریقت
 عشق خدا و عشق پیغمبر باهو لاهو لاهو
 رب رحیم کریم و قادر تون ٿي سمیع و بصیر و پرور
 خالق رازق داور دلبر باهو لاهو لاهو
 ذرو ذرو قطرو قطرو حمد و ثنا ۾ محو و حیران
 کوه و دلمان دشت و سمندر باهو لاهو لاهو
 مستی مستی و هر پرستی، گر ٿي نوشی جام الستی
 ورد و وظیفه "فیض" قلندر باهو لاهو لاهو

بارگاه عالي ۾ التجا

چو خدايا هو پيو مون تي ستم هر دم ڪري
چا رضامند آهين تون جو ڪجهه پيو ظالم ڪري

هي اميري ۽ غريبي جو رکيڻ ڪهڙو حساب
ڪي آهن دربان و بردا ڪي آهن عالي جناب
ڪي رهن محلات ۾ ڪي بي گهر و خانہ خراب
ڪي آهن معڪور هر دم ڪي ڇڏيڻ حاڪم ڪري

منهنجي بربادي به ڏس هن جي هي آبادي به ڏس
منهنجي ناشادي به ڏس هنجي خوشي شادي به ڏس
منهنجي مظلومي به ڏس هن جي هي بيدادي به ڏس
ظلم و استبداد سان ظالم ڇڏيو بي دل ڪري

هن جي سلطاني به ڏس منهنجي هي ويراني به ڏس
ست رڇي هن جي به ڏس منهنجي رُڪي ماني به ڏس
هن جي شيطاني به ڏس منهنجي مسلماني به ڏس
سر بسر هر روز هو ۽ مان مري ويس غم ڪري

آه توکي اي خدا پنهنجي خدائي جو قسم
عرش اعليٰ جو قسم ۽ هيڪڙائي جو قسم
احمد مرسل جي توکي مصطفائي جو قسم
خالق جور و جفا ڪي دم ۾ ڇڏ بيدم ڪري

غازهءِ اي خدا رنگِ تکلف جو ته ڏس چهرن تي داغ
 ٿو ڪري تقليدِ طائوسي جفا جو پاڻ زاغ
 صاحبِ عزم و خودي جو هٿ نه آيو ڪو سراغ
 ويو هليو پنهنجو زماني کان هو پيڙو گم ڪري

واسطي منهنجي ڪيئ جو تنگ وسعتِ جهان
 گور کان به تنگ آهن هي زمين و آسمان
 ڇا ڪندس مان پو پلا اهڙو جهان اهڙو مڪان
 هي سزا مون کي ڏنئ ڇو صاحبِ عالم ڪري

ڇا ڪوئي سمجهي پلا تنهنجا اهي پوشيده راز
 دوست جو آهين نه تون دشمن سان آهين سازباز
 ڇو نه مان توکي چوان پوءِ اي خدا دشمن نواز
 آه جو منڪر تنهنجو هو موج ٿو هر دم ڪري

آسمان روپوش تن آسان فرشتن جو قسم
 جنت الفردوس جي غلمان و حورن جو قسم
 "فيض" پنهنجي همت و دردن ۽ سورن جو قسم
 زندگي گهرجي نه هو جو دم بدم نادم ڪري.

نعت بہ حضور سرور کائنات

جلوہ طرازِ عرشِ معظم صلی اللہ علیہ وسلم
مظہرِ یزدانِ نورِ مجسم صلی اللہ علیہ وسلم

حاملِ قرآنِ محسنِ انسانِ درد جو درمانِ حشر جو سامان
باعثِ آدمِ وجہِ دو عالم صلی اللہ علیہ وسلم

کعبہِ ایمان قبلہ عرفان نورِ فروزانِ نیتِ تابان
معنیٰ فرقانِ عینِ معلم صلی اللہ علیہ وسلم

زینتِ دنیا زیورِ عقبیٰ ماوا ملجا مالکِ مولیٰ
سلطانِ سرور صاحبِ حاکم صلی اللہ علیہ وسلم

ماہِ مروت مہرِ محبت صورتِ فطرتِ حسنِ حقیقت
رحمتِ رحمتِ قلزمِ قلزم صلی اللہ علیہ وسلم

خبرو، خوبانِ شاہِ نگارانِ حس و جمالِ کمالِ تی حیران
دنیا دنیا عالمِ عالم صلی اللہ علیہ وسلم

نظرِ کرم اسبابِ راحتِ نقشِ قدمِ ائینہِ جنت
آبِ وضو اکوثر و زمزم صلی اللہ علیہ وسلم

ڪن فيڪون جي جان محمد، ڪون و مڪان جو شان محمد
آ جبريل پي دربان خادم، صلي الله عليه وسلم

حق جو فخر و ناز پي تون آن، ظاهر باطن راز پي تون آن
تون ئي سر نهان جو محرم صلي الله عليه وسلم

رب عنايت خالق رحم، سر فخر رسالت
اول آخر موجد و خاتم صلي الله عليه وسلم

عفو جا پرور شافع محشر داور دلبر سائين سرور
ورد وظيفو هر هر هر دم، صلي الله عليه وسلم

ذات صفات و احد و احمد، هر صورت مشهود شاهد
فيض سراسر "فيض" دو عالم صلي الله عليه وسلم

نعت به حضور سرور کائنات

دَئِمِ آئِينْدِ رَوِ حَقِيقَتِ يَا رَسولِ الله
خدا شاهد خدا آ تنهنجي صورت يا رسول الله

زبان حضرت يزدان تي مدحت يا رسول الله
الوهِيتِ کي نازِ نبوت يا رسول الله

فروغ، شعله ها، شمع، فطرت يا رسول الله
سراپا موجء درياء وحدت يا رسول الله

بجز تنهنجي وجود هر دو عالم نقش بي معني
حقيقت پر حقيقت بي حقيقت يا رسول الله

منور ٿي ويو عالم به نور جلوه آرائي
ويو مٽجي وجود جهل و ظلمت يا رسول الله

نه ناسوتي، نه ملڪوتي نه جبروتي نه لاهوتي
ڪري ڇا ڪوئي انداز، ولايت يا رسول الله

به فتواڻي جنون عشق آ سجدو روا توکي
مگر مانع رهي تنهنجي شريعت يا رسول الله

سراپا چارهء بیچارگان سامانِ بي سامان
دلِ بي حامیانِ نازِ حمایتِ يا رسول الله

متاعِ بي متاعانِ مایهءِ بي مایه گانِ آهین
به محتاجانِ یتیمانِ گنج و دولتِ يا رسول الله

سهارا بي سهارن جا وسیلا بي وسیلن جا
گنہگارن تي پي لطف و عنایتِ يا رسول الله

کڻي بختِ سیه پختان؟ کڻي مهر و کرم تنهنجو
نصیبِ خوش نصیبانِ فیضِ صحبتِ يا رسول الله

رهي عرشِ معلیٰ کي ٿو فخرِ شرفِ پابوسي
خوشا خلوت گه یزدان پر جلوتِ يا رسول الله

گرانِ دو عالم کان گرانِ رطلِ گرانِ آهي
لبالب لب تي آ جامِ محبتِ يا رسول الله

دو عالم دستِ رندان پر رهي ٿو صورتِ ساغر
مدامي مستيءِ صهباءِ وحدتِ يا رسول الله

گريز و بي رخي وجرِ عذابِ آتشِ دوزخ
رضا تنهنجي ڪليدِ قفلِ جنت يا رسول الله

معاصي جا ڏها ڏوئي ڇڏيا سڀ رندِ تر دامن
رهي تُو موجزن درياءِ رحمت يا رسول الله

گدا ٻي نوا شاھِ دو عالمِ درنشين آهي
نجاتِ دوجھان جي ڏي بشارت يا رسول الله

پڪاري تُو پيو محشر ۾ "فيض" بي سرو سامان
شفاعت ڪر شفاعت ڪر شفاعت يا رسول الله

نعت به حضور سرور کائنات

آئينءِ حق حاملِ قرآنِ مُحَمَّدٌ
يزدانِ جو قسمِ مظهرِ يزدانِ مُحَمَّدٌ

الله سرِ عرشِ شانِ خوانِ مُحَمَّد
چا صليٰ عليٰ م... شانِ مُحَمَّد؟

هر چيز ۾ نورِ نهن روحِ جي صورت
هي ڪون و مڪانِ جسرِ اهي جانِ مُحَمَّد

هي ارض و سما شوخي، گفتارِ کان پيدا
هي ڪن فيڪون ڪنهن جو آ فرمانِ مُحَمَّد

آ فخرِ نبوت جو نبين جو نبي آ
انسانيتِ ڪي ناز جو انسانِ مُحَمَّد

ڪعبي جي طرحِ عرشِ برينِ ناصيه فرسا
هر نقشِ قدمِ منزلِ عرفانِ مُحَمَّد

بادل جي طرحِ سايه فگن مهرِ قيامت
جنهن دم جو ڪيو سايه دامنِ مُحَمَّد

خوشيدِ جهانِ پرتوِ عڪسِ رخِ انور
نقشِ قدمِ آ روضهٔ رضوانِ مُحَمَّد

هر ڏندگيءَ ۾ مطلع انوار الاهي
تابندگيءَ ۾ چهره ۾ تابان محمد

قرآن پي تنهنجو آ خدائي پي خدا پي!
جبريل امين تنهنجو آ دربان محمد

امي لقي تو ڏٺو آ درس حقيقت
انسانيت تي تنهنجو آ احسان محمد

بوسه ڪف پا کان ٿو وٺي عرشِ معليٰ
ڇا حيثيت تختِ سليمان محمد

آ سرورِ ڪونين مسيحا جو مسيحا
دردِ دلِ عيسيٰ جو پي درمان محمد

فرمانِ خدا آ جو رسولانِ خدا جو
آ بذرِ سرور و سلطان محمد

ولله جو الله هيو شڪلِ بشر ۾
حرمان جو قسم صورتِ رحمان محمد

مخيانءِ توحيد جو هي رندِ قلندر
ٿو فيض پئي بادهءِ عرفان محمد

نعت شریف

لبِ یزدانِ تی اذکارِ محمد
 پڑھو صلي عليٰ بارِ محمد
 دُئو جو لاله لوح و قلمِ تی
 کلیو آدمِ تی اسرارِ محمد
 ادبِ سان حضرتِ جبریل آیو
 ٿیو جو پیشِ دربارِ محمد
 هیا جو خسروانِ نازِ پرور
 رهیا هو نازِ بردارِ محمد
 کلیو هو غنچہٗ بستانِ کلیو جو
 دھانِ پاکِ گلِ بارِ محمد
 کري قربانِ فردسِ برینِ کي
 دُسي رضوانِ جو گلزارِ محمد
 عیان آ عجزِ اعجازِ مسیحا
 چٿو هرگز نہ بیمارِ محمد
 فرشتوا عرشِ اعليٰ کي سجایو
 قدمِ پیرا آ سرکارِ محمد
 زیارتِ گاهِ اہلِ دیدِ هو دید
 کیو جنهنِ خلدِ دیدارِ محمد
 حریر و اطلس و هي برگِ گلِ چا؟
 جو نازکِ نرمِ گفتارِ محمد

کیو بیتاب ا ذوقِ اسیری
 مدد ای زلفِ خمدارِ محمد
 ٿیو قیدِ دو گیتی کان هو آزاد
 خدا شاهد گرفتارِ محمد
 هو گویا چشمِ یرِ کحلِ الجواهر
 و دم جو خاکِ دیوارِ محمد
 نبی کی جنهن ڏٺو گویا خدا کی
 ظهورِ حق هو اظهارِ محمد
 کیو آ عالمِ تیره کی روشن
 جمالِ روه انوارِ محمد
 لبِ یزدان لبِ ختمِ الرسل آ
 کلامِ الله شہکارِ محمد
 بجز لوح و قلم چا کوئی کاتب
 کری تحریرِ اطوارِ محمد
 نہ جنت داورِ محشر گهران ٿوا
 رهی ٿو ذوقِ دیدارِ محمد
 پیڻی ٿو "فیض" صہبأءِ محبت
 رهی ٿو مستِ میخولرِ محمد

بسم رسول به عنوان نور

انوار محمد کان آهي ڪون و مڪان نور
 آيو جو جهان ۾ ته ٿيو سارو جهان نور
 اِي نور خدا توکان زمين نور زمان نور
 مه نور مهر نور رخ ڪهڪشان نور
 آ نور مجسم جي دل و ديده و جان نور
 رخ نور جبين نور دهان نور زبان نور
 گويا جو خدا جلوه نما شڪل بشر ۾
 سر نور قدم نور نهان نور عيان نور
 خلوت گهر يزدان شب معراج فروزان
 ٿيو عرش برين نور فلڪ نور جنان نور
 تون نور مابين نور مابين نور مابين آن
 قرآن جو قسم صورت قرآن زبان نور
 احمد و علي زهره و شير شير نور
 عالم کان اڳي عالم لا پر هي نهان نور
 از پرتو آئينه نور رخ انور
 حور و ملڪ و ڪوثر و تسنيم روان نور
 هر شيء ۾ آهي نور نهان روح جي صورت
 هر برگ و گل و مل ثمر نور نشان نور
 جنهن گهر ۾ آهي رمزم کلمه توحيد
 ديوار و در و صحن و بن و بام مڪان نور

مڏري جو ويو راوِ جهانِ گذرانِ کان
 ٿيو ڪارڳه تارِ جهانِ گذرانِ نور
 ميخنده عرفان تي رڳو نور وسي ٿو
 مي نورِ قدح نورِ خم پيرِ مغان نور
 روشن آ جهانِ دلِ رندانِ قلندر
 ساقِي جي نظر نور آهي رطلِ گران نور
 دلِ جلوه گم بارشِ انوارِ الاهي
 اي "فيض" آهي هي حرَمِ امن و امان نور

نعت بزرگ غزل

حاصل هر دوجهان عشق رسول،
بندگي پي ورنه آ ڪار فضول

عاشق، احمد آ محبوب خدا،
لحظه لحظه هن تي رحمت جو نرول

هو ارادو جو ڪشان دستِ دعا،
مزده هاتف دعا ٿي وڻي قبول

سرو قامت کان قيامت مضطرب،
تابِ رخ کان مهرِ محشر آ ملول

جنت فردوس پي توکان سواءِ،
ناقبول و ناقبول و ناقبول

آبرو عشق آهي سر ڏيڻ
برسرِ دار آهي مقصد جو حصول

بوجهل اُستادِ اهلِ علم آ
ٿي دبستانِ پي ويو شهرِ جهول

هو خدا آگاه آهي خدا شناس،
معتقدِ شيوه ابنِ بطول

مون ڪيو ڪوتاه پيچ و تاب سان
قصو زلفِ دراز آ "فيض" طول

محمد حمد و ممدوح يردان. محمد حامل آيات و قرآن
محمد شهر علم رب كعب. محمد پاڪ آ فخر. دبستان

محمد ناز آدر وجه عالم. محمد مظهر انوار رحمان
محمد پاڪ مسجود فرشته. محمد فخر و ناز و شان انسان

محمد پاڪ ختم المرسلين آ. محمد انبياء جو آهي سلطان
محمد رحمت للعالمين آ. محمد صورت و سيرت پر رحمان

محمد زينت كون و مكان آ. محمد نو بهار باغ رضوان
محمد جهل جي ظلمت مٽائي. محمد کان ٿيو عالم فروزان

محمد کان آ قطر و موج درياء. محمد کان آ ذرو مهر تابان
محمد نغمه دائود گويا. محمد آ جمال يوسفستان

محمد کان ٿيو موسيٰ هو بيتاب. محمد طور تي آ نور افشان
محمد مصطفيٰ عزم ابراهيم. محمد پاڪ کان آتش گلستان

محمد شافع دنيا و عقيبي. محمد درد بي درمان جو درمان
محمد حامي. بي حاميان آ. محمد بي سرو سامان جو سامان

محمد مالڪ. ميخانه حق. محمد ساقبي رندان و مستان
محمد نور روء ذات. باري. محمد فيض آهي عين عرفان.

بسم الله الرحمن الرحيم

خدا شاهد جو اهي عرس عالي گهر محمد جو
در الله آهي لامحالہ در محمد جو

اڳي ڏوٽر دهن کي مشڪ بسم الله سان يارب
وتر نالو بروء عشق روئي گهر محمد جو

ميسر مصطفيٰ کي آهي همدرد شان يڪتائي
نظر آيو دو عالم ۾ نه ڪو همسر محمد جو

ادب آهي سڱ ڪوئي مدينه سان خدا شاهد
جو ڄاڻان پاڻ کان ٿو مان ڪتو بهتر محمد جو

دل ڪعبه نما ڪعبي کان نڪري هل مديني ڏي
هر ڪعبي جو پي آ ڪعبو جو آهي گهر محمد جو

محمد جو هيو دربان، دربان خدا همدرد
هيو هي حضرت جبريل پي نوڪر محمد جو

ڏني تشبيهه جنهن ۾ تاب سان خورشيد تابان سان
ڏٺو آهي نه هن هرگز رخ انور محمد جو

پلو ڪر تون اگر چاهين پلو پنهنجو دو عالم ۾
ٻڌو اي مومنو هي نڪتہ نادر محمد جو

شهناهي دوگيتي هو رهيو حال فقيري ۾
ڪٿل هو بخدا ساري عمر بستر محمد جو

هيو نه هر سخن هن جو ڪوئي گوهر فشاني ۾
دهن، پاڪ هو گنجينه گوهر محمد جو

رهيو ساري عمر دشت و بيابان ۾ جو شيدائي
رهي جنت ۾ ٿو اڄ عاشق بي گهر محمد جو

چيو ڪافر خدا يا معاف ڪر صدي محمد جي
ڏسي پيو حشر ۾ منهن ڏاور محشر محمد جو

لتاڙيندس نه پيرن سان زمين پاڪ يثرب کي
وڃي روضو ڏسندس "فيض" مان سرير محمد جو

سلام به حضور رحمت للعالمین

عرش اعظم حا ممکن سو سو سلام. جلوه فرما، مس سو سلام
 ای شفیع المذنبین سو سو سلام، رحمت للعالمین سو سو سلام
 ای امام المرسلین سو سو سلام، ای سراج السالکین سو سو سلام
 حامل قرآن و دین سو سو سلام، رهنما صالحین سو سو سلام
 عرش و کعبه تا کرن تنهنجو طواف، بالیقین نور مبین سو سو سلام
 روه حق روه منور بی شبه، نور رب العالمین سو سو سلام
 شمع بر مر عرش و مهر دوجهان، عارض نور آفرین سو سو سلام
 ساقی، تسنیم و کوثر صد صلواة، رونق خلد برین سو سو سلام
 جلوه فرما، دل صاحب دلان، کبریاء عارفین سو سو سلام
 خسرو خوبان عقیب و جهان، ای نگار نازنین سو سو سلام
 مثل پروانه هجوم قدسیان، شمع بزم عاشقین سو سو سلام
 جلوی کان سینو مدینو تی ویو، ای حبیب دلنشین سو سو سلام
 "فیض" تی کر بارش نظر کرما
 ابر رحمت آفرین سو سو سلام.

نعت

عارض انور کان آهي نور جي برسات اڄ
تي وڻي پُر نور آ معراج واري رات اڄ

عرش پي آ زمزم سنج ثنا و نعت اڄ
آ لبِ يزدان تي پي صليٰ عليٰ صلواة اڄ

زينتِ کون و مڪان و زيبِ بزمِ ڪن فڪان
نورِ افشاني کان تنهنجي آ فنا ظلمات اڄ

عالمِ امڪان ۾ آيو رحمت للعالمين
صورتِ انسان ۾ آ گويا خدا جي ذات اڄ

گيسو و عارض کان نور و ظلمت ليل و نهار
مهر و مه ٿيا نقشِ پا جي خاک جا ذرات اڄ

پاڻ ٿيو ڪعبو بتن کان، ٿي ويا گويا فنا
اهرمين، يزدان، هبل شورِ منات و لات اڄ

رونما آئيندو رو ۾ خدائو لمر يزل
بي گمار منجي ويا وهم و گمان شبهات اڄ

نرد ضعي جي نظر ايو هو عرشِ ڪبريا
منزلِ عرفان پي هن منزلِ عرفات اڄ

صورت سايه به پشت مرکب برو ابرس
بارک الله کھکشان جي ا روان باران اچ

انبيا تنهنجا نقيب آهن اي ختمالمرسلين
هي چيو قرآن زيور انجيل ۽ تورات اچ

کاسه دل کي عطا ڪر گوهر نگه ڪرم
ڏي گدا ڌر کي اي خيرالوري خيرات اچ

مان پري جهولي صدا آئي سروش غيب کان
ويو کلي قنل ڌر گنجينه برڪات اچ

ڇو نه پو صدف زبان الماس افشاني ڪري
جلوه گر آهن حرير دل ۾ الهامات اچ

بنده نادان ۽ تنهنجي ثنا عالي مقام؟
موجزن آهي اگرچہ دجله جذبات اچ

فيض ميخاني ۾ مست و بيخود و مدهوش ا
ميڪده تي ابر رحمت بار جي برسات اچ

سلام

دروډ اي داور خيرا لانامي
سلام اي سرور عالي مقامي

صلات اي امي، يثرب قيامي
سلام اي روضه دارالسلامي

خدا شاهد جو تنهنجو نام نامي
وظيفه صبح گاهي، ورد شامي

تمامي انبيا، سلطان سلامي
فرشته خادم و بنده عامي

تعالیٰ الله مليو روح الامين کي
مقام هر رکابي، هر کلامي

ظهور نور حق اسباب آدم
رسول اولين و اختامي

خوشا اين غمره شمشير ابرو
سر تسليم خم عالم تمامي

تهر کي نازس حله بگوشي
حسن ر ناج کار طوق غلامي

صف پا سان لکل خاک، در دوست
چمن ڏي پير تون پنهنجا پيامي

دو عالم صورت طائوس و فسان
خوشا اي نازنين نازد خرامي

مه و خورشيد و ابرو برق و طوفان
سڪيا مرڪب کان تنهنجي تيزگامي

شفاعت يا رسول الله شفاعت!
بجز تنهنجي نه آ محشر ۾ حامي

پناهي آتش دوزخ ٿي دهڪي
نجاتِ شدتِ روزِ قيامي

رهي ٿو سر ۾ سوداءِ محبت
دل ۾ درد ۾ دردِ دوامي

ادب آهي سڱ ڪو صنر سان
غلامن جي غلامي نيڪ نامي

ويو ٿي رند، آيو ميهڪده ۾
نه هندي، پارسي، رومي، نه شامي

رهي حاجت نه آ شير و شڪر جي
خوشا شيرين لساني، خوش ڪلامي

پري ڏي جامِ عرفان يا حبيبي!
عطا ڪر فيض کي مستي مدامي

قصيده حضرت علي عليه السلام

مولیٰ علي امام علي مرتضيٰ علي،
 كعب علي، قرآن علي، خبريا علي
 ياور علي، پناه علي، پيشوا علي
 منزل علي، مراد علي، مدعا علي
 موج سمندر ناز آ موج صبا علي
 پهتو نه گرد راه كي دست قضا علي
 نقش قدم بناء وجود حرم رهيو
 گویا جو سجده گاه جهان نقش پا علي
 آئينه دار جبر و جلال الوهيت
 غالب علي، اسد علي، شیر خدا علي
 درياء معرفت جي سفيني جو اي خدا
 مانجهي علي، ملاح علي، ناخدا علي
 ٿي ويو نیازمند هو دنيا کان بي نیاز
 جنهن ڏي ڪيو دراز جو دست سخا علي
 وا ٿيو ڪڏهن نه روضه رضوان جو در بند
 والله بجز تنهنجي ڪليد رضا علي
 فتح عظيم فاتح خير تي سو سلام
 مرحب دونيم؟ مرحبا صد مرحبا علي
 اسلام زنده ٿي ويو باطل مري ويو
 شیر سر ڏنو جو سر ڪربلا علي
 حق روبرو هو بندگيءَ بوتراب ۾

پیشِ نظرِ خدا هو ٿيو رونما علي
 تربي زمين لرزه براندام آسمان
 جنهن دم به ذوالفقار هو جلوه نما علي
 شيرِ خدا کان کفر کي آئي شکست فاش
 خيبر ۾ المدد آ چيو مصطفيٰ علي
 ايمانِ کل و دين مڪمل نبي چيو
 روح الامين چيو جو آ روح خدا علي
 دم ۾ هرارِ مشڪلون آسان ٿي ويون
 مشڪل کڻا جو ٿي ويو مشڪل کڻا علي
 آئي هرازِ عرش کان ليڪ جي صدا
 مستي و بيخودي ۾ چيو مان جو ياعلي
 اسبابِ مرگ عارفان آبِ حيات خضر
 نگه ڪرم آ ساغر آبِ بقا علي
 حق آشنا به فيضِ رسولِ خدا رحيم
 آ فيضِ مصطفيٰ کان ڪيو آشنا علي
 نامِ خدا بهشتِ زيارت کان بارياب
 هي آرزو امنگِ اميد و دعا علي
 عارف بهم سلسلِ اي "فيض" فيضياب
 دل ۾ خدا نگه ۾ نبي لب تي ياعلي

حسین علیہ السلام

لخت دل علي و محمد جي جان حسين
فرمان حق حسين خدا جي زبان حسين

آيات بينات جي شرح و بيان حسين
قرآن حسين، كعبه امن و امان حسين

در صدف بحر جلال الوهيت
سینه کائنات پر رازِ نھان حسين

وج وجود، آدم و اسباب کائنات
نازِ خدا وقارِ شهرِ دوجہان حسين

ڪٽجي ويو مگر نه جھڪيو هو سر بلند
سرخرم رهي ٿو تنهنجي اڳيان آسمان حسين

ميدانِ ڪربلا پر ڏسي توکي خاک و خون
جان مضطرب و چشمِ نبي خونچکان حسين

لعل رسولِ پاڪ لھو پر لھو لھان
ماتمِ ڪنانِ زمين، رنو آسمان حسين

تربي شهيد ٿي ويا پير و جوان و طفل
گويا هي چمن ٿي ويو نذرِ خزان حسين

هر قطره پيش داور محشر آ داد خواه
لب آشنا نه آبِ فرات روان حسين

بي تاب هيو تاب کان خورشيد حشر پي
نيري تي جلوه گر هو سر صوفشان حسين

هر فطره، لهو تي آ بنياد لا الله
هن لاله زار دين جو آ باغبان حسين

وجہ نجات خلق قيامت ۾ خون بها
بخشي ڇڏي جو زهره، خلد آسيان حسين

پيش حضورِ پاڪ فرشته جهڪي پيا
فرمان رواءِ سلطنتِ فديان حسين

مظلوم ڪربلا ڪيو مسارِ ظلم ڪي
سر ڏئي ڪيو چور سرِ سرڪشان حسين

بي حوصلو هو حوصله پيمان جو ٿي ويو
گريا جو ممتحن جو هيو امتحان حسين

تازو رهي ٿو حادثه ڪربلا سدا
تاحشر رهندو اهلِ جهان نوحه خوان حسين

خورشيد سايه پرور و رب مهربان هو
محشر ۾ "فيض" ڇڏهن ٿيو مهربان حسين.

قصده بحصور شهداء كربلا

عرش برين تي ذکر زبان خدا حسين
 فرش زمين تي ورد لب مصطفيٰ حسين

كرب و بلا و ظلم و ستم، اضطراب و ياس
 ميدانِ كربلا ۾ تهِ كربلا حسين

آتش فشان زمين، شرر بار آسمان
 آڙاھ رنج و سوز ۾ هو بينوا حسين

ناز خدا، وقار محمد، علي جو شان
 عالم پناه، شاهِ جهان، پيشوا حسين

پروردگار عشق و شجاعت، بهادري
 فقر و غنا و عزم و خودي جو خدا حسين

ايمان نواز جو هي بلند حوصلو ڏسو
 سجدا ادا ڪيا ته تيغ جفا حسين

ساٿي شهيد ٿيا جڏهن ميدان جنگ ۾
 لشڪر سان تيغ زن هو اڪيلو صفا حسين

قرباني، خليل پي قربان هم نشين!
 حق آ جو ڪيو آھ حق حق ادا حسين

طفل و جوان تشنه لب تزيبي شهيد لب
بي آب و نان جنگ ير تيغ ازما حسين

آهي بناء لاله خون شهيد تي
مولي دين، پيكر مهر و وفا حسين

شرح قرآن نور نشان محور جهان
آئينه دار حسن شه انبيا حسين

شمر و يزید دشمن ايمان و دين سان
کيئن کري ها صلح شه اوليا حسين

انسانيت و دين و حریت پناه هو
خود دار و حق شناس و خودي آشنا حسين

حسن ازل هي حسن شهادت دسي چيو
صد آفرين، مرحبا، صد مرحبا حسين

يارب! فرات تشنه لبی جو گواه آه
پیتو بجاء آب هو آب بقا حسين

اصغر، عباس، و قاسم و اکبر علي جوان
راه خدا ير سپ دنا هي لادلا حسين

تي ويو اگرچ جامه هستي هو تار تار
چڏيو ڪڏهن نه دامن صبر و رضا حسين

عشق حسن مرده، آزادي و نجات
روز جرا یر آه بناء ثنا حسین

آ خاک کي به ناز اي ابن ابو تراب
شرف زمین آهي تنهنجو نقش پا حسین

قبله دین و کعبه ایمان خدا گواه
پیر مغان میکرده مصطفیٰ حسین

هر قطره خون پاک خدایي کان آ گران
دیندین خدا تور چا جو گهري خون بها حسین

تنهنجي ثنا خدا کري يا مصطفیٰ کري
نا آشنا رتبہ کري چا ثنا حسین

سوز شیر یر آهي اي فیض دمبدر
چشم یر آب دل یر تپش لب تي يا حسین.

قصيده بحسبِ شهادتِ ڪربلا

احمد جي جان حسين خدا جي زبان حسين
قبل حسين ڪعبه هر دو جهان حسين

زلفِ سياه آ شبِ ديڄور جي طرح
توريتِ جبين صائقه طور جي طرح
انجيل رخ آ برق نشان نور جي طرح
سينو ضياء نور کان زبور جي طرح
قرآن جو قسم صورت قرآن شر دين
ايمان جو قسم پرور ايمان شه دين

نغمه سراء پنج تن هي شجبهات آ
مدحت طراز هر نفس ڪائنات آ
ذاتِ خدا پي محو درود و صلواة آ
روح الامين هي ڪنهن جي شهادت جي رات آ؟
مسند نشين مهر نبوت اهو حسين؟
آئين وجود حقيقت اهو حسين؟

اهو حسين جنهن تي دمِ صفري ڪي ناز
اهو حسين جنهن تي سرِ سروري ڪي ناز
اهو حسين جنهن تي آ پيغمبري ڪي ناز
اهو حسين جنهن تي دلِ داوري ڪي ناز
اهو حسين جنهن تي ڪري ناز آسمان
اهو حسين پشت زمين تي لهولهان؟

چمڪي رهيو آ شانه روح الامين تي لاش
 گويا هو ڪهڪشان جي لوح، جبين تي لاش
 عالم ڏٺو جو خاڪ ۾ فرش زمين تي لاش
 ماتر هو آسمان ۾ عرش برين تي لاش
 روح رسول خون فشان اشڪبار هو
 انبوه قدسيان حرم سوگوار هو

نيزي تي سر جبين تي خونِ شباب آ
 گويا جو شفق رنگ رخ آفتاب آ
 رنگِ فرات چشم ۾ صد موج آب آ
 درياءِ تشنگي لبِ رفعت مآب آ
 گردون تي ڪهڪشان ڪيو هن کي جهڪي سلام
 هڪ آفتاب روتقِ بازارِ شهرِ شام

خيمه سفيد گويا هيا قصرِ مرمرين
 نقش قدم هو آئينه جنتِ برين
 هر ذره زمين هيو عرش آفرين
 نورِ خدا هو جلوه نما ضوفشان جبين
 هان! شور و آه و زاريءِ موجِ فرات آ
 هاءِ حسين تنهنجي شهادت جي رات آ.

نعتِ خدا و ناطقِ قرآنِ حسین
 کعبہ دین و قبلہ ایمانِ حسین
 القصرِ ضلالتِ جی یی جانِ حسین
 سجدہ کرنِ فرشتہ ہو انسانِ حسین
 روحِ ازل و جوهرِ فرمانِ حسین
 امرِ خدا و رحمتِ رحمانِ حسین آ

طوفانِ جی طرحِ لشکرِ طاغوتِ برملا
 ظلِ خدا تی حملہ زن ہو دشمنِ خدا
 نکتو جو شامِ دین بہ تیغِ اجلِ نما
 فوجِ عدو غلغلہ میدانِ یر زلزلہ
 مضطرِ جلالِ شاہِ کانِ ارض و سما تئو
 میدانِ حرب و کرب یر محشرِ پیا تئو

ابنِ حسن بہ صورتِ طوبیٰ آ سبزپوش
 کرب و بلا یر تیغِ بکف ۽ کفنِ بدوش
 روٹی چئو سروش جو خاموش ہوش ہوش
 ای مردِ سرفروشِ شہادتِ جو جامِ نوش
 شمشیرِ حیدری کی وجہی چڈ نیام یر
 شیرِ خدا سان ملی و جی دارالسلام یر

هر قطره لعل خون شهيدانِ كربلا
 گنجِ گرانِ آ گوشه دامنِ كربلا
 نقشِ قدمِ کانِ آهِ گلستانِ كربلا
 عالمِ پر تي بلند ويو شانِ كربلا
 خونِ حسينِ کانِ هي زمينِ لاله زارِ آ
 گل پوش و گل فروش و فضاءِ بهارِ آ

هر چند تي ويو آ سچو گهر جو گهر صفا
 دستِ حسينِ پر آ مگر دامنِ رضا
 درياءِ خونِ آ موجزن به دشتِ كربلا
 هر قطره لهُو تي آ بنيادِ لاله
 هڪ قطره لهُو جو آ هر دو جهانِ بها
 چا ڏيندين خون بها تون محمد کي اي خدا؟

چشمِ قلمِ هي بارشِ گوهرِ رقمِ ڪري
 گويآ تي نوحِ خواني شاهِ امرِ ڪري
 ڪاوش تي رشڪِ جنبشِ لوح و قلمِ ڪري
 مومن اهو آ، "فيض" جو ماتر و غمِ ڪري
 لحظه به لحظه روز و شب و دمِ دمِ ڪري
 دل خون جگر ڪبابِ ڪري چشمِ نمِ ڪري.

مرثيه شهداءِ ڪربلا

لاوارثيءَ ڪعبه ڪعبا تي روئان ٿو
بي يارويءَ ملجا و ماوا تي روئان ٿو

محسن ڪشيءَ وحشتِ دنيا تي روئان ٿو
يارب! مان فراموشيءَ عقيي تي روئان ٿو

مان تشنه لبِ سيد الشهداء تي روئان ٿو
ڪمبختيءَ آب و لبِ دريا تي روئان ٿو

شبير ته ڪرب و بلا ڪرب و بلا ۾
مان حادثهءِ دشتِ معليٰ تي روئان ٿو

آ شيرِ خدا جنگ ۾ شبير اڪيلو
مظلوميءَ بي ياور و تنها تي روئان ٿو

بي جام تن پاڪ حسين ابن علي آ
بي حرمتيءَ حرمت ڪعبا تي روئان ٿو

شمر چادرِ روءِ حرمِ پاڪ
بي پردگيءَ پردهءِ زهرا تي روئان ٿو

ناواقف و نا آشنا هر آشنا نکتو
مان تیرگی، دیده بینا تی روئان تو

صد چور سرِ حاملِ آئینِ امامت؟
قهر و غضبِ کوفی و کوفای تی روئان تو

دریاءِ لهر موجزن هو هر بنِ مو کان
تن ریش و خون ریزی، آقا تی روئان تو

ویو حلق پر هو تیر لہی آب جی بدلی
اصفر مان تنهنجی خونِ تمنا تی روئان تو

اولادِ نبی شدت زنجیر و سلاسل؟
بی دینی و بی شرمی اعدا تی روئان تو

سجدي پر سرِ حضرتِ شبیر ته تیغ
یارب! مان سرِ ناصیه فرسا تی روئان تو

نازان تو رهین دوست کی دشمن کان کُھائی
ای چرخ کهن نازش بیجا تی روئان تو!

ای ممتحنِ حوصله و صبرِ شیري!
مان حوصله، حوصله پیمای تی روئان تو

هر سال روئین یادِ غمِ ابنِ علی ۾
ای ابر تنهنجي بارش گریا تي روئان ٿو

ای ساقی، گردون ملي جامِ شهادت
نایابی، پیمانہ و صہبا تي روئان ٿو

ای "فیض" شب و روز روئي خلق روئاریم
تاحشر روئیندس غمِ شهدا تي روئان ٿو.

(بتاریخ ۷ محرم بمطابق ۱۷ اپریل ۱۹۶۷ع بمقام حیدر آباد)

قصده امام عالي مقام

هر آدمي جي دل ۾ آهي غم حسين جو
ساري جهان ۾ آهي اڄ ماتر حسين جو

شهداءِ ڪريلا جو هر مومن کي آه غم
هر دل تي چائنجي ويو رنج و غم و الم
ذڪرِ حسين ڇا ڪيان نڪري ٿو دم کان دم
دل ۽ جگر جلائي ٿو هي غم حسين جو

وارثِ دين آ بقاءِ لاله حسين
والله آهي عزم و خودي جو خدا حسين
روه زمين تي ٿو ڪري شاه و گدا حسين
بامِ فلڪ تي پي آهي ماتر حسين جو

هر آيتِ قرآن آ سirt حسين جي
هر صورتِ قرآن آ صورتِ حسين جي
بس عادتِ رسول آ عادتِ حسين جي
دشمن تي مهربان ٿيڻ آ ڪمِ حسين جو

ڪافر قبول ڪن ٿا سچائي حسين جي
ميراث آ اسان جي ڪمائي حسين جي
مشهور آ جهان ۾ سخائي حسين جي
آهي گدا ۾ در شهرِ حاتمِ حسين جو

هن شاه اوليا کان ٿيا فيض مند چند
جنيد و با يزيد پي آهن نيازمند
شان حسين خضر و مسيحا کان آ بلند
همدم در مسيح آهي در حسين جو

هردم در حسين تي ايمان کي ناز آ
عشقِ حسين تي دل يزدان کي ناز آ
عزمِ حسين تي ته هر انسان کي ناز آ
احسان مند آه هي عالم حسين جو.

دستِ حسين غير جي بيعت کان پاڪ هو
دستِ رسول تي رکيل هي دست پاڪ هو
يزيد بي حيا مثل پيرن جي خاڪ هو
کيئن ٿئي ها هن اڳيان سر خر حسين جو

اجراءِ ڪارِ عشقِ مقامِ حجاز هو
الله کي ته هن جي محبت تي ناز هو
قتلِ حسين اصل ۾ پوشيده راز هو
ورنہ هو ملڪ الموت پي خادم حسين جو

بوقت قتل پي ڏسو شوق نياز هو
 زيرِ ستم پي دوست سان هو ساز باز هو
 خنجر جي زير سايه پي محو نماز هو
 صلوات چوندي عرش تي ويو دم حسين جو.

آهي سبق آموز صداقت حسين جي
 آ باعثِ نجات محبت حسين جي
 آ لوح دل تي نقش شهادت حسين جي
 ماتر ڪيان ٿو "فيض" دمادم حسين جو.

غالب سید حضرت نقی بخشا پوری

غالب سید حضرت نقی بخشا پوری، داکٹر غلام نعیمی جی بادی، جسر

غزلیات

محبوب مہر رخ دُسی خندان صبح صبح
تُو آفتاباً ہا پشیمان صبح صبح

گذری جو فکر کعبہ یر بہ اضطرابِ شب
کیر طوافِ خانہٗ جانان صبح صبح

عالم تمام تُو ویو حیران دُسی دُسی
زلفِ سیاہ رخ تی پریشان صبح صبح

تُو پیو گمان روزِ قیامت جو ناگہان
آیو صنم بہ ناز و خرامان صبح صبح

خانہ بدوش خواب یر آیو جڈھن ای دل
ووڑیو وِجی مون دشت و بیابان صبح صبح

مون کان گھمنڈ شب جی سیاہی جو ویو لہی
دُئر جو هن جی زلفِ شبستان صبح صبح

دعوتِ ہٹی جو مان ویر وقتِ سحر بشوق
کاڈو وِجی مون نشترِ مرگان صبح صبح

بستانِ دل ۾ غنچهءِ اميد سڀ ڪليا
آيو جو دل ۾ رشڪِ بهاران صبح صبح

جاڳيو جڏهن خواب مان هو چشمرِ پُر خمار
تي ويس نگاهِ مست تي مستان صبح صبح

تي پيو گمانِ خلق کي طوفانِ نوح جو
اکڙين وهايو اشڪ جو طوفان صبح صبح

اي "فيض" سر به خمر ٿيا خوبانِ روزگار
آيو جڏهن هو خسروي خوبان صبح صبح

نه تون وسرين نه آيو هو خدا يادا
مري ويندس ڪندين اي بيوفا يادا

پٽيندو گور تي ايندين ستمگرا
جو آيو ڪشته تيغ ادا ياد

نگه پئجي وئي زخمر جگر تي
اچي ويو بازو تير آزما ياد

نهاريم جو ڪٿي سر آسمان ڏي
ته آيو صاحب جور و جفا ياد

پيچي بيهوش پيمانو ڪيو چور
جو آيو ڪيف چشمر سرم سا ياد

رنگان چو نه پلا هٿ خون دل سان
هٿن تنهنجن جو آ رنگ حنا ياد

ستمگر ڪي نه آيو رحم هرگز
نه ڪامر ڪي ڪڏهن آيو خدا ياد

ڏٺم جو آفتاب داغِ دل کي
ته آيو خالِ روءِ مه لقا ياد

مليو ڇا خضر گر ڪرده کان آخر
سڪندر کي پي رهندو رهنما ياد

رکي سر گور تي سرڪش رنو هو
پيو جو سجده خيزِ نقشِ پا ياد

مري ويو طوطيءَ شيرين زبان هو
ڪرن ٿا بوستان ۾ هر نوا ياد

فنا ديده تي احسانِ معني
رهي ٿو جلوهءِ برقِ صدا ياد

مري ويو "فيض" مي نوشِ تصوف
اچي ٿو صوفيءَ قلبِ صفا ياد

سروپا دست و بازو، دل، جگر بند
ڪمند زلف ۾ آ بند هر بند

ٿيم قيد خيال گل کان آزاد
ڪيا صياد جڏهين بال و پر بند

صبا! پيغام ڏي سر روان ڪي
پيو صحرا ۾ آ آشفته سر بند

طبيعت جي وڻي رکجي رواني
ٿيو جن موج طوفان بحر بند

قيامت آ ڪيو محو تغافل
خط و خال و سلام و نامہ بر بند

نه باز آيو تجاھل پيشگي کان
نه تا محشر ڪيو مون شور و شر بند

ڏنر جو "فيض" جو ديوان کولي
کليو گوريا هو شهر شعر تر بند

کلي ويو همنشين! راز محبت
کتي نامو جو آيو نامہ بر بند

جهان بيني ڪيان اهل جهان! ڇا؟
نگهه آهي نگاهه ۾، ڇڻ نظر بند

جمال خود ڪيو هن کي مٽيد
ٿيو آئيند ۾ آئيند گر بند

ڏٺين ٿو ها، اذن ره نوردي
ڪري جاده و ڪوچ ره گذر بند

روان دل ۾ ٿيو درياءُ چاهت
نه ٿي هرگز روئڻ کان چهر تر بند

نهان هر شعر ۾ آ ملڪ معنيٰ
ڪير ڪوزي ۾ درياءُ هنر بند

ڪندو جوش جنون سرچور يا در
پلي دربان ڪر دلبر جو در بند

هنير جو مهر خاموشي لب تي
صدف ۾ ٿي ويا گويا گهر بند

برنگ قيس هو صحرا نشين آ
پيو آ "فيض" ديواني جو گهر بند

دل کي اهي خواهش داغ ۽ روزان المدد
روءِ تابان المدد، مهر درخشان المدد

شيوه، فرهاد و مجنون کي وري تازه خيان
ڪوه و دامن المدد، دشت و بيابان المدد

سدره و طوبي جو هو واعظ ڏنو رنگين فريب
رشڪ بستان المدد، سرو خرامان المدد

خواهش زهره جبين آ گوهر صدف نگه...
چشم گريان المدد، ابرو و مزگان المدد

دل دوراهي تي تلاش دير و ڪعبه پر آ گر
ڪفر و ايمان المدد، گبر و مسلمان المدد

تنگي، دل جي ڪري ٿو تنگ دل هاءِ گلا...
تيغ و پيڪان المدد، ابرو و مرگان المدد

لال لب کي ا ثبوت آبد پائي طلب
خاک دامن المدد، خار مغيلان المدد

شہرہ آفاق غرقِ قلم ضبط و سکوت
یادِ یارانِ المدد، شورِ رقیبانِ المدد

شاہد و بادہ تعالیٰ اللہ بناءِ زندگی
بزمِ جانانِ المدد، ای دورِ پیماںِ المدد

ظلم و بیداد و ستم آ باعثِ داد و کرم
قہرِ دورانِ المدد، ای مہرِ یزدانِ المدد

وحشتِ بو، نگارِ غالیہ مو یرِ مران
ابرِ بارانِ المدد، یادِ بہارانِ المدد

مست کائی تو بہاری یرِ عذابِ پیچ و تاب
زلفِ پیچانِ المدد، زنجیر و جولانِ المدد

زیب دیندو خاتمِ دل یرِ نگینِ لعل لب
بختِ شاہانِ المدد، مہرِ سلیمانِ المدد

فیضِ آشفہ ہجومِ رنج کانِ تکیہ طلب
بابِ خویانِ المدد، دیوارِ جانانِ المدد

ٿي ويو نظاره رخ جانان بروز عيد
گويا ڪير تلاوت قرآن بروز عيد

جڏهن ٿير جو يار جو مهمان بروز عيد
کاڌو وڃي مون نشتر مزگان بروز عيد

نيئن ۾ وجهي نيئن نهاريو جو نازنين
بخت آ بلند ٿي ويو نازان بروز عيد

دل سان ملائي دل جو بفلگير ٿي ويو
حاصل ٿيو آ درد جو درمان بروز عيد

رند و شراب گردش پيمان و سبو
رڪجي وڻي آ گردش دوران بروز عيد

مون کان ڪڏهن اي شيخ! شڪر پروري نه ٿي
آ رزق روح، بادش، رحمان بروز عيد

روزه رکيه، نماز پڙهيه، صد مبارڪون!
شڪرانه ڪر ادا اي مسلمان بروز عيد

گویا جو عیدگاه ۾ صف بستہ سجدہ منع
روڊن تي جو قطار حسینان بروزِ عید

رمضان سان کٿي رحمت و برکت پي الوداع
رنج و الم کان تُو رهان گریان بروزِ عید

زنده ولي جي دستِ دعا ۾ اثر ٿيو
تي ويون هزار مشڪلون آسان بروزِ عید

سافي شراب و شاهد و مستي و بيخودي
ميخاني ۾ آ شورش رندان بروزِ عید

رزاقيءَ رزاق جي ڇا بنده پروري!
سامان نصيب بي سرو سامان بروزِ عید

همدم حضور رحمت بيڪس نواز ۾
"فیض" آ خدا پرست ثناء خوان بروزِ عید

عیش و نشاط "فیض" قلندر آ ورد حق
باران آ ابر رحمت یردان بروزِ عید

ٿيو جلوه نما دل ۾ نگرار نوبهار آخر
خزان ديده گلستان ٿي ويو آ گلزار آخر

چڏيو ڇو ڪشته، تيغ ستر جو تو مزار آخر
ڪيو رسوا ستمگر هي نشان يادگار آخر

جمال حسن رو، مهر رو آئيندو حق آ
بت ڪافر جي صحبت ۾ وير ٿي ديندار آخر

جيين هر بت بتخان قرآن مٿين گويا
خط رخ ۾ نظر آيو ڪمال ڪردگار آخر

وتر بوسو جو گل رخ کان بوقت جنبش مزگان
برنگ تير پيوست ويا ٿي لب سان خار آخر

مفني سان مٿي و مطرب، رباب و رند سڀ رقصان،
ڪيو هر غنچه گل پنهنجو دامن تار تار آخر.

بڪو، يار همدرد نقش ديواني کي دفنايو
قيامت جو ڪري ڇو ڪشته، غم انتظار آخر؟

تپ رخ کان لڳي آتش وڻي آئيند خاني کي،
ويو ٿي شعل رو آتش فشان و شعل بار آخر.

رهيم نازان فقيري فاقه مستي ڪج ڪلاهي تي،
ڪري قدمن تي پيا هدمر جهان جا تاجدار آخر.

هتي هنگامه عالم لحد ۾ شورش محشر،
ڪٿي ايندو پلا هن بيقرارن کي قرار آخر.

خطا بخشي ڇڏيا سڀ بيشمار رحمت باري
فرشتن کان نه ٿيو منهنجي گناهن جو شمار آخر

پيارو جام ڪوثر جو وڃي "فيض" قلندر کي،
فرشتن کي چيو هي رحمت پروردگار آخر.

زير پناه، سرور عالم پناه ڪر
اي شهنشاهِ دوجهان لطف نگاه ڪر

ڪعبي جو آ قسر ۽ مديني جي واسطي
دل کي برنگِ عرشِ برين جلوه گاه ڪر

اندازِ طره، ڪله فقر رشڪ تاج
پنهنجي گدا کي اي شه لولاڪ شاه ڪر

چاهت نه آهس چشم، آب حيات جي
يوسف مثل اي سيمين ذفن غرقِ چاه ڪر

قدرت پر هجي لوح و قلم و قضا و قدر
زير نگين سلطنتِ مهر و ماه ڪر

پيمان و سبو و صراحي آ بي سرور
سافي نگاه مست سان هيڏي نگاه ڪر

دل پر شرر فشان ٿو رهي آه آتشين
رندن کان دور اي خدا دوزخ جي باه ڪر

رحمت ڪلي معاف ڪري ذوق بينخودي
زهد گران پي رشڪ ڪري هر گناه ڪر

آهي سروس، غيب کان آهي نويد وصل
اي خوش نصيب ديدو و دل فرش راه ڪر

اي چهر مست مهر قيامت آ تابناڪ
مستن کي زير سايه زلف سياه ڪر

ڪرب و بلا ۾ سجده شڪرانه ڪر ادا
تي مدد سرفروش پو ناز نياه ڪر

هرچند سبڪ ڪار آهي دست بت شکن
پنهجي پي ما و من جي صبر کي تباه ڪر

دارو رسن آ منزل مقصود معرفت
عالم عاشقي ۾ نه فرياد و آه ڪر

مرغوب هن کي مرد قلندر جي بندگي
لحظ به لحظ ورد لب الاله ڪر

شاهد کان انتقام وٺڻ ناگوار آ
قاتل کي فيض ڪشته هجران گواه ڪر

الماس ڪبريائي کي اي "فيض" ڪر نه فاش
جيڪي چويئي خلق پيو واه واه ڪر

قطرہءِ ہاءِ خون کشتہ جوہر تلوار یار
اشکِ خون آلودہ آ زیبِ خطِ رخسارِ یار

زیرِ دامِ زلفِ مرغِ دل بسیرِ لالہ رخ؟
یعنی جولانِ گاہِ صحنِ گلشنِ بینخارِ یار

صورتِ محرابِ کعبہ ماہِ نو سرِ خمرِ ثیو
کنہنِ کی آہی تابِ تیغِ ابرو؛ خمدارِ یار

حاصلِ ہر دوجہانِ خوشترِ شراب و شہد کان
تشنہٴ گفتارِ یار و شربتِ دیدارِ یار

شرحِ دینِ مصطفیٰ، تمہیدِ امرِ کنِ فکان
مستیءِ رفتارِ یار و شوخیءِ گفتارِ یار

ثیو نزولِ غصہ و فہر و غضبِ اُن دن چیر
مرحبا ای التفاتِ ابرِ رحمتِ بارِ یار

راحتِ جنتِ پی گویا زحمتِ دوزخِ ہشی
خلدِ یر جو یادِ آئی لذتِ آزارِ یار

آہ آتش بار دل اشکِ چشمِ خونِ فشان
سرد تئو دوزخِ دَسیٰ ہی گرمیءِ بازارِ یار

رنگِ شبنمِ مهرِ محشرِ داغِ دلِ کانِ تئو فنا
سوختہٗ جانِ شعلہءِ ہاءِ عشقِ آتشِ بارِ یار

شیخِ کی ہن جو سہارو مونکی ہن جو آسرو
تکیہ دیوارِ کعبہ تکیہ دیوارِ یار

بندگیءِ عشقِ یرِ فرقِ سِ و آسمان
تون کرین تُو اللہ اللہ مارِ کیاں تُو یارِ یار

عقلِ حقِ ناآشنا پیشِ جنونِ سجدا کیا
چاکِ تئو دستِ جنونِ کانِ پردہءِ اسرارِ یار

”فیض“ آشتہ مبارکِ راحتِ راحتِ کدہ
سایہ طوبیٰ کان بہترِ سایہ دیوارِ یار

سینہ آسمان تی ہی اختر
تنہنجی گردن جا منتشر گوہر

کوند وعدہ وفا کیو آخر
ای بہانہ طراز و حیلہ گر

فرش در تی جڈھن ستر، سببہیم
عرش اعظم تی آ لہگل بستر

مست ایڈو نگاہ مست کیو
یاد آیا نہ بادہ و ساغر

گو ک جنت یر خوب تر آہن
حور تنہنجو کوئی نہ آ ہمسر

سینڈ، سینی ۽ گوش و گردن جا
کھکشان، مہر و مہ، کتیون زیور

آ عذیر المثال دھن صنم...
کنہن ڈٹو آہ نکتہ محور؟

چو نه دنيا کي تف کيان، معلوم
حال دارا، مال اسڪندر

صورت بيستون دل شيرين
ڪوهڪن ورنه چو ٽڪي پٿر

آه درويش ڪن حذر نادان!
چو تو سر کي رکيس ته خنجر

غيب جي ڇا خبر پلا ڪنهن کي...؟
همنيشن! ڄاڻي تو خدا بهتر

معنيءَ شعر معنيءَ الهام
ڪاش سمجهي ڪو نڪتو نادر

خامو، "فيض" کان دم تحرير
رنگ بارانِ بارشِ گوهر

ٿيو جو جلوه گر ميخانه بدوش
ڪري غارت ويو دين و دل و هوش

چيو هاتف نه ڪر غم رند مٿي نوش
جناب محتسب آهي خطاپوش

مگر آئينء هستي ۾ موجود
اگرچ غيب جي پردي ۾ روپوش

ڪيان ها فاش راز عبد و معبود
چوي ٿي شريعت جانان ڪ خاموش

ڪٿي جنت ڪٿي هي خانقاهي
نه ٿي گم راه اي شيخ غلط ڪوش

مؤذن ٿو ڪري الله اڪبر؟
خدا جي نام تي انگشت درگوش

نه آ جنهن ۾ شعور خودشناسي
خدا کي ڇا سڃاڻي خود فراموش

برنگِ عرشِ نازِ سرِ بلندی
کیرِ جو غازهءِ رخِ خاکِ پاپوش

اگرچہ مضطربِ خوفِ خدا کان
بتِ کافر نہ ٿیو هرگز فراموش

خدا تاريو هي پوڙيو ناخدا هو
اچي درياءِ رحمت ۾ ويو جوش

قیامت مهروش هر سرد مهري؟
کرين ٿو مدعي جو گرم آغوش!

رهي ٿو صيد آهوءِ مقدر
بدامِ دستِ مستانِ سبكدوش

چراغِ بزمِ رندانِ قلندر
خوشا اين مرتبه "فیض" بلانوش

آتش گل ۾ فروزان آه فطرت جو چراغ
لال زار دهر ۾ هر گل آ وحدت جو چراغ

صورت روءِ صنم يزدان جي صورت جو چراغ
چهره انوار آ نور حقيقت جو چراغ

لال گون مهر شفق آلوده موج رنگ کان
ميڪده ۽ ساغر رنگ عشرت جو چراغ

مصحف روءِ صنم تي همنشين خال سياه
پاسبان روشن ڪيو گويا حفاظت جو چراغ

تحفه خوش رو کان روشن ظلمت ڪنج لحد
ڪشتهءِ فرقت جي دل ۾ داغ حسرت جو چراغ

مهر معشر دامن ابر ڪرم سان سرد ٿيو
گل ٿيو گويا قيامت ۾ قيامت جو چراغ

ٿي ويو دود چراغ تازه کان سينو سياه
ڇو جلايو شيخ تو دل ۾ ڪدورت جو چراغ؟

غازه عرش برین آ خاک پاء مصطفی
خانہ اللہ یر روشن نبوت جو چراغ

مدحت، احمد یر آ، هر شعر مثل کھکشان
یعنی هر حرف غزل همد آ مدحت جو چراغ

حیدر و صدیق و فاروق و غنی کان دهر یر
غیرت خورشید تابان هو خلافت جو چراغ

هر دو عالم لرزه بر اندام ضرب و حرب کن
حیدر صفدر کان تابنده شجاعت جو چراغ

کربلا یر تو رهي روشن برنگ آفتاب
روضه ابن علي آهي امامت جو چراغ

ضوفشان هر قطره خون رگ جان حسین
سید الشهداء کان فرخنده شهادت جو چراغ

تي ويا نذر خزان پيري یر گل هاء شباب
گل فشاني چا کيان گل آ طبیعت جو چراغ

کشته ناز و ادا و غمزه لاله رخان
تو رهي روشن همیشه "فیض" تربت جو چراغ؟

سر لاغر نه آهي ابروء شمشير جي قابل
نه پاءِ خسته آهي گيسوء زنجير جي قابل

ڏنر هي خواب ۾ آ لاش منهنجو دوش قاتل تي
يقين آيو نه آهي خواب هي تعبير جي قابل

دفن ملبوس خون آلوده سان ڪر ڪوئي قاتل ۾
نه آهي ڪشته، تيغ ادا تشهير جي قابل

لکان ٿو ورقِ دل تي داستانِ خونچگانِ دل جو
نه آهي ورقِ ڪاغذِ شوخيءَ تحرير جي قابل

سر تسليمِ خم سان سرڪشي افسوس آ سرڪش
نه تنهنجي بيرخي آهي گريبان گير جي قابل

غلط انداز سان آئين اي شرين پيش عاشق سان
نه هو هي ڪوهڪنِ مردور جو، شير جي قابل

بت ڪافر ڪيو ڪافر ڪافر جي ايمان جو
نه آهي عاشقِ ڪافر ادا تعزير جي قابل

نه ويندي مون کان خوء عاشقي مونکي نه سمجهايو
جنون عشق آ هرگز نه ڪنهن تدبير جي قابل

وصل جي رات وئي گذري هي پيغام سحر ڪهڙو
نه هو اي قاصدِ بد خبر حڪم تاخير جي قابل

هنيئ بي فائده تير نگه نوخيز لاغر کي
نه هو صياد هرگز تير هن نخچير جي قابل

دل حسرت ڪده جو حال ڪر معلوم چهري کان
زبان آهي نه منهنجي اي صنم تقرير جي قابل

قيامت ۾ ملڻ جو تو ڪيو وعدو قيامت آ
غمر دائر نه آ ظالم دل دلگير جي قابل

هزارين چاڪ آهن "فيض" مان آخر سببان ڪنهن کي؟
نه آ صد پارهءِ دل سوزن تدبير جي قابل

❖

دل وحشي نه آهي دلربا جي پيار جي قابل
نه چشمر نارسا آهي رخ انوار جي قابل

ڪيان چو ڪعبه و مندر ۾ آخر مان جبين سائي
جبين شوق آهي منهنجي پاءِ يار جي قابل

رهڻ ڏي داستان درد دل کي ٿئين مٿان رسوا
نه آهي رازِ دل اي رازدان اظهار جي قابل

طبع پر خار کان گهريل لب گل رنگ جو بوسو،
چيو هن جوش ۾ ڀرجي آهين سنگسار جي قابل

حريص لذت درد محبت آ دل وحشي
جو آهي تير و نشتر خنجر و تلوار جي قابل

متيد بي قضا هن کي ڪيئن چو دام گيسو ۾
نه آهي مرغ دل اي گلشن رخ چار جي قابل

ڪيو تو بي سبب انڪار چو آخر محبت کان
پلا هي عرض منهنجو هو صنم انڪار جي قابل

تون پنهنجي برق باري ڏس ۽ منهنجي ابر باري ڏس
ستر آهي ستمگر ديد، خون بار جي قابل

قرار ايندو ڪٿي شهر خموشان ۾ نه دفنايو
هي لاش فيض آهي ڪوچو دلدار جي قابل

دل. وحشي آ وحشت ۾ سر سودا آ سودا ۾
هو مضطر موج دريا ۾ هو سرگردان صحرا ۾

نه آهي حلقه زنجير پاءِ مست خسته ۾
نه پيچ و تاب و خم زلف نگر ناز فرما ۾

رباب دل کي چيڙين تو عبث مضراب مرگان سان
کٽي آ نغمه جان آفرين سازِ شکسته ۾

هوش پيشه تي آهي بارش نگر کرم توبه!
جلان تو آتش رشک نوازش هاءِ بيجا ۾

صنم خانو بشو ڪعبو ڪري مخلوق سڀ سجدو
لڳل تصوير جانان جي هجي ديوار ڪعب ۾

خوشا جوش جنون عشق طوف ڪعب ۾ مجنون
چميو هو سنگ اسودکي خيال خال ليليٰ ۾

نه آيا ياد ميخانه ويا جام و سبو وسري
رهان سرمست تو ڪيف غزال کان مست و شهلا ۾

ڏسو زاهد جي گمراهي حريم عرش تي ڳولي؟
ڏنر هر چيز ۾ هن کي جو آهي موجود هر جا ۾

مه و خورشيد سرگردان خيال خال عارض ۾
نه نور چشم نرگس ۾ نه داغ روه لاله ۾

لبا لب لب تي آهي ساغر لاله لبان هر دم
رهين ٿو محو زاهد سبز باغ عهد فردا ۾

شه خوبان ٿيو جلوه نما جو بزم خوبان ۾
ويا ٿي محو سڀ خوبان جمال حسن يڪتا ۾

نگاران جهان ۾ جو نگار نازنين آيو
مه ڪامل ٿيو جلوه نما بزم ثريا ۾

بذوق ساغر لاله لبان ٿو دل کي بهلايان
وگر نه "فيض" سرمستي ڪٿي آخار صهبا ۾؟

هو مستِ ناز اسير ٿيو، جڏهن دامنِ عجز و نياز ۾
مليو بي نياز نيازمنڊ کي هر سجدو و نماز ۾

آ هلاڪ شيوہ آڌري، تنهنجي چشمنِ فتنه طراز کان
آ اسير جادو، سامري، خمرِ دامنِ زلفِ دراز ۾

نه پتو بشر جو نه نور جو، سڄو هو قصور شعور جو
ٿيو جلوه گر هيو خود خدا - بخدا لباسِ مجاز ۾

جتي رند سجدو سرا ٿيو، اتي حق آ جلوه نما ٿيو
هر نظر نظر ۾ آ جلوه گر، هر نياز ۾ هر نماز ۾

اهو آئينو آ ڇا آئينو؟ جنهن ۾ محو آئينه گر ٿيو
مليو اهڙو کونه جهان ۾، نه دڪانِ آئينه ساز ۾

شب وصل شعله رو، روبرو نه ٿي هن سان طاقت گفتگو
جو ب رنگِ شمع جلي ويم، تب و تاب سوز و گداز ۾

نه جمال جو هن ۾ حوصلو، نه جلال جو تو ۾ تاب هو!
مليو طور تي نه ڪلير کي، ڏٺو تو نه شيخ نماز ۾

ڪٿي بي نياز جي سرڪشي، ڪٿ نيازمنڊ جي سرخمي؟
تڏهن خوب سرگوشيون ٿيون، جڏهن آيو راز و نياز ۾

تنهنجو رند مست الست آ، نه شعور بود نه هست آ
نه بلند آهي نه پست آ، نه نظر نشیب و فراز ۾

هي اسير زلف دراز آ، نه قتيل ناوڪ ناز آ
کڻي لاش "فیض" شهيد کي، کريو دفن خاک حجاز ۾

گهر ۾ رهبر نه ڪعبه و دير و ڪنشت ۾.
سرگشتيءَ عشق کان دور ٿيو مون دشت ۾.

گذري وئي بصورتِ خورشيدِ زندگي.
سرگستانِ گردشِ گردون جي گشت ۾.

جلوه نما آ ڪاڪل مشڪين جو اي صبا.
بوءِ بهارِ يارِ آ باغِ بهشت ۾.

رڪجي وئي آ گردشِ ايامِ رم ڏسي.
چشمِ زدن ۾ جلوه نما چن هشت ۾.

سجدو بت ڪافر کي ڪيو مون ته ڇا گناه؟
يا ربا! لکيو هو لوح و قلم سرِ نوشت ۾.

هن کي غرور و ناز آ مون کي نياز و عجز.
هو شيوه، صنم ۾ هي منهنجي سرشت ۾.

صدقي و جان مان شانِ ڪريمي تي اي ڪريم.
”فيض“ گناهگار وڃي ٿو بهشت ۾.

سر تسليمِ خمر هر دم پيو هو هن جي قدمن ۾،
 رهيو دستِ محبتِ عمر ۾ دلبر جي دامن ۾.

اسير آهيان جو زندانِ محبت ۾ آ خوش بختي
 خمر دستِ نوازش هاءِ جانان آه گردن ۾

سيه خالي ۾ ٿيو جلوه نما گويا مه ڪامل،
 صنم جو پنجه دندان ڏنو هو دل جي روزن ۾.

ڪيان بيڻاڻده ڇو ناله و آه و نوا آخر
 اثر آهي ڪٿي حسرت ڪده دل جي دانهن ۾

تجاهل باعثِ درس فنا هتي سادگي هنجي،
 وسائي خاڪ پيو ان دم، نه هو ڪجهه خاڪ مڊن ۾.

ڪندو ڇا خنجر خونخوار خسته تن جي خونخواري،
 نه آهي قاتلا هڪ قطره خون پي رگ تن ۾.

الاهي ڪشته، تيغِ شب غم ڪير آ هر شب
 بنات العنش تي آ لاش ماتر آ ستارن ۾.

نظر هر چیز ۾ اي دل مونکي حسن صنم آيو،
 ڪيو هن ديد تي قبضو رهي ٿو يارِ چشمن ۾.

سبب ڪهڙو جو اهل مال ٿا تنهنجو ڪرڻ شڪوه،
 الاهي ڌرم آ تنهنجي ڪرم جو تنگ دستن ۾.

مرو آيو جو همدم محفلِ اغيار ۾ مون سان،
 بيان آهي ڪيو هن داستانِ عشق چتون ۾.

ڪري ڇو ناز نه هو ڪشتهءِ تيغ ادا قاتل
 ڀڄي تلوار جو رهجي وڃي بسمل جي گردن ۾.

مرڻ کان بعد پي اي "فيض" هو ڏس شوقِ پابوسي،
 ڪريو بعد از قتل هي سر وڃي قاتل جي قدمن ۾.

فرقت جا داغ مٽجي ويا وصل يار ۾،
گويا ٿيو تباه گلستان بهار ۾.

طوفان تشنگيءَ دل جو ڇا ڪيان علاج،
فطره اشڪ آ نه چشمر اشڪ بار ۾.

هڪڙي ئي ضرب سان ڪيو هن تن کان سر جدا،
ڇا آب هيو خنجر قاتل جي ڌار ۾.

آخر فریفته دست پا ماري ٻڏي ويو
قاتل وڃي جو عشق جي بحر زخار ۾.

هجر و وصال مثل قیامت رهيا گران،
آيو نه ڪو قرار دل بيقرار ۾.

بستان رخ جو سير ڪرڻ ويو ٿيو شڪار،
قاتل وڃي هي مرغ دل زلفن جي چار ۾.

تارن کان پي گهڻا شب فرقت ۾ مون ڏٺا،
اي مه جبين نه داغ دل آيا شمار ۾.

چو بندگان مان ڪري ترڪ عاشقي،
خوئي خطا نه آه اطاعت شعار ۾.

ورتا مون لب زخم کان بوسا جو لعل لب،
خنجر هنيون هر خواهش بوسا جي خار ۾.

ناوڪ يار خاڪ بسر چو نه ٿي وڃي
رڪيل هيو ڇا خاڪ دل پُر غبار ۾

بي حد خطا شعار آهيان شرم تو اچي،
ڪيئن وڃان مان درگه پروردگار ۾.

ڪيڏو وفا شعار هو نه "فيض" ناتوان؟
هردم پيو هو سايه ديوار يار ۾.

پریشان انتظار نامہ بر ۾،
ہمیشہ دید آ دیوار و در ۾.

قري لخت جگر تو چشمر تر ۾،
جو گویا محو آ دریا گوهر ۾.

فضاء رونق جنت آ گھر ۾،
رہان تو محو رو، جلوہ گر ۾.

پري تي مستي، چشمر غزالان،
رکيو چاهي سر شوریدہ سر ۾.

اسیر حلقہ زنجیر کاکل،
تو پیچ و تاب کاشی پیچ و ور ۾.

نہاریم عرصہ کون و مکان ۾،
بجز تنہنجی نہ کو آیو نظر ۾.

نسیم چو! تغافل آفرین کی،
کوئی آوارہ تر آ رہگذر ۾.

نهاريو هن جو دزدیده نگه سان،
ويو ٿي تير پيوسته جگر ۾.

پريشان آه شايد زلف مشكين،
جو بوءِ مشڪ آ بادِ سحر ۾.

وڌم جو سرمهءِ خاكِ در يار،
اضافو ٿي ويو نورِ نظر ۾.

ڪمريسته ويو ٿي لشڪرِ دل،
ٻڌو رختِ سفرِ عزمِ سفر ۾.

گهڻو مون "فيض" ديواني کي ڳوليو،
نه صحرا ۾ آ سرگشته نه گهر ۾.

مضطر ٿو گذاريان دل مضطر زدگي ۾،
گذري ٿي پئي زندگي بستر زدگي ۾.

اسباب سروبڙگ نه ڪوئي سرو سامان،
هي ناتوان حيران آهي گهر زدگي ۾.

سر بار آهي دوش تي شوريده سري کان،
زانئون پي آ زنجير زده سر زدگي ۾.

عرصي کان رهي همنشين گردش ۾ ستارو،
سرگشته و آواره تر اختر زدگي ۾.

درويش خدا مست رهي چونه تهي دست،
احباب آ حيران هوس زر زدگي ۾.

سجده مون ڪيا سنگ در سنگ دلان تي،
سر متجي ويو ڪاوش پٿر زدگي ۾.

دراصل آ، هي دار و رسن منزل عرفان،
واعظ خدا کان دور آ منبر زدگي ۾.

پرورده پرور تو چوي پاڻ کي پرور،
گمراه آهي خلق پي پرور زدگي ۾.

آزادي و جمهور جو احساس رهي ڇا؟
هي قوم آهي مبتلا ليڊر زدگي ۾

هي ڪعبه اول و طرب گاه يهودي؟
الله جو گهر مومنو! ڪافر زدگي ۾.

ڏي داد و لڪ دشت ادب کي ڪير گلشن!
بيماري و خست تني بستر زدگي ۾.

ڇا ياد ڪندا "فيض" کي مدهوش رهن ٿا؟
زندگي قدح باز پي ساغر زدگي ۾.

✽

خال سیاہ آ خطِ روئے نگار ۾،
گویا ٿو رهي مارِ سیه سبزہ زار ۾.

جلوہ نما آ یارِ دل داغدار ۾،
هو لالہ لب ٿو سیرِ کَرِي لالہ زار ۾.

دستِ جنون آ هر گهڙي دامنِ تار ۾،
بوءِ بهارِ یارِ نسیمِ بهار ۾.

آیا نہ بي سبب کڏهن دنیا ۾ زلزلہ،
تڙبي ٿو کوئي کشتہٗ هجرانِ مزار ۾.

بيحد گناهگار آهيان شرم ٿو اچي
کيئن وڃان مان درگهٗ پرودگار ۾.

غافل نہ ڄاڻ بادہٗ پرستانِ عشق کي،
درپردہٗ هوشيار بظاہرِ خمار ۾.

بي پردہ ٿي وڃي متان پردہٗ دري نہ کر،
هو عیبِ پوش آهي دلِ عیبدار ۾.

نظارهء جمال کیو محو ٿي ويو
آئینہ ساز آئینہء روۓ یار ۾.

چا داد تیر غمزہء ناز پری رخان
دل نہ آہ سینہء سینہء فگار ۾.

ہمدردِ بقیض غفلتِ دربان خفته تر
صد بار باریابِ حریمِ نگار ۾

دشتِ جنون آ غیرتِ صدرنگ لالہ زار
گلگشتِ کوئی آبلہ پا خارِ زار ۾.

مہر و کرمِ مہروشان مار آستین
برقِ تپان آ دامنِ ابرِ بہار ۾.

باغِ جنان ۾ گر نہ ملیو نو بہار ناز
رہندس کڏھن نہ ای خدا اُجڑی دیار ۾.

خوہ گداگری بجلالِ شهنشہی؟
داغِ خزان ایا آ جبینِ بہار ۾.

کوتاہ "فیض" قصہء زلفِ دراز کرا
چو بیقرار ٿو کرین شبِ ہاءِ تار ۾.

✽

ڏٺو مون خسرو خوبان وڃي اڃ بزمِ خوبان ۾،
چمڪ آ مهر و مه ۾ ڪٿ هئي جا روءِ تابان ۾.

الاڻي! حشر ٿيندو ڇا هت حورن حسينن جي
صنم رشڪِ پري جو ناز سان ويو باغِ رضوان ۾.

پلا ڇو نه ٿئي اي فتنه خو عالمِ کي حيراني،
قيامت خيز فتنو آ تنهنجي ناز و خرامان ۾.

ڪيان ڇا عشق جي دعويٰ ڪيو ڪمزور بيتابي،
قصرِ تنهنجو اي منهنجي جان نه آهي جان بي جان ۾.

مڪان کان لامڪان ٿي ويس جنون ۾ ويو مڪان وسري،
رهبر بي خانما ساري عمر دشت و بيابان ۾.

الڳ آهي سخن گوين کان اندازِ بيان منهنجو،
منهن جا اشعار آهن هر گهڙي دستِ حريفان ۾.

چمن ۾ غنچءِ گل کي دل گمگشته مون سمجهو،
مليو آ ديد کي دوکو ڏسو ڪيڏو گلستان ۾.

مرڻ کان بعد سيني تي رکي تصوير ڇڏ دلبر،
وگر نه گور ۾ هوندس، حشر تا محشرستان ۾.

ڪير بحر سڪون ۾ غرق جڏهين اضطرابن کي،
خدا شاهد ڪئي مون "فيض" آهي ننڊ طوفان ۾.

قابو ڪيو مون دوست کي دامِ نياز ۾.
مليو پو بي نياز هو، هر هر نماز ۾.

آهي نجاتِ خلق جو فتنهءِ حشر کي،
ڪر قيد اي صنم پنهنجي زلفِ دراز ۾.

ڪيئن بچي هي دل ڀلا چشمن جي گهور کان
آهن هزارين دامِ نگِ نيمِ باز ۾.

هر روز، روزِ حشر هو، طوفانِ رنج کان،
آيو قرارِ خاک هو، عمرِ دراز ۾.

بي عشق آهي بخدا بي لطف زندگي،
مونکان نه پڇ جو لطف آ سوز و گداز ۾.

جهڪير بتِ ڪافر اڳيان ايمان عزيز هو،
غارت گرِ ايمان هو لباسِ مجاز ۾.

نامِ خدا اي نوحه گرو خسته تن جو لاش،
دفنايو بعدِ مرگ زمينِ حجاز ۾.

منجھي ويو هو حرفِ دوئي جو ٿيا سي هڪ،
آيو جو بي نياز، هو راز و نياز ۾.

غمزه هئي جو هن ڪيو عاشقِ تمام خلق،
تي پيو فسادِ محفلِ فتنه طراز ۾.

آزاد ٿي اي "فيض" غمن کان دل حزين،
پهتر جڏهن جو بارگه دل نواز ۾.

مزار ڪشٽءِ غم جو نشان ناهين مزارن ۾،
ستمگر يادگار آهي اهو پي يادگارن ۾.

جمال ناز پرور آ نعايان ناز وارن ۾،
ٿيو جلوه نما گويا مه ڪامل ستارن ۾.

صنم جي سنگ در تي جو مٽاير سر ڪري سجدو،
رهي ٿو شور طرزِ بندگي، جو ديندارن ۾،

رهي هر نقش ٿو آئينءِ صورت بهر صورت،
ٿيو پردي ۾ بي پرده مگر آ پرده دارن ۾.

حقارت جي نظر سان ره نشينن کي نه ڏس هرگز،
جو شانِ بوترايي جلوه گر آ خاڪسارن ۾.

چمن زادو! بخاموشي وڃو نڪري گلستان کان،
رهي ٿو باغبان صياد بڻجي گلعدارن ۾.

هرارين داغِ فرقت جا ويا هڪ وصل ۾ مٽجي،
ٿيو برباد گويا بوستان رنگين بهارن ۾.

جنون انگيز چشمر مستِ ساقِي مٽِي فروشي ۾،
ڏسو اي هوشيارو هوش آهي هوشيارن ۾.

گنه پيشِ ڪرم ڇا؟ نااميدي ڪفر آ زاهد!
اگرچہ بي عمل آهيان مگر اميدوارن ۾.

قد و گيسو ۾ کائي پيچ ٿو ڏس فتنه محشر،
ڪيو جنهن خلق کي بيتاب نڪتو بيقارن ۾.

وساير خاڪ پا سر تي، ڪير سجدا جتان گذريو،
گذارير زندگي ساري صنم جي رهگذارن ۾.

ادب ڪر "فيض" جي صحبت غنيمت ڄاڻ اي همدرد!
چراغِ سحر جي صورت رهي ٿو دلفگارن ۾.

سجدو ڪعبہ ۾ ڏنر رتبو وڃايم ڇا ڪيم؟
خاک ۾ شان جيئن سائي هلايم ڇا ڪيم؟

خانہ دل ۾ هيو جلوه نعامس بيخانما.
خانہ الله ڪعبي کي بتايم ڇا ڪيم؟

گور تي ايندس، ڪيو هن واعدو آيو نه هو.
سر انهي اميد تي ناحق وڃايم ڇا ڪيم.

پرزا پرزا هن ڪيو هڪ ضرب سان هاءِ نصيب،
سنگ دل سان شيشه دل کي لڳايم ڇا ڪيم؟

عالم غم فرقتِ شب ۾ ٿيو بستر شريڪ،
بس خيال يار ۾ پاسا پڇايم ڇا ڪيم؟

بيوفائي کان جفا پيش ڪيم ترڪ وفا،
گردن اميد تي خنجر وهائيم ڇا ڪيم؟

مصحف رخ کان کڻي پردو بتِ ڪافر چيو،
ڪافر بيدين کي قرآن پڙهايم ڇا ڪيم؟

ڇا ڏيان جو بزم دشمن ۾ ڪري دلبر طلب،
رشڪ جي آتش ڪڍي ۾ دل جلايم ڇا ڪيم؟

جنهن ٻڌي هن جي ثنا، هو ٿي پيو منهنجو رقيب،
رشڪِ جنت کي ڏسو موضوعِ بڻايم ڇا ڪيم؟

ٿي بهارِ دل دل آتشڪڏه سان بفلگير،
هن چيو ڏس خلدِ دوزخ سان ملايم ڇا ڪيم؟

مرڪندي مونڪان اچي خوشرو پڇيو ڏي حال دل،
هن تبسم ريز کي روئي روئاريم ڇا ڪيم؟

لاش کي بوسا ڏيئي روئيندي پٽيندي هن چيو،
”فيض“ دلبر کي رقيبِ کان ڪهايم ڇا ڪيم؟

بجاءِ ڪعبه طوافِ نگارخانہ ڪير،
ادا نماز به اندازِ عاشقانہ ڪير.

فغان صبحِ دمِ ناله شبنم ڪير،
خيالِ عارض و گيسو ۾ جاودانه ڪير.

بفخر سر تي بلند طره شهن ڪير،
قلندري ۾ پي نازِ تونگرانہ ڪير.

رڪيم خزانہ دل ۾ نه لا الہ کان سوا،
جهان ۾ تازہ طريقِ قلندرانہ ڪير.

اگرچہ غيب جي پردي ۾ دوست ناديدہ،
زبان تي نامِ صنم وردِ غائبانہ ڪير.

خوشا رسائيءَ تير نگاهِ عشق و جنون،
بشر و حور و فرشتہ خدا نشانہ ڪير.

صنم کي سجدہ ڪير مظهرِ خدا سمجھي،
خدا پرستي به اندازِ ڪافرانہ ڪير.

صنم کي سر ڏنر منصور و ڪوهڪن کان اڳي،
نه دار و تيش جو ڪو حيلہ و بهانہ ڪير.

اگرچہ موج و تلاطم نہنگ آدمِ خوار
عبور عشق جو دریا، بیکرانہ کیم۔

’کئی مون عاشقی موسیٰ پیمبری نہ کیم!
اگرچہ کارِ جهان پر پیمبرانہ کیم۔

بزورِ جہل مرکبِ ہیا ہزار خدا،
جہان پر بندگی، ہستی، یگانہ کیم۔

بدست و بازو، عرفان و آگہی یا رب!
شکستہ تر سرِ اصنامِ ملحدانہ کیم۔

نگاہِ مست صنمِ کانِ رھانِ تو مستِ الست،
کڈھن نہ آرزو، بادہ، مغانہ کیم۔

قدمِ قدمِ تہی ہو صیادِ دمِ قدمِ تہی دام،
نگاہِ گلشنِ ہستی تہی طائرانہ کیم۔

ملیو نہ کوئی خریدارِ درِ گنجِ سخن،
اگرچہ شہرِ سخن جا پی وا خزانہ کیم۔

کلامِ ’فیض‘ پی ہم صورتِ کلامِ کلیم،
چیو آ روحِ الامین! قولِ عارفانہ کیم۔

ترک بتخانہ حرم خانہ کیم،
خدمت ساقی و میخانہ کیم،

دست یر تصبیح گیسو، مشام،
لال لب جا لب تی پیمانہ کیم،

ہمنشین یار پری پیکر کری،
خانہ ویران پری خانہ کیم،

ہو جنون پرور بصرہ، جنون،
رہبری، قیس دیوانہ کیم،

ملتوی رحمت کیو روز حساب،
مدحت اوصاف جانانہ کیم،

بندگی تی تیو فرشتن کی پی رشک،
عاشقی یر کار رندانہ کیم،

مستی، چشم غزال مست کان،
بیخودی یر چور پیمانہ کیم،

ذکر چشم آہو، مست الست،
نرگسستان کی مستانہ کیم،

آتش گل مان بيان شعله رو.
شمع روين کي پي پروانه کير.

پوش تن گوريا غلاف کعبه هو.
گيسوه جانان سر شان کير.

هر رضا يار تي راضي رهيم.
رنج و راحت غم ير شکرانه کير.

رشک عيسي آه اعجاز سخن.
شيوه کار ميهان کير.

رند باده مست تي ساقی کي ناز.
سهل آباد ميهان کير.

سجده بي لوٽ و عجز بي طلب.
هڪ نياز بي نيازانه کير.

دشمن جان مان سلوک دوستي.
شفقت و لطف شفقتانه کير.

”فيض“ آ رند خراباتي مگر.
گفتگو هن سان شريفانه کير.

✽

تنهنجي زلف جي زنداني کي پيرن ۾ زنجير ڏنر.
تنهنجي ابرو جي ڪشتي کي شه رڳ ۾ شمشير ڏنر.

سبز خط ۾ روزِ ازل جي ڪاتب جي تحرير ڏنر.
مهر جيين جي مصحح فرخ تي قرآن جو تفسير ڏنر.

جولان گاه مست نگه ۾ ڪيئي مست اسير ڏنر.
تنهنجي مزگان جي ماريل کي سيني ۾ سؤ تير ڏنر.

سرمه پنهنجي جان گنواڻي، سولي تي منصور چڙهيو
ڪرب و بلا ۾ تنهنجي سر تي سر ڏيندي شير ڏنر.

غمزه و ناز و ادا تي قربان جنت و حور و قصور ڪير.
حسن و جمال ڪمال تي حيران مهر و ماه منير ڏنر.

تنهنجي درد و فراق جو ماريل شام کي روڻي صبح ڪري
سانوڻ جي برسات جي صورت نيڻين وهندي نير ڏنر.

درويش جي دستِ دعا ۾ هر دو عالم لوح و قلم.
مظلومن جي آه ۾ همدم بجلي جو تاثير ڏنر.

حرص و هوس جي دشت و دمن ۾ ساري دنيا ڊوڙي ٿي،
رخش دل کي راه انهيءَ ۾ عرصي کان گهگير ڏٺو.

کير رهيو آ؟ ڪنهن جي دنيا؟ نام خدا کي آه بقا
نفس نفس کي راه فنا ۾ شام و سحر رهگير ڏٺو.

مجنون وانگر دشت جنون ۾ خسته و لاغر و زار ڦريو،
ڪپڙا لير ڪتير ها جنهن جا عشق جي ملڪ جو مير ڏٺو.

جيڪو ڪعبه دل کي تنهنجي عشق سان ٿو معمور ڪري،
ان جي رنگ محل کي ٿيندي جنت ۾ تعمير ڏٺو.

روز مگس ٿي موجون ماڻي پروانو هر رات جلي،
اهل هوس دل شاد و خرم اهل دل دلگير ڏٺو.

دير و حرم ۾ ڳوليم جنهن کي عرش و فرش تلاش ڪيم،
دل جي آئيني ۾ آخر دلبر جي تصوير ڏٺو.

هڪ غمديده، رنج رسیده، خاک نشين، آفاق زده،
تنهنجي در تي شاهِ دو عالم، ويئي "فيض" فقير ڏٺو.

جڏهن نسيم سحر کي شريڪ ڪار ڪيم،
گره ڪشائيءَ گيسوءَ تابدار ڪيم.

ازل ۾ رازِ نھان کي جو آشڪار ڪيم،
حضورِ يارِ فرشتن کي شرمسار ڪيم.

بخون غمزہ خوبان روزگار نديرا
دل و نگاه کي نذرِ نگاه يار ڪيم.

نہ دل ۾ دير و حرم جو رهيو ڪو نقش و نشان،
جڏهن کان شيوہ رندانه اختيار ڪيم.

شڪيب و صبر و ستم ديده برقرار، مگر،
فغان سان محوِ تغافل کي هوشيار ڪيم.

ڪري حڪايتِ گيسو و چهرِ مستِ صنم،
چمن ۾ سنبُل و نرگس کي شرمسار ڪيم.

بغنچہ غنچہ گمان لبِ گلاب رھيو
بجستجوہِ صنم سِرِ لاله زار ڪيم.

ڏٺو جو دست ۾ ساقي هو تيغ ڄامر کٽي،
 دڙي سحاب سر توبه تن کان ڌار ڪير.

ويو ٿي بحر محبت هو بي ڪنار جڏهن،
 لبن کي هن جي لبن سان جو هر ڪنار ڪير.

نه سجدو گاه محبت کان سر ڪنير هرگز،
 جبين کي خاڪ سر سنگ در يار ڪير.

وجهي ڪمند مونکي زلف غمزو ساز چيو،
 جهان ۾ ناهين ڪو اهڙو نه جو شڪار ڪير.

شراب و شاهد و مطرب مونکي نصيب ڪئي،
 قبا کي تار ڪري حرمت بهار ڪير.

برنگ "فيض" ڪيو عاشقي هو آواره،
 نه روزگار ۾ يارو ڪو روزگار ڪير.

هر دُر اشڪ زينتِ مزگان ڪري ڇڏيم.
برم ڪده يار چراغان ڪري ڇڏيم.

بيچارگي کان چاڪ گريبان ڪري ڇڏيم.
دورِ خزان ۾ جشن بهاران ڪري ڇڏيم.

دل کي اسير ڪاڪل پيچان ڪري ڇڏيم.
زندگي گزين يوسف ڪنعان ڪري ڇڏيم.

نقش و نشان تنهنجو مٿيان چمي چمي.
اي خال توکي حافظِ قرآن ڪري ڇڏيم.

هر خار خون آبل پا کان آ لاله رنگ.
ويرانه جنون کي گلستان ڪري ڇڏيم.

زاهد بروء عاشقي معراجِ بزرگي.
سر وقف سجدهءِ دُرِ جانان ڪري ڇڏيم.

احسان ناخدا کان بچايو مونکي خدا.
ڪشتي کي خود حواله طوفان ڪري ڇڏيم.

سرخم ٿيو اشارو ابرو سان ماه نو
سر تيغ ناز يار تان قربان ڪري ڇڏيم.

شور فغان و زمزم سنجي سان همنشين؛
اهل چمن کي گرم غزل خوان ڪري ڇڏيم.

منهنجي زبان تي ناز ٿي سنڌي زبان ڪري
دشت غزل کي رشڪ خيaban ڪري ڇڏيم.

بيمار عشق جو نه مسيحا کان ٿيو علاج،
يادِ صبر کي درد جو درمان ڪري ڇڏيم.

انداز دوستي ۾ ڏسي رمز دشمني،
عرصي کان ترڪ صحبت ياران ڪري ڇڏيم.

دور شراب و نغمه چنگ و رباب مان،
همدم علاج گردش دوران ڪري ڇڏيم.

زاهد کي وير جو ڪو خرابات ۾ وٺي،
اي شيخ هن فرشتي کي انسان ڪري ڇڏيم.

شرح جمال عارض نور افرين ڪري،
ڪافر کي پي اي "فيض" مسلمان ڪري ڇڏيم.

✽

هلال ابرو جانان بصورت صمصام.
جهکي سلام کري ٿو هلالِ ماهِ صيام.

لبن تي جام لبالب رهان ٿو مست مدار.
پيان ٿو حضرتِ زاهد بنامِ ماهِ صيام.

نه پي نه روک پڻ کان اي شيخ تلخ کلام!
نه خونِ خلقِ حلال آ، نه آبِ تلخِ حرام.

خوشا اين صحبتِ شيرين لبان و سر و قدان.
خيالِ کوثر و تسنيم و فکرِ طوبيٰ خام.

برنگ و بوءِ گلستان، نسيمِ گلگشتي.
مدار گردشِ گردونِ خرامِ مستِ خرام.

مرادِ روزه آ اصلاحِ نفسِ اماره
هواءِ نفسِ قلندر تي آ عبثِ ابهام

نصيبِ صحبتِ شيطان ٿيو پس روزه،
علي الصبح کري شيخ ٿو حمامِ حمام.

پليد پاڪ نه ٿيندو نه پاڪ ٿيندو پليد.
ڪري هو ڄامءَ رندي ۽ هو ٻڌي احرام.

طفيل حضرت احمد معاف ڪر يار رب،
عذاب ڪنڇ لحد و حساب روز قيام.

ڪٿي يزيد جي ذلت، ڪٿي حسين جو شان؟
غلام ابن غلام و امام ابن امام

بندگان خدا بندگيءَ خاص الخاص،
بندگان زمان اذن طرز طاعت عام.

مقام "فيض" جو منڪر، بغل ۾ مهر ڍڪي،
چوي ٿو شهره آفاق کي ڏسو گمنام.

نگاه مهر صنم کان رهان ٿو محرم راز،
بدوش عشق پريشان گيسوءَ الهام.

چيو معنيٰ افلاڪ کي هو روح الامين،
ٻڌاء "فيض" قلندر جو عارفانه ڪلام.

لاله لب جو لب تي آ زرین جام،
دست ۾ تسیح گیسو، مشام.

پاءِ خمر تي دمبدم سربسجود،
عابدن جو پیر رندن جو امام.

رهنما گویا آ جبریل قدح،
تو رهي بندو خدا سان هر ڪلام.

دشت وحشت ۾ آ سرگردان ندیر،
دل برنگ آهوان خوش غرام.

ریش ٿي پیا دستِ قاتل قتل ۾،
اهڙي نازڪ کان وٺان ڇا انتقام.

ساقی و مطرب و مهتاب و شراب،
رقص و مستی مان ۽ یار لاله فارم.

آ شراع شیخ پی توضیحک خیز،
خون انسان آ حلال و مٺي حرام.

عرشِ حم دان جام ا چلڪي ٿو پيو،
چشمِ تر یر غرق خمخانہ تمام.

تون پي آهين رشڪِ حورانِ بهشت،
دل پي گويا روضه دار السلام.

گرم آغوش تهي آغوش آ،
آهه شوخ و شلنگ آ زير دام.

تاجِ شاهي ڪج ڪلامي تي نثار،
اي گداه درگه خيرالانام.

سر تي آهي تاج اقليدِ سخن،
مرحبا سرتاج شعراءِ ڪرام.

ڪير ٿو سمجهي مرستي جي زبان؟
”فيض“ صاحب جو ا الهامي ڪلام.

ڏنر روزِ قیامت ۾ جو فتنہ سر و قامت ۾،
قیامت تي قیامت ٿي ويئي گویا قیامت ۾.

نگاہ عشق ۾ هي وسعتِ کون و مکان چاهي؟
کیو مون عرصہ آفاق کي هڪ گام وحشت ۾.

ندامت کان وهائي اشک ٿو دامن آلودہ...
رحیما! صاف ڪر ڏوئي وجهي دریا، رحمت ۾.

کیو تو ترک آهي شیوہ، عاشق کشي ها،
جهکایان سر و جي کنهنجي اڳیان شوقِ شهادت ۾.

خلاف عاشقي اي مرغِ دل آهي نوا سنجي!
نه ڪر شور نو نوا و ناله گلزارِ محبت ۾.

معاف آهن کیون منهنجون خطائون تو عفاڪ الله،
ٿيون سرزد بجوشِ عشق جو اثناء الفت ۾.

پري ڪر چهرہ، مهتاب کان شب رنگِ زلفن کي!
نه ڪر تبديل صبحِ وصل کي شبِ هاءِ فرقت ۾.

بتائي زندگي کي زهر ٿي تنهنجي شڪر رنجي،
مزو آيو صنم توکي ڀلا ڪهڙو ڪدورت ۾.

پڇي راه جنون جون منزلون مون کان پيو همدم،
مليو جو قيس ڪڇ رفتار هو صحراء وحشت ۾.

خمار عاشقي آهي شعور بندگي، زاهد...
حضور يار ۾ حاضر ٿير نشه جي حالت ۾.

جنازي سان هليو هو نازنين ٿي خاڪ آلوده
مجي ويو شور مرگ "فيض" تي حورلن جنت ۾.

رگ جان ٿي وئي پيوست آهي تار بستر سان.
ٿيو مضبوط گويا رشتہ بیمار بستر سان.

اداسي چانئجي وئي چهره گردون تي تارن تي.
شب زحمت ڪئي جو بيڪسي گفتار بستر سان.

زمانو طعنہ زن، احباب حيران، اقربا نالان...
حريف ڪار آ، راحت طلب آ پيار بستر سان.

طفيل، اضطراب موج سيلاب، بلاء غم،
ڪشاکش، رزم آرائي، سدا تڪرار بستر سان.

ڪري ڇا منزل راه قناتي ناتواني ۾،
کٽي وڃ وهن راه اجل بیمار بستر سان.

ته طوبي ڏسي طاغوت کي طعنو هنيو ملڪن...
وري نازل ٿيو آ خلد ۾ سرڪار بستر سان.

رهيو آغوش ۾ دوشيزه زحمت عروس غم،
رهي حور خوشي جي دشمني غمخوار بستر سان.

ثبوتِ خونِ محشر ۾ بساطِ خون الوده.....
صفا قاتل ڪيو جو خنجرِ خون خوار بستر سان.

وري سر تي قيامت آ، نه گذريو دم قيامت ڪي،
اچي ٿي بوءِ بالين کان لڳل آ وار بستر سان.

ڪتابِ زندگي شيرازيءَ درد و غم و ذلت.....
ڪير پيوست اجزاءِ پریشان تارِ بستر سان.

برنگِ ماهيءَ بي آب ٿڙي "فيض" ٿو هر دم،
رهي ٿو بسمِ رنج و المِ دوچار بستر سان.

آ نعره منصور سر دار "انالحق"
مان دام گهر مسند و منبر نه گهران ٿو.

منظور موحد کي آ يڪتائيءَ وحدت،
حافظ جو ٿيڻ هر نشين، همسر نه گهران ٿو.

هر چند هجي شام و سحر سر تي قيامت،
در تنهنجو ڇڏڻ چهر فسونگرا نه گهران ٿو.

هر وار تي همدم اڏنر تلوار کي بوسا،
مان خوگر غم لطف ستمگر نه گهران ٿو.

آتش ڪڍهه عشق گهران ٿو هو سمندر
چنگاريءَ به نگاهِ قلندر نه گهران ٿو.

هر چند جو سر چور شڪستن کان رهي ٿو
مان معرڪه عشق ۾ ياور نه گهران ٿو.

هڪ گام ڪير عرصه آفاق جنون ۾،
مان جاده عرفان ۾ رهبر نه گهران ٿو.

ڏي داد جو هر شعر آ گنجينهءَ معنيٰ،
اي "فيض" زر و زيور و گوهر نه گهران ٿو.

جز مهر جبین داور محشر نه گهران تُو.
حورانِ بهشت و پری پیکر نه گهران تُو.

جز زلف سیاه تر لبِ خوشتر نه گهران تُو.
مان سایه طوبی، لبِ کوثر نه گهران تُو.

جز یار کنهن جو دل یر کرڻ گهر نه گهران تُو.
کعبی یر صنم خانه اذر نه گهران تُو.

تون جلوه نما دل یر کیان کعبی کی سجده.
مٽی یر ملائٹ مان کڏهن سر نه گهران تُو.

هان! حوصله و صبر حسین ابن علی ڏی.
مان حوصله خضر و سکندر نه گهران تُو.

برسات هلی توبه تازه کی پیچان، ڏی.
هک جرعه مٽی، ساقیا! ساغر نه گهران تُو.

هو تیز کندو تیغ، ٻڏی دره بیانی،
مان دیده جانان کی کرڻ تر نه گهران تُو.

خس خانه خلوت یر رهڻ ڏی ای زمانه!
جلوت کده قصر سکندر نه گهران تُو.

پیوسته آه سر در عالم پناه سان.
چا واسطو رهيو حرم و سجده گاه سان.

گل ٿي وئي جو شمع ضيا بار آرزو.
هفت آسمان سياه ٿيا دود آه سان.

اي مهر رخ و مه جبین هجران ۾ روز شب.
يادش بخير تذکرو آ. مهر و ماه سان.

ٽڪراءِ جامر جامر سان آ رسر ميڪشي.
ساقی ملاءِ مست نگه کي نگاه سان.

پیوسته ڪر پي سوزن. مزگان سان چاره گر.
دل ذره ذره ٿي وئي تير نگاه سان.

راه جنون ۾ ٿي ڪٿي. مجنون سان گفتگو.
هو پنهنجي راه سان ويو. مان پنهنجي راه سان.

يا رب متاع درد جو جنت معاوضو.
تڪرار چا ڪري هي گدا. بادشاه سان.

ناشفت در اشڪ ڏسي خنده زن ٿي،
 صدف دهان هو در فشان واه واه سان.

گردن ۾ هيو حلقءِ بازو بدم وصل
 سيند بسيند لب بلب ۽ ساه ساه سان.

رحمت جي رکير لڄ، فرشته جلي ويا
 آهي بلند رتبءِ انسان گناه سان

مونکي گهرو ته مان پي گهران، ورنه خوش رهو،
 دل کي دل سان راه آهي چاه چاه سان.

افسوس ناهي "فيض" جي صحبت کان فيض ياب؟
 بدخواهيءَ عظيم سر خير خواه سان؟

✽

نالان آهي دل تنهنجي بيدادگري کان،
پرڻر آ منهنجي چشمر تنهنجي تنگ نظري کان.

هر مرتبه تو پيئن رقيب جي روائين،
چا لطم آيو توکي منهنجي چشمر نري کان.

هر لحظ آهي بار، دِ بامت ني قيامت،
تڙپاڻ تو تنهنجي عسوه گري سد گري کان.

صعرا ۾ رهيم سمر ملي داد جنون جو،
آيو نه ڪڏهن باد گهر آشته سري کان.

ٿي باد ٿير شعله زن، والله لحد کان،
وڌو جو گور غير تي گل بي خبري کان.

ڪم آيو بس ار مرگ پي هر شوخ جو تحفو،
آ لحد فروزان منهنجي داغ جگري کان.

حاصل آ تنهنجي ڪٽ ڪي هي شرف شهادت،
اي دوست تنهنجي غمزه ابرو جي چري کان.

حق معاف ڪيو منهنجي ڏسي سينه فگارِي
معلوم ٿيا اعمال منهنجي جام تري کان.

پُر ڪيف آهي غزل مرصع جو هر هڪ حرف،
سرور آهي خلق منهنجي سخنوري کان.

منت ڪش دربان نه رهاڻ پيل رهي دربند،
حاصل جو ٿئي دوست جو ديدار دري کان.

دولت کي نڪي ديد، نه ڪو هوش، نڪي دل،
آيو مزو ڇا خلق کي بي نور چري کان.

گذري ويا ڪي وره ويو "فيض" گذاري،
فارغ نه آهي خلق اڃا نوحه گري کان.

علي الصباح ڪرن ٿا طوافِ ميخانه،
خراب باده پرستي ۾ خوب مستانه.

ويا نه خوفِ جنون کان قريبِ فرزانه،
حضورِ يار ۾ آيا بيهوش ديوانه.

جڏهن کان خاندل کان رهين ٿو بيگانا،
خراب ٿي ويو خانو خدائِ بيخانه.

نه ڏي شراب نه ڏي، دردِ مي ته ڏي ساقِي!
هتي ٿي تشنه لبي جا هي عيدِ پي طعنہ

خدائِ برتر و غفار جو قسم واعظ!
قسم ڪڻ جي آ قابلِ سلوڪِ رندانہ.

خوشا جبين جو سنگ درِ صخر ۾ مٽي،
خوشا وجود جو آ گردِ راهِ جانانہ.

هوس پرست کي تشبيه سوخته جان سان نه ڏي!
ڪٿي نصيبِ مگس کي سرشتِ پروانہ.

گناه ترک گنه پي کيان اي شيخ! اگر،
کریم ترک کري شیوه، کریمانہ.

حدیثِ خاک نشین، میکده تي نه وچ!
بیارِ عرشِ بساطِ نشاطِ رندانہ.

سرورِ سجده کٽي، خاکِ عیدگاه کٽي،
نمازِ عید ادا کر بکنج میخانہ.

کیم خلوص سان قربان نفسِ "آمارہ"
نظر یر هن کان نه آيا عزیز نذرانہ.

فلک کي ذوقِ خرابي ۽ مان خراباتي،
شراب: رنج و الم جا پيان ٿو پیمانہ.

حسین فریب جهان کي قلندري یر ڏنم،
تنِ فقیر تي آهي لباسِ شاهانہ.

معاشِ "فیض" قلندر آ وردِ الاله،
نه فکر نان شینہ، نه روزِ روزانہ.

❖

دل نادان نه ڪر مون کي حيران.
درد تنهنجي جو آ ڪٿي درمان؟

شب فروزان ۽ گهر چراغان هو.
ماڻهو رات جنهن ٿيو مهمان.

هڪ ادا يار تي ڪير قربان.
هي دو عالم و عالمِ خوبان.

ياد آيا نه ڪعبه و مندر.
مون ڏٺو جڏهن خانہ جانان.

هو پري چهره مون ڏٺو جڏهين.
دل پریشان آ، حوصلو حيران.

ياد آيا جو حشر ۾ تڙپيم.
خنجر ابرو و نشتر مزگان.

مهربان يار ٿيو جڏهن همدم
تي ويون پل ۾ مشڪلون آسان

باغِ جنت ۾ دم پيو نڪري.
ياد آيو جو خانہ جانان.

پان ڄاڻن هو خالق و مخلوق،
ڇو ستائين تو خلق کي ملان.

آ ميسر نه هي فرشتن کي،
صورتِ حور و رتبه انسان.

دشمنن کي ڏي هي جهان يا رب،
ناهين درڪار ياس و غمر و حرمان.

آهن آرامگاه مستن جا،
ڪوچو ڄاڻان، گوشه زندان.

بندگي بندگي نه آ زاهد،
آ تصور ۾ هر گهڙي جانان.

گور ۾ زندگي ماي شايد،
زندگي آه موت جا ڀردان.

ياد آيو جو "فيض" آزرده،
چشم کان اشڪ ٿيو روان طوفان.

ڪر باد صبح گاهي، واگره زلف پيچان،
تو پيچ و تاب کائي، بيتاب زير جولان.

هو سرو ناز پرور شايد جو آ خرامان،
هر جاده گل بدامان، هر راه آ گلستان.

هر حرف خام گویا، صد دفتر دبستان،
هر قطره سیاهی، صد جوء آب حیوان.

سر سنگ سان هٿي تو وحشت ۾ مست خسته،
زنجير جي صدا ۾ آ مزدهء بهاران.

تيا بحر دل ۾ پيدا، جو حباب آرزو جا
وري ياد يار آيا هو شڪسته عهد و پيمان.

تنهنجو هر غضب مسرت، تنهنجو هر عذاب راحت،
غم و درد و رنج و حرمان، دل ناتوان جو درمان.

دنیا آ چار روزه، ۾ چار چيز بهتر،
ساقی شراب و شاهد، رنگينيء گلستان.

زهي شان فقر فخري جو آ دست ۾ دو عالم،
آئينه سکندر نه نڳينه سليمان،

سر شام صبح جلوه رخ شوخ جو ڪيو هو،
تيو گر نقاب شب ۾ بيتاب مهر تابان،

رهيو روز و شب روڻ آ رڳو ڪار عاشقي ۾،
بمثال ابر باران رهي چهر اشڪ افشان،

هنگام غم و شادي نڪو شور نوحه و نغمه،
رهي ڇو مڪان ويران تي نه خنده زن بيبان،

نه ڪو ماهر ڪرشم، نه ڪليد قفل ابجد...
ٿئي شرح شعر ڪنهن کان ڪلي باب گنج ڪنهن سان،

لب خشڪ، آب ديده، خسته و غم رسیده،
اڄ راه ۾ مليو هو مونکي "فیض" چاڪدامان.

آئی نسیر مشکِ فشان کو، یارِ کان.
تڑپی اٹیو، هو کشتہ ہجرانِ مزارِ کان.

سرزد گناہِ توبہ تیرِ میگسارِ کان.
نادمِ رھانِ تو رحمتِ پروردگارِ کان.

سر پر سیاہِ مستی، جگرِ غزالِ شب،
روشنِ جهانِ دلِ جو، نگارِ کان.

چہرہ کان کنیون بردہ، گیسرِ جو مہروش،
ٹیو آفتابِ جلوہ گرِ شبِ ہاءِ تارِ کان.

زہرِ غمِ فراقِ کان بیدم نہ تھی وِجان،
تریاقِ دَیِ ای یارِ لبِ شہدِ بارِ کان.

رنگِ حناءِ دستِ صنمِ کان اُگی ویو،
رنگِ شبابِ آہِ شکایتِ بہارِ کان.

ساڑی چڈیو، هو سوزِ تپِ آفتابِ عشق،
نکتمِ جَدھنِ جو سایہِ دیوارِ یارِ کان.

گذري وئي آ زبست طواف و سجود ۾،
گذريو خرامِ ناز هو جنهن رهگار کان.

ميناءِ دل بصورتِ جام، جهان نما.
سرمست مستِ دولت، ديدارِ يار کان.

دستِ سوال غير ڏي هرگز نه ڪر دراز،
معروم ٿي نه، رحمتِ پروردگار کان.

عشاقِ سيند چاڪ لھو ۾ لھولھان،
دستِ حنا نواز ڪيون هن شڪار کان.

يا رب هي ڇا حساب ٻرنگِ امامِ سبحه،
عالم ۾ ٿو رھان مگر ٻاھر شمار کان.

شيرين نه جوئ شير گھر عشق ڪشي نه ڪر؟
وٺ امتحان نه ڪوهڪن جان نثار کان.

ڪعبو صنر ڪده ڪي، صنر ڪي خدا چيم،
بيخوف "فيض" عشق رھيو گير و دار کان.

اي جانِ جانِ مانِ توکانِ سوا جانِ کي ڇا کيان؟
جانِ بهارِ فصلِ بهارانِ کي ڇا کيان؟

جز تنهنجي حور و ڪوثر و غلمانِ کي ڇا کيان؟
باغِ بهشت و روضهٔ رضوانِ کي ڇا کيان؟

سرمستيءَ مدارِ آ جگرِ الستِ کان،
ساقِي شراب و مجلسِ رندانِ کي ڇا کيان؟

ممڪن نه آھ وصلِ صنمِ خضرِ جز فنا،
آبِ بقا و چشمهٔ حيوانِ کي ڇا کيان؟

ھر لحظهٔ عرشِ دل تي بصدِ جلوہ روبرو،
طوفِ حرمِ تلاوتِ قرآنِ کي ڇا کيان؟

کافرِ جمالِ ڪنجِ خراباتِ ۾ مليو،
حسنِ عملِ کي ڇا کيان؟ ايمانِ کي ڇا کيان؟

قطر و فنا رسيد به بحرِ ربوبيت،
عرشِ برين و منزلِ عرفانِ کي ڇا کيان؟

بلیس دهر خاک نشینی پر همیش،
شهر و سبا و تخت سلیمان کی چا کیان؟

هر چند آهی بارش نگه کرم صبر،
اشک روان و دیده گریان کی چا کیان؟

دیکار پل تون عشرت دنیا جا سبز باغ،
دجال وقت فتنه شیطان کی چا کیان؟

صیاد در قدم تری آهی دام در بغل،
ای باغبان مان اهزی گلستان کی کیان؟

سرمایه حیات آهی ورد لاله،
دولت کده و ثروت سامان کی چا کیان؟

وصل و فراق هر دو جهان پر آ مضطرب،
یا رب دل فریفته و نادان کی چا کیان؟

پیوسته چاره گر دل صد پاره چا ئی؟
تار نگاه و سوزن مزگان کی چا کیان؟

دل ٿي نه آھ در خور عرضِ نيازِ عشق،
صلحِ عدو نوازشِ جانان کي ڇا ڪيان؟

تسبيحِ زلفِ شاهدِ فطرتِ آ دست ۾،
هي طرزِ عامِ طاعتِ يزدان کي ڇا ڪيان؟

سجدن جي ڌوم ڪوچيءَ جانان ۾ ڏس اچي،
واعظِ سجودِ مسجدِ ويران کي ڇا ڪيان؟

گلِ بارِ گور تي ۽ حياتي ۾ سنگِ بار،
اي ”فيض“ هن نوازشِ ياران کي ڇا ڪيان؟

گر ٿي وئي آهي دل غم ديده نظر کان.
شايد جو ملي خبر تنهنجي راه گذر کان.

اڳ توکان گرفتار ڪيو باد بهاري،
صياد خدا واسطي وٽ ڪار حذر کان.

هو خشڪ نه هو قطره خون تير ويو تشنه،
معلوم ٿيو احوال مونکي زخمِ جگر کان.

سرگرم نوا شوخ اڳيان ٿيم، ويو تڙبي،
خورشيد قيامت دل تفت جي شرر کان.

صدقو وڃان اي عشق تنهنجي راه ۾ مجنون،
بوسا وٽ ليل جي نقش پاءِ شتر کان.

کلي جڏهن جو عشق صنم کان هي صدف دل،
جهولي پري مون اشڪ جي پاڪيره گوهر کان.

واقف نه هيم روزِ جرا خوف و تڙپ کان،
آگاه ڪيو غصو جان سوزِ نشر کان.

نو اشيان آهيان مان چمن ۾ گل خوش رو،
بجلي نه هجي ابر ۾ تڙپان تو خطر کان.

تڙپي مون ڪيو چاڪ نقاب سر چاهت،
محفل ۾ وتو ڪار هن دزدیده نظر کان.

هر جان بصد زخم ڏنم دل جگر صد چاڪ،
پڇيو نه ڪوئي يار تنهنجي تير و تبر کان.

رتم جو سر راه ره عشق ۾ شب روز،
پڇيو نه ڪنهن احوال بيهي خست جگر کان.

تڙپيو جو شب هجر ۾ بيدم تادم صبح
اي صبح رو پڇ ماه کان نازن کان سحر کان

بيڪار چون ٿا پيا جو فن غزل ڪي،
بهتر مون بڻايو آهي هي عيب هنر کان.

گر راه آهي حضرت موسيٰ نه ٿي همراه،
واقف نه آهي خضر ره عشق نگر کان.

باعث فنا يار آ هستي جو نظارو،
شبنم کي جئن درس فنا آه مهر کان.

عالم ۾ هيو شور قيامت تا قيامت،
فتن جو قد سرو اٿيا تنهنجي ڪمر کان.

مدت کان آهيان جستجو، يار ۾ گر گشت،
بيخبر آهيان "فيض" هاڻي پنهنجي خبر کان.

تاجدار سخنوران آهيان.
شاعر آخرالزمان آهيان.

مقصودس حرف کن فکان آهيان.
ذات پنهنجي ۾ هڪ جهان آهيان.

کلمه لااله آ لب تي.
هر طريق قلندران آهيان.

جسم فاني، ۽ نام لافاني.
گويا زنده مان هر زمان آهيان.

شيخ جو رند سان تناسب ڇا؟
هو زمين آ، مان آسمان آهيان.

بد چون ٿا پيا مونکي بدڪار.
دشمن علت بدن آهيان.

مستي و بيخودي ۾ آگاهي.
رهبر جملہ عاقلان آهيان.

بت پي آئينء خدا آهن.
عاشق صورت بتان آهيان.

مشرّب رنديت سبحان الله.
عارف راز عارفان آهيان.

نفي اثبات و ظاهر و باطن.
ناهيان آهيان جي درميان آهيان.

جسر خسته و روح برجسته،
عهد پيري ۾ پي جوان آهيان.

مون خدا کي چيو جهان دشمن،
هن چيو مان جو مهربان آهيان.

آ زبان منهنجي گويا سيف الله،
دشمن جانِ كافران آهيان.

سجدو مونکي وري ڪر اي جبريل،
سجده گاهِ فرشتگان آهيان.

ويا ٻڏي ڪيئي دست و پا ماري،
علم جو بحر بيڪران آهيان.

ڇا ڏسي مونکي شپره بي نور؟
صورتِ مهرِ ضوفشان آهيان.

خوب تر رنگ محفل خوبان،
همنشين پري رخان آهيان.

حرص دنيا پي آ عذاب النار،
سيمر و زر کان ڪشان آهيان.

منهنجا اشعار سربسر اسرار،
هاتفِ غيب جي زبان آهيان.

"فيض" کان عالم سخن روشن،
مشعلِ بزمِ شاعران آهيان.

خودي کي خواب غفلت کان جڏهن بيدار ڏسنداسون.
تڏهن روشن آي همدن ظلمتِ ڪردار ڏسنداسون.

هلو اهلِ جنون صحرا وسايون ڇو رهي شڪوه،
نه ڪوئي يار ڏسندا سون نه ڪو اغيار ڏسنداسون.

پري ناهين قيامت شيخ صاحب ڦر مريدن کي،
جو تنهنجو حشر ٿيندو حشر ۾ مڪار ڏسنداسون.

اگر هن دؤر ۾ ڪو مردِ حق همدن ٿيو پيدا،
فريب صوفي و ملا جو دامن تار ڏسنداسون.

مڪان کان لامڪان تائين ڪيئن رسوا ملوڪيت،
اگر ڪو ڏينهن ٿيو توکي ذليل و خوار ڏسنداسون.

جهنر ۾ پوي جنت آي واعظ بخش آ توکي،
اسان روز قيامت ۾ رخ دلدار ڏسنداسون.

رهان آتش به جان ٿو ياس و حسرت جي قيامت ۾،
غضب آ وعدهءِ محشر ڪيئن اقرار ڏسنداسون.

جنون حق آشنا گر ڪار فرما ٿيو يقين آهي،
خرد کي حاضر و موجود کان بيزار ڏسنداسون.

پتو شرم و حيا کي گر نه پيو اي دل مزو ٿيندو،
نگاهن جو نگاه يار سان تڪرار ڏسنداسون.

حشر آهن صنم جا تير مزگان خنجر ابرو،
وڃي هن جنگجو جي جنگ جا هٿيار ڏسنداسون.

رهي شوق نظاره ۾ اگر ديوانگي باقي،
ڇڪي اسرار جو پردو سڄو اسرار ڏسنداسون.

جهان ساري ۾ چرچو آه هنجي خوش بياني جو،
جناب "فيض" کي همدم وڃي هڪوار ڏسنداسون.

ڪريان مان چو نه سير وڃي ڪوه طور جو.
آهي ڏسڻ جو شوق مونکي هن جي نور جو.

زاهد شهد کان پاڪ تر سمڻي آه بخدا.
التي مگس جي آه. هو جوهر انگور جو.

زاهد شراب عشق گر هڪ وار پي ڏسين.
وسري وڃئي خيال شراب ظهور جو.

چمڙو نه آفتاب کي اي همنشين ڏسي.
بي نور جو قصور آ يا هن جي نور جو.

جور و جفا و ظلم تشدد کان باز اچ.
اي بي خبر هي آه زمانو جمهور جو.

تنهنجي ڪري صنم مونکي جنت جي آ طلب.
والله نه ڪو خيال آ حور و قصور جو.

خورشيد و ماه سان آهي روشن. جهان غلط.
هي ڪرشمو آ پنهنجي صنم جي ظهور جو.

بامِ فلڪ تي هن جو جنازه نماز هو،
پشتِ زمين تي لاش رکيل هو غيور جو.

فتنو ڇڏي ٿي مرد مسلمان صلح پسند،
نڪتو ڪڏهن نه نڪ نتيجو فتور جو.

دانا هو ڪوهڪن، ڏسو نادان ٿي پيو،
افسوس آ اي همنشين هن جي شعور جو.

شيطان صلاحڪار هو آدم جو خلد ۾،
هو حوصلو ڪٿي پلا همدم حضور جو.

تڙپي اٿير اي "فيض" قيامت ۾ گور کان،
قاصد جو سمجهير سڏ هيو آواز صور جو.

هو باده فروش آيو ميخانه بدوش آيو.
صهبا کي نه جوش آيو ساقی کي نه هوش آيو.

رخ رشک ارم گویا لب غیرت کوثر آ.
فردوس نظر آيو. آ جنت گوش آيو.

اي چشم غزال آهي. چا کيف و سیه مستي.
جو آيو به نظاره المست وا نوش آيو.

آيو رخ انور آ. جو عالم امکان پر.
آئينه حق آيو. از غيب سروش آيو.

منصور جڏهن آيو. هي دار و رسن آيو.
هي سرور سر بازان. سرو جان فروش آيو.

ٿيو نقش شهيد آخر. قاتل تي سوار آهي.
سر بر سر سر آيو. غارتگر هوش آيو.

برخيز ازین محفل. اي شيخ ريا فرسا.
هي دشمن دل آيو. غارتگر هوش آيو.

ڇا بزم ۾ تنهنجي آ دستور زبان بندي.
هو صفتِ گويا، آيو جو خموش آيو.

از روءِ خطا پوشي دامن کي ڏکيو رحمت،
گويا تنِ عريان تي ڪعب جو هو پوش آيو.

صوفي کي چيو ڪنهن جو آ دير و حرم يڪسان،
تسبيح بدست آيو، زنار بدوش آيو.

آيات جي صورت ۾ تنزيلِ سخن گويا،
هن رندِ قلندر کي جو جوش و خروش آيو.

رحمت تي يقين محڪم ڪر ”فيض“ خراباتي!
پي بادهِ عرفان پي، پيغامِ سروش آيو.

✽

جلوي ۾ جمال رخ جانان نظر آيو.
خورشيد شفق رنگ پشيمان نظر آيو.

پُرخم جو سر گيسوءَ پيچان نظر آيو.
شايد جو بهار آيو آ، جولان نظر آيو.

خوبان ۾ رخ خسرو خوبان نظر آيو.
شعلہ ۾ رخ شمع فروزان نظر آيو.

خال رخ زيبا کي ڏٺم سبزہء خط ۾.
هي عارض مصحف جو نگهبان نظر آيو.

پاڙيب جي جهنگار ۾ ساز دم عيسيٰ.
هر مردو مونکي گور تي رقصان نظر آيو.

هو کافر رخ، آئينءِ روءِ خدا آ.
کافر پيءُ ڏسي صاحبِ ايمان نظر آيو.

غنچہ دھني، سيم تني، گل بدني تي.
هر لال و گل چاک گريبان نظر آيو.

آ چاه زرخدان، جو ته زلف سيه تر.
ظلمت کده ۾ چشمهء حيوان نظر آيو.

چا صحبت شب؟ عارض نا شتہ صبحدم.
هر رنگ ۾ صد رنگ گلستان نظر آيو.

✽

آمد جو کري مه جبین انجام نه آيو.
آيو نه شب هجر ۾ آرام نه آيو.

مجروح ڪيو ٿيغ تمناءِ شهادت،
قاتل جو کٿي دست ۾ صمصام نه آيو.

مونکي نه ڏسي هن چيو پردي ۾ رهياسي،
صد شڪر جو محفل ۾ هو بدنام نه آيو.

نڪتو ته سهي بتڪده مان خوف خدا کان،
ڪعبي ۾ پي پو هو ٻڌي احرام نه آيو.

هر روز عدو ٿو ڪري بهتان تراشي،
هو ڏينهن نه آيو جو ڪو الزام نه آيو.

ڇا راز آهي، ڇا دل افلاڪ ۾ آهي؟
مدت کان ڪوئي صاحبِ الهام نه آيو.

بيتاب آ هو خواهشِ آغوشِ عدو ۾،
آرام توکي ڇو دلِ ناڪام نه آيو.

دمر دير دمر مرگ نه دمساز ڪري ها،
قاصد ڪي ڏيڻ همنشين! پيغام نه آيو.

هو حڪم فنا خامشي، يار پي گويا،
پيغام اجل آيو جو پيغام نه آيو.

هر داغ دل آ داد طلب داور محشرا
گل پي ته وجهڻ گور تي گلنار نه آيو.

اي "فيض" جنهن جي سر تي ويو سر آهي افسوس!
ميت سان پي هو بي وفا هڪ گام نه آيو.

تکیندي رات وئي گذري، افق کان آفتاب آيو.
نه آيو ماهِ رو آخر نه هنجو ڪو جواب آيو.

نه آئي ننڊ نيئن کي نه دل کي ڪو قرار آيو.
فراق يار ۾ هر دم فقط هڪ اضطراب آيو.

تصور مون ڪيو هنجو، اچي شل خواب ۾ مون وٽ،
ٿيڻ محو تصور مان، نه هڪ پل مون کي خواب آيو.

وڃي نه دم کان دم نڪري مسرت ۾ اڃ اي همدم،
اچي ٿو مرڪندو قاصد جو شايد ڪامياب آيو.

نه طاقت گفتگو جي ٿي، رهي ويون حسرتون دل ۾،
ڇڏي ويو حوصلو منهنجو جڏهن هو بي نقاب آيو.

هجوم غم شب تيره طلب عيش و طرب يا رب،
غم دل کان اٿيا شعل، جگر بڻجي ڪباب آيو.

صنم جي سياه گيسن کان وئي شب تيرگي آئي،
چمڪ هن شوخ چهري کان وئي هي آفتاب آيو.

بشوق سیر بستان ۾ جڏهن غنچء دهن آيو،
تہ غنچن جو کلي منهن ويو، چمن ۾ آب و تاب آيو.

کري توبه، ڀڳر توبه، پو توبه کان کيم توبه،
کرم جو ٿي ويم طالب، کرم ۾ هو جناب آيو.

ڏسي ديوانگي منهنجي ڪيو حق معاف محشر ۾،
زبان تي نام احمد هو، نه ٻيو مونکي حساب آيو.

نه پئندو هان، مگر پيتر سهاني رات ۾ زاهد،
شب مهتاب ۾ جڏهين هو روءِ ماهتاب آيو.

نگاه ۾ خمار آيو جڏهن اي "فيض" محفل ۾،
نه ساقي هوش ۾ آيو نه ڪو دور شراب آيو.

عجب انداز سان پنهنجي گلستان ۾ بهار آيو.
جو گلچين موسمِ گل ۾ چمن کان اشڪبار آيو.

خزان آ ويس ۾ هنجي، هي چوندو باغبان نڪتو،
بهار آيو بهار آيو، مگر نا خوشگوار آيو.

پڇي ويس شور دنيا کان، قبر ۾ شور محشر هو،
نه هت مونکي قرار آيو نه هت مونکي قرار آيو.

ارادو هو ڪندس هن جي گلا گر آيو محفل ۾،
چڏي ويو حوصلو ان دم جو چشمر پُر خمار آيو.

وئي اڃ چانهجي رونق گلن تي صحن گلشن ۾،
جڏهن هو لاله رخ، غنچه دهن، رشڪ بهار آيو.

ڪري بي آبرو هر هر اٿارئين هن کي محفل مان،
رقيب رو سیه جڏهين به آيو شرمسار آيو.

ڏٺو جنهن شيشه رخ کي ته پنهنجو رخ نظر آيس،
جهان ۾ چمڪندو همدم رخ آئينه وار آيو.

ٿيو حسن جهان شرمندہ و حيران خدا شاہد.
جڏهن هو خوش جمال و خوبرو حسن نگار آيو.

ويو ٿي نور هن جي عڪس کان آئينہ دريا.
جو هو در عدن مرجان عقيق و گوهر وار آيو.

ستمگر ستر کان توبہ کئي جڏهن ستر گہ پر.
جو هي ڪاھدہ تن شوريدہ سر سينہ فگار آيو.

اميدون ٿي ويون بي حوصلہ موسيٰ مثل اي "فيض"
جلايئين طور دل، دل پر جڏهن هو برقبار آيو.

مهر رو بي نقاب ٿي ويندو.
شرمندو ماهتاب ٿي ويندو.

خانہ عشق کي نه ڪر آباد.
تنهنجو خانو خراب ٿي ويندو.

روڪ دل پنهنجي گرم آهن کي.
هي ڪليجو ڪباب ٿي ويندو.

شب جو ٿي جلوه گر رخ انور.
شرمندو آفتاب ٿي ويندو.

پا کي مان بزم ۾ ڏيان بوسه.
خوف آ پُر عتاب ٿي ويندو.

ڪول نه گنبد گنه يا رب!
سياه روزِ حساب ٿي ويندو.

میکشي غرضِ بيخودي آهي.
هي گناه بي ثواب ٿي ويندو.

نه مخاطب رقيب سان ٿي، ڇڏ،
بيحيا بي حجاب ٿي ويندو.

حسن سان چيڙ ٿو ڪري نادان،
عشق زير عتاب ٿي ويندو.

ڇا ڏيان مان جواب ناصح ڪي،
خود بخود لاجواب ٿي ويندو.

غزل "غالب" ٻڌي اگر همدرد،
مهربان هو جناب ٿي ويندو.

ميڪده ۾ نه هن ڪي نين ساقي،
"فيض" محو شراب ٿي ويندو.

سر بزانو ناتواني کان رهيو رنجور هو.
هائ هن سمجهيو شراب شوق کان مخمور هو.

سوزن مزگان تير انداز کان آيو مزو.
زخم دل ورنه ويو ٿي همنشين! ناسور هو.

لب تي هو حرف انالحق برسر دار و رسن.
مون ڪيو تازو وري هي شيوه منصور هو.

آه سان اغيار ڪي آتش بدامان هن ڪيو.
محفل جانان ۾ جو منهنجو ٿيو مذڪور هو.

دلبري، دل بستگي، پيوستگي توکان نه ٿي!
شيشه دل ڪي ڪيو تو سنگدل ڇو چور هو.

ڪنهن گهري دست حناگون کان شراب وانگين.
زهر قاتل پي ملي ها گر، پيڻ منظور هو.

آفت درد، محبت کان هر سرگرم نوا.
هر رگ جان جلترونگ و باجه و تنبور هو.

هن جنا جو ڪي نه هو ترڪِ وفا جو ڪو گمان،
ايترو هي عاشقِ آشفته سر مجبور هو.

ڇا ڪيان ها ياد مان توکي، نه وسريو هو ڪڏهن،
لحظه لحظه اي خدا دل ۾ خيالِ حور هو.

ڇا ڪيان ها روزگار عشقِ بتان هو روزگار،
گهر هيو ويران، مڪانِ دل مگر معمور هو.

هن وفا نا آشنا ڪي ڇا خبر چاهي وفا؟
بيخبر حسن و شباب و زيب تي مفرور هو.

"فيض" آشفته نه جنگِ عشق ۾ پسپا ٿيو!
گو شڪستن کان ٿيو اي همنشين! سر چور هو.

کڏهن محض محو شباب هو.
کڏهن رند مست شراب هو
جو خراب عالم خوب ۾ پي،
هي "فیض" خانه خراب هو.

نه خيال زهد و نماز هو
نه ملال پست و فراز هو.
رڳو ياد زلف دراز ۾،
مونکي روز و شب پيچ و تاب هو.

هتي عيش و آرائش و طرب،
هتي حزن و ماتم مضطرب،
هتي هڪ جهان قرار هو
هتي عالم اضطراب هو.

هو سوال نامہ شوق چا،
لاجواب يا هو ڪو پيو وجه؟
ڏنو نامہ بر ڪي جو تند خو،
تو جواب خط کان جواب هو.

چا جنون عشق بيان ڪيان،
چا فسون حسن عيان ڪيان؟
هتي دم بدر اضطراب هو،
هتي لحظہ لحظہ حجاب هو.

آيو راس عالم بيخودي،
کيم غم غلط کري ميکشي،
جو حريف عالم درد و غم،
هي سرور و کيف شراب هو.

نه قرار زيبست شکسته پر،
نه سکون طلسم مرگ پر،
تنهنجو هي جهان پي حباب هو،
تنهنجو هو جهان پي سراب هو.

هتي دم بدم قهر و بي رخي،
هتي شوق وصل گهڙي گهڙي،
هتي لمحہ لمحہ حجاب هو،
هتي لحظه لحظه خطاب هو.

سچو هو قصور شعور جو،
جو نه آيو عالم کان هو مزد،
هيو لطف عالم خواب پر،
نه عذاب هو نه ثواب هو.

هيو مرض مفلسي لا دوا،
چيو خلق بنده، بي خدا،
آيون پيش ٺوڪرون جابجا،
بهرحال حال خراب هو.

تیا خویش و اقربا سپِ خفا،
هئا غیرِ هردم ستمِ سرا،
هی فقیرِ بیوس و بینوا،
ساری عمر زیرِ عتابِ هو.

چیو خلقِ هردم برو پلو،
رہیو عمر پر اهو سلسلو،
کیان چا حسابِ ستمِ پلا،
جو حسابِ کان بی حسابِ هو.

هتي دردِ آفتِ عاشقي،
هتي ناز و غمزہ و سرکشي،
هتي عجز و طاعت و بندگي،
هتي غضب و قهر و عتابِ هو.

ٿيو پيشِ روزِ حسابِ هو،
جو حضورِ داورِ حشرِ پر،
ٿيو دردمند و ستمِ زده،
سانِ حسابِ هو نه ڪتابِ هو.

جهان ٿي ويو بيمارِ هو،
رنو آسمانِ زارِ زارِ هو،
ڏسي حالتِ "فيض" ديده ٿي،
آيو چهرِ يزدانِ پر آبِ هو.

هر لحظه مستِ نازِ کي هو پا بدست هو.
محوِ نیازِ چا نه محبت پرست هو.

ٿي ويو خيالِ خانه دلدارِ دل نشين،
آيو ڪڏهن نه دل ۾ خيالِ بهشت هو.

عقبِي جو ڪو خيال هو نه فڪرِ شجاعت،
ڪيڏو نگاهِ مست تي هو مستِ مست هو.

چو نه جلي ها برقِ خو رشڪِ رقيبِ کان،
سينه ۾ آخرِ دل هئي يا سنگِ وخت هو.

احسانِ خستگي جو هو احسانِ مند نه ٿيو،
دستِ طلبِ ڪڏهن نه کنيو سست دست هو.

هر هر دعا ۾ هنجي زبان تي هو نامِ حور،
زاهدِ نامراد پي شهرت پرست هو.

لٽيو هو عشقِ حافظه فڪرِ دين و كفر،
ڪعبو هيو ڪو ياد نه دير و ڪنشت هو.

همدم به ادب هن ڪيو احوال دل بيان،
پيش صنم فریفته ڪيئن دست بست هو.

نازڪ يار همنشين ڪائي ويو شڪست،
افسوس بيشتر جو جگر لخت لخت هو.

گذري وير مان حلقه هستي کان ٿي فنا،
آئينه فنا ۾ ڏنر نقش هست هو.

ڪعبي ۾ پڙه نماز جنازه جو ويو مري،
پي ميڪده ۾ جام فنا حق پرست هو.

چڏيو ڪڏهن نه هن در و ديوار بتڪده،
خانه خراب "فيض" وڏو بت پرست هو.

روزِ محشر جو مهر تاب آيو
هو قيامت جو اضطراب آيو.

غمزه و عشوه و ادائن کان...
هر دو عالم کي پيچ و تاب آيو.

توبه توبه ڪري پڳم توبه،
وقتِ توبه جو هو سحاب آيو.

ميڪده ۾ ويو نصيحت کان...
شيخ پي خوب ٿي خراب آيو.

نور باري ڪئي رخ انور،
بزمِ گيتي ۾ بي نقاب آيو.

پي ڪندس مان جهان دل روشن،
منهنجي ساغر ۾ آفتاب آيو.

شبِ فرقت ۾ دم ڏنم تڙپي،
مهر آيو، نه مهر تاب آيو.

آمدِ نوبهار کان همدم...
دل جي دنيا ۾ انقلاب آيو.

تنگيءَ دل کان تنگ ٿي نڪتو
 ناوڪِ ناز جو شتاب آيو.

ڇا ڏيان مان جواب خط آخر،
 جو جواب آيو لاجواب آيو.

آ فريب نگاه بس عالم...
 هي سمندر نظر سراب آيو.

رند بخشيو ويو قيامت ۾،
 شيخ صاحب ته عذاب آيو.

خانءِ عشق ٿو ڪري آباد،
 پنهنجو خانو ڪري خراب آيو.

طور تي وئين ڪليم! غش کائي...
 عرش تي پي هو بي حجاب آيو.

شيوهءِ بندگي، خدا حافظ!
 "فيض" صاحب پي پي شراب آيو.

سرخستگي کان دوش تي منهنجي وياڻ هو.
کيڏو نه خسته جان کيو ياس و ملال هو.

آ پرتو وجود جماد و نبات و انس،
آيو نظر هو چيز ۾ هنجو جمال هو.

هت حرص خامشي ۾ گريبان هو تار تار،
هت شوق کشمکش جواب و سوال هو.

بزم خيال يار ۾ رکيم بغرض داد،
گلداسته نگاه جو حسرت جو مال هو.

ديوار ٻٽڪده، در ڪعب هئا قريب،
شب روز ڪفر و دين جو وصل وصال هو.

دست حنا نواز تي رنگ حنا ڏسي،
دل ۽ جگر جو رشڪ کان ٿيو رنگ لال هو.

هو جلوه گر به نازش حسن جهان قريب،
آيو غرور حسن جهان بجو زوال هو.

غش آيو ملي شدت خورشيد کان نجات،
محشر ۾ ياد آيو تنهنجي رخ جو خيال هو.

لب خشڪ، چشر تر ۽ جسر اضطراب ۾،
آشفته "فيض" هر گهڙي شوریده حال هو.

سوال وصل ۾ قاصد تہ لاجواب نہ ہو.
مگر جواب ہی تسکینِ اضطراب نہ ہو.

شب وصال ۾ جلوہ نما ہو مہرِ جبین،
نہ آسمان تي نمایان ہی مہتاب نہ ہو.

چپن ۾ دید کی دوکو ملیو ہو بوسہٴ دُور،
هو غنچہٴ گلِ لعل لبِ گلاب نہ ہو.

بوقتِ قتلِ نظارو مان هن جو خوب کیو،
شکر جو خنجرِ قاتل ۾ آب و تاب نہ ہو.

اکین ۾ آبِ جگر ۾ هو ضعفِ دل ۾ خلش،
شبِ طرب ۾ جو آیو هو مہرِ تاب نہ ہو.

جنون فروشِ نگاہن جو هو کرمِ ساقی،
جنونِ منہنجو جو منت کشِ شراب نہ ہو.

هو بندِ شہرِ معانی کوئی سمجھیو نہ غزل،
قفلِ ابجد ہو لُگلِ کنہن سان کلیو باب نہ ہو.

خدا رسید ٿیو هو صنمِ پرستی ۾،
اگرچہ عشقِ بتان ۾ هو کامیاب نہ ہو.

خرابِ خوب رو هن کی نہ چو خدا جو قسم،
رقیبِ "فیض" هو منہنجو مگر خراب نہ ہو.

شب تيره و تار آ دل داغدار کي ڇا ٿيو؟
ٿيو ماه تاب نه رونما رخ شعلہ بار کي ڇا ٿيو.

رهي ساز باز رقيب سان ٿو اي يار، يار کي ڇا ٿيو؟
ڪري رنج و غم ۾ ٿو مبتلا منهنجي غمگسار کي ڇا ٿيو.

نه کي سر خوشي آنصيب ٿي، ڪيان ڇو نه ماتر بي غمي،
غم يار گر آ گريز پا، غم روزگار کي ڇا ٿيو.

هو حريص آرائش و طرب، آ خيال غير ۾ مضطرب،
نه سکون و صبر و قرار آ، دل بيقرار کي ڇا ٿيو.

لڳي باه آتش گل کان ٿي هڻي تير هر دم ڪلي ڪلي،
هي بهار پي آهي طعنہ زن، منهنجي نوبهار کي ڇا ٿيو.

اڃا سنگ در نه مٽيو صنم، اڃا نقش پا پي نه ٿيو فنا،
ويو پيشت آهي خاڪ ٿي سر ديندار کي ڇا ٿيو.

پئي خال رخ تي جو شوخ آ نگاه حاسد بدنظر،
پيو پير آفت تي آ مگر، تنهنجي سياه مار کي ڇا ٿيو.

هيا خوب لبريز خم جا خم، آيو ميڪده کان هو تشنه لب؟
ڪٿي "فيض" ساقي آ بيرخي، ڀلا مٿي گسار کي ڇا ٿيو؟

آیو جو بی نقاب صنم پرده پوش هو.
مونکي زبان نه دل نه جگر هو نه هوش هو.

ڍکیر جو پنهنجي دامن بت سان برهنګي.
گویا غلاف کعبه منهنجي تن جو پوش هو.

کاڌو مون غم همیشه ۽ پیتو مون خون دل.
یا رب جهان عشق یر هی خورد و نوش هو.

مقتل یر ضرب تیغ کان تڙی ڏنر جو دم.
بس لاش خسته تن جو هو قاتل جو دوش هو.

خون شباب قلزم دل یر هو پی ویو.
چا تشنه لب عشق بی دریاء نوش هو.

دید و شنید تی هیو تکرار هاءِ دل.
چا لطف هو جو کشمکش چشم و گوش هو.

دل خون جگر کباب کیم جوش عشق یر.
ظلمت کده یر تیو جو ذوق ناؤ نوش هو.

حاصل ٿئي ها ڪيئن، نظارو جمال جو
ستر هزار پرده ۾ جو هو روپوش هو.

جلیو نه طور برق سان ويو آه سان جلي،
ڇا! سينءِ موسيٰ ۾ محبت جو جوش هو.

بزم رقيب ۾ جو هو آيو ستر سان پيش،
عاشق ستر پسند ڏس! ڪيڏو خموش هو.

رکيم قدم جو حلقه وحشت ۾ ٿير شڪار،
صياد تيز دست پي ڇا سخت ڪوش هو.

گوهر ڏسي ٿيو خنده دندان نما به ناز،
پيو خاڪ ۾ ستارهءِ گوهر فروش هو.

قاتل ڪٿي ويو هو رقيب کي خوش ڪرڻ،
مقتل ۾ لاش "فيض" کي سر هو نه دوش هو.

اڙيم جو هنجي دل ۾ اڏيل دام چاه هو.
نخچير ٿي ويم لڳو تير نگاه هو.

خود رفته راه عشق ۾ دوزيم گهڻو جنون.
منزل جو هر نشان نه ڪوئي سنگ راه هو.

ايمان گواه آه جو آهيان خدا رسیده.
هردم هو راه حق ۾ همراه راه هو.

محشر مچي ويو هو رقيب ۾ رشڪ کان.
محفل ۾ مونڏي هن ڪيو شوق نگاه هو.

آسائش دو گيتي خدايا نه ٿيو نصيب.
تنگ لحد کان جهان ۾ آرام گاه هو.

وسري ويو هو روز قيامت ويم ڊچي.
محشر کان ڪنڇ گور زياده سياه هو.

هن سادگي جو داد ملي جو ستم زده.
بيداد گر کان اي خدا جو داد خواه هو.

بگڙيو ته رنگ گرچہ لڳا ها نظر گهڻا.

مصحف رخ جو خيال جي زير پناه هو.

هن نازنين گردنس بسمل کان تيغ ناز.

ان دم ڪنيو جو نڪري ويو دم کان ساه هو.

سرمايه حيات هو رنج و غم و الم.

عشق صنم ۾ ٿيو سر و سامان تباہ هو.

اي "فيض" بعد جستجو ڪاهيده ٿي ويو.

يادِ صنم بساط هو غم تڪيه گاه هو.

ڇا خوشي همدم جو مون کان غم ويو.
غم ويو ان دم جو دم کان دم ويو.

رشڪ آهڻ جي شهادت تي جو دوست،
لاش سان گڏجي ڪندو ماتم ويو.

هائِ اڄ معصوم دل منهن جي ڦري،
چشمِ غمزہ ساز سان ظالم ويو.

ابروءِ محراب هو خنجر مثل،
جو ويو هن جي اڳيان سرخم ويو.

تي ويون آهن اميدون سڀ شهيد،
دم عدم تائين ڪندو ماتم ويو.

بزمِ جانان ۾ جو آيو شان سان،
تي رقيبِ روسيه نادم ويو.

تي دو عالم جو ويو درهم نظام،
گيسو ڀرخم جو ٿي برهم ويو.

رونقِ خطِ تي پریشان زلفِ کي،
بس دُسي حیران ٿي عالمِ ويو.

تنهنجي گهر کان ائين وڃان ٿو خلد کان،
ٿي جيئن بي آبرو آدمِ ويو.

قاصدا خوش رو کي چؤ در کان تنهنجي،
"فیض" خستہ دیدہء پرترِ ويو.

چھرو ڏٺو وڃي مون رخ لعل فار جو،
رنگِ طلوعِ صبح هو يا مهرِ شام جو.

بس هڪ نگاهِ مست سان مدهوش ٿي ويو،
پر ڪيفِ چشمرِ يار ۾ هو ڪيفِ جمار جو.

دستِ حنا نواز ۾ سو دل هزار هوش،
ڏنرِ عجيب ڪرشمو نازڪ اندام جو.

شيرين بيان جي ٻڌي پُر شهد گفتگو،
تو غرورِ واعظِ شيرين ڪلام جو.

مومن جهڪي پيا لکين غمزه هڻڻ ته ڏس،
غمزه شعارِ ڪافرِ نازڪ اندام جو.

طوفانِ اضطراب ۾ عالم پيو ڏسي
موجِ خرامِ تيزرو محشرِ خرام جو.

شب رنگِ ڪاڪلن ۾ ڇپي ويو صبحِ رخ،
گويا اڇي ويو دامِ شب ۾ مهرِ شام جو.

هن کي ڏسي ويو حوصلو ايمان و ڪفر جو،
وسري ويو هو نام خدا جو ۽ رام جو،

آهي به اضطراب پيامي جو انتظار
ايندو جواب ڇا اي دل منهنجي پيار جو،

شيرين ڪلام سخنور آهن گهڻان مگر،
مليو نه ڪو مثال "فيض" خوش ڪلام جو،

*

بيعت خدا سان آھ بهانو آ پير جو،
دستِ خدا آ دستِ منهنجي دستگير جو.

وردِ زبان هو ڪلم۽ توحيد گور ۾،
سرخر ٿيو هو شرم کان منڪر نڪير جو.

اڄ ميڪده ۾ پير خرابات کي چيم،
جز جام چا علاج آ غم جي اسير جو.

خوبان خوب تر کان گهڻا خوب تر ڏنم،
مليو نه ڪو نظير بتِ بي نظير جو.

دل ۾ هڻي ٿو ديد جون دلبر دناليون،
سيني تي وسي مينهن ٿو مزگان جي تير جو.

رخ کان نقاب زلف پري رخ پري ڪيو،
نڪتو هو رخِ سحاب کان ماهِ منير جو.

دل ڪائنات آھ دل ڪائنات ۾،
معلوم ڪنهن کي رازِ سمندر جي سير جو.

رحمت تي بدگمان جهنر رسيد ٿيو
صلو مليو هو شيخَ کي زهدِ کثير جو.

ديد و شنيد علم جي دولت آ بي بها،
انعام آ سميع و بصير و خير جو.

بهر خدا اي شيخ شرارت کان باز آ،
شاگرد ٿي ويو آهين شيطان شرير جو.

قدمن ۾ آهي طه تاج شهنشهي،
ڇا شان آھ شاھ جھان جي فقير جو.

ٺوڪر سان آهي در خير شڪسته تر،
ڇا زور دست صاحبِ نانِ شعير جو.

اشعار ”فيض“ شاعر شيرين سخن ٻڌم،
شعرن کان آيو لطفِ شڪر شهدِ شير جو.

بزمِ ڪده ۾ ”فيض“ هو سرگرمِ فيض عام،
زاهد مريد ٿي ويو رندن جي پير جو.

*

حال نرگس جو ٻڌي مستي و رعنائِي جو.
خمر ٿيو سر به ادب آهوءِ صحرائِي جو.

سر مٿيو سنگ در يار تي سودائي جو.
داد ڏي عشق مونکي ناصيه فرسائي جو.

خود کان غافل نه خودي کان. نه خدا کان زاهد.
بيخودي ۾ تو بيان جام خود آرائي جو.

غيرت ساغر جر شيشه دل آ ساقِي.
رند ٿيو سير ڪري گنبد مينائي جو.

روءِ جانان بخدا آئينهءِ روءِ خدا.
خاک پا سرمهءِ الماس آ بينائي جو.

جاگزين آهين دل حضرت يزدان ۾ صنم!
ڪير انداز ڪري تنهنجي پذيرائي جو.

نرگس مست جو بيمار شفاياب نه ٿيو.
ويو کلي ۾ مسيحا جي مسيحيائي جو.

دشت ۾ پاڻ خجسته هيو زنجير طلب،
ذوق زندان ۾ ٿيو باديءِ پيمائي جو.

ٿي ويو زلف مان برهم آ نظامِ عالم،
همنشين طرف تماشا آ تماشائي جو.

خمر ابرو کي ڏسي صورتِ محرابِ حرم،
ماءُ نو کي پي ٿيو ذوقِ جبين سائي جو.

قيس صحراءِ جنون ۾ جو ڏٺو دادِ جنون،
مون چيو شڪريا هن حوصله افزائي جو.

شڪر صد شڪر جو يارانسِ وطن ياد ڪيو،
حق ادا ٿي ويو ديرينہ شناسائي جو.

دور صهبا هو مگر "فيض" بلا نوش نه هو،
رات رندن ۾ رڳو ذکر هو صهبائي جو.

بیداد دس جو بی سبب مونکان خفا رهيو.
صحبَتِ غیر ۾ رهي مونکان جدا رهيو.

وعدو ڪري ڦري ويو هر دم بهانه سان.
عمر تمام هاءِ هو ڪندو دغا رهيو.

بيزار ٿير ڪڏهن نه صبر کان خدا گواه.
هر چند موتي يار جو جور و جفا رهيو.

ليلي سڙي سياه ٿي آڙاه عشق ۾.
مجنون تمام عمر آتش زير پا رهيو.

بيزار ٿي پڳا مون کان احباب و اقربا.
مشڪل ۾، تنگ وقت ۾، منهنجو خدا رهيو.

تير نگاه يار وڳوڙو وجهي ويو.
جگر هميشه جوش ۾ دل کان جدا رهيو.

هڪ پل ۾ بحر عشق ۾ پيڙو پڙي ويو.
ڪشتي جو اي خدا جو خود ناخدا رهيو.

زنار پوش خلق پئي مونكي چيو جڏهن،
ديوانگي ۾ دوش تي تارِ قبا رهيو.

چتون سان ڪيئ چور چهاڙي چڪن ٿا چاڪ،
هر وقت دل ۾ درد جو طوفان بپا رهيو.

هن تي پلا پو ڇو نه فرشتن کي رهي رشڪ،
انسان هو مگر صاحبِ ارض و سما رهيو.

واقف نه آهي فيض جي رتبہ کان "فيض" خود،
افسوس آشنا رهي نا آشنا رهيو.

همنشين خوبان سان جو شوخ و شمائل ٿي ويو،
جلوه گر تارن ۾ گويا ماهِ کامل ٿي ويو.

منڪر مٿي محفلِ ساقِي ۾ شامل ٿي ويو،
آدمي ناقص هيو انسانِ کامل ٿي ويو.

صبح زير شام آ رندن جو دورِ جام آ،
مهر رخ ٿي گيسو، شب رنگِ حائل ٿي ويو.

سربنجر محرابسِ كعبه صورتِ چرخِ برين،
ماهِ نو شمشيرِ ابرو کان جو گهاٽل ٿي ويو.

ڪشتيءَ اهلِ توڪل جو خدا هو ناخدا،
موجِ بحرِ بيڪران جو سيرِ ساحل ٿي ويو.

تنگيءَ دامن جو هو شڪوهِ زبان تي دمبدر،
جو غنيءَ دوجهان جي در تي سائل ٿي ويو.

خود پيچي ڪعبو صنم پنهنجو ڪيو خانو خراب،
سنگِ دل کان جو شڪسته شيشهءِ دل ٿي ويو.

رند کي کامل یقین رحمت تي زاهد بدگمان،
هو ویو جنت ۾ هو دوزخ ۾ داخل ٿي ویو.

ٿي ویر همدم حریر ناز ۾ جو باریاب،
زندگانی جو هي حاصل هو جو حاصل ٿي ویو.

لوح دل تي ٿیو نزول شعر بامِ عرش کان،
یعني جبریل قدح آیت جو حامل ٿي ویو.

”فیض“ جو مدحت طرازِ رحمت باري رهيو،
روزِ محشر پي ثناخانی کان مڪمل ٿي ویو.

فنا آئینہ هستي، برنگِ شبنمستان هو.
عتابِ يارِ گویا پرتوِ خورشیدِ تابان هو.

جهان جاگیرِ رندانِ خراباتي تعالیٰ لله،
نظرِ اي همنشین! هي ششجہتِ آیو خمستان هو.

فراقِ تاجدارِ گلِ رخان هو باعثِ رونق،
جهانِ دلِ ہجومِ داغِ کانِ ظرفِ گلستان هو.

ٿيو دستِ کرمِ سرِ گرمِ جو مشکلِ کشائي ۾،
ٿيو هرڪارِ مشکلِ همنشين! لحظي ۾ آسان هو.

وجودِ بتِ پي آئيند هيو يزدانِ نمائي جو...
بتسِ کافر جي صحبت ۾ ٿيو کافر مسلمان هو.

خطا ڪهڙي هئي تمهيدِ محشرِ زندگي يا رب!
جو هر دمِ حادثي تي حادثو، طوفان تي طوفان هو.

برنگِ خالِ ليلا هو ستاروِ سياهِ مجنون جو،
جو آتشِ هاءِ الفت ۾ جليو هو سوخته سامان هو.

رھيو رندِ بلاڪش تشنہ لب ھر چند جو ساقي،
ڏنو ساغر تي ساغر خم تي خم، پيمان تي پيمان هو.

ڪيو هن تيرگيءَ جادهءِ راهِ صنم روشن،
فروزان داغِ فرقت پي بمثلِ ماهِ تابان هو.

وئي عمر روانِ گذري رڳو ماتر سرائي ۾...
نه سورن ڪا ڏني ساهي، نه ڪو راحت جو سامان هو.

ونگي پُر پيچ ڪاڪل سان وڌو قيدِ محبت ۾،
نفس ۾ پي ديوانو "فيض" گويا پاڻِ جولان هو.

نقاب زلف شب گون کان جو روء مه جيئن نڪتو.
غلافِ سياه کان گویا هو قرآنِ مبین نڪتو.

مچي ويو شورِ محشر جو قیامت ٿي وئي برپا.
حریرِ ناز کان جنهن دم نگارِ نازنین نڪتو.

وچايو مون، زمین کان رشک کائي هو جتان نڪتو.
ته نقشِ کفِ پاءِ صنم لوحِ جیئن نڪتو.

پياريو زهر قاتل جو صنم دستِ حنا گون سان،
به بحرِ عاشقِ جانداڌه جام و انگين نڪتو.

منافق معتقد کان، منکر صادق گهڻو بهتر.
بشایم رازدانِ جنهن کي، هو مارِ آستين نڪتو.

هو سمجھو، صحبتِ ناجنس حورانِ بهشتي کي،
جو همدم حضرتِ آدمِ بفردوسِ برين نڪتو.

مري ويو قيس ديوانو، ٿيو ويران ويرانو،
مکانِ دل ٿيو ويران هو جڏهين مڪين نڪتو.

ڏٺو جو بسمِ تينِ ادا ڪي ترپندي قاتل،
اڪين کان آب هو نڪتو، زبان کان آفرين نڪتو.

صنم جي سنگ در تي جو مٽاير سر ڪري سجدو،
جلي ويو مهر محشر ضوفشان داغ جيئن نڪتو.

عبادت رائيگان ٿي وئي، گنهگاري ته رحمت،
جو عابد بدگمان و رند ارباب يقين نڪتو.

دم بيدم کان دم نڪتو، دل محزون کان غم نڪتو،
ويو هو دم کان دم نڪري، جو دل کان دلنشين نڪتو.

نگاه ڪشتر هجران کليل آهي، گمان هنڪي،
جنازو در کان هو نڪتو، نه هو پرده نشين نڪتو.

ويا برباد ٿي دشمن، حسد کان ويا جلي حاسد،
خدا حافظ نگهبان رحمت للعالمين نڪتو.

بتن کان صاف ٿيو ڪعبو، مگر هو "فيض" بتخانو،
نه نڪتو نازنين دل کان، اگرچ نازنين نڪتو.

ناوڪ يار جو دل صد تار کان نڪتو.
هر لختِ جگر ديدو، خون بار کان نڪتو.

هر بوستان دشت و پيaban نظر آيو.
جو مرغِ ننگه گلشنِ رخسار کان نڪتو.

همدم رقيبِ روسيه جو ناز سان آيو.
بي آبرو ٿي محفلِ دلدار کان نڪتو.

نڪري ويو هو دمِ عدمِ ان دمِ ٿيم بیدم.
عشقِ صنمِ جنهن دمِ دلِ بيمار کان نڪتو.

ٻاهر نيام کان ڪڍيو قاتلِ بغرضِ قتل.
دمِ منهنجو اڳي خنجرِ خونخوار کان نڪتو.

گوريا جو گوهرِ صدف کان نڪتو هي سمجھو خلق.
هي شعرِ جذدنِ قالبِ اشعار کان نڪتو.

پوشيده زليخا سان هئي يوسف کي محبت.
رسوا ٿي تڏهن حسن جي بازار کان نڪتو.

مونکان لکائي غزل چيو هن اي همنشين،
آهي شڪر جو ڪار هي بيڪار کان نڪتو.

مشتاق آهي هاءِ هو منهنجي رقيب تي،
هي راز بي همراز جي گفتار کان نڪتو.

ڪڻندو ويس مان شوق سان ڏيندو ويو هو شه،
ڏيئي سگهيس نه قرض جو منهدار کان نڪتو.

ڳريو بدن جو شدت آڙاه عشق کان،
هر خونِ رگه جان سر هر وار کان نڪتو.

عشق بنان کان هن ڪئي توبه براه زهد،
بهر ٿيو جو هو ره پُرخار کان نڪتو.

نازڪ دين و ڪفر آ بفيض عشق "فيض"،
چڱو جو قيدِ تسبيح و زناز کان نڪتو.

✽

مشاط۔ چشم مست ٿي مستانه ٿي ويو.
آئينه تاب رخ کان پري خانه ٿي ويو.

کاشانه سيل اشک کان ويرانه ٿي ويو.
نقش بهار سبز ۽ بيگانه ٿي ويو.

لب آشنا ۽ باده و پيمانه ٿي ويو.
زاهد مريد ساقيه مينخانه ٿي ويو.

چا دل فريب رونق گل هاء نقش پا؟
رضوان پي محو ڪوچ ۽ جانانه ٿي ويو.

يارب هجوم جلوه ڪافر جمال کان.
گويا حريم دل پي صنم خانه ٿي ويو.

يوسف جي طرح چاه زرخدان کان درڪنار.
هر پيچ و تاب زلف قفس خانه ٿي ويو.

بخشي تو رندس ميڪده شان شهنشهي.
هرچند پنهنجو حال فقيرانه ٿي ويو.

رندِ خراب جو کيو سالڪ پي احترام،
مرغوب حق جو شيوه زندانه ٿي ويو.

دشتِ جنون ۾ صيدِ زبون تر هو جبرئيل،
يزدانِ شڪارِ همتِ مردانه ٿي ويو.

صدفِ نگه کان جو شبِ هجران ۾ پيا ڪري،
هر طفلِ نور گوهرِ يكدانه ٿي ويو.

حورِ غزل بطرهءِ ليليٰ ٻڌي ڇڏير،
مجنونِ صفت جو "فيض" پي ديوانه ٿي ويو.

حق پرستي ۾ جو مصلوب ٿيو، خوب ٿيو.
نام منصور سان منسوب ٿيو، خوب ٿيو.

رات ۾ محفل خوبان ۾ رهيو رند خراب،
همنشين خوب ٿيو، خوب ٿيو، خوب ٿيو.

لذت درد ستم، راحت جنت کان فزون،
عشق آحسن جو، معتب ٿيو خوب ٿيو.

ميڪده بند ٿيو، دختر رز شهر بدر،
خون دل رند جو مشروب ٿيو خوب ٿيو.

خوش نصيبي تي پلا ڇو نه ڪيان ناز نصيبا،
رات جو صحبت محبوب ٿيو خوب ٿيو.

نگهت پيرهن يوسف گر گشته کان هو،
ديده ور ديده، يعقوب ٿيو خوب ٿيو.

نور ٿي نور جو عالم هو سر عرش برين،
جلوه طالب و مطلوب ٿيو خوب ٿيو.

ياد جو زود فراموش ڪيو زود اثر
فيض درويش جو مکتوب ٿيو خوب ٿيو

قربت ڪشته ديوار سر ڪو صنم،
”فيض“ محبوب کي مرغوب ٿيو خوب ٿيو.

*

دل آ خزان بهار سان چا واسطو رهيو؟
هجر و وصال يار سان چا واسطو رهيو؟

گل ٿي ويا چراغ هاءِ شهر آرزو
دل هاءِ داغدار سان چا واسطو رهيو؟

ديوانگي آ دريئه تدبير و عقل و هوش،
زنجير و گير و دار سان چا واسطو رهيو؟

سرگوشيون رقيب سان راز و نیاز ۾،
يارس جفا شعار سان چا واسطو رهيو؟

ترڪ وفا بجاءِ وفا بي وفا ڪي
تسڪين و انتظار سان چا واسطو رهيو؟

دور شباب، دور محبت، نه دور جام،
سرمستي و خمار سان چا واسطو رهيو؟

دل ۾ نه موج و ولولہ و ذوق و پيچ و تاب،
گيسوءِ تابدار سان چا واسطو رهيو؟

هر روز روزِ حشر آ، هر شب شبِ فراق،
صبر و سکون قرار سان چا واسطو رهيو؟

چاکِ دل و جگر آ حریفِ رفوگري،
يارانسِ غمگسار سان چا واسطو رهيو؟

دير و حرمِ پر پير نه پاترِ بفيضِ عشق،
کافر و ديندار سان چا واسطو رهيو؟

خلوتِ گزين! تنهنجو جڏهن کان نه ٿيو گذر،
کوچ و رهگذار سان چا واسطو رهيو؟

پيمانہ و سُبُو و صراحي و ميڪده،
رندن جو روزگار سان چا واسطو رهيو؟

متجي ويو خيال لب و روءِ گلِ رخان،
لالہ و لالہ زار سان چا واسطو رهيو؟

ٿيو نوحِ گر جو "فيض" جنازو کڻي ويا
غمِ هاءِ سوگوار سان چا واسطو رهيو؟

جلوه گر جو خوش جمال و خوش رخ و خوش نام ٿيو.
آفتابِ روزِ محشر لرزه بر اندام ٿيو.

صبح رخ تي جو پریشان گيسو، شب فام ٿيو.
صبح دم رندن چيو ساقِي کي وقتِ شام ٿيو.

سر ڏيئي منصور صادق مورد الزام ٿيو.
الله الله عشق جو ڪهڙو اهو انجام ٿيو.

سوسن و سرو و صنوبر صورتِ سايه ڦريا،
گوشه گلشن ۾ جو گلگشت گل اندام ٿيو.

اي صبا هن ناز پرورده کي ڪر فرياد رس!
عاشقِ مسڪين نذرِ آتشِ آلام ٿيو.

گور کان گذريو ته هن روئي رقيب کي چيو،
دستِ منهجي کان هي ديوانو ته صمصام ٿيو.

غيرتِ ڪعبه هجوم سجده کان هو نقشِ پا...
خرقهءِ عشاقِ رشڪِ جامهءِ احرام ٿيو.

ڪفر و ايمان پرورش هڪ هنڌ پاتي جو حرم،
خانهءِ الله ڪڏهين خانهءِ اصنام ٿيو.

مان هو دیوانو جو زنجیرن گهري مونکان پناه،
پرزا پرزا دامر گیسو کان سوا هر دامر ٿيو.

وسعت عالم هو يا رب تنگ کنج گور کان،
عرصه آفاق پي وحشت ۾ هو هڪ گامر ٿيو.

باده قدرت جا قطره سب ڪواڪب ٿي ويا،
واڙگون ساقي کان جامر چرخ نیلي فامر ٿيو.

غیرت لوح و قلم رشک لب روح الامین،
خامه درویش کان جو همنشین ارقامر ٿيو.

برسر بازار حسن یوسف زندان گزین،
جامه شرم زلیخان پي ڏسو نیلامر ٿيو.

برسر منبر پئیندو هو خلاف مٿي گهڻو،
همنشین! تذهین جناب شیخ کي سرسامر ٿيو.

کیر ٿو توکان گهري جنت، جهنم ۾ پوي؟
کھڙي کافر کي خدا! دل ۾ خیال خامر ٿيو؟

را در میخانه کر ساقي سروش غیب کان،
رات هي مزده ملیو وا باب فیض عامر ٿيو.

گردش گردون ۾ سرگدان هيو پيتر
گردش ساغر حريف گردش ايام ٿيو

بادء عرفان پي ڪر ترڪ زهد و بندگي
”فيض“ درويش خدا کي رات هي الهام ٿيو

چمن ۾ ڀرتو حسن و جمال يار ڏسو.
گلِ شگفتہ آ آئينءِ بهار ڏسو!

فرازِ طور تي ڪوئي آ بيقرار ڏسو!
بساطِ عرش تي ڪنهن جو آ انتظار ڏسو.

ٿيو هو ميڪده بردوش جلوہ بار ڏسو.
رهيو ڪو محفل ساقی ۾ هوشيار ڏسو!

نه ذڪر و فکر نه صوم و صلات و ورد و سجود،
ڪيو مون شيوه رندانہ اختيار ڏسو!

فروغِ عارضِ نور آفرينِ تعاليٰ الله.
بزيرِ چادرِ خورشيد شعله بار ڏسو!

حريفِ ڪفرِ خزان، گر بهارِ دينِ خليل،
ويو ٿي آتشِ نمرود گلعذار ڏسو.

طوافِ ڪعبه ۾ آيو خيالِ بتخانه...
ڪيو مون جامهٔ احرام تار تار ڏسو.

ملائي خاک ۾ بيدادگر هو پڇتايو...
وسائي خاک ٿو سر تي سر مزار ڏسو.

نماز عشق ٿو مرغوب بي نياز رهي،
گرفتِ دامِ نيازِ خدا شڪار ڏسوا

جمال حور شمائل کي ڪا نظر نه لڳي.
خدا جي واسطي يارو نه بار بار ڏسوا

نگاه چاه زرخدان ۾ غرق آ گويا،
هي خضر چشمه حيوان تي بيقرار ڏسوا

دل و دماغ و ضمير و نگاه حق آگاه،
متاع "فيض" سپرد نگاه يار ڏسوا

آشفته سر زلف گره گیر رهان ٿو.
پابسته ٿر حلقه زنجير رهان ٿو.

ابرو جو قسم زنده ڪري قتل وري ڪر.
جان دادهء خونريزيء شمشير رهان ٿو.

هر نقش ڪف پا تي ڦري سجده ڪيان ٿو.
هر رهگذر يار ۾ رهگير رهان ٿو.

پنجي ۾ آهي لوح و قلم زلف مقدر.
مشاطهء دوشيژهء تقدير رهان ٿو.

دل ڪي آ وري خواهش دزدیده نگاهي.
تير نگه ناز جو نخچير رهان ٿو.

اي! سرو نه ڪر جلوه گري فتنه طرازي.
مان فتنهء محشر کان عنانگير رهان ٿو.

هو راز جو پوشيده آهي روزِ ازل کان.
هو خواب جو شرمندهء تعبير رهان ٿو.

کوتاه نگاهي کان سڃاتو نه زماني،
خورشيد جهان جي طرح تنوير رهان ٿو.

آئينءِ نظاره آهي دستِ دعا پي،
مان منتظرِ جوهرِ تاثير رهان ٿو.

هڪ لحظہ پي غافل نه رهيم محو تغافل،
هرچند ستر ديدہ و دلگير رهان ٿو.

آ ڪنهن کي ڀلا تاب جمال رخ تابان؟
مان غرقہ نظارهءِ تصويرِ رهان ٿو.

سرخمر نه ٿئي غير اڳيان ڪٽجي وڃي پل،
مان معتقدِ شيوہ شيرِ رهان ٿو.

آ نازشِ ساقيءَ ازل رندِ قلندر،
ميخاندہ عرفان جو توفير رهان ٿو.

شيرين سخن و شهد لب "فيض" تي نازان،
مان تلخ ڪلامي تي شڪر شير رهان ٿو.

کمالِ ظلم سان بیدادگر کمال کیو.
پیچو نه حالِ زمانی جو منهنجو حال کیو.

جنونِ دشتِ نوردي، نه هوشِ سیرِ چمن،
زوالِ حالِ مونکي عشقِ لازوال کیو.

نه ذوقِ باده پرستي، نه حرصِ عیش و طرب،
غمِ حبیب هو منت کُشِ کلال کیو.

کیم تصورِ جانان ته یاد آيو عدو
خیالِ خلد ته دوزخِ ملال کیو.

رهي ته خواهشِ صد رنگي، بهشتِ برین،
کڏهن نظاره، نیرنگي، جمال کیو.

پناه آتشِ دوزخ گهري بروزِ جزا،
روان جو دیده تر اشکِ انفعال کیو.

اگرچہ حالِ پریشان کان آشنا هو جهان،
کڏهن ته خسته جگر جو هو کنهن خیال کیو.

رہيو نہ هوش جو بي پرده پرده پوش ٿيو،
کليرا خاک تو نظارهء جمال ڪيو.

فريب وعده نئين سر نہ ڏي اي وعده شکن!
هزار بار هو تو وعدهء وصال ڪيو.

چير جو بزمِ سخن ۾ سو لاجواب چير،
نہ ڪنهن جواب ڏنو هو، نہ ڪنهن سوال ڪيو.

بمثلِ غالب و حافظ بطرزِ شعر و سخن،
مقامِ دهر ۾ پيدا مون بي مثال ڪيو.

دماغ تنهنجو ٿيو آ خراب چرخ ڪهن!
حريف دوست کي سمجهي خراب حال ڪيو.

نہ تخت و تاج وڻي ٿو، نہ بخت و جاه و جلال،
جهان کان "فيض" قلندر جو انتقال ڪيو.

صليب و سلاسل صلو عاشقي جو.
مزو مرگ ۾ دائمي زندگي جو.

قيامت ۾ عالم هو بيگانگي جو.
هيو اجنبي کي سهارو نبي جو.

خدا آشنا خود فراموش آهي.
سبب بيخودي آه هن آگهي جو.

هي سرمست کي آه مستي الستي.
کٽي هوش مينخاني جو، ميڪشي جو.

جڏهن محو ٿي ويو هي بندو خدا ۾.
خودي جو پتو آ نه ڪو بيخودي جو.

ٿيو مهر گر، مهر رو جلوه گر ٿيو.
کلي ويو پير ۾ هن جي تابندگي جو.

ٿيو غرق دريا ته قطرو آ دريا.
خدا سان ٿير هڪ نه دم آ دوئي جو.

خيال آهي تنهنجو صنم لحظہ لحظہ
نہ جنت نہ دوزخ نہ نيڪي بدي جو.

چمن ۾ نزاکت ڏسي لالہ لب جي
ٿيو داغ لالہ کي هو نازڪيءَ جو.

قيامت قيامت جي آ زلزلي ۾،
ڏسي ناز و انداز سرو سهي جو.

محبت اگر ناهي دل ۾ خدا سان،
مزو زندگي جو نہ آ بندگي جو.

هي نادم وهائي ٿو اشڪِ ندامت،
خدا ننگ رک منهنجي شرمندگي جو.

نہ ڪر غم! برو گر چوي "فيض" عالم،
ولي کي آ معلوم رتبو ولي جو.

آ قیامت هڪ ادا، ناز سرو ناز جو،
شورشِ عالمِ کرشمِ حسنِ فتنه ساز جو.

رونقِ نقشِ قدمِ آ صورتِ باغِ ارم،
هر قدمِ ظرفِ گلستانِ آ قدمِ انداز جو.

هڪ نگه سان ٿي ڪري حيران هزارين حوصله،
همنشين! غمزه هڻڻ ڏس، چهر غمزه ساز جو.

هو درين پرده ڪري نغمه سرائي ٿو، مگر،
ڪنهن ٻڌو آواز سازِ زیستِ بي آواز جو.

دم، دمِ بي دمِ یر آيو مطربا! وقتِ سماع،
دمِ سمایل سازِ یر گویا هیو دمِ ساز جو.

وصل شیرین کوهکن کي کونه ٿيو آخر نصیب،
هن سرِ سرکش جي سر تي سر ویو سر باز جو.

حرمتِ آدمِ کيو ملڪن کي بي حرمت ڪري،
ڇا ڪري اندازِ کو هن لطفِ بي انداز جو.

اي دل محزون نوا سنجي نه ڪر، خاموش ره،
لاچ رگ نادان! خدا لڳ عشق جي اعزاز جو.

راز افشاني ڪئي هن هاءِ بزمِ غير ۾،
تي ويو لبريز جو هو ظرف ڪم همراز جو.

پرزا پرزا ٿي ويا هڪ ضرب سان هي دل، جگر،
تير کان معلوم ٿيو هو زور تير انداز جو.

آسمان گردي ۾ ٿيو جو "فيض" سرگرم خرام،
هو غبار آلوده پر جبريل خوش پرواز جو.

هي ستر دیده جو پیش داور محشر ٿيو.
لرزه بر اندام ان دم هو ستر گستر ٿيو.

جوه خون چشمن کان هو جاري، جگر هو لخت لخت،
دل نشين جو قصه ديرنه درد آور ٿيو.

ٿيو بهار عشق کان سرسبز هو حيران خرد،
اي جنوناً صحرا نوردي ۾ جو ويران گهر ٿيو.

ڇا ڪيان ناعاقبت انديش تي مان پروسو؟
بارها وعده شڪن، همدما هو بي باور ٿيو.

قاصدي کان آ بلند، همدما مقام عاشقي!
ٿي پيو ڇا، حضرت موسيٰ جو پيغمبر ٿيو.

ميڪده ۾ رات ۾ پيندو رهيو مڪار شيخ،
صبح دم ڏوٿي ڏها هو برسر منبر ٿيو.

جادهءِ راه محبت کان هيو گمراه خود،
خضر ڏس جو حضرت موسيٰ جو هو رهبر ٿيو.

هو نه هر صورت کوئي صورت بهر صورت نديرا
شهرتِ صورت کده ناموسِ صورت گر ٿيو.

همنشين بامرِ فلک آهي گذرگاهِ خيال،
منهنجو پروازِ تخيل ۾ نه ڪو همسر ٿيو.

برقِ خو وعدو ڪيو ويندي قيامت جو مگر،
غمرِ دل مضطر نه ڪر جيڪي ٿيو بهتر ٿيو.

ڏس بجاءِ ڪعبه ٿو گردِ صنمِ خانه ڦري،
هو جنابِ "فيض" مومنِ عشق ۾ ڪافر ٿيو.

✽

خدا ڄاڻي ظهورِ فرزندِ مريم ڪڏهن ٿيندو.
خبر ناهي دلِ مجروح جو مرهم ڪڏهن ٿيندو.

الاهي! تازگيءَ شان و عظمت جي طلب آهي...
وري ملڪن کي امرِ سجدهءِ آدم ڪڏهن ٿيندو.

نمازي ڪافرن ڪئي خونِ نبوي سان وضو ساري.
پلا هي فيصلو اي داورِ عالم! ڪڏهن ٿيندو؟

سراسر قهر و استبداد آ جو هو سر و سر آه،
زوالِ هستيءَ ظالمِ پلا همدرد ڪڏهن ٿيندو.

شبِ فرقتِ روان ٿيندي ڪڏهن ڏي طالعا تسڪين،
سحر ٿيندي ڪڏهن، وصلِ صنم پيهر ڪڏهن ٿيندو.

رهيو خميازهءِ غمگين تي هر دم صنم خندان،
خبر ناهي اي همدرد! خوش بهر هر غم ڪڏهن ٿيندو.

نه چئو مجبور آهيان، ڇا ٻڌايان، ڇا خبر مون کي؟
درِ دلدار کان دربانِ عزمِ زم ڪڏهن ٿيندو.

تغافل هاءِ جانان باعثِ صد سوز و غم آهي،
دلِ غمگين هو مولا، غم محرم ڪڏهن ٿيندو.

قيامت آ ڪيئن اي فتنه خو وعدو قيامت جي
رهي بيتاب ٿو هر دم هي دم، هو دم ڪڏهن ٿيندو.

بغرض حق نمائي شغل مي نوشي ڪير ساقي!
ظروفِ دل الائي مثلِ جامِ جر ڪڏهن ٿيندو.

ازل کان آ حريف آدميت بي سبب يا ربا!
پلا طاغوتِ سرڪش نادم و سرخمر ڪڏهن ٿيندو.

فنا ديده ڪي نگه مهر جي آهي طلب آخر،
گوهر اي پرتوي خور قطره شبنم ڪڏهن ٿيندو.

سلاسل کان ڪڏهن آزاد ٿيندو "فيض" آشته،
صبا! هي گيسو، پر پيچ و خمر درهر ڪڏهن ٿيندو.

چو دور میڪشي ۾ ٿا تشنه لب ڏڪاريو.
گر جامَ ناهين ساقي! مون کي دردِ مٿي پياريو.

هت دردِ آشنائي هت قهرِ بي نيازي،
مون دمبدم نهاريو هڪ دم نه هن نهاريو.

هر لختِ دل هو صحرا، هر قطره اشڪ دريا،
هر آرزو جنون هو جنهن دم کان تو وساريو.

هر نقش پا تي سجده، هر رهگذر هو ڪعبو،
مون شوقِ عاشقي ۾ دير و حرم وسايو.

هت روز سيند سرمو، هت خاڪِ زيب تن آ،
هن پاڻ کي سينگاريو، مون پاڻ کي سينگاريو.

جو نيم باز چشمن جي ڪيف ياد آئي،
مون چلڪندو پيالو هو بيخودي ۾ هاريو.

بتِ سيمر برا! ڇڏي مون هرگز نه تنهنجي پوڄا،
هر چنڊ مون کي عالمِ ڪافر ڪري پڪاريو.

ڪجهه فرق هو ته همدمِ ابليس ۽ وحي ۾،
هن کي غرور ماريو، هن کي نياز تاريو.

ائين ويڙ جهان کان، گوريا ڪوئي ويو هو.
درد دوست کان جو همدم دربان اچي ڏڪاريو.

سر سنگ سان لڳو هو هر هر قدم بوحشت،
مون بار بار توکي اي سنگِ دل! سنڀاريو.

ڪري ڪير ها اي يارو هي ڪار غزل سنجي!
هن قلزمِ طبع کي طوفانِ غم اُڀاريو.

هي لاش "فيض" بيڪس جو بي ڪفن دفن آ،
ناس ڪفن ڪنهن ڏٺو هو، نا ڪنهن گلاب هاريو.

برق و بجلي جي طرح فيض جهان کان گذريو.
هو شرر آ جو رگ سنگِ گران کان گذريو.

عشق طوفان و بلا امن و امان کان گذريو.
خوفِ دوزخ ۽ تمناءِ جنان کان گذريو.

قطرهءِ خون سان در و بام چمن رازِ بهشت،
لاشِ کشته جو درِ سرو روان کان گذريو.

تي وڻي شهر خموشان ۾ قيامت برپا،
رشڪِ عيسيٰ جو ره گنجِ گران کان گذريو.

تي ويا محو جمال رخِ زيبا يارب!
م حفل و لاله رخان، سيرِ بران کان گذريو.

واقف سرِ نهان مستِ السّتي واعظ!
مندَر و مَسجد و ناقوس و اذان کان گذريو.

تي ويو گوهرِ ناياب صدف ۾ گويا،
قطره جو سينءِ دريائي روان کان گذريو.

جلوه افروز سرِ عرشِ بذوقِ پرواز،
طائرِ هوش سرِ وهر و گمان کان گذريو.

نازش زهدِ گران تر کانِ هی شیخِ بدبخت،
تشنه لبِ میکده، پیرِ مغانِ کانِ گذریو.

راهِ عرفانِ پر سبکِ سرِ تو رهی مستِ الفت،
گوشه میکده و رطلِ گرانِ کانِ گذریو.

جنبشِ ابرو و مزگانِ آ، نه ناز و غمزہ،
صیدِ افکنِ شغلِ تیر و کمانِ کانِ گذریو.

زینتِ دار و رسن، زیبِ قفسِ رزقِ شمشیر،
جو تئو تنهنجو اهو سود و زیانِ کانِ گذریو.

آہِ آغوشِ پر دوشیزہ عرفانِ ہمدرا!
"فیض" خوبانِ کانِ ویو عشقِ بتانِ کانِ گذریو.

✽

ميڪده ۾ جاده قبل نما وسري ويو،
بت پرستي ۾ بتِ ڪافر خدا وسري ويو.

وعدهءِ وصل وفا اي بي وفا وسري ويو؟
اي بهانه جو و حيله گر صفا وسري ويو؟

صورت موسيٰ ٿير بي حوصله پيش صفر،
ڇا ٻڌايان ياد ڇا آيو؟ ۽ ڇا وسري ويو.

گور کان گذريو ته خاڪه گور کان آئي صدا،
ڪشتهءِ تيغ ادا اي دلربا وسري ويو؟

جنهن ڏنا مقتل ۾ بوسه تيغ کي هر وار ٿي،
ڪشته شمشير ابرو قاتلا وسري ويو؟

ڇا قيامت؟ قامت سرو صحي قد همنشين،
آشنا وسري ويو نا آشنا وسري ويو.

حافظو آهي ته و بالا بجز بيخودي،
بارها هو ياد آيو بارها وسري ويو.

پل ڪوئي مونکي ستائي ڇا گلا ڪنهن جي ڪيان؟
ذوق صبر و شڪر ۾ حرفِ گلا وسري ويو.

تو رهان سرگرم سميء دل ۾ عرصي کان صنم،
تنهنجي ڪوچي ۾ هي سازِ بي صدا وسري ويو.

ذوق بخشش ۾ ڪرم کي ٿيو خطاڪارن تي ناز
هائ ڪمبختي جو اندازِ خطا وسري ويو.

صبح دم نظارهءِ خال رخ زيبا ڪير،
آفتابِ داغِ فرقت مه لقا وسري ويو.

مان ٿيم بيدار خوابيده رهيو بخت رسا،
ويو کلي بابِ اثر آه رسا وسري ويو.

تو رهان محروم نگه التفات ناز کان،
اي مه خوبان گدائِ بينوا وسري ويو؟

ڪشتيءَ اميد ٿي عرق آب ساحل جي قريب،
ناخدا وسري ويو لطفِ خدا وسري ويو.

مستيءَ چهر غزال مست کان اي بيخودي،
چاڪ دامن ٿي ويو بندِ قبا وسري ويو؟

اي چمن زادو! بهرگ "فيض" ضبط و خامشي،
طوطيءَ شيرين سخن نغمه سرا وسري ويو؟

خاند دل سوز و غم کان محشرستان ٿي ويو.
اشڪ جو قطرو به نڪتو هو سو طوفان ٿي ويو.

آه ۾ ڪيڏو اثر آهي جو آه سرد سان.
آتش نمرود پي گويا زمستان ٿي ويو.

چيڙ نه نام خدا اي نگهت گل راه وٺا!
هي چريو توکان اڳي چاڪ گريبان ٿي ويو.

تيغ ابرو سان ڪري بمل ٿيو پورو جگر.
مون کي تڙپندو ڏسي ظالم پشيمان ٿي ويو.

منڪر مهر و وفا، ٿيو صاحب مهر و وفا.
انقلاب عشق ڏس! ڪافر مسلمان ٿي ويو.

ٿي دل آتشڪده مان آه جو شعله نشان.
هو بت ڪافر صنم آتش بدامان ٿي ويو.

هائ هن زيبائش گهر جي ثنا مان ڇا ڪريان.
رشڪ يوسف جڏهن آيو يوسفستان ٿي ويو.

گهٽ قيامت کان نه آفتنو تنهنجو اي فتنه خوا
دردِ دل جو تو ڏٺو محشر جو سامان ٿي ويو.

هائِ خط ڪنهن سان منجان. جو نامبر ٿي پيو رقيب.
حسنِ ڪافر کي ڏسي قاصد پي حيران ٿي ويو.

ٿي تلاشِ يارِ ۾ جنهن شب جو مشعل جي طلب.
داغِ دل اي "فيض" پنهنجو ماءُ تابان ٿي ويو.

نقش بنقش آئین، حسن و جمال خوب رو،
مهر بمهر، مه بمه خلد برین جو رنگ و بو،

چهره بچهره، لب بلب، زلف بزلف مو بمو،
لاله بلاله، گل بگل، رنگ برنگ بو بمو،

چشم بچشم، قد بقد، فتن بفتن، سر بسر،
شور بشور، سر بسر حشر بحشر ها و هو،

دیده، اشکباز کان شام و سحر روان دوان،
دجله بدجله، یم بیم دریا بدریا جو بجو،

دشت بدشت بیرخی بحر ببحر عاشقی،
کوه بکوه سرکشی، شهر بشهر آرزو،

پیچ به پیچ، خم بخم، سجده بسجده دم بدم،
طاعت عشق یر صنم، خون جگر سان آ وضو،

لطف بلطف حظ بحظ، کیف به کیف، پئی بپئی،
شیر بشیر مئی بمئی شهد بشهد گفتگو،

برق ببرق تیز تر، شعله بشعله پُر شرر،
سوز بسوز جان بر، شعله حسن شعله رو،

دار بدار سربسر، دام بدام پا پیا...
چشم بچشم سرم سا، زلف بزلف مشک بو.

غیب بغیب لاله، هست بهست الاله،
پرده پیرده جابجا، جلوه بجلوه سوبسو.

درد بدرد، غم بغم، زهر بزهر، سر بسر،
جام بجام جمر بجر، قند بقند خوبخو.

کوچه بکوچه، ره بره، خانه بخانه، در بدر،
هائِ هی "فیض" خسته تر، مجنون آ گویا هو بهو.

غمزه غمزه گر سبحان الله.
چشم آهو نظر سبحان الله.

طول آهي حديث زلف دراز.
زندگي مختصر سبحان الله.

مون کي کعبو اچي طواف ڪري،
دل ۾ هو جلوه گر سبحان الله.

ميڪده جي قريب عرش برين،
در سان هن جو آ در سبحان الله.

موجزن آه دجله رحمت،
گريه چشم تر سبحان الله.

عشق جي زور آزمائي ڏسو!
زينت دار سر سبحان الله.

قامت يار ڇا قيامت آ؟
هر طرف شور و شر سبحان الله.

هر دو عالم کي پيچ و تاب آيو،
زلف جا پيچ و ور سبحان الله.

اشک افشان آ حشر یر قاتل،
داد بیدادگر سبحان الله.

زلف برهم نظام هر دو جهان،
آه زیر و زیر سبحان الله.

مسکرائن سان لعل لب هاریا،
درو لعل و گوهر سبحان الله.

جلوه رشک حور کان هکدم،
باغ جنت آ گهر سبحان الله.

"فیض" حق آشنا خودی آگاه،
خود کان آ بینبر سبحان الله.

"فیض" جهزو وری نه تیو پیدا،
شاعر دیده ور سبحان الله.

خوبيءِ خوب رو سبحان الله.
باغ جو رنگ و بو سبحان الله.

چو نه سجدہ ڪيان بت خوش رو
آ خدا هو بهو سبحان الله.

گريه عاشق ستر ديده...
موجه آب جو سبحان الله.

خار و خس پُر بهار آ گويا.
يار جي جستجو سبحان الله.

رونقِ نقش پا کان باغ ارم.
ره بره، ڪو بڪو سبحان الله.

دم بدم بارش نگاه ڪرم.
غير جي روبرو سبحان الله.

هاو ڪيف نگاه دزدیده.
دور جام و سبو سبحان الله.

تو وهائي شهيد ناز و ادا.
گور تائين لهو سبحان الله.

خوب رنگ نمازِ عشق رهيو،
خونِ دل سان وضو سبحان الله.

عرشِ اعظم کي ذوق پا بوسي؟
عظمتِ آبرو سبحان الله.

خوش اسيري ۾ طائران بهشت،
گيسو مشڪ بُو سبحان الله.

آ معاشِ گداهِ گوشِ نشين،
الله هو الله هو سبحان الله.

شهد و شير و شراب کان خوشتر،
"فيض" جي گفتگو سبحان الله.

یقین نور فشان لاله الاله.
حریف وهر و گمان لاله الاله.

نقاب راز نهان لاله الاله.
حریر امن و امان لاله الاله.

نشان قبل عرفان و خضر گنبد عرش.
کلید قفل جنان لاله الاله.

بهار گلشن روح و ضمیر بنده حق.
خزان بنحل خزان لاله الاله.

بکفر و رط ظلمت بدین آب حیات.
متاع زیست گران لاله الاله.

چراغ حجره یوسف و چشم غار حرا.
خدا جو نور عیان لاله الاله.

سرور زاهد شب خیز و کیف بنده عشق.
برنگ رطل گران لاله الاله.

سرور نغمه آدم صدای ابراهیم.
نبي جو ذکر و بیان لاله الاله.

خدا، شاهدِ ایمان، رسولِ صدق و رضا،
ثبوتِ سرِ نہانِ لالہِ الا اللہ.

خودیِ بدرسِ فنا و نیازِ عارفِ راز،
عنانِ پیلِ دمانِ لالہِ الا اللہ.

نمازِ مردِ قلندرِ نیازِ بندہٗ حُر،
مجاہدنِ جیِ اذانِ لالہِ الا اللہ.

رہی تو کلمہٗ توحیدِ "فیض" وردِ زبان،
نفسِ نفسِ یرِ نہانِ لالہِ الا اللہ.

ڪنڀون جو مهروش رخ کان نقاب آهسته آهسته.
آفق کان جلوه گر ٿيو آفتاب آهسته آهسته.

هلي ٿو آهوه شوخ و شتاب آهسته آهسته.
لهي شايد ويو ڪيف شباب آهسته آهسته.

اچي آخر ويو دربان ڪي خواب آهسته آهسته.
کلي ويو خانه جانان جو باب آهسته آهسته.

نھاري نازنين هر هر ٿو دز ديده نگاهن سان.
پياري ٿو پيو ساقی شراب آهسته آهسته.

ٿيون سرگوشيون آيو نياز و راز ۾ جنهن دم.
سوال آهسته آهسته جواب آهسته آهسته.

نه تار ساز دل ڪي چيڙ تون مضراب مرگان سان.
شڪسته ٿي ويو مطرب رباب آهسته آهسته.

تبسم ريز ٿيو غنچه دهن جو داغ لاله تي.
چمن ٿي ويا غنچه گلاب آهسته آهسته.

رخ روشن تي جو چوڙي چڙيو شب رنگ زلفن ڪي.
مه ڪامل ٿيو زير سحاب آهسته آهسته.

سراب وعدهء وصل صنم کان بحر دل ۾ ٿيا،
وري پيدا اميدن جا حساب آهسته آهسته.

حساب شيخ رندان خراباتي جي صحبت ۾،
خراب آخر ٿيو خانہ خراب آهسته آهسته.

جواب خون بها قاتل ڏنو جنهن دم شتابي سان،
روان ٿيو چشم تر کان خون ناب آهسته آهسته.

کير جو داور محشر جي محشر ۾ مدح خواني،
ٻڌي ويو بحر رحمت ۾ عتاب آهسته آهسته.

بسوءِ ميڪده ساغر بکف "فيض" خراباتي،
اچي ٿو جهومندو رند خراب آهسته آهسته.

بصد جلوہ ٿيو جلوہ نما دل ۾ جو جانانہ.
خدا شاهد نظر آيو مون کي هي کعبہ بتخانہ.

تصور ۾ جو پيمانو ڏٺو هن دست ساقی ۾.
موذن بانگ ۾ پلجي چيو يا پير ميخانہ.

زخم شکوہ کش شوریدہ کي آخر ٿين ها چو.
نمک آلودہ گر ها هجن ها سنگ طفلانہ.

دوگيتي ۾ ٿيو اي همنشين هڪ شور محشر هو.
خرام ناز جي عالم ڏٺي جو چال مستانہ.

کير سڀ چور ميخاني جا پيمانہ خر و ساغر.
پياريا جو مون کي ساقی پري چشمن جا پيمانہ.

ٿيو رشڪ پري جو ناز سان جلوہ وگن جنهن دم.
بشي ويو همنشين ان دم کفش خانو پري خانہ.

رهيو آتش کده عشق ۾ جو سوخته جان زندہ.
چراغ رشڪ ۾ ٿي ويا جلي سڀ خاک پروانہ.

ڏيئي صد پيچ تسبيح مون وتو زنان
ٿير منزل رسيدہ جو وتر هي راہ رندانہ.

نه ٿيو صيدِ جهان صيادِ صحراءِ محبت ۾،
خدا زيرِ ڪمند آيو ڏسو هي عزمِ مردانه.

ڪٿي وڃ گور کان بادِ صبا خاڪِ تن بيجان،
ڪري ٿي يادِ مستانه کي هاءِ خاڪِ ويرانه.

فتيري ۾ ڪيان ٿو پرورش شاهن گدائن جي،
اچي ڪوئي سڪي مون کان روش هاءِ فقيرانه

بڻيو ڪارِ جهان آ باعثِ محروميءَ راحت
اچي ٿو يادِ هو راحت ڪنڇ قفسِ خانه.

شڪسته سازِ دل کي ڇيڙ نه مضرابِ مزگان سان،
سرِ محفل تماشو ٿي وڃي نه "فيض" ديوانه.

هي مطرب و ساقی و جامر الله الله.
هي محبوب و ماهِ تمام الله الله.

ملیو جامر گل گون بدستِ حناگون.
رخ ساقی، لاله فامر الله الله.

هي ساغر بكف حور و غلمان كوثر.
هي رندن جو آ اهتمام الله الله.

ڏیئي نامہ بر خط چیر کجه زبانی.
پیامر الله الله سلام الله الله.

هي صف بستہ مزگان هي گیسو، تابان.
هي تیر الله الله هي دامر الله الله.

در میکده ۽ هي سجدن تي سجدا.
هي رندن جو بیت الحرام الله الله.

رهي شیخ خون نوش، مٹی کان ٿو مانع.
حلال الله الله حرام الله الله.

هي روءِ منور هي زلفِ سيهِ تن
سحر الله الله هي شامَ الله الله.

هو منزل بمنزل مقابل مقابل.
سجود الله الله قيام الله الله.

هي زين زمين زينتِ عرشِ اعليٰ.
قيام الله الله مقام الله الله.

ادب گاه هر دو جهان قصه ڪوته.
خدا ڪي پي آ احترام الله الله.

فزون تاجس شاهي ڪان هي ڪج ڪلاهي.
گداياب خير الانام الله الله.

تيو لب ڪشا بزم ۾ فيض عالم.
بدم عارفانه ڪلام الله الله.

ڪيان چو نه اي "فيض" نازِ غلامي!
آ روح الامين پي غلام الله الله.

محفلِ محبوب ۽ هي ميگساري هاءِ هاءِ.
همشين! هي موسر بادِ بهاري هاءِ هاءِ.

ٿو ڦري هو دريدر. ڪوچ ڪوچ، ره بره،
عاشقِ آشفته سر جي بيقاراري هاءِ هاءِ.

زحمتِ جان خوار گويا رحمتِ جان بخش ٿي،
دوست جو منهنجي ڪٿي تيمارداري هاءِ هاءِ.

درگذر ڪر امتحان کي ٿي وڃين رسوا متان،
منهنجي جان توکان ڪندس هي جان پياري هاءِ هاءِ.

قلزمِ افشاني ڪري مزگان ڪٿي دامن تر،
مزدءِ جانان ڪٿي جو زخم ڪاري هاءِ هاءِ.

مون ڪيو تازو وري هي شيوه شرب اليهود،
خلق کان پوشيده منهنجي ميگساري هاءِ هاءِ.

بت پرستي ٿو ڪيان مان حق پرستي کي ڇڏي،
حسنِ ڪافر جو ٿيو مومن پڄاري هاءِ هاءِ.

منصب ديوانگي ڪوچ نوردي ۾ مليو،
جادهءِ راهِ صنم جي ره گذاري هاءِ هاءِ.

سنگدل جي سنگ در سان سر مٽيا سجده ڪري،
بندگانِ عشق جي طاعت گذاري هاءِ هاءِ.

لوح دل تي نقش آ تصوير نادیده صنم،
صانعِ تقدیر جي صورت نگاري هاءِ هاءِ.

داد خواه اي سنگدل! هر زخمِ جان آهي ڪٿي،
تنهنجي ڪوچي ۾ جو طفلن سنگ باري هاءِ هاءِ.

فتنهءِ محشر اٿيو گویا جو محفل کان اٿيو،
هر طرف شور و فغان و آه و زاري هاءِ هاءِ.

دل کان نڪتو هو مگر نڪتي نه دل کان تاهنوز،
لذتِ خون ريزيءَ تير شڪاري هاءِ هاءِ.

لاله و گل ڪوڪب و خورشيد و مه ڪي رشڪ هو،
"فیض" آشفته جي دل جي داغداري هاءِ هاءِ.

✽

سجدن جي ڌار ڌور هجي منهنجو سر هجي،
اي سنگِ دل نه خاک تنهنجو سنگِ در هجي؟

فرقت ۾ روان چشمر کان خونِ جگر هجي،
صدفِ نگه کان بارش لعل و گوهر هجي.

هردم غزال مست تغافل ۾ هوشيار،
هن جي نظر نظر ۾، نظر ۾ نظر هجي.

يارب! فرازِ عرش تي پي زلزلو هجي،
آه رسا هجي ۽ دعا ۾ اثر هجي.

ڇا واسطو اي مست تغافل ستر شعار،
زنده هجي مري يا ڪوئي دربدر هجي.

رخ کان پري جو زلف ڪيو آفتاب رخ،
روشن شبِ وصالِ برنگِ سحر هجي.

شيطان جي طرح شيخ فرشتو بڻي ويو،
انسان هجي ها ڪاش جو هو بي ضرر هجي.

گريه عاشق و ستر ديده و غم زده،
سيلابس بيكران هجي موج بحر هجي.

جنهن کي نه رشڪ کان مون سپرد خدا ڪيو،
قهر و غضب جو غير سان هو همسفر هجي.

هر چيز آهي آئينه حسن روء يار،
هر هنڌ روبرو هجي پيش نظر هجي.

هن شوخ و سنگدل مون کي روئي ڏنو هو داد،
دل خون جگر ڪباب هجي چشم تر هجي.

ٿيو "فيض" جستجو خدا ۾ خراب خوب،
ڪوہ بتان ۾ دربدر آ دربدر هجي.

سر تي رکان ها ڪشور شعر و سخن جو تاج،
اي ڪاش ڪوئي "فيض" جيان نڪتہ ور هجي.

عجب جو مظهر نور خدا هجي خدا نه هجي؟
خدا، خدا نه هجي ها جو مصطفيٰ نه هجي.

هجي نه خوء عطا عادت خطا نه هجي،
ڪيان خطا نه خطا پوش گر خدا نه هجي.

گمان آ سبزه خط یر نهان آ خال سیه،
حذر اي مرغ نگه باغ یر بلا نه هجي.

ڪري نه ساغر و مینا شراب ناب حرام،
ڏسو ڪو مجلس رندان یر پارسا نه هجي.

آ ننگ مستي و دیوانگی و مدهوشي،
جو تار تار شب وصل یر قبا نه هجي.

مريض نرگس بیمار لا علاج مسیح،
هو درد عشق نه آهي جو لادوا نه هجي.

چو آب تیغ نگه کي غزال مست ڏنو؟
نه قتل عام هجي چشمر سرمه سا نه هجي.

نثار برگ گل آهي نزاڪت لب تي،
چمن پر گل نه آ گل رخ تي جو فدا نه هجي.

سوال وصل تي انڪار ناز نازيبا،
خموشي نير رضا آ جو خو ها نه هجي.

هي شاهباز تخيل ڪٿي نشست ڪري،
فراز ڪنگره عرش ڪبريا نه هجي.

هجي نه ڪعبه نه عرش برين نه باغ بهشت،
جو سرو گلشن فطرت جو نقش پا نه هجي.

جهان کان تابه ابد آه شور قتل حسين،
هجي نه شور قيامت جو ڪربلا نه هجي.

خدا بچايو هو پيڙو ته ناخدا پوڙيو
خدا آ ناخدا ڪشتي جو ناخدا نه هجي.

چمن پر طوطيءَ شيرين زبان آ مهر بلب،
جو "فيض" بزم سخن پر غزل سرا نه هجي.

✽

تنهنجي ڪوچي ۾ جو مزار هجي!
چو قيامت جو انتظار هجي.

بغيه ڪاري ڪري ڪو ڪنهن ڪنهن جي.
هر رڱ جان جو تار تار هجي.

فڪر جنت هجي معاذالله!
تون هجين، مٿي هجي، بهار هجي.

لطف ايندو جنون سر محشر.
دامن يار تار تار هجي.

حوصلو چو هجن نه پر افشان.
زلف مشڪين جو مشڪبار هجي.

رند بخشيو ويو تعاليٰ الله؟
شيخ محشر ۾ گرفتار هجي.

خلق وحشي هجي، خدا خاموش.
آبرو ڪيئن برقرار هجي.

هائ بيتابيءَ دل مضطر
وصل و فرقت ۾ يقرار هجي.

ڇو هو ڪار جهان ڪري آخر
عاشقي جنهن جو روزگار هجي.

رونق چرخ آ ستارن سان،
دل هو چاهي نه داغدار هجي.

فڪر ڪعبه پي گر رهي آ شيخ!
دل ڀر جو يار جلوه بار هجي.

راز الفت ڏنر پيامبر ڪي،
ڪو ته منهنجو پي رازدار هجي.

رشڪ آ "فيض" جي شهادت تي،
چشمِ قاتل پي اشڪبار هجي.

صحرا نورد ٿيم، مڪان ويران ڏسي ڏسي،
گهر ياد آيو دشت و بيابان ڏسي ڏسي.

حيف آه! توکي جذبهءِ ڪامل مري ويم،
عمر تمام چهرهءِ دربان ڏسي ڏسي.

گيسو ڪمند لعل لب و چشم سرمه سا،
تڙپي ويم مان جنگ جو سامان ڏسي ڏسي.

بلبل خوش نوا ڪيئن چهڪي چمن ۾ ٿي،
موسم بهار ۾ رخ ريحان ڏسي ڏسي.

ڪريم در ڪريم تي غيرن جو در ڇڏي،
ڀل ۾ هزار مشڪلون آسان ڏسي ڏسي.

هن حسن بي نياز کي ڪيڏو غرور هو،
مائل به مهر ٿيو مونکي حيران ڏسي ڏسي.

موج خرام يار ڇا! طائوس رقص هو،
مستان ٿيس مان ناز و خرامان ڏسي ڏسي.

نامهربان هو ٿيو ننگِ نازِ مهربان،
هر دم هو منهنجي چشمر پريشان ڏسي.

طاعت کان شانِ عشق ڪيو، حق گهڻو بلند،
محشر ۾ مون کي چاڪِ گريبان ڏسي.

هڪ دم نه دم قتلِ ستمگر کي آيو رحم،
خود نوحِ خوان ٿيو خلق کي گريان ڏسي.

کائي ڇڏيو هو زهرِ مون آڙامِ رشڪِ کان،
هر روز هن کي غير جو مهمان ڏسي.

خضر کي پنهنجي عمر درازي جو غم رهيو،
ميدانِ عشقِ خونِ شهيدان ڏسي.

بizar ٿي پڳو مون سفينه خرد جو "فيض"،
هر روز بحرِ عشق ۾ طوفان ڏسي.

جوءِ خون چشمن کان چو هي خسته تن جاري ڪري.
دل جگر جي نشترِ مزگان سان خون خواري ڪري.

چاڪِ دل جي بغيه ڪاري سوزن مزگان ڪري.
جو پيو ٿو نوڪِ نشتر سان زخم ڪاري ڪري.

چو لکان غيرن کان دل سازي جي اميدِ غلط.
دل شڪن خود ڪنڊرِ دل جي جو معاري ڪري.

نعرهءِ حرفِ اناالحق تي هريل آهي زبان.
پل جهان سارو مون سان منصور جي ڪاري ڪري.

ڇا بگاڙيندو پلا ڪوئي عدو حاسد رقيب.
هو ڪرم پيشه اگر منهن جي نگه داري ڪري.

آ سر تسليم خم هي ڪفر ساماني ته ڏس.
ميڪڏه ۾ رند ڇا ساقي ٿو دينداري ڪري.

ناگوار گوش گذريو هو نوا هاءِ رقيب.
بزمِ جان ۾ پيو بيهوده گفتاري ڪري.

به سڪ مان ايمان و جان هر دوجهان قربان ڪيان،
گر بتِ ڪافر صنم مون سان وفاداري ڪري.

رند مان هن کي چوان جو هر جڳهه پيئندو رهي،
ميڪده و ڪعبه و مندر ۾ ميخواري ڪري.

عالم غم کان ٿئي اي همنشين حاصل نجات،
گر غمِ جانان دل ۾ پُر غم جي غمخواري ڪري.

روزنِ دل ۾ اي "فيض" پنبه مزگان رهي،
زخمِ دل چو بي سبب آه و نوا زاري ڪري.

✽

حيران آهي مرغِ دل گل پيرهنِي تي.
هر برگِ گل کي رشکِ آ نازڪِ بدني تي.

ناوڪ کان تنهنجي خلق آهي لوزه به اندام.
آ ناز مون کي يار تنهنجي تيغِ زني تي.

ڪاهيده ڪيئ مشقِ ستر سان چو ستمگر.
آيو نه توکي رحمِ منهنجي خسته تني تي.

اي سنگِ دل چو شيشهءِ دل کي ٿو ڪرين چور.
آهين جو ڪمر بستہ منهنجي دل شڪني تي.

حيران رهيو هن جي ڏسي زلفِ معنبر.
هو ناز جنهن کي نگهتِ مشڪِ خُني تي.

نفرت ڪري ٿو دوست ڪيان ٿو جو محبت.
هو بدگمان آ هاءِ منهنجي نيڪ ظني تي.

ٿڪي نه سگهيو ڪوهِ آخر سر ڪيو هن چور.
افسوس آهي ڪوهڪن جي سر شڪني تي.

مشڪل ۾ هير هاءِ ڇڻي جان بلا کان،
آيو جو صنم صحتِ جان جان ڪئي تي.

مان فنِ غزل ۾ ڪوئي همسر نه رکان ٿو،
آ ناز مَون کي همنشين شيرين سخني تي.

اي عشقِ رکان ڇو نه خدا سان مان رقابت،
عاشق جو آهي دوست رسولِ مدني تي.

هي ملڪ ڇڏي هاءِ وٿين ملڪِ عدم ڏي،
روٽان ٿو "فيض" تنهنجي غريبِ الوطني تي.

همدم اگر هو شوخ شمائل اچي وڃي.
بس آب و تاب رنگ ۾ محفل اچي وڃي.

بين خود فراق يار ۾ اي دل رهاڻ نه دم،
قنڊي ۾ منهنجي جذبہءِ کامل اچي وڃي.

نڪري وڃي نه شوقِ شهادت ۾ تن کان دم،
مقتل ۾ برهنہ تيغ سان قاتل اچي وڃي.

ائين وير مان خانہءِ جانان ۾ اي نديم،
گهر ۾ اجائين ڪو جهنگ جو قاتل اچي وڃي.

ڇو ٿو رهي هو ياس جي دولت کان نااميد،
مون وٽ هو تنگ وقت ۾ سائل اچي وڃي.

طوفان ڏسي اي ناخدا بي حوصلو نه ٿي،
ممڪن نه آ جو موج ۾ ساحل اچي وڃي.

ڇو نا متاعِ دين ۽ دولت لٽائي هو،
قنڊي ۾ شيخ جي گر جاھل اچي وڃي.

متجي ڇا داغ حسرتِ دیدار یار جو،
پردہ جو درمیان ۾ حائل اچي وڃي.

ممکن نہ آہس ضبطِ نوا روزِ حشر ۾،
ہو بیوفا جو منهنجي مقابل اچي وڃي.

گذري جو سر تي هي شمسِ ظلمت رهي نہ یاد،
ہر صبح رو جو صبحِ دمر اي دل اچي وڃي.

کائي وڃان نہ غش اڳي یارب حساب کان
محشر ۾ یاد ماہ رو جو تلِ اچي وڃي

داهون ڪري نہ درد مان اي عشق ڇا ڪري؟
دربارِ دوست ۾ جو دکايل اچي وڃي.

دیوانہ وار ڪوچہ دلبر ۾ ڇو ڦران،
هٿ مون کي منهنجي دل جو وڃايل اچي وڃي.

ڇو نا هزار ناز ڪري "فیض" نازنین،
محفل ۾ تیغِ ناز ڇیو بسمل اچي وڃي.

✽

ميدانِ حشر ۾ نظرِ دلبر نٿو اچي.
مون کي قرارِ داورِ محشر نٿو اچي.

رکيرِ خيالِ غيرِ کان تنهنجي ڪري جو پاڪ،
دل ۾ خيالِ ڪعبه و مندر نٿو اچي.

ٿي پيو گمان هن کي شڪايت جو، ويو اٿي،
محفل ۾ منهنجي سامهون ستمگر نٿو اچي.

ڏنر جو هن کي خواب ۾ تڙهي اٿير وري،
مون کي ته خوابِ خس جي برابر نٿو اچي.

قاتلِ طفلِ شڪوهِ گردن ڪري ٿو ها،
هن کي وهائڻ خلق تي خنجر نٿو اچي.

بهلايان بزمِ غير ۾ آشفته دل وڃي،
محفل ۾ منهنجي چهرِ فسون گر نه ٿو اچي.

آهي گمان جو بدگمان مون کي ويو دل کڻي،
مدت کان هن جو ڪوئي پيمبر نٿو اچي.

غيرن سان ترڪ گفتگو ڪيئ بهلف چئو،
مون کي تنهنجي زبان تي باور نٿو اچي.

ڪعبو نه بت ڪده بٺي نه خلق بت پرست،
تڏهين ته گهر الله جي ڪافر نٿو اچي.

نسبت جمال يار جي ڪنهن سان ڏيان اي دل،
مون کي ته هن جو ڪو نظر همسر نٿو اچي.

هو بيقرار آهي خيال رقيب ۾،
توڪي قرار ڇو دل مضطر نه ٿو اچي.

شوق شڪار هن جي طبيعت کان ويو هليو،
دل ۾ هڻڻ جو ديد جا نشتر نه ٿو اچي.

قهر و غضب ۾ آ دل وحشي خدا گواه،
جنهن دم جو مونوت هو ڪرم گستر نه ٿو اچي.

ٿيو شوق زندگي هو بعد مرگ بيوعا،
اي "فيض" هڻڻ گور کي ٺوڪر نه ٿو اچي.

وري دور اخوت جا کلي ويا بند ميخانه
الا يالها الساقى ڏي پيمان تي پيمان

حضور يار ۾ موسيٰ جي بيتابي جو چرچو هو
حريرِ ناز ۾ همدرد ویر جو بي حجابانه

پڇي ڪو منهنجي سيني کان هي تاب جلوهءِ جانان
کٽي بجلي، کٽي سينا، کٽي تابِ کليمانه

سر چرخ برين انگشت بدنجان فرشته ها
رهي خلوتڪده ۾ گفتگو جو رازدارانه

به لطف گردش دوران وري هي دور جام آيو
ڪيون ٿا ڪيف و مستي ۾ سوين ساقى جا شڪرانه

خدايا ناخدا کي آشنا ڪر شور طوفان کان
سفينو ٿي ويو آهي گهڻو ساحل کان بيگانه

ڪري شعل فشان آتشڪده ڪردار ۾ همدرد
سڙي شمع وزارت جا ٿيا نابود پروانه

ديار پاڪ ۾ ناپاڪ روحن جو تماشو هو
رڳو مطلب پرستيءَ ۾ لڙيا جنگ ۾ حريفانه

دغا، سوداگري، ايمان فروشي، چور بازاري
نمايان هو جهان ساري ۾ هي ڪارِ حريفانه

ڏسو منهن ٿو ڏيکي اڄ قوم کان جو ڪلهه هيو ليڊر
اچي ٿو ياد هن کي پنهنجو ڪردارِ شريانه

خدايان سياست خود هيا خالق خرابين جا
نظامِ رفته کان آزرده هو عقلِ سليمانه

پون ٿا پيٽ ۾ جو ولوله خوش خور ليڊر کي
ڪري ٿو ياد هو سڌڪا پري ديرينه عصرانه

شڪايت آ خداوندا!، خدايان سياست کان
جمهوري دؤر ۾ پي زندگي گذري غلامانه

ٿيو حرف صداقت چو هتي شرمندهءِ معنيٰ؟
الاهي! چو ڀلا ناپيد آ خلقِ عظيمانه

غرور حاڪميت آ اڃا پي هر ملازم کي
اچي مخدوم سان ٿو پيش خادم بي نيازانه

رموزِ زندگي پوشيده آهي هن جي سيرت ۾
جو آيو پيشِ عالم سان به اندازِ شفيقانه

پسند آيو الوهيت کي هي ڪار رضا ڪاري
ويو مردِ مسلمان موت جي منهن ۾ دليرانه

حریت کي ميسر ٿي اگر ياربِ حسينيت...
پيئي جامِ شهادت جا نه ڇو لبريز پيمانہ

زوال رشتہٗ انسانيت دير و حرم آهي
هجي ڇو ڪشمڪش يارب! هجي ڪعبہ نہ بتخانہ

پڙهڻ آسان آ همدم هي حرف ”قُر باذن الله“
مگر آئي ڪٿان واعظِ دم و دهن مسيحانه

نقابِ بزرگي ۾ گندگي مڪار پيرن جي
ٿيو هن دور ۾ بي پرده آ شانِ فقيرانہ

ٻڏي پيڙو فصاحت جو نه ڇو بحرِ جهالت ۾
ادب ۾ بي ادب حصو وٺن ٿا بي ادبانه

فنا ديده حدودِ عالم هستي کان ويو گذري
گهڻي مدت کان ڳولي ٿي مون کي چشمِ ڪريمانه

هجان چو مبتلا فاقه ڪشي و تنگ دستي ۾
حڪومت کان ملي ها گر وظيفو ماهوارانه

نگه حيران، تخيل منتشر، دل اضطراب آور
ڪري هن حال ۾ ڇا خاڪ ڪوئي فڪر فرزانہ

گهڻن ڪٿي خام فرسائي زمين سخن سنجي تي
نه آيو "فيض" جو ڪنهن کي هي اندازِ نصيحانه

نه چيڙ اي نگهت گل موسم گل ۾ تون مستن ڪي.
ڪيون ويٺا آهن توکان اڳي هو چاڪ دامن ڪي.

بغرض سير بستان ۾ رخ آتش فشان آيو،
پتي ٿو باغبان بيٺو لڳي وڻي باهه گلشن ڪي.

شراب عشق سان لبرير ٿي ويو ظرف دل جڏهين،
ٻڌايم راز دل پنهنجو جنون ۾ دوست دشمن ڪي.

دل آتش فشان جو هو رڳو هڪڙو شرر آهي،
گندو خورشيد محشر ڇا ڀلا هن دل جي خرمن ڪي.

پيئو اي مٺي گسارو آمد باد بهاري آ،
ڏنو باد صبا آهي اهو پيغام رندن ڪي.

وچائي آ زمين رزاق مطلق مثل دسترخوان،
ڏنو ڏس بي شمار آهي رزق هن دوست دشمن ڪي.

گلستان غزل جو بلبل شيرين نوا آهيان،
نه بلبل جي زبان همدرد ميسر آه زاغن ڪي.

رهي اي "فيض" شل مون وٽ اها ديوانگي باقي،
جنون ۾ روز محشر جي وٿان دلبر جي دامن ڪي.

هو عشق چاجو نه چشمن کي اشڪبار کري.
جنون هو چاجو کليجو نه تار تار کري.

زياده داغ ستارن کان دلنشين آهن.
حساب دان هجي. اچي شمار کري.

اچن سان ذکر ويڻ جو نه چيڙ نام خدا.
وصل ۾ فڪر جدائي نه بيقرار کري.

ٿيو جو عشق کان تنهنجي اي برق جو حاصل.
رڪان ٿو داغ جگر کي مان يادگار کري.

خرام ناز هن انداز سان نه بزم ۾ اچ.
ڊچان ٿو حشر نه برپا تنهنجي رفتار کري.

شب فراق ۾ هن کي پي شل نه خواب اچي.
جو خواب منهنجو کسي ويو آ بيقرار کري.

الم نواز قيامت جو واعدو ته نه ڪر.
غضب آ ڪير قيامت جو انتظار کري.

جنون فروش دماغن ۾ هوش خاك رهي،
اچين ٿو بزم ۾ گيسن کي مشڪبار ڪري.

وسائي خاك جنون ۾ بدن پيوت ڪري،
ویر سينگار پسند ڏي مان سينگار ڪري.

وهائي اشڪ شل اي "فيض" چهر اشڪ نواز،
چڙيو آخست جگر کي جنهن اشڪبار ڪري.

✽

چڙي ڏي چهرهءِ تابان تي زلف شام ٿئي.
بدور صبحِ ضيا بار دور جام ٿئي.

جهان نو ۾ ڪو اهڙو نئون نظام ٿئي.
خرد غلام ٿئي ۽ جنون امام ٿئي.

اداءِ جلوه گري تي نثار لشڪر دل.
وڇاين فرش نگه جو جتي قيام ٿئي.

خوشا اين غمزهءِ كيف نگاهِ دزديده.
بدستِ رندِ بلا نوش چور جام ٿئي.

جناب شيخ! تون رهندين ڪٿي جهنم ۾؟؟
اگر بهشت ۾ رندن جو انتظام ٿئي.

ڏسن جو رونقِ گلزار ڪوئ سرو روان.
هواه سدره و طوبي خيال خام ٿئي.

ڪليم شانِ ڪليمي کي خيرباد چوي.
غلام ساقيءَ ڪوثر سان هر ڪلام ٿئي.

حلال مذهب رندان ۾ ميڪده جو قسم،
حرام جو پيٽان اي شيخ مٿي حرام ٿئي.

اچي جو گور تي گل رخ بذوق گل ريزي،
نديرا شهرس خموشان ۾ ڏور ڌار ٿئي.

پون جو پير ۾ ڇالا بطوف ڪو، صنم،
برنگ چرخ مڪوڪ بلند مقام ٿئي.

خوشا اين ڪوچ نوردي و شور عشق و جنون،
پلي تباھ دل و دين و ننگ و نام ٿئي.

صبا! بنام خدا ڏي نسيم خوش خبري،
ڪڏهن ٿو جلوه گر گلشن ۾ گل اندام ٿئي.

جهڪي نه حضرت جبريل ڏي نه داد سخن؟
برنگ "فيض" ڪوئي قادر الڪلام ٿئي.

ساقیءِ لالا فام مئي لاله فام ڏي.
جام لب گلاب سان گل رنگ جام ڏي.

سرگشته گان گردش گردون کي تاحیات،
ساقی بکنج میکده جاء قیام ڏي!

صحرا ۾ بود و باش رکي ٿو خزان رسید،
باد بهار سرو روان کي سلام ڏي!

آیو جهان بصورت طائوس رقص ۾،
جنهن دم کٽي نگاه جو مست خرام ڏي!

بزم صنم ۾ بوالهوس بيهوده گفتگو،
بس اي زبان دراز زبان کي لغام ڏي!

ڇا غم جو رهيم دوزخ دنيا ۾ چار روز،
عقبیٰ ۾ اگر راحت جنت دوام ڏي!

چاهي گرفت گيسوءِ خمدار کان بچي،
ويٺو کيون آ طائر دل دید دام ڏي!

بي ننگ و نامر تو چوي هاء ستر ڏسو،
ڏنر نه جنهن جي عشق ۾ ناموس و نامر ڏي!

راه سلوڪ عشق کي چاهين جو طئي ڪرڻ،
دستِ صنم ۾ توسنِ دل جو زمار ڏي!

حاصل آ لطف گفتگو خاص و خواص کي،
روءِ سخن اگرچہ آ عام و عوام ڏي!

هر چند آ کليم پي نه همزبان مگر،
دادِ ڪلام صاحبِ حسنِ ڪلام ڏي.

ميت کي ڏسي هن چيو رب مغفرت ڪري،
تو "فيض" وڃي جنت دارالسلام ڏي.

‡

هو جو جلوه نما ٿيو آهي.
گويا محشر پيا ٿيو آهي.

با وفا بيوفا ٿيو آهي.
هن زماني کي ڇا ٿيو آهي.

بندگي پي نه ٿي سگهي جنهن کان.
اهو بندو خدا ٿيو آهي؟

صيقل مٿي سان زنگ آلوده.
شيشه دل صفا ٿيو آهي.

ڇا خبر آهي ڇا نه ڇا ٿيندو؟
عشق ۾ ڇا نه ڇا ٿيو آهي؟

جاڳو اي اهلِ قافله جاڳو!
راهزن رهنا ٿيو آهي.

ابنِ مريم پي ڇا ڪندو آخر؟
دردِ دل لا دوا ٿيو آهي

دل سان پیوستہ صید افکن جو،
تیرِ ناز و ادا ٿیو آھی.

سر تری تی آ صورتِ سرمد،
گرچہ تن کان جدا ٿیو آھی.

تنهنجي سر تی هزار سر قربان،
کیر توکان جدا ٿیو آھی؟

داد دستِ جنون جو ڏي مجنون،
تار بندِ قبا ٿیو آھی!

دشمن کان گلا نہ آ هرگز،
مدعی آشنا ٿیو آھی.

منهنجي کشتی لڳي کناری سان،
ناخدا خود خدا ٿیو آھی.

نازِ رحمت تی کر گنہگاری!
باغِ جنت عطا ٿیو آھی.

زلفِ پیچان ۾ پیچ کائي ٿو،
"فیض" زنجیر پا ٿیو آھی.

بطرف جام اشارو نگاه يار ڪري.
نگهه ڪي صورت صهبا پُر خمار ڪري.

ڪريو تنهنجي نه رحمت تي اعتبار ڪري.
گناهه ترک گنهه پي گناهگار ڪري.

ڪري نه تار نگاه ڪرم سان چاره گري.
نه اهل دل ڪوئي دلمان دل ڪي تار ڪري.

مزار ڪشته تيغ نگاهه مٿائي ڇڏا
بياد ڪشته نه رسوا هي يادگار ڪري.

مٿائي نقش قدم ڪي نه موج سيل روان.
گدا راه نشين ڪي ٿو اشڪ بار ڪري.

ڪري جو سايه زلف دراز سرو روان.
خزان رسیده ڪي پرورده بهار ڪري.

رقيب قاصد و غمخوار و رازدار رهن.
الهي! ڪنهن تي ڪوئي خاڪ اعتبار ڪري.

چڏيو نه وهر جو قاصد ڪي هن جي در تي چڏير،
مبادا راه ۾ غفلت کان خط ڪي گار ڪري.

رهيو نه صيد جو هو مشق تيغ ناز ڪري،
نئون جهان ڪو پيدا ڪري شڪار ڪري.

وڃي نه ڪوئي ڪمين گاهِ عشق ۾، نه وڃي،
سرشت "فيض" ڪي تازو ڪو دلفگار ڪري.

چادر مهر نقاب رخ تابان آهي.
شعله حسن ته پرده فروزان آهي.

راحت خلد کان خوشتر آ گهتو وصل صنم.
سخت دوزخ کان عذاب شب هجران آهي.

وحشت جوش جنون آبل پائي جو ثبوت.
خون آلوده سر خار مغيلاں آهي.

پنجه ذوق زليخا جي خطا جي بدلي.
يوسف چاڪ گريبان ته زندان آهي.

بخت ڪمبخت ڪيو عيش و طرب کان محروم.
رنج و غم. سوز و الم زيبست جو سامان آهي.

مزه باد بهاري آ صدا زنجير.
ساغر عيش جنون حلقه جولان آهي.

موج طوفان محبت کان دم ابر بهار.
غيرت بحر روان ديده گريان آهي.

ذرهء دل ۾ تھان وحشتِ صحرا ھمدرا
قطرهء اشڪ ۾ طوفان جو امڪان آھي.

مستِ خستہ کي بهاري ۾ نہ ڪر بند، نہ ڪرا
تابِ زنجير نہ اي ڪاڪلِ پيچان آھي.

چشمِ بد دور رقيب جي آھي رخ تي نظر،
اي پري چہرہ! خدا تنهنجو نگہبان آھي.

لذتِ خاک نشينيءَ در دوست نہ پڇ،
بہرِ افلاڪ زده تختِ سليمان آھي.

بندہءِ عشق ٿو ڪعبہ کي صنم خانہ چوي!
ڪير ڪافر ٿو چوي، "فيض" مسلمان آھي.

عشوہ و غمزہ ادا نہ کری۔
دل قری کیٹن جو دعا نہ کری۔

پل ٹہی تن کان سر جدا دلبرا
توکی مون کان جدا خدا نہ کری۔

تاب جولان نہ آہ تڑپان تو
زلف زنجیر بستہ پا نہ کری۔

چو ڈیان مان کیدی نہ کانگن کی
دل کی منظور دلبرا نہ کری۔

قید الفت کان ٹہی وچان آزاد
کوٹی مون کی اہا دعا نہ کری۔

حشر یر تڑپندی چو قاتل
خوف آ طلب خون بہا نہ کری۔

ہی ثبوت شکست آ ہمدرد
مدعی چا کری گلا نہ کری۔

چا کیو هن سلوک موسیٰ سان؟
خضر کی کوٹی رہنما نہ کری۔

درد و غم آ متاع عشق صنم،
منهنجي دل جي ڪوئي دوا نه ڪري.

ڇو رهان ناتوان و افسرده؟
هو جو مون تي ستم روا نه ڪري.

باز آيو نه دشمني کان عدو،
شل خدا ڪنهن کي بي حيا نه ڪري.

آزمائش نه ڪر، نه ٿي رسوا،
ڪير آهي جو سر فدا نه ڪري.

خوف آهي بهار جوشِ جنون،
ذوق صحرا جو خجسته پا نه ڪري.

ناتواني شباب تي آهي...
درد منت ڪش دوا نه ڪري.

"فیض" آشفته سر کي سمجهايو،
مون کي بدنام جابجا نه ڪري.

حرم خاني کي بتخانو چيو يزدان مون جانان کي.
جنون عشق و مستي ۾ وساريم کفر و ايمان کي.

کيو هن دوش تي جڏهين پریشان زلف پيچان کي.
شکست مون کيو هر حلقه زنجير و جولان کي.

شعور آدمي سمجهي اگر رازِ ربوبيت.
مجال آهي فرشتن کي، هو ڪن سجدو نه انسان کي.

اگرچ ٿي ويو حافظ نه سمجهيو شرحِ قرآن کي.
پڙهيو ناهي ڪڏهن زاهد ڪتابِ روءِ جانان کي.

کيو آ صيقل آئيند نقش آرائي، الفت.
نه ڪر بخيه گري ڇڏ چاره گر چاڪِ گريبان کي.

جهان روشن ٿيو بجلي ڪري برسات ۾ گویا.
تبسم ريز ٿيو خوش رو ڏسي جو چشمِ گريان کي.

بکنج گور تڙهي ٿو پيو هي ڪشته هجران.
کشي وڃ ڪو جانان ۾ صبا هن خاڪِ بيجان کي.

ڏسي عالم ٿيو حيران تماشو تيغ و بسمل جو.
ڪڏهن هو ضرب ابرو کي ڪڏهن هو جسر لرزان کي.

دل ديوانه سرگرم طواف ڪعبه ڪعبه.
ڪيا سجده جبين شوق نقش پاءِ جانان کي.

نه ڪنهن کان ٿيو حساب قطره درياءِ بي پايان.
نه ڪو ماڻهي سگهيو ميزان ۾ مستيءَ مستان کي.

ڏسي ناهيد مستي ۾ ڪري نه چرخ گردون کان.
صدا ڦلڦل مينا و شور و رقص رندان کي.

خوشا فاقه ڪشي مستي و شان بي نیازانه.
گداو در نشين ٺوڪر هنڌي آ تاج شاهان کي.

حديث يوسف و منصور و عيسيٰ کي ڪير تازه.
سجائيم "فيض" سر ڏيئي صليب و دار و زندان کي.

سوال وصل جو مايوس ڪُن جواب نه ڏي.
خدا جي واسطي ظالما نه ڏي عذاب، نه ڏي!

جلان نه آتش سوزان ۾ خوف آ همدما!
خدا هڪري جو رخ شوخ التهاب نه ڏي.

چپن کي چور ذرا لطف گفتگو ته وٺان،
لب گلاب جو بوسو لب گلاب نه ڏي!

نگاه مست سان مدهوش آه مستانو،
نه ڪر خراب اي ساقيا! نه ڏي شراب، نه ڏي.

ڪري ٿي قتل نگارا! هي اشڪ افشاني!
خدا جي واسطي تيغ نگهه کي آب نه ڏي.

نه مست خسته و لاغر کي تاب جولان آه،
ڪمند ڪاڪل پيچان کي پيچ و تاب نه ڏي.

ته نقاب جبين کي اي رشڪ مهر نه ڪرا
دلِ مسرده کي هي داغ آفتاب نه ڏي.

مران ته حسرتِ دیدار یر ای پرده نشین،
جمالِ چهرهء زیبا دسان، نقاب نه ڏي.

شب وصال آ احسان کر براہِ خدا،
مکانِ یار جو دربان یارا باب نه ڏي.

نه کر تون "فیض" کی پنهنجو عدو جي محفل یر،
مگر حجاب جو پردو ته بی حجاب نه ڏي.

خيال ڪاڪل پيچان ۾ پيچ و تاب هجي.
شبِ فراق ۾ تا سحر اضطراب هجي.

ڪري ٿي قتل صنم تنهنجي اشڪ افشاني!
بچان مان ڪيئن جو تيغ نگهه ڪي آب هجي.

پيا جو پير ۾ چالا ته جادهءِ جانان
برنگِ رستهءِ گوهر به آب و تاب هجي.

خطاب غير ڏي، روءِ سخن هجي مون ڏي،
صنم حجاب جي پردي ۾ بي حجاب هجي.

رهي نه حاجتِ آبِ حيات و رطلِ گران
لبن تي يار جو جامِ لبِ گلاب هجي.

جفا سرشت سر بزمِ رقص ۾ آيو
نوا هر رگِ جان نغمهءِ رباب هجي

خيال ڪاڪل پيچان سڪون نواز رهي،
نه پيچ و تاب هجي ها نه اضطراب هجي.

جلي نگاه نظاره ۾ ڇو نه پرده نشين!
برنگ مهر درخشان جو بي نقاب هجي.

مران نه رشڪ کان قاصد سان همڪلام نه ٿي،
بضبط خط ۾ لکي ڏيس جو جواب هجي.

جمال تنهنجي گهڻا خوب رو خراب ڪيا،
نه تون ٿي خوب هجين ها، نه ڪو خراب هجي.

نه قاس سبجه ۽ زنار ۾ بڻي عارف!
رسوم شيخ و برهمڻ کان اجتناب هجي.

نديرا! صحبت رنگين ٿي دوجهان قربان،
شراب ناب هجي، يار پُر شباب هجي.

برنگ "فيض" ڪوئي باده مستس عشق رهي،
جگر ڪباب هجي، خون دل شراب هجي.

پریشان آ دل نادان صنم زلف پریشان تی.
اکیون الیلیون مستان آہن چشمِ مستان تی.

شکستہ شیشہ دل سنگدل! آ پیشتر هن کان،
کرین تو گل فشانی چو اچی گور شہیدان تی.

ٿیو آباد گھر ویران هو ویرانہ نوردی پر،
رہیو احسان تنہنجو ای جنون دشت و بیابان تی.

ڏسی هی زخمِ هاءِ دل تبسم ریز ٿیو خوش رو،
نمک پاشی کری گویا ویو هو زخمِ خندان تی.

سبک سر ٿی وٿی آ زحمت جان جنبش لب پر،
خدا رحمت کری ای ہمنشین شل حال پرسان تی.

اچی ویو دامِ شب پر مہر تابشِ ناک هو گویا،
ڏنر زلفِ شبستان کی جو روءِ مہر تابان تی.

نہ آیو کعبہ دل پر بتِ کافر صنم یا رب!
گمان آھی جو آھی بدگمان کافر مسلمان تی.

ڪندس تر دامني سان سرد خورشيد قيامت کي،
جمع اشڪِ ندامت جو آهي طوفانِ گريبان تي.

ويو وسري سزاءِ سجده خيزي و جبين سائي،
فرشتن کي اچي ٿو رشڪ هاڻي شانِ انسان تي.

پر مرغِ سحر سان ٿي ويا نابود پروانه،
شمع کي رشڪ آهي منهنجي آهِ شعلہ افشان تي.

ڪڻي جوشِ جنون وڃ ناتوان کي ڪوه و دامن ڏي،
اچي تهمت نه خونِ "فيض" جي ديوارِ جانان تي.

✽

دوزخ ۾ پوي خلد نه هنجو نشان هجي.
يارب! مڪان قريب مڪانِ بتان هجي.

تسڪين عشق ڇا اچي اي تيغ آزما!
اندازِ عشق جنهنجو محض امتحان هجي.

پردو رهي نه باعثِ بي پردگيءَ عشق،
نظارگي ۾ نگه و رخ جي درميان هجي.

حيران دل پُر زخم تي ڇو نه رهي جهان،
خورشيدِ جزا جنهنجو هڪ داغِ نهان هجي.

نامِ خدا نه شور ڪر مرغِ سحر خموش!
رُشڪِ سحر ٿيو متان گهر کان روان هجي.

اي باغبان! اهڙو ڪو نئون ڪر چمن ايجاد،
منت ڪشِ بهار نه خوفِ خزان هجي.

خلوت طلبِ طبع کي آهي هو جهان پسند،
نا مهربان هجي نه ڪوئي مهربان هجي.

هرگز ملي نه ذرهء خاکِ جبين عشق،
جو سنگدل جو سنگِ درِ آستان هجي.

بيگانه بزمِ يار کان چو نه رهي خرد؟
زلفِ جنونِ نواز جو عنبرِ فشان هجي.

سبزي کي ڏسي گور تي گل رخ چيو هي گور،
شايد شهيدِ تيغ نه خطِ گل رخان هجي.

سر ڇا کڻي جلاد جو گردن نه جهڪائي؟
گردن تي جنهنجي "فيض" خونِ دوجهان هجي.

✽

خانہ دل ۾ لامکان آهي.
عرش تي منهنجو آشیان آهي.

چو اڃان مان فریب هستي ۾؟
رنگ ۽ بو جو هي جهان آهي.

مفلسي وجه بي کسي ياربا!
کوئي مهمان نه ميزبان آهي.

کافر عشق آ بت کافر
جو مسلمان تي بدگمان آهي.

هاڻ بي مهري ۽ هوس پيش،
بوالهوس تي هو مهربان آهي.

خون ڏسي مدعي جو مقتل ۾،
جوه خون چشر کان روان آهي.

عشق کافر ۾ جان بلب آهيان،
يعني دوزخ ۾ مسلمان آهي.

ڇا بگاڙيان ٿو خلق جو يارب!
ڇو پلا هو حريفِ جان آهي.

رازِ دل، گر ڏيان، ڏيان ڪنهن کي،
ڪوئي همدم، نه رازدان آهي.

خاک منهنجي کان پڇ، جو پڇڻو ٿي!
ذره ذره ۾ هڪ زبان آهي.

آ جهان ۾ نه ڪو نشان باقي...
هر زمان هي نشان، نشان آهي.

موسر گل ۾ ٿو پيان ساقي!
خونِ دل جامِ ارغوان آهي.

کير توکان ڪري ٿو سر پيارو؟
امتحان تي ڇو امتحان آهي؟

بي ڪفن لاش "فيض" جو ها،
ڪوئي ڪانڌي نه نوحه خوان آهي.

✽

ڪنهن کي ڏيان مان رازِ دل هراز نه آهي.
ناسازيءَ تقدير کان ڪو ساز نه آهي.

ممڪن نه آهي ضبطِ تڙپ داور محشرا
ڇا ياد مون کي غمزہءِ غماز نه آهي؟

بيگانه ڪوئي دم دم پر غم کان نه ٿيو غم.
هي ساز تنهنجو مطربا! دم ساز نه آهي.

تسڪين وصل ڇا ڪيان ناعاقبت انديش،
انجام ٿي انجام آ، آغاز نه آهي.

ڇا ڪوئي نظارو ڪري هت جلوه گر آهين،
جبريل امين پي قدم انداز نه آهي.

وحشت اي هر نورد به اندازِ عاشقي،
راحتِ ششجهت جو حرص و آز نه آهي.

بزمِ طرب ۾ برقِ خو همدوش مدعي،
هي قهر آ، انگشت و ادا ناز نه آهي.

مقصود غزل گوئي آهي درد بياني،
حرص و هوس و وحشت اعزاز نه آهي.

هن خستگي ۾ دشت نوري ڪرڻ مسيح،
چشر جنون نواز جو اعجاز نه آهي.

ٿو "فيض" بيقرار ڪري حشر نوائي،
هي سرمد و منصور جو آواز نه آهي.

✽

سمجهيو مون آهي خوب جهانِ خراب کي.
ديوانگي ڏسو چيم دريا سراب کي.

خوابيده هيم شورشِ طوفان ۾ پي جڏهن.
بحرِ سکون ۾ غرق کير اضطراب کي.

ليل و نهار نقشِ وجود و لباس هو.
خورشيد تي جو ڏنر نيلى نقاب کي.

گذري نه ڪشاکش ۾ شبِ وصل، لڳ خدا.
ڪر درگذر اي دوستا سوال و جواب کي.

يارب! نه آهي منهنجي گناهن جو ڪو حساب.
ڪر بي حساب لطف، ڇڏي ڏي حساب کي.

سرمو نگاه سرم سا ۾ برقِ خو وڌو.
گويا ڏنو هن آبِ تيغ آبِ ناب کي.

ديوانگيءَ عشق کان تنهنجي جفا نوازا
سمجهو مون لطف و مهر هو قهر و عذاب کي.

ڇا لطف عشقِ طفل کان آيو اي آرزو!
مان ٿي وڃي جو پير هو پهتو شباب کي.

سمجھي ٿو پيو خار مڃيلان به تشنگي،
آب حيات آبدِ پا جي آب کي.

منجي وڃي هي خوفِ جهنم و حرصِ خلد،
يا رب! مٽاءِ نظامِ گناه و ثواب کي.

بي خود پيو آ ميڪده ۾ "فيض" روز و شب،
روڪي ڪوئي شراب کان خانہ خراب کي.

هت جلوه نما گر صنم حور نه آهي.
فردوس برين پي مون کي منظور نه آهي.

مان تو ۾ رهان محو ٿو تون محو تغافل.
اي دوست! اهو عشق جو دستور نه آهي.

اي نور نظر! هڪ گهڙي توکي نه ڏسان ٿو.
هن ديدءِ پُر نور ۾ چڻ نور نه آهي.

توهين آهي موسر گل اهلِ جنون جي.
زنجير گران بارِ اڃا چور نه آهي.

يارب! هي تنهنجو خلد پي آ خوب تر ليڪن.
ڪوچي جي طرح يار جي معمور نه آهي.

ميخانه الفت ۾ بيان خون جگر ٿو.
اي شيخ! هي افشردءِ انگور نه آهي.

هر تار رگ جان فغان پرداز ستمگر.
هي نغمه هاءِ باجه و تنبور نه آهي.

هر چند جو سر چور شکستن کان رهي ٿو،
اي سنگ دل! هي شيشهءِ دل چور نه آهي.

اٿيو جو جنازو هو منهنجو هنجي ڳليءَ کان،
بي پردگيءَ شاهدِ مستور نه آهي.

ميخاني جو ميخانو ٿيو جامر کان خالي،
هي "فیض" بلاڪش اڃا مخمور نه آهي.

بيزار بيوفا کان متان دل نه ٿي وڃي.
بي حوصلو هي جذبهءِ ڪامل نه ٿي وڃي.

مون کي زبون حال ۽ ڪاهيده تن ڏسي.
مقتل ۾ دل شڪسته هو قاتل نه ٿي وڃي.

دستِ جفاءِ ناز جي لذت ته وٺ اي دل.
نا مهربان مهر جو مائل نه ٿي وڃي.

عالم ۾ خوار ٿيڻ متان، ايڏو ستر نه ڪر.
هي دردِ دل بيان جي قابل نه ٿي وڃي.

آهي هي تيغِ آه اڄ ٻاهر نيام کان
مقتل ۾ قتل هم نشين قاتل نه ٿي وڃي

درياءِ دل ۾ ڪشتيءَ اميد ناخدا.
توکان بغير دشمن ساحل نه ٿي وڃي.

چيڙي ٿي بار بار تنهنجي چهر سرمگين.
ديوانه اڄ تماشاءِ محفل نه ٿي وڃي.

شیرین زبان رقیب جي آ محو گفتگو
آ خوف! کفر، دین جو قائل نه ٿي وڃي.

آهي دراز داستانِ غم نه ڪر حساب،
روزِ حساب اي خدا مهمل نه ٿي وڃي.

چيڙيان ٿو ره عشق جو جاري هي سلسلو،
غفلت شعار محو تغافل نه ٿي وڃي.

خورشيد رو اچي ٿو شبِ ماهتاب ۾،
شرمنده ”فیض“ اڄ مه ڪامل نه ٿي وڃي.

وقت جنون جو يار جو ديوار و در ملي.
هرگز نه منهنجو صفحہ هستي تي سر ملي.

پيرن جي سر تي خاک وسايان براه عشق.
اي کاش! مون کي يار جو ڪو رهگذر ملي.

صد بار گهر رقيب جي اي رشڪ مان وڃان.
گر بيوفا جي اچڻ جي مون کي خبر ملي.

سوز و گداز و رنج و الم، اضطراب و ياس.
هن آفتن جي داد اي بيداد گر ملي.

رهندس مان هڪ گهڙي نه هن اجڙي ديار ۾.
اي يار تنهنجو خلد ۾ مون کي نه گهر ملي.

آوارگان عشق جي ڪريان ٿو مان تلاش.
راه جنون ۾ اي جنون ڪو همسفر ملي.

ايندو قرار خاک دل بي قرار کي.
دل سان نه دل ملي نه نظر سان نظر ملي.

روئي ڏيان مان حال هن بيداد عشق جو
اي همنشين ڪو سوخته دل و چهر تر ملي.

قربان هن تي سيم زر و مال و تن ڪريان،
اي دل اگر هو سيم تن، زرین قمر ملي.

تاب سخن نه آ مون کي بيتاب دل نه ڪر،
خط ٿو لکان صنم ڏي ڪوئي نام بر ملي.

دشت جنون جون منزلون هن کان پڇان اي عشق،
صحرا پر "فيض" خست تن شوریده سر ملي.

نه گرد راه هت آئي ڇڏي ويو ڪاروان مون کي.
نه سنگ ميل حاصل ٿيو نه منزل جو نشان مون کي.

مان ووڙيو آ وڃي هر هر، بر و بازار هرهر گهر،
پتو هن جو نه هت آيو ڪٿي ڪوئي اڃان مون کي.

نه آيو ناز کان هو هت، نه مون کي هن گهرايو آ،
خدايا راه ويندي شل ملي هو ناگهان مون کي.

جگر جو خون، مي آهي ۽ ميخانو اڪيون پنهنجون،
پياري درد دل ٿو هي شراب ارغوان مون کي.

جگر جي خون سان پاليا، مون هي غنچه اميدن جا،
جلي ويا راس ٿي دل ۾ رهيو داغ نهان مون کي.

ڪٿي هن ڪج ادا، ڪاڪل جي پيچ و خمر ۾ دل قابو،
مثل زنجير، زلفن جو آ خمر بار گران مون کي.

جو زلف يار جو ساڻو رهيو گر مونتي محشر ۾،
ڇا خورشيد قيامت جو ڪندو تاب و توان مون کي.

نه ٿيو مدت کان اي ساقي ميسر باديه گلگون،
ٿيا ڪي سال پيتي اڄ شراب ارغوان مون ڪي.

شراب ناب نوشيندس ويهي بيت الحرر ۾ مان،
اگر آي "فيض" هت مليو منهنجو پير مغان مون ڪي.

طاعت ڇڏي تلاش ڪير جو خدا ملي.
هن بندگيءَ جي اي خدا مون کي جزا ملي.

اي شيخ! هنجي خانو دل ۾ تلاش ڪر.
ممڪن نه آ، جو ڪعبه ۾ توکي خدا ملي.

گل آهن، بي وفا، بي مروت آ باغبان،
ممڪن نه آ جو بلبل رنگين نوا ملي.

مطب ۾ ڪو نه آھ معالج، ڏسو متان،
بازارِ حسن ۾ منهنجي دل جي دوا ملي.

ڪندس جبين کي خاڪ مان هتي جهڪي جهڪي،
اي ڪاش! مون کي يار جو ڪو نقش پا ملي.

غر ناهه گر رقيب سان همدوش آ اي دل!
هو گل نه آ جو خار کان مون کي جدا ملي.

ڇو نه رهان مان شورشِ طوفان تي خنده زن،
ڪشتي جو مثلِ نوح ڪوئي ناخدا ملي.

قيمت سان هي ملن ته مان هڪدم نه جي سگهان،
آهي شڪر جو مفت ٿي آب و هوا ملي.

چوندس ادب سان گلشن رخ کي سلام ڏي،
ڪوچي ۾ يار جي آگر بادِ صبا ملي.

ڪندو پو ڪير عشق، صنم کان ڪوئي پڇي،
گر جرمِ عشق ۾ تنهنجي مون کي سزا ملي.

قاتل کان انتقام وٺڻ مان نٿو گهران،
آهيان شهيدِ ناز مون کي خون بها ملي.

روٿان ٿو زير سايهءِ ديوارِ يار ۾،
راڙيون ٻڌي من "فيض" اچي بيوفا ملي.

مریض عشق ٿیو آہیان، آہی دردِ نہان مون کی،
طیباً! مرضِ مہلک آ چڙی ڏی مہربان مون کی،

اجایو ڇو پیان "پڙیون" ناہی حاجتِ دوا جی ھت،
دوا منہنجی آہی ان وٽ کیو جنہن ناتوان مون کی،

کندس سر پیش قاتل کی، وگر نہ پو خضر وانگر،
متان بارِ گران ٿئی، ھی حیاتِ جاودان مون کی،

مران ڇو نہ پلا مان اڄ ڏسی ھن آفتِ جان کی،
متان ڏیئا پون اڳتی هزارین امتحانِ مون کی،

ڏنو مون تیغِ قاتل کی آ ھر ھر وار تی بوسو،
جو مجبورِ وفا آہیان کٽی آہی زبانِ مون کی،

سیہ بختی آہی منہنجی یا ھن جی بی نیازی آ،
نہ آ آہِ رسا منہنجی نہ مرگِ ناگھان مون کی،

ستر کی مون کرم سمجھو جفا کی مون وفا سمجھو،
نہ ھنجی بی وفائی جو ھیو دھر و گمانِ مون کی،

فراق یار یر شوریدہ سر "فیض" آہیان مدتِ کان،
جنونِ عشق یر و سري وٿی کارِ جہان مون کی،

چاهي چاهي اي تندخو چاهي؟
آخر هي طرزِ گفتگو چاهي؟

زلف و خط رخ و لب سبحان الله،
باغِ جنت جو رنگ و بو چاهي؟

مستي، چشمِ مست اي ساقی!
باده بادہ، سبو سبو چاهي؟

قامت يار چا قیامت آ؟
شور و هنگامِ چارسو چاهي؟

جڏهن عالمِ فنا پذير آهي،
هست و بود و بقا نمو چاهي؟

سنگِ دل کي ڪري نه گر ڪافور،
تابِ تاثيرِ آرزو چاهي؟

خوب خوبانِ خرابِ خوبی تي،
خوبی، حسنِ خوبِ رو چاهي؟

تابِ نظاره پي نه آ موسی!
خواهشِ دیدِ برقِ خو چاهي؟

پاڻ پنهنجو آ محو نظاره،
عرش تي هن جي روبرو چاهي؟

بت شريڪ خدا ٿيا توبه؟
لاشريڪ اله وحد هو چاهي؟

پاڻ کي پاڻ ٿو ڪرين گهائل،
چاره گر چاهي؟ چاره جو چاهي؟

مان پي عيسيٰ هان جو ٿيان مصلوب،
هان هي بهتان هروڀرو چاهي؟

لعل صدف نگه کان ٿي نڪري،
ورنہ هي اشڪ چا لهو چاهي؟

بي وضو آ نماز اي زاهد!
خون دل سان نہ آ وضو چاهي.

عرش دل تي آ جلوه آرائي،
سو، ڪعب هي جستجو چاهي؟

آ نزول صحيفه و الهام،
"فيض" غارف جي گفتگو چاهي؟

✽

غزال مست سان خست آ هر ڪنار سهي.
خزانَ جي دوش ۾ دوشيزهءَ بهار سهي.

نه وصلِ يارِ مقدّر آ ته هجرِ يار سهي.
نه آ قرار جو دل ڪي، ته بيقرار سهي.

”نه آ بهار جي صورت، غم بهار سهي.“
راحتِ گل نه آ دل ۾، خلشِ خار سهي.

خرامِ نازِ خرامان بذوقِ گل گشتي.
نه گلعزار آ دل، هاءِ داغدار سهي.

شهيدِ ناز جي تربت ڪي پي مٽائي ڇڏ.
نه يادگار رهي ڪو، هي يادگار سهي.

نه ضربِ ابرو مڙگان نه پيچِ زلفِ دراز.
نه تيغ و تير جي لذتِ صليب و دار سهي.

هي چشم و قامت و گيسو هي خط و عارض و لب.
هجومِ فتنهءِ محشر هزار بار سهي.

نگاه، سوءِ صنمِ وا، آ دمِ عدمِ پهتي
 نه سهي برسِ بالين سرِ هزار سهي.
 غضب جو دخترِ رز ٿي وٿي آ شهرِ بدن
 نديمِ خوبِ جگر، شربِ بادهِ خوار سهي.
 هي مستِ خسته و بي تاب، پيچ و تابِ ۾ آ،
 اسيرِ گيسوءِ پُريچ و تابدار سهي.
 مقام، سڪنگره، عرشِ كبريا کان بلند،
 نگاهِ دهرِ غلط بين ۾ خاڪسار سهي.
 سرشتِ رندِ قلندرِ اي شيخِ حقِ گوئي،
 جو ناگوار آ ڪنهن کي، ته ناگوار سهي.
 به بحرِ حرمتِ زحمت، آ رندِ خوبِ خراب،
 نه سهي پارساِ اي فيض، گنهگار سهي.
 حريمِ ناز ۾ اي "فيض" باريابِ ٿيم،
 نه سهي نگه ڪرم، نفرتِ نگار سهي.

دست ۾ گيسو، شب رنگ خدا خير ڪري.
نانگ ڪارو نه هتي ڏنگ خدا خير ڪري.

دست و پا کي ٿو هتي رنگ خدا خير ڪري.
عريده جو نه ڪري جنگ خدا خير ڪري.

ملڪ موليٰ جو نه آ تنگ خدا خير ڪري.
پاڻ درويش نه آ لنگ خدا خير ڪري.

نامو حال آ پيرنگ خدا خير ڪري.
ڪوئي تازو نه هجي ڍنگ خدا خير ڪري.

تاب زنجير گران بار نه آ فتنه طران
تا وجهن وار وري ونگ خدا خير ڪري.

قصه اذن و ڪرامات ۾ بهڪي نه وڃي.
پير صاحب ٿو پيئي پنگ خدا خير ڪري.

تي ويو هاءِ هو اظهار محبت ۾ خفا...
چهره شوخ آ صد رنگ خدا خير ڪري.

چشم بد دور رقيب جي پئي رخ تي نظر.
شيشه دل تي چڙهيو رنگ خدا خير ڪري.

ڪثرت بوسه کان ٿي خار لڳي گل رخ کي.
تنگ دل ٿي نه وڃي تنگ خدا خير ڪري.

بدگماني کان ڪدورت جا ٿيا ڪرڙ ڪنڊا.
دشت دل ٿي نه وڃي جهنگ خدا خير ڪري.

رقص اميد وفا ۾ دل وحشي نه ڪري.
يار چوري ٿو وري چنگ خدا خير ڪري.

جادهءِ راه محبت ۾ آ سرگرم سفر...
جنهن کي منزل نه ڏڙي دنگ خدا خير ڪري.

راڳ ريڊيو تي روبين جو ٻڌم، آيو پسند...
ٿو پڙهان روز مان آهنگ خدا خير ڪري.

نازنين ناز و ادا سان ٿي ننگي ناچ ڪري.
ويو ڇڏي شرم، حياءِ ننگ خدا خير ڪري.

"فيض" شوریده سر آيو آ، پڇو دور هٿو!
سر ۾ ڪنهن کي نه هٿي سنگ خدا خير ڪري.

حسن آ دريڙ آزار خدا خير ڪري.
جلوه گر عشق سر دار خدا خير ڪري.

غمزه زن ابرو خون خوار خدا خير ڪري.
دستِ قاتل پر آ تلوار خدا خير ڪري.

محو آرائش و سينگار خدا خير ڪري.
جنگ جا ٿو ٻڌين هٿيار خدا خير ڪري.

مدعي ٿي ويو غمخوار خدا خير ڪري.
آستين پر ٿو رهي مار خدا خير ڪري.

عشق جي راه پر هي دام وڌا دين و ڌرم.
حلقه سبوح و زنار خدا خير ڪري.

مست با بسته سبڪ سر آ ڏسو ٿي نه وڃي؟
چور زنجير گران بار خدا خير ڪري.

مهر مٿي مشرق ساغر کان ٿيو آه طلوع.
چشم زاهد پي آ بيدار خدا خير ڪري.

همنشين خوف آ برهم نه ٿئي نظم جهان،
منتشر ڪاڪل خمدار خدا خير ڪري.

شيخ هر شيوه رندان خرابات ڏسو،
رهن مٿي جبه و دستار خدا خير ڪري.

دين و دل غمزه صد ناز سان غارت نه ڪري،
غمزه زن آ بت پندار خدا خير ڪري.

خلوت خواب گهر ناز ۾ پهتر ته سهي؟
تي ويو پاسبان بيدار خدا خير ڪري.

دم اڳي رشڪ مسيحا کان نه پرواز ڪري؟
سست آ "فيض" جي رفتار خدا خير ڪري.

تي وڃي گل نه چراغ سحر شعر و ادب،
حضرت "فيض" آ بيمار خدا خير ڪري.

زمین باقی جهان باقی نه رهندو آسمان باقی.
کیان بی فائده چو لامکان فکر مکان باقی.

پلا کھڙي هئي برق تجلي دشمني آخر،
چڙيو آهي نه تو منهنجي مکان جو ڪو نشان باقی.

ویو مٽجي خیال کعبه و دیرو حرم واعظ،
فقط آهي صنم جو دل یر نقشِ آستان باقی.

وڌا روز جرا جو قصه غم کي کیان پورو،
اڃا آ داورِ محشر یر رهیل کجه داستان باقی.

هزارین داغ ویو ڏیئي دل پُر داغ کي گل رخ،
نه آهي باغ دل یر باغبان آ گلستان باقی.

بڻایو هر قدم تنهنجي کي ماں کعبو ڪري سجدہ،
اڃا اي بدگمان آهين پلا چو بدگمان باقی.

پڌریان ڇا پین کي دوست جو بتجي ویا دشمن،
نهان خانہ یر آهي رازدان رازِ نهان باقی.

لبن تي مهر خاموشي صنم پنبه بگوش آهي.
 ڪيان بي واسطي جو ناله و آهو فغان باقي.

ڏيان ڇا منهن صنم صف بست، مزگان جي لشڪر کي.
 نه آهي خست جان ۾ باخدا تاب و توان باقي.

ڏنم تيغ ستم کي قاتلا هر وار تي بوسو.
 محبت جو وڻي ڇڏ گر هجي ڪو امتحان باقي.

مٽائي خود وسائين خاڪ ٿو ڇا هي محبت آ.
 نه آهي گور ۾ اي دشمن جان خاڪِ جان باقي.

هزارين زندگي ۾ آفتون آيون ويون گذري.
 فقط آهي اڃا اي "فيض" مرگِ ناگهان باقي.

کیر جو بیان داستان روئی روئی.
روٹایو مون سارو جهان روئی روئی.

نہان خانہ دل یر رازِ نہان هو.
کیو هن اگیان مان عیان روئی روئی.

مچایر شب ہجر یر شورِ معشر.
گڈایو مون سارو جهان روئی روئی.

رنو طوطین قمرین عندلیبن.
چمن یر تیر غرل خوان روئی روئی.

جوانی یر غم یاس پیری یر حسرت.
گذاریر عمر جاودان روئی روئی.

گمان محبت نہ هو بدگمان یر.
هو کافر کیر مسلمان روئی روئی.

صف نوک مزگان تی صف بستہ تارا.
شب غم کیر کھکشان روئی روئی.

ٿيو جلوه گر نازنين بعد مدت،
ڪيو هن کي مان مهمان روئي روئي.

غر عشق جي بحر طوفان کان هدم،
ڪير اشڪ طوفانَ روان روئي روئي.

هي ابر ڪرم جي ڏسو ابر باري،
روڻايو مان هي آسمان روئي روئي.

وفا جي عوض بيوفائي هميشه،
ڪير شڪوهِ دوستان روئي روئي.

خبر سوخته دل "فيض" جي ڇا پين ڪي،
ڪندين ياد اي رازدان روئي روئي.

چو تو ستائين مون کي ستمگر گهڙي گهري.
دل ۾ هٿين تو ڏيد جا نشتر گهڙي گهڙي.

توبه ڀڳر. جو مون ٻڌي توبه شڪن نوا.
ساغر جي هنجي ڀرم ۾ سر سر گهري گهري.

ڳولهيو صبر کي ه. مون سان ڪفر ۾.
ڪير تلاس مسجد ۾. مڏر ڪهڙي گهري.

ڪيئن اچي هت هوش ڀرم ۾ جنون فروش.
لڳي ٿي ٻوڙ زلف معنبر گهري گهڙي.

آيو خرام ناز جو ميدان حشر ۾.
گهري پناه شورش محشر گهڙي گهڙي.

مائل به ڪرم ٿي ويو جڏهن هو مست ناز.
آندا سلام مون ڏي پيمبر گهڙي گهڙي.

ولله وقت مرگ پي هي حرف لاله.
چوندو ويو هو مرد قلندر گهڙي گهڙي.

رند بادہ مست میخواري ڪئي.
عرش تي ساقی وضعداري ڪئي.

خواهشِ رحمت گنهگاري ڪئي.
رحمتِ باري کرم باري ڪئي.

عاشقي ۾ گريه و زاري ڪئي.
بت پرستي ۾ به دينداري ڪئي.

تيو چراغ گل کان هو روشن لحد.
گور تي گل رخ جو گل باري ڪئي.

شمعِ بالين رشک کان گل تي وئي.
شمعِ رو جو غم ۾ غمخواري ڪئي.

سايه افکن مهر محشر تي ويو.
احمد مرسل نگهداري ڪئي.

رهگذر آهي جهان آخر فنا.
زندگي ڪنهن سان وفاداري ڪئي.

لاش تي روئي چيو هو نازنين.
عمر ۾ هن ناز برداري ڪئي.

ٿيو لهو کان لعل هو روءِ هلال،
خنجر ابرو جو خونخواري ڪئي.

سر جهڪاير جو سر سرور اڳيان،
مان فقيري ۾ پي سرداري ڪئي.

تون پي اي زاهد غرور زهد ۾!
صورتِ شيطان زيان ڪاري ڪئي.

بندگي ڪر خانقاهي کي ڇڏي،
تو گهڻي اي شيخ مڪاري ڪئي.

رب ڪعبه جو ٿيو مقهور هو،
جنهن فقيرن جي دل آزاري ڪئي.

رند بي پرده هو پردي ۾ رهيو،
”فيض“ تي ستار ستاري ڪئي.

عارفن جي دل ۾ گور ”فيض“ آ،
رحمت باري آ گل ڪاري ڪئي.

بکيف و مستيء چشم غزالان جهان ساقی،
تیر سر گشته و آواره کوه بتان ساقی.

لبالب لب تي آ جو، زندگي رطل گران ساقی،
خدا شاهد جو اسبابِ نجاتِ دوجہان ساقی.

فلک تي جلوه گر آهي جو خورشيد جهان ساقی،
ضياءِ پرتو آئينء طلعتِ رخان ساقی.

فزون حور و قصور و کوثر و تسنيم جنت کان،
سرورِ بوسءِ جامِ لبِ لاله لبان ساقی.

شراب و شاهد و مطرب، رباب و رقص و سرمستی،
نصیبِ خوش نصیبان صحبتِ صاحبِ دلان ساقی.

خوشا صد رنگ رنگيني جو حورانِ جنان حيران،
شهيد ناز گل رخ جو کفن آ خونچکان ساقی.

برنگِ خهڪشان روشن چراغِ لاله و گل سان،
مرارِ خشته، تیغِ خطِ لاله رخان ساقی.

رمر مست سبک سر آ زقند آهوءِ صحرا،
کير هڪ جست بر طي عرصه کون و مکان ساقی.

بدست مٺي ڪشان بند قبا شاهد فطرت،
خرد بيحوصله پيش شعور بيخودان ساقی.

ڪڪر ڪارا جو ڪعبی کان ببار میڪده رقصن،
وسي ٿو ابر رحمت برسر باده ڪشان ساقی.

جگر ٿي ذره ذره دیده تر ۾ تري آیو،
جواب ساغر گل رنگ چشمر خون فشان ساقی.

جلي نه مهر محشر التهاب آه سوزان ۾،
شراب آتشین کان ٿو رهان آتش به جان ساقی.

سیه مستی بزیر سایه زلف یقین شادان،
تپ مهر گمان ۾ مضطرب زهد گران ساقی.

دٻا ڌوتر معاصی جا وجهی دریا رحمت ۾،
نه ٿیو تر دامنی کان خشڪ بحر بیکران ساقی.

کری جو سرکشی باده ڪشی کان کفر و بیدینی،
کری جنهن دم اشارو ابرو پیر مغان ساقی.

ویم پی جنبش لب ۾ هی میخانی جو میخانو،
وري "فیض" بلاکش جو وٺی ڏس امتحان ساقی.

ته گيسو رخ گلفام ساقی!
 شفق آلوده مهر شام ساقی!

نه کردن کي تشنه کام ساقی!
 آ گر جام درد جام ساقی!

خدا بشجي و جان خود بينخودي پر،
 خودي جا گر متن اصنام ساقی!

سراپا قطره درياء وحدت،
 دوئي جا دور گر اوهام ساقی!

حرم کان دور آ عرش معلي،
 در ميخاني کان هک گام ساقی!

بخوف سطوت مستي، مستان،
 خرد آ لرزه بر اندام ساقی!

وري هک جرعه جام ساقی،
 منائي چڙ دوئي جو نام ساقی!

نه ڏي بوسو نه لب کي ڪر لبالب،
لب شيرين کان هڪ دشنام ساقي!

فرازِ عرش تي نام و نشان آ،
زمين تي تو رهان گمنام ساقي!

شب ماه و بهار و شاهد و گل،
مئي گلنام ڏي گلنام ساقي!

رهيو قيدِ دو عالم کان هو آزاد،
هي تنهنجو بنده، بيدار ساقي!

ڏنو مزده سروشِ عالمِ غيب،
کلي ويو بابِ فيضِ عام ساقي!

چڏي زهدِ گران پي جامِ عرفان،
ٿيو آ "فيض" کي الهام ساقي.

ساقی نامہ

هي رقص جام تند و تيز ساقی!
سمند طبع کي مهيز ساقی!

گدا ڊرنشين جي ڪج ڪلاهي،
حريف طره پرويز ساقی!

لبن تي آه جام رشڪ ڪوثر،
لب شيرين شهد آميز ساقی!

رخ گل رنگ آ رنگين گلستان،
قد دل ڪش آ دل آويز ساقی!

مريض غمزده حسن ڪافر،
مگر آ ڪفر کان پرهيز ساقی!

سراپا ڪيف و مستي جو آ عالم،
نگاه شاهد نوخير ساقی!

دو عالم بيخودي مستي ۾ رقصان،
پريشان زلف عنبر ييز ساقی!

بجز تنهنجي نه مان ڪنهن ڏي نهاريو.
مريض عشق کي پرهيز سافي!

خدا آگاه مرد خود فراموش.
برنگ سرمد و تبرير سافي!

مئي عرفان ڪر منصور، اگر
خمر دل تي ويو سرير سافي!

پر جبريل پي اُ گرد الود.
سمند ناز تند و تيز سافي!

سبو و ساغر و مينا و مئي مست.
نگه تنهنجي جنون انگير سافي!

ڏنر صدف دهان "فيضي" دريا.
آ در افشان و گوهر ريز سافي.

مجنون پی چيو مون کي ديوانه و سودائي
چا دادِ جنون آهي؟ چا حوصله افزائي؟

هو رشڪِ مسيحا آ، سرگرمِ مسيحيائي
بيجان ۾ جان آئي، خسته ۾ توانائي

جو شهر غزالان کان هي بادِ صبا آئي
صحرا ۾ ٿيو سرخِ هر آه، صحرائي

سر پي ويو مڻجي آ سنگ درِ جانان پي
چا سجده سرائي آ؟ چا ناصيه فرمائي؟

چا منزل عشق آهي هر چيز آ بيگانه؟
هوشياري و بيهوشي، ناداني و دانائي

چا حسن و جمال آهي؟ چا شانِ کمال آهي
انسان پي شيدائي الله پي شيدائي

هر چيز آ، آئينو هن شاهدِ فطرت جو
هر هنڌ نظر آيو آ يارِ پي هرجائي

اي حسن ازل تنهنجو ثاني نه ڪوئي همسر
مرغوبِ دو عالم کي هي نازش يڪتائي

اي سرو سهي قامت هر فتنه قيامت آ
هي ناز و ادا غمزه برنائي و سرعنائِي

عڪس رخ گل رخ پي صد رنگ گلستان آ
فطرت جي ا نقاشي گل لاله جي لالائي

آ ڪارگه هستي بازيچه طفلانه
دنيا هي تماشو آ مان آهيان تعاشائي

اي "فيض" فزون تر آ، هر عيشِ دو عالم کان
هڪ هن سان شناسائي، هڪ گوشه تنهائي

مہر و کرم بصورتِ نازِ ستمگی
زندہ رھان تو عشقِ یرِ تنہنجی مری مری

سرِ تی کلاہِ فاقہ و فقر و قلندری
قدمِ یرِ آہِ طرہ تاجِ سکندری

کعبہ کُری طوافِ چمی عرشِ نقشِ پا
نہ جاءِ همسری نہ مجالِ برابری

ہر لحظہ آہِ خواہشِ تیزِ نگاہِ ناز
ہر چند پارہ پارہ جگرِ دلِ ذری ذری

سوزِ فراقِ آتشِ دوزخِ کانِ آ شدید
جنتِ کانِ لطفِ وصلِ رکی تو ہر وں تری

ہر چند جو خدا پی ہیو ناخدا پی ہو
دریاءِ عشقِ یرِ ہو ہڈی ویو تری تری

دار و رسن تی پی ا زبان تی صنمِ صنم؟
مومن خدا خدا کیو کافرِ ہری ہری

آسائش بهشت کان خوشتر آ هر ادا
هجر و وصال و ظلم و ستم مهر گستري

آيو نظر جو پرتو حسن و جمال يار
حيران حور حور پریشان پري پري

دربان هزار بار ڏکاري ڇڏيو مگر
در تي هي دردمند هو آيو وري وري

آ چرخ تي ستارهء عشاق در نشين
شاهي کان آ بلند صنم جي گداگري

اي سرو ناز پرور باغ بهار حسن
خوبان روزگار تي تنهنجي آ سروري

باغ بهشت و "فیض" خراب و خطا شعار؟
پروردگار تنهنجي آهي بنده پروري

خدا منهنجو خودي منهنجي خدائي
زمین کان آسمان تائين رسائي

جمال شاهد فطرت ڏسي ڇا؟
خودي کي آه ذوقِ خود نمائي

نه نڪتو ناوک پيوسته دل کان
گهڻي صياد ڪئي زور آزمائي

بکنج گور تڙپائي نه دل کي
بياد دلريا دردِ جدائي

قيامت زير آشوبِ قيامت
خوشا سرو جي آ ڪج ادائي

اڃا ميڪش کي هوشِ باده نوشي
اڃا ڏي ساقيا سرڪي سواڻي

مرڻ کان پيشتتر مسڪين کي ماريو
وفا پرور بشمشيرِ جدائي

زبان ا منهنجي گویا بي زباني
نوا پرداز آهي بي نوائي

مقام بندگي هرگر نه ڏيندس
خدا بخني اگر ساري خدائي

قلندر کي ا گنج لاله بس
پڳو مون ڪاسه دست گدائي

وسايو "فيض" يي ڪنج خرابات
خدا حافظ طريق پارسائي

برسر دار کڻي ائي آ شوریده سري
باخير آه کيو هوش خبر بي خبري

تو خدا کي نه سڃاتو نظر ڪم نظري!
جسم نوري جو هيو زيب لباس بشري

مهر پيشاني و سيمي تني زرین ڪمري
گوشه عرش دل آهي افق جلوه گري

منظرب شوق شهادت پر آهي ڪشته ناز
غير گردن تي چري اي نظر خوش نظري

تو ڏٺو آه جمال رخ زيبا نه ڪڏهن
نازش دیده وري اي بصر بي بصري؟

شب هجران پر هيو زلزله عرش برين
نالہ نيم شبي آه و فغان سحري؟

پيش رندان ولي ذکر ڪرامات نه ڪر
شيخ آ تنهنجي دعا پر اثر بي اثر!

سازِ در ساز آهي قلقلِ مينا بخدا
جامِ گل گون ۾ به مستي ٿي ڪري رقص پري

يار همراه هجي راه ۾ منزل نه هجي
راحتِ خلد کان خوشتر سفر هر سفر

حالتِ زار ڪر هن مست تعادل کي بيان
اي صبا گر ٿي تنهنجي گذر خوش گذري

مون کي محشر ۾ ڪم آيو عملِ بي عملي
داغِ لاله ٿيو ثابت ثمرِ بي ثمر

راهِ جانانه ۾ گذري وئي آ عمر روان
خوبِ عشاق جو گذران گذر رهگذري

نازينِ فيض جي ڪئي آ طلبِ خوش طلبي
هاتفِ غيب ڏني هي خبرِ خوش خبري

جبین آئینہ نور نہانی
خطِ عارضِ کتابِ آسمانی

کری تو فیضِ چا گوهرِ فشانی
دسو بحرِ طبیعتِ جی روانی

کیر باغِ سخنِ جی باغبانی
شبابِ گلِ دلیلِ ناتوانی

چیو هن فتنہ گر چاہی قیامت؟
چیر ای سروِ قدِ تنہنجی جوانی!

نفسِ پرورِ نسیمِ زلفِ مشکین
اچی وئی ناتوانی پر جوانی!

شراب و شاهد و مہتاب و مطرب
الہی راتِ آ کھڑی سہانی

دنالیون دیدِ جونِ دلِ کی تو مارین
خدا بخشی حیاتِ جاودانی

نظر تنهنجي نظر م آ نظر بند
کیان دل جي ڀلا ڇا نگهباني

جگر خون درد کان دل ذره ذره
خري تي ديد، تر خون لٽائي

چون ٻار ٿا مرده ساد دمس
جهن م ڀي رهڻ جو جهاني

ولي کي ٿو وي چاني مڃائي
ڀلي مجهول ڪر ريش دواني

رهيو رند قلندر بي گهر و در
ميسر آه شان لامڪاني

وري سجدو ڪريو مون کي فرشتو!
نه رب آهيان مگر روح رباني

هجوم گل رخان انبوه خوبان
مزار "فيض" تي آ گل فشاني

ڪير جو شدتِ عشقِ صبر کان سالِ فرماني
سر محشر ٿيو اي هم نشين! عالمِ تماثلي

خيال محشرستان ۾ دل ۾ ٿو رهي هردم
ڪيائِ خلوت نشيني ۾ به ٿو مان عالمِ آرائي

ٿيو عاشق تنهنجو اي خوبرو! محبوبِ عالم جو
جهان انجو آ شيدائي جو اهي تنهنجو شيدائي

بجز تنهنجي رهان ٿو يار بيگانو دو عالم کان
نه ڪنهن سان دشمني آهي نه ڪنهن سان آ شناسائي

ڪيو جوشِ جنون اي عشق هو خاندانِ بيگانو
ڪير ساري عمر صحرا نوردي دشتِ پيمائي

نظر ايو دگيتي ۾ نه ڪو همر گهٽو ڳوليم
ميسر دلربا ڪي اه. اي دل شانِ يثتائي

گوهر باري ڪئي صدفِ زبان خوشگو جي محفل ۾
جڏهن بحرِ طبع ۾ آيو همدم موجِ دريائي

غزل گو خامه بدنندان ٿيا همدم بحيراني
زمين غزل تي جڏهن ڪٿي مون خامه فرسائي

ڪٿي آهيان جناب شيخ صاحب هن کان بيگانہ
تصور ۾ ڪيان ٿو هر گهڙي مان عرش پيمائي

تلاش منزل ليليٰ ۾ مجنون کي ڏنر حيران
تہ آيو يادِ مون کي تشنه لب آهوءِ صحرائي

نظارو مهروش ممڪن نہ آ تنهنجو ڪري ڪوئي
رهي ناڪام آ تنهنجي اڳيان چشمن جي بينائي

خدا شاهد نمازِ عشق ۾ گذري حياتي آ
ڪير اي "فيض" پاڻي يار تي هردم جبين ساڻي

اي قامتِ جانانه خوشا فتنه طرازي
كوتاه نظر آئي قيامت جي درازي

سرخمر آ پڻه خمر تي بذوق قدح بازي
هي رند جو آ رند، نمازي جو نمازي

چو مان نه ڪيان سجدو، خدا پي آ صنم پي
در پرده حقيقي آ بظاهر آ مجازي

دامان صنم دست ۾ سر پاءِ صنم تي
مستي جي آ مستي ۽ نيازي جي نيازي

اي يار خمر گيسو، سرڪش جو قسم آ
محشر کان دراز آه شبِ غم جي درازي

هر وار تي هاتل کي چيم وار وري ڪرا!
منصورا! کڻي توکان ويم عشق جي بازي!

زاهد کي اهي زهد گراں تر تي تڪبر
رندن کي دمِ عاجزي و نازِ نيازي

هن کي آ عصا دست ۾ هو تيغ بکف آ
برتر آ مؤذن کان گهڻو رتبو غازي

آئيند گر آئيند عارض ۾ ٿيو محو
هن ترک کئي شيشه گري آئيند سازي

پيغمبر و جبريل و فرشته پي تصدق
يزدان پي سر عرش ته دامِ نيازي

تڙهي ٿي پئي گرد تن کشته هجران
وج خاک ته گور کئي بادِ حجازي

کافور جي صورت ۾ تپ عشق پگهاريو
هر رات جلي شمع ڏسي دل جي گدازي

محشر ۾ ڏني جام و صراحي پي گواهي
هي "فيض" بلانوش نمازي آ نمازي

رڳو ڪار عشق و جنون ڪير
نڪي دينداري نه ڪافري
رهيو ورد منهنجو صنم صنم
نه خدا خدا، نه هري هري

تنهنجي چهر حشر طراز کان
آ هلاڪ شيوه آذري
خمر دام زلف دراز ۾
آ اسير جادو سامري

نه ڪو سر هيو تاج آشنا
نڪي تخت شاهي هو زير پا
تي عشق جو وير شهنشاه
ڪري تنهنجي در جي گداگري

هجي ڇو نه هي ڪار ڪافري
ڪندس خوب هن جي مان بندگي
منهنجو هو خدا آهي، اي خدا
جنهن جو ڪار آ بنده پروري

تنهنجي چشمر مستي نواز کان
 رهي مست ھر دم مست ٿو
 نه شعور جاه و جلال آ
 نه خيال و وحشتِ قيصري

نه حڪايتِ غم زندگي
 نه شڪايتِ رنجِ بيڪسي
 فقط آه رودادِ عاشقي
 جو ڪيان بيان ٿو سرسري

نه خيال دير و ھر دم رهي
 نه جهان و عقيبي جو غم رهي
 رڳو ياد هو دم بدم رهي
 اهو آ طريقِ قلندري

ٿير آشنا جڏهن راز کان
 بري ٿير نشيب و فراز کان
 نه جنون و وحشتِ برتري
 نه خيال و احساسِ ڪمٽري

غم و عيشِ عالم کان بيخبر
 جو جهان کي سڃاڻان ٿو رهگذر
 مون کي آ پسند قلندري
 نه تونگري، نه سڪندري

غضب غمزہ چشم سرمہ سا
 قہر قامت سر و فتنہ سا
 بت عربده جو جي هر ادا
 آهي عالم طرز دلبري

نه خيال خلد پر خوار ٿي
 ڪر اي شيخ بي لوٽ بندگي
 هي گنه گناه عظيم آ
 ڪري خلق خالق سان تاجري

نه فريب روز حساب ڏي
 اي جناب ڏي يا جواب ڏي
 نه خيال خلد عذاب ڏي
 نه تصور عيش آوري

اهو ڪير هو دربر هيو
 ستم ديده و ديده تر هيو
 اهو "فيض" شوريده سر هيو
 جنهن کي پيش آ قهر بي گهري

لبالب لب تي آ جامِ السّتي
خوشا اين شيوه رندي و مستي

دريده پرده اسرار آهي
دسو دست جنون جي پيش دستي

دس چاهين اگر قدرت خدا جي
وحي ڪر بتڪده ڀر بت پرستي

زبان تي نعره فقر و فخري
مبارڪ فاقه مستي، تنگ دستي

نه ڏيندس جنت ارزان تي يارب!
متاع بندگي آهي نه سستي

جواب رب ارني، لن تراني
مخاطب عرش تي هستي سان هستي

فنا في الله تي مثل انا الحق!
سراسر حق پرستي، خود پرستي

جزاء عاجزي آ سر بلندي
سراء سرکشي، تذليل و پستي

نه تون دل کان وچين ها دل نه توکان
وئي ويران ٿي آباد وستي

کليو جو "فیض" رازِ بود و نابود
مٽاير صفحہ هستي کان هستي

نگاه مست و میخوار و شرابي
لب گل رنگ آ جامِ گلابي

برنگ شب سیه زلف سیه تر
رخ تابان یر تاب آفتابي

تئو خون جگر گوهر نگه یر
صدف یر قطره آب سیمابي

ملي ویا خاک یر متجي شهنشه
نه تئو حاصل مقام بوتراي

رهيو شوریدگي کان سرشکسته
ببحر عاشقي عمر حبابي

ادا و عشوه و غمزه سان ماریو!
خدا بخشي صنم عمر شهابي

غضب آ، ظلم آ، قهر و قیامت
سر محفل عدو سان بي حبابي

اڳي هو سست رو قاصد کان آيو
اجل کي در ڏنر دادِ شتابي

ڪري خوش طالعي تي ناز جنهن کي
ميسر هر نشيني، هر رکابي

نگه کي آ ڪٿي تابِ نظاره
نقابِ روه روشن بي نقابي

ملي ڇا خسر و الفت کي شيرين
نصيبِ ڪوهڪن ناکاميابي

برنگ شيخ خون خلق ياربا
نه پيتو هو ڪڏهن رندِ شرابي

در دلبر وسايم گهر وساري
محبت باعثِ خانه خرابي

لب گل گون جو بوسو "فيض" گويا
لبالب لب تي آ جامِ گلابي

نازشِ دستِ جنونِ چاکِ قباۛ دلبري
مطلعِ مهرِ محبتِ يعني آشفته سري

حسنِ يکٲا سان ڪري ڇا لالہ و گل همسري
پرتو آئينہ رخِ مهر و ماہ و مشتري

هڪ اداۛ ناز تي حيرانِ ڪليم و سامري
موجہ لبِ معجزہ چشر ۾ جادوگري

موجہ درياءِ مستي جنبشِ لبِ لالہ لب
ساغرِ زرین ۾ رقصان آہ صہبا جي پري

چہرہ نورِ آفرين آئينہ لبِ روۛ خدا
اي بتِ ڪافر صنمِ رشڪِ بتانِ آذري

جسمِ لرزان کان وجودِ دوجہان لرزیدہ تر
موجہ رفتارِ رقصِ ڪبڪ و طائوس و دري

ناوڪِ مزگانِ تيرِ اندازِ آ تيرِ قضا
يورشِ ابرو ۾ زور و ضربِ تيغِ حيدري

خسروِ خوبان جي خوبي تي ہم خوبان نثار
طرہ گيسو تي قربان آہ تاجِ سروري

شعله رو سيمن ذقن گل پيرهن، نازک بدن
برگ گل آتش بجان از غيرتِ نازک تري

ديده تر کان روان دريا بدريا جو بجو
خانه اغيار ۾ هي بارش جلوه گري

دوست دشمن جي چوڻ تي تير طعن جا هنيا
دل جگر جا ذره آيا ديدهء تر ۾ تري

بيخودي ۾ ٿو وٽان قرب الاهي جا مزا
ٿي پري علمِ مسلمانِي و جهلِ کافري

همنشين خلوت ڪده ۾ رات بلقيسان شهر
جز سليمان ڪنهن کي آ حاصل مقامِ همسري

خامءِ خوش ڪار آ هر شيوءِ لوح و قلم
نغمهءِ فيضِ ازل اي "فيض" تنهنجي شاعري

لب ڪشا ٿيو بزم ۾ "فيض" شهنشاهِ سخن
هر نشين گويا کلي ويو بابِ گنجِ گوهرِي

اي مست تغافل بي خبر اٿي خبر چرئي تي ڇا گذري
تنهنجي عشق ۾ حاصل آ رهڻو. هي دربدري دريوز گري

تنهنجي فرقت ۾ ٿا چاڪ چڪن. هڏ ماس ڳري تن ريشه ٿيو
ڏس نامِ خدا هڪ وار اچي. ٻڌ دانهن دڪيل جي درد پري

هو عشق تنهنجي ۾ ياد ڪئي. هي ڪعبه و مندر دين ڪفر
تنهنجي نقش قدم تي سجده ڪيم. صد بار جهڪي لڪ وار ڦري

تنهنجي سر مڱين چشمن زلف، سيه، اي ڪافر. رخ حيران ڪيو
آهيان بي گهر، در آهي شام و سحر، آشفته سري ديوانگري

وئين ناز و ادا سان دلڙي ڦري، مغرور رهين، مجبور ڏسي
اي دشمن، جان چو موتي ڪيڻ، هي ظلم و ستم بيدادگري

صف بستہ مزگان جو لشڪر هر وقت پيو ٿو تير هڻي
هي زخمر جگر هن روز نوان، ڏس سينه فگارِي جامه تري

آهين حسن و شباب ۾ مست رهڻو. هر روز هزار سينگار ڪري
تن لاغر تي ڪا ليڙ نه آ، ڏس خسته تني شوريده سري

ڇڏ جوڙ و جفا، ڪر مهر و وفا، ڊچ درد پريڻه جي دانهن کان
منهنجون آهن آهون اثر پريون، هي نالو شب آه سحري

بت، ڪافر تي اي "فيض" ڪيم، ايمان صدقي ايمان جو قسم
ٿيم مست جمال، ڪمال مٿان ڏسي سير تني زرين ڪمري

سجدہ تہ صنم ہر ہند کیم
کعبہ نہ سہی بتخانہ سہی

رگو نام ہو تنہنجو ورد زبان
یزدان نہ سہی جانانہ سہی!

در صبح ملی سر شام ملی
تنہنجی دست کان متی گلفام ملی!
ہر چند براہ نام ملی
ساغر نہ سہی پیمانہ سہی!

مان کشتہ درد و فراق و الم
سمجہان تو ستر کی لطف و کرم
تون سمجہین نہ سمجہین پنہنجو صنم!
تنہنجو نہ سہی بیگانہ سہی!

کر پردہ پری ای پردہ نشین!
مری ذوق وصال یر تو مسکین
دُسی مصحف رخ قرآن جبین،
ہردم نہ سہی روزانہ سہی!

المست	اکین	تی	مستانہ
دنیا	کان	یگانہ	بیگانہ
دیوانہ	چون	تا	دیوانہ
دانا	نہ	سہی	دیوانہ سہی!

وَجْهَ کَاکِلِ پِیچَانِ جَا جُولَانِ
 ڏِي چَشمِ شَرَابِي جَا پِیْمَانِ
 هِنَ رَمَزَنَ غَمَزَنَ تِي قَرْبَانِ
 زَنَدَانِ نَه سَهِي، خَمَخَانِ سَهِي!

هَر ذَرَه وَحِشَتِ سَر صَحْرَا
 هَر قَطْرَهٗ دِیدَهٗ تَر دریا
 غَم دِیدَهٗ وَ خِستَهٗ وَ آوَارَهٗ
 خانَهٗ نَه سَهِي، وِیرَانَهٗ سَهِي!

دِرِیاءِ مَحَبَّتِ دِل ۾ رَوَانِ
 سَر تِي آ جَنُونِ جَو سَنَگِ گَرَانِ
 پَتَ دَادِ نَه ڏِي اِي دِشْمَنِ جَانِ
 وَاقِعِ نَه سَهِي، اَفْسَانَهٗ سَهِي

اِي غَالِيهِ مَو رَخِ خَلَدِ آئِينِ
 نَه ڏِي بوسَهٗ لَبِ دِهَنِ مَشْکِينِ!
 ڏِي بوسَهٗ پاءِ عَطَرِ آگِينِ
 مَشْکِينِ نَه سَهِي، عَطَرَانَهٗ سَهِي!

اِي لالَهٗ لَبُو نَرِگَسِ نَظَرُو
 زَرِينِ کَمَرُو تَن سِیَمِ بَرُو
 دِل "فِیض" ڏيو، اِي غَمَزَهٗ گَرُو
 شَکُوَهٗ نَه سَهِي، شَکَرَانَهٗ سَهِي!

✽

خوشا شان فقيري، کج کلاهي
رهيوس قدمن یر تاج بادشاهي

خمار نشه دوشينه کي ٿو
کيان تازه بجام صبح گاهي

کري وعدو قيامت جو ويحي ٿو
قيامت آ، قيامت ناهين چا هي؟

فلک کان خواهش داد حوادث
عبث بيدادگر کان داد خواهي

جهڪي چو نه سر، جبريل در تي
ميسر آ مقام قبله گاهي

جلان ٿو آتش طلب، طرب یر
جهنم یر پوي جنت الاهي

در دلبر تي وس ابر بهاري
ويحي ڏي چشم گريان جي گواهي

ویر طوفان ۾ گهر کان سوء صحرا
جنون کي آھ ذوقِ بي پناهي

رخ روشن کان گر غافل رھان، ڏي
قيامت ۾ سزاءِ رو سياهي

وحي آباد ڪر ڪاخ محبت
اگر منظور آ گهر جي تباهي

رخ انور سان نسبت مهر کي ڇا
عيان ڪوتاه بيني ڪر نگاهي

جزاءِ عجزِ قهر بي نيازي
گناه "فيض" خست بي گناهي

سُرور آيو نه جنت ۾ جو پيتر جام اي ساقي
 شرابِ ناب پي آ روغنِ بادام اي ساقي

هو رند آهيان سمندر جنبش لب ۾ ڪير خالي
 ظروفِ جام آهي چرخِ نيلي فام اي ساقي

پيو اي ميگسارو موسم باد بهار آهي
 ڏنو باد صبا ويندي مونکي پيغام اي ساقي

خدا شاهد زمين تي. آسمان تي. عرش تي پيتر
 رهيو هر هر جڳه منهنجو هي شغلِ جام اي ساقي

طواف ڪعب کان پي اڳ ڪير ڪعبي ۾ مينوشي
 جو آئينا به ڏس هي جام، احرام اي ساقي

شراب و ساغر و مينا نه پيماني نه ميخاني
 ڪيو بيهوش تنهنجي چهره گل فام اي ساقي

نه آهي باده گل گون ميسر هاءِ مدّت کان
 پيان ٿو خون دل پنهنجو مان صبح و شام اي ساقي

ڪيو جام فنا هن ست پا کي تير پا ڪيڏو
 ڪير راهِ عدم کي با خدا هڪ گام اي ساقي

پيئن کان بعد فڪر چشمر ميڪش ۾ ٿيڻ مضطر
خوشي پي پيش آئي صورتِ آلام اي ساقِي

پيڳم شور جهان کان گور ۾ پي جام تنهائي
ڏنو محشر نه هت مونکي ڪرڻ آرام اي ساقِي

لحد ۾ بوءِ مٽي کان هي فرشته پي نه ٿيا داخل
عذابن کان ڇڏايو آه مونکي جام اي ساقِي

مٽي صبح ازل انڪار نوشي راز هو ور نه
ٿئي ها خلق ۾ چو بي سبب بدنام اي ساقِي

هي دور جبر آ، يا دور جمهوري جو وحشين کان
قري ٿي پاڪ ۾ انسانيت ناڪام اي ساقِي

وڃان ٿو ميڪده کان تشنه لب باد بهاري ۾
غضب آهي چوين ٿو آه فيض عام اي ساقِي

ڪندو ڇا هي جنون صحرا نوردِي، چاڪ داماني
اڃا مستن کي گهرجي پيو به دورِ جام اي ساقِي

شراب عشق پي، آ بندگي کان عاشقي بهتر
بوقتِ نيم شب ٿيو "فيض" کي الهام اي ساقِي

آ یار جلوہ بار خدا کارساز آ
مان ۽ وصال یار خدا کارساز آ

گل رخ و گلزار خدا کارساز آ
بادہ و بادہ خوار خدا کارساز آ

اب بہار و مطرب و ماہ منیر و مئی
آغوش نو بہار خدا کارساز آ

بازو تی موج کاکلِ بلقیس ای صبا
لب لب سان همکنار خدا کارساز آ

هن کی زبان درازی و گستاخی، رفیب
گذریو هو ناگوار خدا کارساز آ

دریاء بیکران یر بجز ناخدا ندیم
پیڑو ویو ٿی پار خدا کارساز آ

صد بار شکر صحت زندان یر ٿی ویو
قاضي پی میگسار خدا کارساز آ

روئي ڏنو هن قتل ڪري تڙپندو ڏسي
قاتل پي شرمسار خدا ڪارساز آ

بخیگر ازل کي هو مرغوب ٿي ويو
دامان تارتار خدا ڪارساز آ

هر مرتبه حضرت عيسيٰ ٻڌي وير
مان ۽ صليب و دار خدا ڪارساز آ

باب حريم ناز لکيل چهر پاسبان
خوابيده پُرسخمار خدا ڪارساز آ

هو ڪارساز هر گهڙي سرگرم ڪار آ
چڏ ڦڪر ڪار يار خدا ڪارساز آ

حور و قصور و ڪوثر و تسنيم و باغ خلد
”فيض“ گنهگار خدا ڪارساز آ

مطرب و ماه پي آ مئي به آ گلزار پي آ
جلوه يار پي آ موسم بهار پي آ

بزم ۾ پيش، نظر يار پي، اغيار پي آ
راحت گل پي آ دل ۾، خلش خار پي آ

شهد ديدار پي آ شربت گفتار پي آ
لطف انڪار پي آ، لذت اقرار پي آ

مست ميخانه عرفان ڏي سبڪ سر ٿو رهي
سختيءَ دار پي زنجير گران بار پي آ

جنبش ابرو و مزگان آ، خدا خير ڪري
بارش تير پي آ، يورش تلوار پي آ

ٿو وٽان تلخي و شيرينيءَ جانان جو مزو
ماڻل پيار پي آ، برهم و بيزار پي آ

عالم عشق ۾ حيران رخ و گيسو ڪي ڏسي
روز روشن پي آ، اي يار شب تار پي آ

ذوق بخشش ۾ پڪاريو آ لبِ رحمتِ حق
اي فرشتو ڪوئي محشر ۾ گنهگار پي آ

آئينه آئيني جي روبرو خورشيدِ جمال؟
توڪي اي حسنِ ازل حاجتِ سينگار پي آ؟

دوستو حيفا نصيحتِ بدمر حالتِ زار
چاره گر پي ڪوئي، همدرد پي، غمخوار پي آ

برسرِ گور ڪري رقصِ ٿو هر ڪشتهءِ ناز
اذنِ عيسيٰ دمانِ پازيب جي جهنگار پي آ

وحشتِ خلد ۾ تضحڪِ جبين سائيءِ خلق
مضطربِ وصل پي ڪو طالبِ ديدار پي آ

اهل دل عارفِ اسرار ڪوئي نڪتہ شناس
شعر مار ڪنهن کي ٻڌايان ڪو سمجهدار پي آ

عصرِ عشق ڪيو روئي بيانِ عاشقِ زار
اشڪِ افشان پي اهي "فيض"، گوهرِ بار پي آ

هو شاهد فطرت جو ٿيو جلوه نما آ
ایمان پيچيو عشق کان بندو آ. خدا آ؟

ابروءِ صنم گوشهءِ محراب دُعا آ
تسبیحِ خمِ زلفِ دمِ ذکرِ خدا آ

دل مضطرب پیچ و خمِ زلفِ دوتا آ
گویا کوئی دیوانو ته دلمِ بلا آ

ای خسرو خوبان جهان چرخِ مڪوكب
مون وانگي تجسس ۾ ٿيو آبله پا آ

آ چشمهءِ حیوانِ صنم چاهِ زنخدان
والله لبِ شیرینِ خمِ آبِ بقا آ

زرين ڪمري، سير تني لعل لبي کان
سيماب پي لرزیده پا اي ماه لقا آ

هر برگ گل حيران آ، نازڪ بدني تي
هي مرغ نگه گلشنِ عارض تي فدا آ

ڇا گيسوءَ پرخم جي ڪري گره ڪشائي؟
سنبل ڪڍهه زلف ۾ پابسته صبا آ

هوش آيو نه ساقِي ڪي، نه رندن ڪي جو آيو
هي چشمرِ سياه مست پي ڇا هوش ربا آ؟

مستوريءَ مستور زيارت گه مستان
صد تار ڪيو دستِ جنون بند قبا آ

هر شيءِ ۾ نظر آيو آ اهلِ نظر ڪي
شيشي جي طرح آئينءِ دل جو صفا آ

آوازِ مؤذن کان فزون قلقل مینا
هي میڪده پیرِ مغان قبلہ نما آ

شاید جو ڪناري سان ڪٿي موج لڳائي
ڪشتي کي اگر ناخدا ناهي ته خدا آ

جنبش ۾ ٿيو عرش برین جنبش لب سان
ڇا "فیض" تنهنجي زود اثر آه رسا آ؟

یڪتاءِ جهان "فیض" شهنشاه تغزل
اندازِ بیان آه جدا رنگ جدا آ

فضاء خوشگوار آ، بهار آ بهار آ
چمن چمن کلي کلي نکار و سبر زار آ

قدم قدم تي ڪر نظر، سنڀالي هل اي بي خبر
صياد پختہ ڪار آ، ۽ تشنه شڪار آ

صنم صنم ئي دم بدم، ڪندو ويو تادم عدم
ٻڌي ڪڏهن نه بي وفا هي درد جي پُڪار آ

جفاءِ حسن کي ڏسو وفاءِ عشق کي ڏسو
هو چشم پُر خمار آ، هو چشم اشڪبار آ

هوس کان لطف بندگي نه راحت جهان ملي
نه زيبست خوشگوار آ، نه موت سازگار آ

پڇو پڇو اي ظالمو، هتي وڃو ستمگرو
هي سينه پُر غبار آ، هي آه شعله بار آ

نه پيئندو هان نه مي پيئڻ جو آه مونکي حوصلو
نگه مست جو رڳو خمار آ خمار آ

حریر دل کي کيئن ڇڏي وڃان مان دیر و کعبہ ۾
مونکي آ جنهن جي جستجو هو دل ۾ جلوہ بار آ

ٻڌو هي حال سرسري جو آ حديث دلبري
صنم سان جنهن کي پيار آ، هو سر سپرد دار آ

عجيب تر آ معاملو، نیاز و ناز جو اي دل!
نه مونکي ڪو قرار آ نه هن کي انتظار آ

سينگار حسن کي ڏسو ۽ سوز عشق کي ڏسو
هو زلف مشکبار آ هو خشڪ وار وار آ

عدو سان دوستي نه ڪر نه دوست کان ٿي بدگمان
خوشي جفا شعار آ، غم وفا شعار آ

جو آيو موت بي ڪسي ويم بحر غم ۾ غرق ٿي
نه جهونپڙي جهان ۾ آ نه "فیض" ڪو مرار آ

پر خم نه صنم، زلف گره گیر هجي ها!
هي مست نه پابسته زنجير هجي ها

تڙپي ها شب هجر ۾ مون وانگي ستمگر
جو آه بي تاثير ۾ تاثير هجي ها

صيد افگني جو شور مچي ها نه جهان ۾
فترڪ ۾ صياد نه نخچير هجي ها

ها، دستِ محبت سان، اگر دوست پياري
هو زهر پي مون لاءِ شهد شير هجي ها

هرگز نه هجي چاک ها دامنِ محبت
اي کاش، کوئي سوزن تدبير هجي ها

پيري نه رهي تنهنجي ها اي پير سلامت
گر جلوه گر هت هو بت بي پير هجي ها

هر نقش هجي ها نه اگر نقشِ حقيقت
تصوير ۾ در پرده نه تصوير هجي ها

فرهاد جي درياءَ محبت ها ڏسين ڳر
شيرين! نه تناءِ جوءَ شير هجي ها

بي خواب رهي چشمر سيه مست نه هرگز
قبضي ۾ اڳر نالهءَ شب ڳير هجي ها

خون ريزيءَ عالم جو هجي خوب تماشو
ڳر دست ۾ هن شوخ جي شمشير هجي ها

تربي ڏين ها دادِ غزل تر جو غزل خوان
غالب هجي ها بزم ۾ يا مير هجي ها

هڪ رات ملاقات ڪري ها بتغافل...
هي خواب نه شرمندو، تعبير هجي ها

دل شاد ڪري ترڪ ها جو طرزِ تفاعل
ڇو "فيض" ستر ديده و دل ڳير هجي ها؟

✽

سروش غیب کان آئي ندا برات جي رات
کلي ويو گنج مراد و خرينءِ برکات

اي لا شريڪ، و يگانہ و واحد، و يکتا
بلند و برتر و بالا، مقامِ ذات و صفات

قبا۽ تر کي ڪيو صاف خوب رندِ خراب
روان آ دجلهٽ رحمت برنگِ نيل و فرات

نزولِ رحمتِ باري به آسمانِ جهان
نگاهِ مهر ڪري ٿي جهاتِ عالمِ جهات

رهي لبِ تي شڪاياتِ تنگ داماني
گداگرانِ ازل کي ملي جڏهن خيرات

اگرچہ ڪو۽ خرابات ۾ هو رندِ خراب
مگر نگاهِ طلبِ سوءِ قبلهٽ حاجات

بهشت رند کي بخشيو خدا بغير حساب
زبانِ شيخ کان نڪتو هو ناگهان هيهاٽ

نعميب طالع خوش و مسل حيميا اثار
خوشا اين گنج زيارت بليت البركات

نثار توتي كيان لذت لب شيرين
شراب و شهد و شکر انگين و قند و نبات

پناه آتش دوزخ گهري بخوف خران
بهار عشق ندامت جي هو ڏسي برسات

رهي نه منت دربان و در نه گنبد و بام
زمين جاه قلندر و آسمان قنات

مقام عشق و ولايت و منزل الهام
شعور كشف و كرامات و شوق شاعري جي ذات

خوشا اين صدر نشينيءِ بزم هاءِ غزل
ڏنو هي حضرت جبريل داد هاءِ نڪات

لسان "فيض" لسان سروس عالم غيب
نزول شعر نزول صحيفه و آيات

مثل دريا ڪر حباب و موج پيدا پاڻ ۾
 تنهنجو دم ئي موج آئي ٿو سگهي مهراڻ ۾

آسمانن ۽ زمينن تي نه هو هن جو سراغ
 جوهرِ عزم و خودي ڳولي لڌو مون پاڻ ۾

هت هنيا غمزه اکين جو دل جگر جو ٿيو فساد
 پيو رڱ رشت چڄي بي فائده چڪتاڻ ۾

جبهه يوسف بڻيو جرم، زليخا جو ثبوت
 هو عسيان دستِ محبت جو نشان پهراڻ ۾

آسمانن جي ستارن کان گهڻا ڳولي لڌا
 همتِ عالي سان مون موتي گوهر مهراڻ ۾

هائِ ساقي جي رياڪاري مليو مون کي نه ڏک
 ايترو هن کي مليو جو مي نه ماڻيو پاڻ ۾

بغل ۾ روسي ڪتاب عوض ڪتاب الله جي
 ڪفر سان رلجي ويو مسلم ڏسو ريهان ۾

ڪشمڪش ڪرسي تي پنهنجي پيشوائن جي رهي
 ڦاٽو ورتو پين ۽ هي رهيا ڇڪتاڻ ۾

هو بڻيو ايمان فروش ۽ هو بڻيو ٻولي فروش
 رمز ملان جي ۽ ليڊر جي نه آئي ڄاڻ ۾

تاب شاهي آ جنازو ظلم جو جهنڊو ڪفن
 ڪر ڦٽو هن کي ڪٿي اي نوجوان مهراڻ ۾

لب ڪشائي جي اجازت آ ڪٿي خاموش "فيض"
 ٿئي متان سر جو زيان هن محفل ان ڄاڻ ۾
 (۱)

شراب و شاهد و مطرب بهار و جلوۀ يار
بساطِ عرش تي عيش و نشاطِ باده گسار

سبک خرام آ گردون تي کوٽي شاهسوار
وجودِ کاهکشان ذره ها، گرد و غبار

گرفتِ پنجهء عشاق یر آ لوح و قلم...
خوشا نصیبِ اسيرِ کمندِ زلفِ نگار

صنم کده یر جلاير چراغِ الاالله
جبین دين تي روشن آ مهر سجده شعار

مکان لا یر هو تابنده آفتاب وجود
نه صبح و شام، نه ارض و سما، نه لیل و نهار

گهرين جو شيخ! تماشو ڪرن خدائي جو
سياه روز و جي رات بتڪده یر گذار

بخون آبله پا آ فروغِ دشتِ جهان
برنگِ چرخِ مڪوكب رهان ٿو ڪنج رفتار

ميانِ صدفِ نگه اشکِ رشکِ دُرِ مِگرانِ
دلِ فسرده ږي آ داغِ آفتابِ آغازِ

فرازِ مسندِ خورشيدِ جلوهِ گاهِ نگاهِ
ته کمندِ تخيلِ ثوابتِ و سيارِ

جزاءِ کلفتِ دنيا قيامِ خلدِ برين؟
سرورِ نشو ناقص نه آ حريفِ خمارِ

جهانِ خوب کي تهذيب نو خراب کيو
چون تا داغِ مذلت کي آفتابِ وقارِ

چمين تو فرزندِ توحيد! حيف نقشِ قدمِ
اچا پي آه فرنگي جو هو کفشِ بردارِ

دماغِ اهلِ حرم ږي فتورِ بولهبي؟
يريد جامه ابنِ علي ږي برسرِ کارِ

کمانِ بدست کمين گاهِ خانقاه ږي شيخِ
پچو جو طائرِ ايمان ٿي وڃي نه شکارِ

حذر، جو جسم هلاکو ٿي آ قباءِ جنيد
ديارِ دل ڪري غارت نه ليڊرِ غدار

متاعِ زيبستِ گران مايه جو نه خير گهرو!
رهي ٿو رهبرِ خوابيده، راهزنِ بيدار

زبان تي نامِ خدا، دست ۾ ڪلامِ خدا
بغل ۾ واعظِ مڪار خنجرِ خونخوار؟

هوس کي دامنِ دل ۾ نه ڏي پناه، نه ڏي
ڏنگي نه ناگهان توکي هي آستين جو مار

اگرچہ خوب آ دنيا، رنگ و بو يارب!
رهان ٿو جنتِ شداد کان مگر بيرار

ڪري جو عشق جي دعويٰ برنگِ فيض رهي
غم و مسرت و مهر و ڪرم ۾ شڪر گذار

شاهدِ مهر رخ و باده و برسات جي رات
روزِ روشن جي طرح رندِ خرابات جي رات

بارشِ ديدهءِ گريان جو رهي رات جي رات
اهڙي دنيا ۾ وري آئي نه برسات جي رات

بزمِ خوبان پي بصد رنگِ طرب گاهِ بهشت
خوب گذري آ خوشا رندِ خوش اوقات جي رات

سرو قد چتر سیه لعل لب و مهر جبین
چارسو فتنهءِ محشر اُٿيو آفات جي رات

مطرب و ماه پي آ، مٿي پي آ، محبوب پي آ
يا الاهي نه ٿئي سحرِ ملاقات جي رات

مهر رخ تي جو چڙهيو پردهءِ گيسوءِ سیه
صورتِ حشر صبح دم هئي ظلمات جي رات

رفص و مستي ۾ نه افلاڪ کار ناهيد ڪري
رات ميخاني ۾ رندن جي مناجات جي رات

رخ نه انداز ملاقات نه ٿي فڪر نماز
يادِ جانان ۾ نه آ يادِ عبادات جي رات

دور ٿي ڪعبه و مندر جي تجسس جو خيال
تو رهان محوِ زيارت آ عنايات جي رات

آه آغوش ۾ دوشيزه، عرفان ڪوٺي هن کي چوي
ناهي جبريل امين رات ملاقات جي رات

ٿي فرشته پي خدا سان ويا سرگرم درود
نعت خواني جو ڪيم تابه سحر نعت جي رات

هر دو عالم محمد آ محمد جو قسم
ٻڌ حقيقت جي حقيقت آ حڪايات جي رات

چئو ڪيان تازه وري شيوه، شق القمر!
شيخ آ رند قلندر جي ڪرامات جي رات

بر سر "فيض" فرشته جو ٿيا نور فشان
عرش کان آيا تبرڪ ڪشي برڪات جي رات

ڪشاده ٿو ڪري آغوش يار بهر وداع
ٿئي ته بعد ملاقات هجر وجهه نزاع

آ عڪس آئينه محراب روضه رضوان
هلال ابرو جانان بصورت انواع

ندير خاڪ در يار ڪيميا آثار
هي نقد هردو جهان سيم و زر و گنج و تفاع

علي آ علم کان هر صفت، صفت ذات خدا
سخي عدیل و ڪريم و قوي علیم و شجاع

اذان قلقل مينا و شور چنگ و رباب
ڪٿي آ مفتيءَ فتويٰ فروش و شيخ متاع

بجز طلب جي بغل گير ٿي ويو آ صنم
گمان آ جو اچي ويو قريب وقت وداع

جهان جو چهر و چراغ آهي آفتاب فلڪ
هي داغ عشق مهر رخ آ زندگي جو متاع

شراب و شاهد و مطرب سرور و مستي و رقص
بفيض "فيض" قلندر وجود بزم سماع

جناب "فيض" جي صحبت کان فيضياب ٿيو
سروش غيب کان آ مزده و اطلاع

نظمیات

قرآن

اهل ایمان کي ڏٺو گوهر ایمان قرآن
باليقین آه کلام لب یزدان قرآن

آدمي کي ٿو ڪرين برتر و ذي شان قرآن
تو بڻايو آهي انسان کي انسان قرآن

هر دو انوار الاهي به هم نور مبین
تون پي قرآن محمد پي آ قرآن قرآن!

علم قرآن محمد آ معلم ولله
عين عرفان نبي منزل عرفان قرآن

مدحت ختم رسل سورت و آیات ڪريم
آه آئينه آئينه یزدان قرآن

ورد جبریل امین درس رسول عربي
آگهي علم و معارف جو دلبستان قرآن

شرح مستوري شاهد و وجود واحد
ضعب صدق یقین قبله ایمان قرآن

سخت ڪمبخت آ جنهن کي نه ٿيو شهد نصیب
زهر دوزخ جو پڻي پل هي بي ایمان قرآن

آيت عقده ڪشا دل سان پڙهي غمديده
مشڪلون ٿو ڪري لحظي ۾ سڀ آسان قرآن

دشمن ڪفر و گمان شرڪ و فجور و وسواس
يعلم الله جو هر درد جو درمان قرآن

ڪلم گو مرتد و ملحد و نقيب دجال
ڪر وري ابنِ مسلمان کي مسلمان قرآن

عصر حاضر ۾ ستر ديده برونگ شير
جز خدا ڪوئي محافظ نه نگهبان قرآن

مان ڪيو آه رقم توکي بياض دل ۾
تو ڪيو ظلمت سيني کي فروزان قرآن

شرح آيات آ هر شعر خدا ڄاڻي ٿو
گلشن دين ۾ رهان ٿو مان غزل خوان قرآن

دست ۾ دامن، حمد ۽ بغل ۾ مصحف
بي سرو برگ جو "فيض" آ سامان قرآن

نظم ڪعبهء اول

ڪري ٿو ڪعبهء اول ۾ ڪفر آتش افشاني
ڪٿي آهيو مسلمانو! ڪٿي آهي مسلmani؟
اصل ۾ روس و امريڪا و يورپ جي آ شيطاني
يهودي چاهي؟ مشتِ خاڪ آهي فوج داياني؟
پڪاري ٿو پيو توکي مسلمان ڪعبهء اول
ڪٿي آ پاسبان منهنجو ڪري منهنجي نگهباني
اهو بيت المقدس خانہ شرب اليهود آهي؟
شب معراج جو روح الامين ڪٿي جنهن جي درباني
اهو بيت المقدس جلوه گاه احمد مرسل؟
جتي ڪٿي انبيا نظاره هاءِ روءِ نوراني
اهو ڪعبو جتي احمد امامت انبياء جي ڪٿي؟
اهو ڪعبو جتي حضرت جهڪائي نور پيشاني
اهو ڪعبو رهي آتش بجان دستِ يهودي کان
غضب جو هي زيان ڪاري قهر هي فتنہ ساماني
سڙي آ مسجد اقصيٰ سڙي ٿي دل اڃا تائين
جگر ۾ جوش و جولاني اکين ۾ اشڪ طوفاني
مدد ڪر يا رسول الله مدد اي سرور عالم
اچي ويو وقت نازڪ دين تي اي دين جا باني
برنگ، قلعه، خيبر، بجنگ ڪعبهء اول
مدد ڪر فاتح خيبر مدد اي شير يزداني
حسين ابن علي اچ ٿي ويو آ دين لاوارث

نئين ڪر ڪريلا قائم، وري ڏي سر جي قرباني
 خداوندا رهي شل تا قيامت دين حق قائم
 عطا ڪر فرزند توحيد کي عالم جي سلطاني
 الاهي مهديءَ برحق ڪري شل جلوه فرمائي
 اچي ويو دور دجالي اٿيو آ شر شيطاني
 سڏي ٿو زنگي و ايوب و خالد کي ۽ طارق کي
 ڏسي ٿو ابن قاسم ڏي ڏسو ڪعبه به حيراني
 اٿي شمشير زن ناوڪ وڳن وقت جهاد آهي
 ڪڍي ڇڏ نوڪ ناوڪ سان وڃي يڪ چشم داياني
 اٿو اي سرفروشو، جان ٺارو، خون آشامو
 وهايو خون، باطل کي برنگ موج طوفاني
 برنگ حيدر صفر وٺو ڪم ضرب ڪاري کان
 ٿئي نابود دنيا کان يهودي دشمن جاني
 شڪست فاش ڪاڏي آ بدست بندگان حق
 هي نمرودي و شدادي هي فرعوني و هاماني
 مسلمان آهيون سڀ هڪ نڪو عربي نڪو عجمي
 نه پاڪستاني و ترڪي نه افغاني نه ايراني
 يهودي بنده، شيطان بجاءِ ڪعبه اول
 اڙي روباه للڪارين ٿو شيرن کي به ناداني
 ويو ٿي مبتلا انسان رڳو ماده پرستي ۾
 رهيو شايد نه ڪوئي عارف اسرار روحاني
 ڪرين جو ڪجهه پيو رهبر، انهي کان بيخبر آهيان

مگر مان ايترو چوندس جو تو داني خدا داني
 لڙن چو ٿا ڀلا ليڊر اهو ڇا راز سمجهيو؟
 رڪي تو دل ۾ شايد هر گداگر شوق سلطاني
 رهي ظالم، نڪو جابر، نڪو ملحد نڪو ڪافر
 جهان ۾ "فيض" گر نافذ ٿئي قانون قرآني.

قلندر نامہ

قلندر واقف شان قلندر
 قلندر مرتبہ دان قلندر

خوشا، ہی رندی و مستی الستی
 دما دم مست مستان قلندر

ویو ٹی بیکران بحر ولایت
 ب موج فیض طوفان قلندر

تہ پرواز چرخ عالم قدس
 بحرغ بال افشان قلندر

قلندر لعل شہباز ولایت
 چپو ہی رازداران قلندر

کلید قفل باب گنج فطرت
 زبان لعل افشان قلندر

ویا ٹی ملحد و کافر مسلمان
 ب فیض علم و عرفان قلندر

زمينِ سنڌ جنتِ نقشِ پا کان
سداَ سرسبزِ بستانِ قلندر

هي موجِ بوءِ گلِ بادِ بهاري
بموجِ ابرِ برانِ قلندر

هم بوءِ بهارِ خاكِ يثرب
هم خونِ رڪِ جرِ قلندر

دو حرفِ لائله گنجِ دو عالم
نه جاءِ و سازِ و سامانِ قلندر

جلالِ الله جي دريا جو گوهر
بجا آهي هي فرمانِ قلندر

رهيو اي همنشين نانِ جوين تي
مدارِ قوتِ جانِ قلندر

برنگِ موجِ ڪوثرِ آبِ زمزم
لپِ مرغِ غزلِ خوانِ قلندر

ٿيو آگاه رازِ ڪن فڪان کان
پڙهيو جنهن درسِ ديوانِ قلندر

بيو زلفِ مشڪين محمد
معطر آه ايمانِ قلندر

به زيرِ سايه زلفِ نبوت
رهيو عشقِ خدادانِ قلندر

مون کي اڄ "فيض" سيوهڻ ۾ مليو هو
قلندر آه مهمانِ قلندر

پیر مغان پٽائي

هي رند کي پياريو رطلِ گران پٽائي
ميخانه سخن جو پيرِ مغان پٽائي

تون فرش بخودي جو هفت آسمان پٽائي
تون عرش آگهي جو هڪ ڪهڪشان پٽائي

انبوه عارفان جو آهين چراغِ محفل
تارن ۾ ماهِ ڪامل آهي نشان پٽائي

روضي تي نور باري هر دم ڪرڻ فرشته
بادِ صبا رهي ٿي عنبرِ فشان پٽائي

الهام آه گريا هر بيت بند وائي
آهي زبـانِ هاتفِ تنهنجي زبان پٽائي

جـڏـن کي نه پهتو اي شهسوار معنيٰ
فـتـنـه رسا اڳوڻا پيل دمار پٽائي

سرنـاچ شاعرن جو سردار صوفيـن جو
روحانيـن جو آهين روحِ روان پٽائي

هي سنڌ جي زمين پي فردوس آفرين آ
آهي بهشت ارضي پاڪ آستان پٽائي

الفت وطن جي آهي دراصل جزو ايمان
صد بار آ وطن تي قربان جان پٽائي

تأثير آ دعا جي باغ ارم جي صورت
سر سبز آ سدائين هي گلستان پٽائي

نڪري جو جان تن کان مردي سان ڇا محبت؟
هي ملڪ جسر آهي اسلام جان پٽائي

هو دشمن وطن آ هو تنهنجو مدعي آ
جو دينِ مصطفيٰ کان آ بدگمان پٽائي

دجال جا مقلد الله سان بغاوت
الحاد جا مبلغ هي مسلمان پٽائي

جو تنهنجو معتقد آ ملحد نه ٿيندو هرگز
مٽجي وڃي اگرچہ نام و نشان پٽائي

ڪنهن جي مجال ناهي تنهنجي زبان مٿي
قومي زبان رهندي سنڌي ٻان پٿي

دشمن جو سر ڦلر ٿيو ضرب ڦلر سان آهي
تلوار کان ٽڪي آ ٽيغ زبان پٿي

هي حادثات دنيا هي گردش زمانه
هڪ ساغر شڪسته منهنجي اڳيان پٿي

هي "فيض" باده ڪش آ عرفان جي ميڪده جو
سافي جي آ عنايت، رب مهربان پٿي

گنج کيميا

آ رسالو تنهنجو گنج کيميا عبداللطيف
نُکُتو نُکُتو هن جو دُرِ بي بها عبداللطيف

سبز زار سنڌ تاثير دعا عبداللطيف
موج گل منت ڪن موج صبا عبداللطيف

جو چمن خضر و سڪندر کان نه ٿيو شاداب هو
تو ڏنو هر گل کي آ آب بقا عبداللطيف

آ چراغ راه و سنگ ميل بهر رهروان
راه حق ۾ آفتاب نقش پا عبداللطيف

موجرن آهي رگ جان ۾ تپ خون حسين
وارث خاڪِ نجف و كربلا عبداللطيف

پيش تو هن جي پوي هر پيشوا اي همنشين!
پيشوايانِ زمان جو پيشوا عبداللطيف

رهبر ره آشنا و عارف رازِ نهان...
زبدة الشعرا امامِ صوفيا عبداللطيف

لب تي اخلاص و محبت جو... ار سيل ،
دل ۾ موج دجله صدق و صفا عبداللطيف

بند هر دوبند ۾ هر دوجهان هڪ شعر جي
گيسوءِ الهام آ گويا دوا عبداللطيف

نسخه نادر حڪيم، امت خيرالوري
مرهم زخم جگر دن حي دوا عبداللطيف

بهر بيمار گمار و فتنه و فسق و فجور
تنهنجو هر هڪ شعر آ جامِ تنفا عبداللطيف

لوح دل تي نقش آ نقشِ خط لوح و قلم
رشڪِ جبريل امين فڪر رسا عبداللطيف

شعر جي آئيني ۾ نظارگي، شش جهت
چشمِ غيرت کي ڪري ڪوئي جو وا عبداللطيف

دامِ ڪنهنجي ۾ اچي ڪيئن هي عنقاء خيال
شهرِ مرغِ تخيل آ ڪشا عبداللطيف
موج و طوفان و تلاطم تي رهان ٿو خنده زن
ڪشتيءَ بحرِ زبان جو ناخدا عبداللطيف

آ اگر تنهنجي مقلد ڪي جنون همسري...
 ٿو ڪري ناقابلِ بخشش خطا عبداللطيف

جو در گنجينه کان آيو پني آ پنج ڪٿي
 شاه سمجھي پاڻ ڪي ٿو هو گدا عبداللطيف

دهريا رزق خدا کائن شاگر روس جا!
 هن تنزل ڪي چون ٿا ارتقا عبداللطيف

صورتِ ڪحل الجواهر ذره خاڪ وطن
 سرمه چشمر گدا بينوا عبداللطيف

باده مستن ڪي خدا کان ڪير ٿو غافل چوي؟
 ٿي سگهي ٿو ماس کان ناخن جدا عبداللطيف؟

ڪير ٿو سمجھي بجز ارباب دل اهل نظر؟
 نڪتہ هاءِ "فيض" درويش خدا عبداللطيف

سچل سرمست

کري پرواز ويو ملک عدم از خاکدان سچل
هيو گویا هو مرغ قدسي، خلد آشیان سچل

بزیر سدره و طوبیٰ به بیش ساقی، کوثر
شراب و شهد تو نوشي به گلزارِ جنان سچل

طلبگاران جا پیمانہ چڙي تو اچ پی چلکائي
اچو رندوا پیو کولي چڙيو آ خمستان سچل

خوشان این شیوه، الفقر فخري، شان درویشي
جو هو حالِ فقيري یر پی اندازِ شهان سچل

به رندي شیوه حافظ، به الفت مستي، مجنون
به طرزِ زهد گویا رومي، زهدِ گران سچل

دعا یر حضرت عیسیٰ جو آهي معجزو پنهان
رهي تو دست یر گویا مقدر جو عنان سچل

عصاء دست، درویشي یر هو اذن ید بیضا
مٹایا ضرب کاري سان هرعونانِ زمان سچل

جواب جام جمشیدی، حریف ظرف خیامي
رهي تو دست یر تنهنجي خر کوثر نشان سچل

جنون اسباب هوشیاري، تغافل وجه بیداري....
 رهيو آ بيخودي پر پي خودي جو رازدان سچل

پيو اي ميگسارو! جام وحدت کي درازن م
 جو هن ميخانه توحيد جو پير مغان سچل

فقيري جي شهنشاهي کئي ا ناز برداري
 خميده پيش درويشي جلال خسروان سچل

جهان جو سرم هو سودا، نه دل م وحشت عقبی
 رهيو مست جمال خسرو، طلعت رخان سچل

ويو ويران ٿي توکان سوا بزم بلانوشي!
 لباس ماتمي پر نوحه خوان مغبچان سچل

ڪلاه وجه، وسبح، ڪتاب و ڪلڪ و سجاده
 جهان چند روزه پر چڙهي وئين هي نشان سچل

بکنج ميڪده مدهوش آ "فيض" خراباتي
 پشي ٿو دم بدم آ دست پر رطل گران سچل

علامہ اقبال

خوشا آغازِ ماه و سالِ اقبال
زبانِ خلقِ تي اقبال اقبال

سخنِ آ غيرتِ جبريل و الهام
پيامِ حقِ آ اقوالِ اقبال

بشميرِ زبانِ توبِ تخيل
فرنگيءَ کي ڪيو پامالِ اقبال

به رزمِ حق و باطلِ دمِ قدمِ تي
ڪيو اقبال، استقبالِ اقبال

حصولِ ارضِ پاڪستانِ مبارڪ
خوشا تحصيلِ فڪر و خيالِ اقبال

ڪيو محڪومِ مسلمِ کي هو افرنگ
بظلم و جبر و استحصالِ اقبال

ڪيو تو قومِ غافلِ ۾ آ پيدا
شعور و عزم و استقلالِ اقبال

اچي ويو دورِ سلطاني و جمهور
سلاطيني آهي پامالِ اقبال

ڪيو بيدارِ تو خوابِ گرانِ کان
هي قومِ غافلِ و بيحالِ اقبال

بفیض دور سلطانیء جمہور
تونگر ٿي ویا کنگال اقبال

شکستہ ٿي ویو طوق غلامی
خدا جو ٿي ویو افضال اقبال

مبلغ آہین دین مصطفیٰ جو
رہیو تنہنجو اہو اشغال اقبال

متاع لالہ گنج قلندر
خلاف سیر و زر اموال اقبال

ثناء رب کعبہ نعت احمد
حصول نامہ اعمال اقبال

جہان کی میضیاب آخر کیو "فیض"
پٿاڻي ۽ قلندر لال اقبال

حباب فائد اعظم

کشور پاک جو هو فائد اعظم سان وقار
گلشن آزار آ ماتم زده مرگ بهار

قطره خون جگر باعث رنگ گلزار
باغبان توتي کيان دیده و دل جان نثار

حضرت فائد اعظم سان مخاطب آهي
شاعر شهره آفاق بذوق گفتار

خطه پاک جو هو زير نكين كافر
تو ڪيو هند کان آزاد بزور تلوار

تو ڏنو خاڪ نشين ڪي خطاب سلطان
تو ڪيو آه غلامانِ عدو ڪي سرڪار

مدعي خوف کان رکيو نه قدم بستان ۾
سايه لاله و گل ۾ بي هم دهشت مار

صورت مهر درخشان هو دماغ گلچين
هو بلند چرخ برين کان پي مقام افڪار

شهرت صانع خوش ڪار آ هر نقش وجود
قصر فردوس برين آئينه عقل معمار

مژدهء باد بهاري به زبان زنجير
اذن آگاهيءِ مستان آ صداي جهنكار

واديءِ سنڌ سراسر هم فردوس برين
گلشنِ پاڪ بهر رنگ آ جنت آثار

درس بيديني و الحاد ڇه معنيٰ دارد؟
خطءِ پاڪ فقط مسكن و جاءِ ديندار

مردِ مومن ۾ نمايان صفت شان خدا
پرور و عادل جبار و قهار و غفار

دين لاوارث و مقهور آ قرآن مظلوم
تي ويو آھ مسلمان جو مسلمان خونخوار

حيث سد حيث جو بندي کي خدا سمجهين ٿو
تي وئين حضرت يردان کان اي انسان بيزار

فيصر و جمر کان بلند آھ مقامِ درويش
غيرتِ تاجِ شھان طرءِ بامِ دستار

بزم ۾ "فيض" شهنشاهه سخن نڪته سرا
زرفشان خانءِ خوش كار و زبان گوهر بار

نظم پاڪستان

مثالِ خلدِ برينِ پر بهارِ پاڪستان
برنگِ باغِ ارمِ لاله زارِ پاڪستان

زمينِ پاڪ جو هر ذره آفتابِ آثار
برنگِ لاله و گل تنهنجو خارِ پاڪستان

جيئن لوح و قلم تي آ نقشِ نام و نشان
بلندِ چرخِ برينِ کان وقارِ پاڪستان

ڪري طوافِ تو هي آفتابِ نورِ فشان
رهي تو ماهِ منورِ نشانِ پاڪستان

بفيضِ بادِ بهاري شگفته گل جي طرح
نه پهتو دستِ خزان هو بهارِ پاڪستان

آ موجِ صرصرِ بادِ شميمِ عنبرِ بيز
هي خاکِ پاڪِ پي آ مشڪبارِ پاڪستان

هجومِ سجده و شورِ اذانِ مبارڪباد
خوشا، هي بندگانِ ديندارِ پاڪستان

خوشا تبرڪِ آئينِ هاءِ اسلامي
جو آئينِ دين جو آئينِ دارِ پاڪستان

قيام امن و امان و نظام جمهوري
وڃي ٿي تنهنجي فضا خوشگوار پاڪستان

هي سنڌ و سرحد و پنجاب ۽ بلوچستان
بهشت تنهنجي جا طبقه هي چار پاڪستان

ڪندو ڇا موج حوادث جو ناخدا آ خدا
ويو ٿي تنهنجو سفينو آ پار پاڪستان

حصول قائد اعظم، تصور اقبال
عطاءِ رحمت پروردگار پاڪستان

هزار دشمن روبه صفت ڪري حيله
ونگو ڪرڻ پي مان ڏيندس نه وار پاڪستان

عزيز آهين سر و جان و تن کان وطن عزيز
هزار جان ڪيان مان نثار پاڪستان

دعاء "فيض" قلندر آ تا بروز قيام
نگهان آ پروردگار پاڪستان

قومی ترانو

هي مهر تاب ناک آ برنگ مشک خاک
ديارِ پاک پاک آ ديارِ پاک پاک آ

هي ديس ديندار آ هي ملڪ پروقار آ
فضاءِ خوشگوار آ نسير مشکبار آ
ارمر گلزار آ بهشتِ لاله زار آ
بهار آ بهار آ بهار آ بهار آ

زمين جو عز و شان آ هي فخر آسمان آ
هي خلد جو نشان آ، متاعِ مسلمان آ
هي رونقِ زمان آ هي زينتِ جهان آ
هي پاڪِ آستان آ هي پاڪِ آستان آ

اٿو اي نوجوان اٿو بڻان خسروان اٿو
به سيل بيڪران اٿو برنگِ کهڪشان اٿو
اي سنگِ سخت جان اٿو هماليہ گران اٿو
اٿو اي پهلوان اٿو، اي رسترِ زمان اٿو

اي غازيان صفِ شڪس، اي سرفروش و تبغ زن
مٿي تي طرهءِ س ڪفن ٻڌي هلو به سوءِ رن
رهي نه فرقِ تو و من به يڪِ زمانِ نعره زن
وطنِ وطنِ وطنِ وطن، وطنِ وطنِ وطنِ وطن

وطن جا پاسبان هلو ای میر خاره ان هلو
ای طارق سنان هلو، ای خالد زمان هلو
ای حیدر نشان هلو، ای فاتح جهان هلو
هلو ای کامران هلو، به فخر و عر و شان هلو

اُتو ای لشکر خدا سپاهیان مصطفی
برنگ آفت و بلا، مچاؤ شور جابجا
اچن زمین کی زلزله میان هند کربلا
هی بت کرن خدا خدا، پزهن به ذوق لاله

خوشا ای پاک عسکری فنا آ فوج کافری
به زور و ضرب صفدری دل عدو ذری ذری
بزن بزن وری وری، هی نعره ها، حیدری
علي علي علي علي، علي علي علي علي

مزاج شاعر وطن ایا، رکی تو بانگین
اگرچه آه خست تن، هی ناتوان و پیرسن
آ لاله زار سان لگن، به سرو و نرگس و سمن
ایا رهی تو نغم زن، دمن دمن چمن چمن

به پاسانی، حرم، سعی، "فیض" خوش رقم
آ تیغ تیز تر فلم ککیو عدر جو سر فلم
قدم قدم تی دم بدم بلند پاک جو علم
آ سر بلند و سرخرو، فقیر سرور اُمر

هی مهر تابناک آ برنگ مشک خاک آ
دیار پاک پاک آ دیار پاک پاک آ

آزادي

ديار پاڪ ۾ چمڪي رهيو آ نور آزادي
ڪيو روشن غلامي جي شبِ ديڄور آزادي

شعور آدميت کي پسند آئي نه پابندي
جو نڪتو خلد کان آدم، هتي منظور آزادي

خلاف فطرت انسان تميز بنده و آقا
رهي روز ازل کان دشمنِ فغفور آزادي

جتي انسانيت زخمي، جتي اخلاق افسرده
رهي ڇو نه پلا ان ديس ۾ مقهور آزادي

جتي بندي تي بندو ٿو ڪري يارب! خداوندي
اتي ڪيئن رهي قائم پلا دستور آزادي

غلط انداز سان جو پيش آيا بوالهوس يارب!
لڪائي ليڊرن کان ڇو نه منهن دستور آزادي

فرنگي شعبده بازن جي پراسرار قوت سان
لڙائي واسطي مون کي ڪيو مجبور آزادي

بهانو هو رخ انوار جي جلوہ نمائي جو
گهري موسيٰ وڃي هن کان سر ڪُھطور آزادي

پسند آهي نه آئين فرنگي اهل ايمان کي
عيان آهي ڪتاب الله ۾ دستور آزادي

نوان سنبھان گلشن کي مبارڪ، جو پس مدت
خران ديده گلستان کي ڪيو معمور آزادي

ڪيو جو نشت فغفوريت مجروح هو دل کي
غلامي جا چٽائي سڀ ڇڏيا ناسور آزادي

رهيو جو آسمانن تي اڳي چرچو غلاميءَ جو
رهي شب روز ٿو هاڻي رڳو مذڪور آزادي

خدا جو شڪر جو باهر دگر آخر مليا آهيون
گهڻي مدت کان مون کي هو رکيو مهجور آزادي

ديار پاڪ جنت سنڌ فردوس برين آهي
رهان ٿو خلد ۾ همدم ملي آ حور آزادي

نوازي نگهت هوش افرين سان ٿي دماغن کي
نسيم سحر سان همدوش ا ڪستور آزادي

گريبان کير دست "فيض" ا شب روز يردان کي
ديار پاڪ ۾ هردم رهي جمهور آزادي

نظم - جهاد

بدوران جنگ هند و پاڪ

دین تا ملحد و بی دین دعوتِ الحاد
اٿو ای صاحب ایمان بکفر جهاد

کری تو مذهب اسلام جي هي بیخ زنی
جهان کار صیبر، هو کدی چڙیو بنیاد

اصل ۾ دیں نی سی دیں جي آ لادینی
پلی سڏائی مسلمان مگر آ نام نهاد

پری بتي تو جمهوري وبا ۾ رقص کری
بقول حضرت اقبال دیو استبداد

لبن تي کلمہ توحید آ معاذ اللہ!
بغل ۾ خنجر خونخوار تو رکین جلاد

غلاف کعبہ امن و امان و دین نبی
مچایو وقت جي دجال شور و شر و فساد

ثبوت کفر و بغاوت آ لاف رزاقی
دلیل آتش دوزخ آ اهل دین سان عناد

ڪفن بدوش ٿيا غازيان، تيغ بڪف
مليو سپاه خدا کي جڏهن حڪم جهاد

ويو ٿي دين مڪمل تاحشر اي مسلمان
نبي، اول و آخر جو آخري ارشاد

نشان عظمت انسان بندگيءَ خدا
وقار ملت بيضا باهمي اتحاد

مدار قوت مردان حق آ نان جوين
ملي آ فاتح خيبر کي غيب کان امداد

پڙهي نه درس محمدؐ ڪمال بوجاهلي
ڪري خدا سان بغاوت ته دوجهان برباد

بفيض باد بهاري ٿيا تر و تازه
چمن ۾ سرو و صنوبر و نرگس و شمشاد

جو علم و حلم کان ڪاري سڏائي ٿو عالم
نه چاڻي نڪتہ وري کي ٿي ويو نقاد

غضب جو شافع محشر کي سوشلست چون
قهر جو وجهِ دو عالم جي ذات سسان بيداد

ديار پاڪ ۾ برپا آ فتنه ناپاڪ
ڪرڻ نه قوم کي برباد خانمان برباد

هي سبز باغ نه ڏيکار قوم کي مڪار
قبول ناهي ڪڏهن پي هي جنتِ شدا

اڃا ته منزل دار و رسن پري آهي؟
اڃا ته بند نه آ ناله و فغان فرياد

پلي زمانه باطل نواز ٿي دشمن!
زبان تي نعره حق آه هرچم باد آباد

غلام ساقِيءَ ڪوثر آ رندِ ميخانه
جو قيد و بندِ دو عالم کان ٿي ويو آزاد

ڪڏهن نه ڪفر زبان ڪار "فيض" ٿيو داخل!
خدا گواه جو آ شهرِ دل خدا آباد!

نظم نواہو

دھیر منلس مگر نہ ٿي آهي هرگز بي ايماني
سلامت دولت ايمان خوشا جذبِ مسلماني

جو چوسي خون انساني ددلت ، هو سلطان
اهو فرمان احمدص آ اهو آ حڪم رباني

زر و مال بي ايماني ڪر ، هي خودڪشي بهر
جو هي پي ڪارِ شيطاني آ هو پي ڪارِ شيطاني

وڃي مسجود ٿي هن کي فرست پي ڪرڻ سجده
ميسر ٿي وڃي انسان کي جو شاڻِ انساني

مناق پارسا کان آ فرون رندِ خراباتي
نمايان صورتِ نورِ مبین آیاتِ قرآني

گران هر جنس ارزان ٿي وئي آ دورِ حاضر ۾
غضب آهي الاهي خون، انسان جي هي ارزاني؟

نماز و روزه حج و زڪوات و علم بي معنيٰ
ڪري جو شعبده و فتنه، شرارتِ ڪارِ شيطاني

رڳو آ ڪار مڪاري، ڦريب و مردم آزاري
عجب آ دوزخي، تنهنجي هي دعويٰ، مسلمانو؟

مدار قوت خيبر تسكن سان، جوين اهو
حوت الله بخري، شاهه، تير

دو عالم ۾ اهو مغضوب و معتبوب خدا آهي
جو بدو پيس سڏي جي مچتني لاءِ پيس سي

مسلمان سي ويو مرد بن تي تو خدا سمجهي
جو كفر از شعب بر حيرد صفا ساسد مسلمانن

سهي سخينون ويا مومن ميان دوزخ دنيا
رهن خلد برين ۾ ٿا ڪري رضوان ٿو درباني

خرد مندو نه غفلت کان گنوايو فرصت هستي
چرا ڪار ڪند عاقل ڪه باز آيد پشيماني

ويو ٿي فرزند توحيد دين حق کان بيگانه
مدد ڪر شافع محشر مدد يا دين جا باني

نه گهرجي قصر عشرت خانء صدرنگيء دنيا
برنگ مهر روشن آه دل یر نور ایماني

ڪرڻ مسمار ڪعبي جي برابر آ دل آزاري
ڪيان آگاه عالم کي ٿو از روء خداداني

نه لڙ اي زاهد عشق هن رند قلندر سان
جو آهي "فیض" درویش خدا انسان لاثاني.

نظم۔ سندھ

سدا سرسبز تنهنجو گلستان سندھ
تون آهين غيرتِ باغِ جنان سندھ

ڪري ٿو شاعر شيرين بيان سندھ
بيان تنهنجو هي رنگين داستان سندھ

اهو آ نغمه پير و جوان سندھ
ٿي قومي زبان سنڌي زبان سندھ

زمين تنهنجي آ عرش دين گوريا
ڪري ٿو رشڪ توتي آسمان سندھ

حريف زمزم و تسنيم و ڪوثر
خوشا مهران جو آبِ روان سندھ

ڏنو توکي محمد ابن قاسم
محمد جو متاعِ لرمقان سندھ

بتن کان صاف بت خانہ ٿي ويا
خدا توتي رهي ٿو مهربان سندھ

نوا دف نه آ شورِ مناجات
خوشا هنگامه آوازِ اذان سندھ

شهيدان وطن گل گون کفن ۾
نقابِ خاک ۾ آهن نهان سنڌ

حرير دين وجود لاله کان
سراپا کعبه امن و امان سنڌ

بفيض نسبت حاد سدين
ميسر رتبه وخر جهان سنڌ

کڏهن ٿيو گوشت کان ناحق جدا آ
نه آ بيگانہ هرگر دين کان سنڌ

برنگ تيغ بي جوهر آ بيکار
رهي گر تير کان خالي کمان سنڌ

ديار پاک سان پيوسته تر ره
سڙي پل ساڙ کان هندوستان سنڌ

پڇي پورا ڪندس هو دست دشمن
ڪري يورش بشمير و سنان سنڌ

ڪڍان تارا بضر نوڪ خنجر
نھاري جو نگاه بدگمان سنڌ

حريف ساغر مٺي لاله و گل
زمين جو گوشو گوشو گلستان سنڌ

هي تنهنجا شهر سڀ رنگ ٿريا
هي بازارون ٻرنگ ڪهڪشان سنڌ

ديار سچل و شاه و قلندر
تون آهين سرزمين عافان سنڌ

مبارڪ بزم رندان قدح باز
خوت سجد بزم معان سنڌ

دراز ندياں هن توحيد
شيب محل روحانيا سنڌ

سلامت تا قيامت دين حق سان
رهين آباد هر دم هر زمان سنڌ

هي مرغ گلشن نا آفريده
به پرواز تخيل نعم خوان سنڌ

چراغ بزم رندان قلندر
اگرچ فيض خست ناتوان سنڌ

باب السلام

واديءِ سنڌ خوشا رتبءِ باب السلام
تو ڪري چرخ بلند بامِ جهڪي توکي سلام

ابن قاسم کان مليو جڏهن محمد جو پيام
تو چيو مرحبا اي قاصدِ جبريل مقام

گلزارِ چمن سنڌ خيaban ارم
ساغرِ لاله و گل يعني جو آ زرین جام

خار هر صورت مڙگان نگاه آهو
شاهدِ گل پي آ شهزاديءِ نازڪ اندام

قطره آب ۾ آ ڪيفيت آب حيات
ذره خاک به تابندگي خورشيد مقام

آتشِ لاله و گل شمعِ شبستان بهار
جلوه مهرِ سحر خيز مسرت انجام

تنهنجي هر بزم جو هر فرد آ رشڪِ ڪوڪب
تنهنجو هر شهر ثريا به هجوم و هنگام

آمدِ ڪلمه توحيد نزولِ رحمت
پيشتَر سڀ کان مليو توکي بروءِ انعام

تنهنجي مدحت ۾ نهان مرحمت شان يثرب
ملڪِ فخرِ دوجهان جنهنجو آ جبريل غلام

نازڪ ناز زمين برسرِ فلڪ الافلاك
هستيءَ عرش نشين خاڪِ مديني تي قيام؟

غيرت ڪهڪشان موجِ آبِ مهراڻ
سينءَ سنڌ تي آهي جو روان صبح و شام

اي خوش خلعت غازي لقبي فاتح سنڌ
ڪفر و الحاد جا لحظي ۾ مٽايا اصنام

تنهنجو هر قول سراسر آ بقول قرآن
تنهنجو هر فعل حقيقت ۾ الاهي احڪام

تنهنجي شمشير کان آ ڪفر کي تعليم فنا
برق و بجلي جي طرح تيز زبانِ صمصام

ضربِ ڪاري کان ٿيو صورتِ مرحبِ دونيم
ڏهرِ ننگِ جهان گمره و خوار و بدنام

دين احمد سان بغاوت ره جنت کان فرار
پيو جهنم ۾ ويڃي ڪٿر جهنم انجام

دور حاضر پي سراسر آ قيامت آثار
هر طرف زلزلہ و فتنہ و شور و ڪهرام

ٿو چوي ها، مسلمان کي مسلمان ڪافر
عالم دين ٿو ڏٺي عالم دين تي الزام

خان جنگي ۾ ڪم بست و شمشير بڪف
حيث صد حيث زيان ڪاريءَ علماءِ ڪرام

شيخ صاحب جي شريعت ۾ پرور وحشت
خون انسان حلال و مٽي گلفام حرام

ٿيو طبيعت ۾ وري ذوق غزل خواني جو
خال و گيسو صبر کي ٿو چوان دانه و دام

مغيب غيرت حوران ڪنار ڪوثر
جام گل گون ٿو پئي رند بدست گلفام

راه عرفان کان رندان فلندر آگاه
شيخ گمراه حرم گرچه ميان احرام

بينخودي ۾ جو لب مست تي آ جام سخن
ساغر دل ۾ آ هر لحظه نزول الهام

نبض فطرت جي حرارت کان بي واقف نباض
دست قدرت ۾ هي انسان جا امراض تمام

گوهر صدف زبان جوهر آئينءِ دل
بزم ياران ۾ ڪير نذر بنيرنگ ڪلام

خامءِ "فيض" پي آ هر رقم لوح و قلم
صورت شعر و سخن صورت قرآن ارقام

ڪشمير گهران ٿو

آزاد ڪرڻ واديءَ ڪشمير گهران ٿو
صد چور ڪرڻ آهني زنجير گهران ٿو

مان زور علي، جراتِ شير گهران ٿو
تبديل ڪرڻ قوم جي تقدير گهران ٿو

گردن کي ڪٿي پاڪ ڏي ناپاڪ نهاري
گردن ۾ هٿ هنڌ کي شمشير گهران ٿو

رزمِ حق و باطل ۾ مجاهد کي جو روڪي
صد چور ڪرڻ دستِ عنان گير گهران ٿو

گر جنگ ڪرين بند ته ڪر راءِ شماري
هرگز نه اي يو اين! مان تاخير گهران ٿو

صيد افگني جي شوق کان ميدان ۾ ڦران ٿو
فتراڪ ۾ پنهنجي وري نخچير گهران ٿو

ڪشمير تي اڄ رات ڏنر پاڪ جو جهنڊو
هن خواب جو اي هم نشين! تعبير گهران ٿو

لاحول ولا! ٿو رهي گستاخ خدا سان
ملحد کي ڏيڻ همنشين! تعزير گهران ٿو

مان توکي وساريو هو مگر تو نه وساريو
يارب! مان توکان بخشش تقصير گهران ٿو

جوهر نه هجي تيغ آ بيڪار سراسر
الله! پنهنجي آه ۾ تاثير گهران ٿو

جان بازي و شمير زني پيشه آبا
هن ڪهن روايات جي تشهير گهران ٿو

ڪافر ٿي ڇو جنت ڪشمير ۾ داخل
يارب! مان تنهنجي قول جي توفير گهران ٿو

ميخانه رندانِ قدح نوش آ جنت
القصة ڪئن شيخ جي جاگير گهران ٿو

ڇا طرزِ بيان آ، چيو ڪاتبِ تقدير؟
تحرير ڪرڻ "فيض" جي تقرير گهران ٿو

انقلاب آيو

خزان ديده گلستان ۾ بهار انقلاب آيو
گل افسرده ۾ تاب و شباب و رنگ و آب آيو

طلوع آفتاب نو هو آغاز حيات نو
نئين سر زندگاني جي ترنگن ۾ شباب آيو

خزان بر دوش آ رسر ڪنهن دامن ظلمت ۾
شب تاريڪ کان نڪري جو مهر انقلاب آيو

رهان منت ڪش ساقی بعد گردش دوران
بسوه مٿي پرست تشنه لب دور شراب آيو

هزارين انقلاب آيا ويا هن دور ۾ همدرد
مگر هن دور ۾ هي انقلاب لاجواب آيو

مبارڪ ساڪنان پاڪ جي آ پاڪ روحن کي
وٺي آ تلخيءَ دوران هي دور شهد ناب آيو

خداءَ انقلاب نو جي دربار مقدس ۾...
ڏٺي اڄ ليڊر خود غرض ديرينه حساب آيو

زمانو ٿي ويو نابود آ ليڊر پرستي جو
اخوت جو زمان برق و شرر کان پي شتاب آيو

خدا کي ناخدا ڪر ڪشتيءَ مقصودِ اعليٰ جو
نظر ۾ ناخدا جو آسرو مون کي سراب آيو

سعيءَ راڻگان يارب ڪرڻ ڏي روس نادان کي
سيارو ماه تي پهتو مگر ناکامياب آيو

جناب شيخ جي ڏاڙهي ڏئي مون دست ساهي ۾
نصيحت لاءِ آيو ميڪده ۾، ٿي خراب آيو

الاهي! سادہ دل بندن کي تنهنجي ڪير سمجھائي
چوان ٿو سچ، چيو جنهن سچ اهو زيرِ عتاب آيو

ڪري حرڪت، ڪري ٿو خوار ڏس ابليس عالم کي
حضور يار کان جو پاڻ ٿي ڏاڍو خراب آيو

معاصي جا ڏها ڏوتا مون گوريا هفت دريا ۾
ندامت کان جڏهن منهنجي نگاهن ۾ هو آب آيو

سکي ڪو طرز، گويائي زبان "فيض" عالم کان
ڏيڻ منهنجي سوالن جو نه ڪنهن کي ڪو جواب آيو

فقيري ۾ پي پوشاڪ و جلال و طرزِ سلطاني
جو آيو بزم ۾ هو "فيض" گوريا ڪو نواب آيو

مساوات

ميخانهء جمهور ۾ آ ڄامر مساوات
نوشن ٿا قدح نوش وٺي نامر مساوات

گريا هي وطن پاڪ آهي ڪعبهء جمهور
هر جان تي ڏنر ڄامر احرام مساوات

چنگيزيت جو لاش مليو هو نه جهان ۾...
جنهن وقت ڪنير دست ۾ صمصام مساوات

هر رفعت و هر دوش آهي عرش برين جي
آ بامر فلڪ کان پي بلند بامر مساوات

هر طرف اخوت جو اٿيو شور جهان ۾
پيدا جو ٿيو ديس ۾ هنگام مساوات

ڪنهن کي نه آهي ڪنهن جي مٿان ڪا ئي فضيلت
پيغمبر حق هي ڏنو پيغام مساوات

آزاد ٿيو بندهء حق قيد جهان کان...
جنهن دم جو بڻيو بندهء بي دام مساوات

آ دور جمهوري جي سياست جي تقاضا...
دنيا ۾ هر هڪ لب تي هجي نامِ مساوات

مومن جي جهان ۾ نه تغير نه تبدل...
آغازِ مساوات آ، انجامِ مساوات

آ عالمِ اسلام ۾، پستي نه بلندي
هموار زمين آ بهر گامِ مساوات

گويا جو آهي غازه زيباء رخ دين
آ جوهر آئينه اسلام مساوات

آهن هي رخ و گيسو آئين الاهي
هر صبح اخوت جو آهي شامِ مساوات

اي همفسوا همدوا! بخشي ٿي سراسر
آسودگي و راحت و آرامِ مساوات

هر فرد ٿيو "فيض" هو ارباب اخوت
شاهي جا مٽايا جڏهن اصنامِ مساوات

مرحبا رمضان مرحبا

مرحبا اي ماه رمضان مرحبا
مرحبا اي مهر يزدان مرحبا

مرحبا دارو و درمان مرحبا
مرحبا اي صحت جان مرحبا

حامل تنزيل قرآن مرحبا
مرحبا اسباب ايمان مرحبا

تون ئي آهين درس اصلاح نفوس
شهر هاء علم و عرفان مرحبا

اي چراغ خانه شرف ميزبان
مرحبا مهمان ذي شان مرحبا

اي نزول ابر رحمت بار يار
نعمت عظماء رحمان مرحبا

ئي ويا يك رنگ محتاج و غني
پردہ پوش فاقہ مستان مرحبا

چاک هو دست معاصي کان قبا
بخيه چاک گريبان مرحبا

ٲی ویو تازو وری یادش بخیر
مرحبا ای یادِ جانانِ مرحبا

پیرویءِ رحمتِ للعالمین؟
مرحبا مردِ مسلمانِ مرحبا

روز و شب سرگرمیءِ صوم و صلواة
شیوه هاءِ دیندارانِ مرحبا

میکنده پر رند ٲو روزا رکین؟
ٲی ویو شیطانِ پشیمانِ مرحبا

نور باری ٲو کرین روءِ زمین
مرحبا گردونِ گردانِ مرحبا

روز روزو آه ۽ هر رات عید
ای نصیبِ خوش نصیبانِ مرحبا

"فیض" فاقه مست ٲو روزا رکین
باده مستِ جامِ عرفانِ مرحبا

رمضان مبارک

آ حاملِ رحمتِ مه رمضان مبارک
رمضان پر نازل ٿيو قرآن مبارک

روزا ٿا رکنِ حضرتِ یزدانِ مبارک
بنده ٿا رهنِ طابعِ فرمانِ مبارک

سجده ٿا ڪرن شوق سان انسانِ خدا کي
سرخر ٿو رهي شرم کان شیطانِ مبارک

اڃ رات چيو برسرِ افلاکِ فرشتن
اي اهلِ زمینِ رحمتِ رحمانِ مبارک

صد شکر ٿيو بندِ اي همدردِ درِ دوزخ
وا ٿي ويو آ روضهٔ رضوانِ مبارک

زنجيرِ زده آ نفسِ فاسق و سرکش
شیطانِ لعین آ ته زندانِ مبارک

جنهن ڏينهن کي رات کي همدرد به بلاوت
محشر پر سفارش ڪندو هرانِ مبارک

حاصل ٿو شب و روز رهي قربِ الاهي
هي ذکرِ خدا مردِ مسلمانِ مبارک

دل دادهء دین دین سلامت تا قیامت
ای صاحبِ ایمان هجی ایمان مبارک

هر گهر یر شب و روز آهی بارش رحمت
مومن جو آ مہمان مہ ذیشان مبارک

آ روء زمین چشر، فرشتہ کان چراغان
ہی دشتِ جہان رشکِ گلستان مبارک

روزو آ علاجِ غمِ امراضِ معاصی
حاصلِ ثیو آ دردِ جو درمانِ مبارک

شب روز پیو زہد و عبادت یر گذاری
زاهد کی هجی خلد جو سامانِ مبارک

میخانہء توحید یر آ رند، قلندر
عارف کی هجی بادہء س عرفانِ مبارک

ثیو "فیض" خرابات نشین خلد یر داخل
مہر و کرم و بخششِ یزدانِ مبارک

عید مبارک

دل دل سان ملائي ڏني هن عيد مبارڪ
صد بار هجي عاشقِ غم ديد مبارڪ

هر وقت سڪندر کي ڏنو ساڻ ستاري
مرزا کي هجي صحبتِ ناهيد مبارڪ

خيرات جي پردي ۾ ڪري سجده فروشي
ملا کي هجي ڪفر جي تجديد مبارڪ

هر سال نئون ٿو ڪري هن رسم ڪهن کي
مومن کي براهيم جي تقليد مبارڪ

قربان ڪيو فرزندِ صالح تو صنم تي
صد بار هجي عارفِ توحيد مبارڪ

خاک در سرڪارِ مدينه رهي سِرمو
ديدارِ جي قابل آهي هو ديد مبارڪ

هر نقشِ فنا ديده جو آ نقشِ بقا تي
شبنم کي هجي پرتو خورشيد مبارڪ

تحرير مقدر ۾ ڪيو درد و غم و رنج...
 اي ڪاتبِ تقدير! هي تسويد مبارڪ

خلوت ۾ رهي "فيض" ٿو عالم کان اچي تنگ
 درويش خدا مست ڪي تجريد مبارڪ

عید کیٹن گذری

گھر ۾ نه هو ڪو خورد جو سامان بروز عيد
بکيو هليو ويو منهنجو مهمان بروز عيد

روئي گذاريم عيد جي هاءِ تمام رات
کاڌو مون اي خدا غم و حرمان بروز عيد

مون لاءِ روزِ عيد پي يوم النشور هو
دل کان اٿيا جو حسرتِ طوفان بروز عيد

غنچه مثل هر داغ دل کليو بضرب ضعف
بڻجي وئي دل صحنِ گستان بروز عيد

ویر بشوقِ خانهءِ جانان ۾ اي نديم
کاڌو وڃي مون نشترِ مزگان بروز عيد

هر ڪنهن نگاهِ قهر سان اي بي ڪسي ڏٺو
آيو نظر نه مون کي مهربان بروز عيد

عیدِ سعيد ۾ به نه ٿيو هن جو منهن نصيب
کاڻي ورير مان دشته دريان بروز عيد

قفل در مراد کلي ويو بجز کليد
عالم جون ٿي ويون مشڪلون آسان بروز عيد

هر غم خموش ڌرم، مسرت هتي هر جڳهه
کليو جڏهن جو روز، غريبان بروز عيد

گيسو قمنند لعل لب و چشم سر مگين
آيو کٿي هو جنگ جو سامان بروز عيد

دور شراب گردش دوران جو هو دليل
پر لطف هيو شورش زندان بروز عيد

غم پر خوشي پئي هوا همدوش همنشين
ماتر کير جو ويو مه رمضان بروز عيد

بيجا نه آهي شڪوه رزاق به خدا
اي "فيض" هير بي سرو سامان بروز عيد

مرثيءَ مرگ مفاجات رشيد احمد لاشاري

دل ريش جگر چاڪ قلم خون چڪان رشيد
رنگين رقم ڪيان ٿو تنهنجو داستان رشيد

هاءِ عدم رسيد ٿئين ناگهان رشيد
تنهنجي سبڪ روي آ طبع تي گران رشيد

شايد پسند خلوت دارالامان رشيد
مرغوب توکي جلوت باغ جنان رشيد

افسوس رزم حق ۽ باطل ۾ وقت جنگ
تنها ڇڏيو تو دشمن جي درميان رشيد

قوت ڪٿي بڪفر نبرد آزما ٿيان؟
تيغ قلم شڪست، طبع ناتوان رشيد

رخصت ڪرڻ پي ڪونه ڏنو مرگ ناگهان؟
احباب رنج و سوز کان آ نوحه خوان رشيد

هر چند جو هو خسته تن و ناتوان مگر
چرخ ڪهن اڃا ته هير نوجوان رشيد

لرزیده هیا ملحد و کافر خدا گواه
گویا هو خام، س غیرتِ سیف و سنان رشید

هر چند مست باده توحید هو مگر
دانا، راز واقف سود و زیان رشید

بیدار کیو خفته خواب گران کی هو
همدم به شور و ناله و آهو فغان رشید

هر گل کی باغبانی، گلچین تی ناز هو
ماتر زده آ گلشنِ سنڌي زبان رشید

قول و کلام صورت الماس بی بها
دیوان تنهنجو قوم کی آ ارمغان رشید

شهباز و شاه و سچل سرمست گر ملي
بعد از نیازِ حال وطن کر بیان رشید

بیداد آ نه ڏي ڪوئي داد سنخوري
والله لامحالہ فصیح الایان رشید

"فیض" الم رسیدہ و دلگیر و چشم تر
لوح مزار تي آ تنهنجي گل فشان رشید

سنڌ جي هڪ شاعر کي پيغام حق

سنڌڙي تي سر تو نه ڏنو هو توتي آه ميار وو يار
جنگ کان تو انڪار ڪيو هو نڪري وئين نروار وو يار

”سامهون آ نارائڻ منهنجي ڪيئن مان هن سان جنگ ڪيان،“
توئي چيو هو ”ڪيئن هٿان مان توب تفنگ تلوار وو يار“

ويرن جو آن دشمن ويري، ويرين کي ٿو وير چوين
پنهنجن کي بيگانو سمجهين بيگانن جو يار وو يار

پهروين جا روپ رکين ٿو سياڻا خوب سڃاڻن ٿا
درپردہ تون ديس جو دشمن، ظاهر پهريدار وو يار

فتح پاڪستان ڏسي ۽ هندستان جي هار ٻڌي
روئين ويٺو گهر ۾ پنهنجي سرس پري سڏڪار وو يار

هر بستر همشيرہ سان ٿيو خوب رچايون رنگ رليون
تنهنجو هادي رهبر آهي ڏاهر بدڪردار وو يار

مسجد ۾ تو پير نه پاتو مندر اندر پوڄاري
مذهب کان منهن موڙي لاتو لادينِي سان پيار وو يار

حق سان شور شرير شرارت شيطان جو شاگرد بڻي
لادينجي جي لات لوين ٿو، دين سان آ تڪرار وو يار

ڏيڍ خدا ٿو پيٽ ڪي سمجهين، شيطان جي بهڪائڻ تي
روزِ قيامت تائين جنهن تي لعنت ۽ ڦٽڪار وو يار

ڪفر و ڪدورت تن من ۾ آ، رڳ رڳ ۾ آ روڳ روڳو
نيٺ ڏنگيندڙ ڏر مان نڪري من جي مار ڪي مار وو يار

نيڪ صلاح ڏيان ٿو توکي منهنجي ڳالهه وڻي نه وڻي
ڪر نه خدا سان بغض بغاوت ڏاڍي آ سرڪار وو يار

ملحد آ مغضوب خدا جو آتش دوزخ دهڪي ٿي
سمجهه سڃاڻو ٿي نادان پڙهه توبه استغفار وو يار

پاڪستان رهي پائنده هر دم زنده باد اسلام
جيئي سنڌ سڌائين جڳ ۾ جنت جان گلزار وو يار

بنده ساقيءَ ڪوثر بڻجي حق جي ميخاني ۾ آ
فيض جي صورت پي پيمانو ٿي وح باده گسار وو يار

نظم زمانہ

گذارش کيان ٿو پيو مؤدبانہ
به نغمہ سراي به طرز ترانہ

بيان ٿو کيان راز دل محرمانہ
آ شکوہ مگر شکوہ دوستانہ

زبان کي عطا قدرت قادرانہ
قلم ٿو لکي ندرت نادرانہ

وئي خانہ جنگي ۾ شاهن جي شاهي
هي خانہ خرابي خرابيءَ خانہ

تشدد جا باني هي چنگيز خاني؟
کرين شعبده بازي ٿو بازيگرانہ

مہذب طريقو ته احسن سليقو
طبع ابلهي، گفتگو ابلهانہ

هي فتنہ طرازي هي بهتان تراشي
هي باهمگر حملہ قاتلانہ

هي شوق سياست، هي حرص حڪومت
سيڪاري ٿو حرب و حيله بهانه

ڪوئي پارتي ۽ ڪوئي آمريڪي
پسند ڪنهن کي تهذيب افرنگانه

ڪوئي چين جي بتڪده جو پڄاري
ڪوئي مارڪس جا ٿو ڳائي ترانه

خدا و محمد ص کان بيزار و باغي
هٿن ٿا پيا نعره باغيانه

خوشا پاسبانيءَ مذهب جي دعويٰ
ادا ڪافرانه روش ملحدانه

ظلوماً جهولا جو آ قول ڪامل
هٿي ٿو هي شيطان پي انسان کي طعنا

زبان تي مساوات جي لاف بازي
هوس دل ۾ آهي مگر امرانه

نه حڪم شريعت نه فتواءِ قرآن
قرين ٿو به اندازِ غارتگرانه

خدا آه عزت و ذلت جو مالڪ
متان ڪوئي ڪاٺي قريبِ زمانه

ڏٺي ليڊر کي ڪو درس امامت
اچي سمجهه ۾ فلسفہ ليڊرانہ

چڏيو ليڊرو! حرص و مطلب پرستي
محبت ڪريو ملڪ سان والهانہ

زر و مال تي ٿو گهرين گنج ايمان
تفو اي زمانه تفو اي زمانه

نه جبر و تشدد سان ٿيو ڪنهن کي حاصل
ڪلاه صدارت و تاج شهانہ

هي فرسوده گوئي هي هرزه سرائي
خطيبو خوشا خطبہ عالمانہ!

خدا ناخدا ڪشتي، ديس احمد
روان ڪفر جي دجلہ بيڪرانہ

تو دین مقہور، مظلوم قرآن
کٹی آہین مہدیء آخر زمانہ

ذنی مفتی، عشق فتویٰ خرد کی
محبت محمد سار کر جادوانہ

الہی سلامت رہی ملت و ملت
دعا، صبحدم و در شبانہ

بیان تو کیا فیضِ شل کوئی سمجھی
فقیرانہ نکتہ، سخن عارفانہ

ون يونٽ

تباهي جا ڪيا پيدا سوين آثار ون يونٽ
خدا شاهد جو آهي باني، تڪرار ون يونٽ

لتن آزادي و جمهور جو ٿا قافلو هن سان
سياسي رهنزن جو آ رڳو هٿيار ون يونٽ

سر محفل نچي ٿو ديو استبداد جام ۾
وڃائي ٿو ڏسو مضراب سان يڪتار ون يونٽ

مصيبت ڪي مصيبت آ ڀلا ڪوئي وڃي ڪاڏي
ڪيو آهي دل بيمار ڪي بيمار ون يونٽ

حقيقت ۾ ڀلائي "غ ڪ" جي آ جو لوڙيو ٿا
وگر نه چو ٿئي ها بي سبب اي يار ون يونٽ

پتي ڇڏ هن جون پاڙون ٿو سنائي عندليب ڪي
گلستان وطن ۾ باغبان آ خار ون يونٽ

قري ٿي برهنه پنهنجي وطن ۾ حور آزادي
ڪيو ناحق ڏسو هنجي قبا ڪي تار ون يونٽ

هتان روء سخن آهي جناب سهروردي کي
چڏي ڏي ضد کي حضرت آهي هي بيڪار ون يونٽ

ڏسو هي رشوت و ظلم و ستم جي گرم بازاری
کيو آ پاڪ کي هاءِ ذليل و خوار ون يونٽ

ويو ڪوئي نه ميدان سياست کان سلامت سر
کڻي آيا جڏهن صياد همدم چار ون يونٽ

اٿو اي غازيو! الله اڪبر جو هتي نعرو
مٿي حرف غلط وانگر ٿئي گر گار ون يونٽ

مٽايو هن ملامت کي غيورو! زور بازو سان
چوان ٿو سچ جو آهي، اصطلاحن گار ون يونٽ

نه سرگرم نوا اي 'فيض' اهي، بي سبب هر دم
ڏسان ٿو گردن مخلوق تي تلوار ون يونٽ

نظم من و مار

سيه تر مار جي صورت شب تار
ڏنگيو هو ناگهان مار رڻاڪار

ڪري شونڪار هن مون تي ڪيو وار
وير ٿي يڪ قلم اي يار هوشيار

وڌم هڪ ضرب سان موذي ڪي ماري
ٿياسي دوبدو جڏهن من و مار

چير درويش سان ناحق اڙائي
اي بد باطن ڪيو تو پنهنجو سرگار

هميشه فتح و نصرت حق جي آ
خدا آ مرد مومن جو مددگار

هتي ها ڏنگ مومن ڪي ڀلا ڇو؟
هو ڪميونسٽ ڪوئي مار بدڪار

ڏٺو ماڻهن اچي پاءِ گريه
رگ پا ڪار روان هي خون جي ڌار

خدا رکي بچڻ آ سخت مشڪل
روئن پيا هو ڪري ڍڍڪار سڏڪار

زبان تي مهر خاموشي و لب خند
اکين مان اشک جي برسات جي ڌار

عزيز و اقربا و دوست و احباب
چون پيا آ خدا تنهنجو نگه دار

قيامت خيز هي تنهنجي جدائي
نه ڪر تون بيوفائي اي وفادار

اڪيلو ڇڏ نه دشت زندگي ۾
نه ڪر نذر خزان دل جو چمن زار

عزيز آهي اسان کي "فيض" صحبت
رهين ٿو گرچ تون دنيا کان بيزار

اسان پروانه ۽ تون شمع محفل
بجز تنهنجي سراسر زيبست بيڪار

تون ئي علم و ادب جي آسمان جو
مه ڪامل و خورشيد ضياءَ بار

سراپا خسروي اقليم الفت
نه ڪنهن سان دشمني ڪنهن سان نه تڪرار

نڪو ڪارو صفا دل نيڪ نيت
بلند آ صورت افلاڪ ڪردار

حوش اُٿي خلق کي شیرين بياني
شکر و شیر کان خوشتر آ گفتار

رواني بحر جي آ گفتگو ۾
رهين صدفِ دھان کان ٿو گوهر بار

گران تر گوهر گنج گران کان
شهنشاهِ سخن تنهنجا هي اشعار

الڳ آ شاعرانِ نڪتہ ورکان
هي اندازِ بيان و طرزِ گفتار

تفضلِ صورتِ حافظ و غالب
تفکرِ غيرتِ رومي و عطار

جهان ۾ هر طرف شور سخن آ
رهي ٿي شاعري جي گرم بازار

جهان ۾ آھ تنهنجو "فيض" جاري
سخن کان مستفيض آھي هي سنسار

ٿير احباب سان آخر مخاطب
ویر ٿي ذوق سان سرگرمِ گفتار

نه مرنديس مار جي ماري اگرچہ
نحيف و ناتوان ڪمزور و بيمار

خدا جي آھ وس مارڻ جيارڻ
نه آ مقدر پر ڪنهنجي اهو ڪار

چڏينديس ذوق سان دنيا فاني
جڏهن ايندو اجل کان حڪم سرڪار

چڏي مون موت جي گردن مروزي
ويو بي حوصلي کان ٿي خطاوار

دل درويش آهي عارف راز
نگھ پر آ عيان پوشيده اسرار

ڪريو الله تي يارو پروسو
ڪڍي دل کان چڏيو اوهام بيڪار

اوهان جي قدر افزائي جو معنون
نه آهي قابل تعريف بيڪار

گداھ ميڪده رند قلندر
خواب، مٺي پرست، مست و ميخوار

گداھ درگه دلدار آهي
فقير رهگذار خاڪ بردار

نه مٺت خاڪ جي ڪنهن کي ضرورت
پسند آهي نه ڪنهن کي شڪلِ نادار

اهو شجر سر راهه بيابان
رهيو جو عمر پر بي برگ و بيمار

دو روزه زندگي پر هڪ مسافر
نه ڪوئي ساز و سامان ۽ نه گهر بار

رهان ٿو ننگ بي هنري کان يارو
رمين جي دوش تي گويا گران بار

وئي ٿي زندگي نذر خرافات
خدا کان ٿو رهان همدرد شرمسار

جو شامل حال آ لطف الاهي
بگاڙيندو نه ڪجهه اي يار اغيار

وسي ٿو "فيض" سر تي ابر رحمت!
مبارڪ التفات مهر غفار

نصحت نام

انسان کي شيطان جي شرارت کان بچايو
ايمان کي بيهوده سياست کان بچايو

نيلام ڪرڻ ٿا پيا هو گنج گران کي
اسلام کي علماء جي تجارت کان بچايو

مون وانگي متار مانگ ڪار معصوم ڏنگائين
طلبا کي ڪميونسٽ جي صحت ڪر بچايو

غدار وطن کي پي آ دعواء صداقت
اي اهل نظر قوم کي غارت کان بچايو

ڪارل جي خرافات پسنديد مسلمان؟
دجال جي ڌوڪي جي مصيبت ڪن بچايو

ملحد ٿي ويا مدرسه حق جا مدرس؟
اطفال دبستان کي جهالت کان بچايو

علم و هنر جي شمع فروزان کي جلائي
انسانيت کي جهل جي ظلمت کان بچايو

دروازه اسلام آهي وادي مهراڻ
اي هر وطنو! ڪفر جي لعنت کان بچايو

اغيار شهد ۾ ٿو پيو زهر ملائي
احمد ص جي شريعت کي شراڪت کان بچايو

صد بار پڙهي ڪلمه حق برسر ممبر
مصحف کي منافق جي تلاوت کان بچايو

ارباب سياست کي ڏيو درس صداقت
ليڊر کي ڪذب گوئي جي عادت کان بچايو

انسانيت جي پيش فرستن کي جهڪائي
آدم کي قيامت جي ندامت کان بچايو

گهواره اسلام اهي پاڪ سراسر
الحاد جي بدنام نحوست کان بچايو

نافذ ڪريو آئين الاهي کي وطن ۾
بي ديني و زندiqي جي ذلت کان بچايو

مفرور جي محفل کان رهو "فيض" گريزان
هستي کي پنهنجي چهر حقارت کان بچايو

جیڪب آباد جي جلسي ۾

هزارين نازنين آيا ڪري مينگار جلسي ۾
نگاران جهان جو آ ٿيو ديدار جلسي ۾

شباب و شادمانِي ڪي ڏنر رقصان هوائن تي
رباب زندگاني جي وڃي ٿي تار جلسي ۾

نمائش جا سوين نظاره دلڪش. مختلف رانديون
ڪيا پيدا هزارين مشغل سرڪار جلسي ۾

جراڪ الله ورن سازي ڏسو ساقي جي چشمن جي
فتيه شهر پي يارو! ٿيو ميخوار جلسي ۾

گل نازڪ سان هر آغوش آهن خار گلشن ۾
نظر آيا مگر همدرد! گل بيخار جلسي ۾

تماشو خوب آ سوداگري اشياءَ فروشيءَ جو
ڪرڻ ٿا تاجران ملڪ پي واپار جلسي ۾

ڪمال هنرمندي. نقش بندي. دستڪاري آ
سراسر جلوه گر ا قوم جو ڪردار جلسي ۾

پرمر کلجي وڃي تنهنجي اي زاهد پارسائي جو
حسينن، مه جبينن جو ڪرين ديدار جلبي ۾

ٿيو چرچو چڱو گهوڙي سواري، شترباني جو
مڙي ميدان تي آيا جو خوش رفتار جلبي ۾

اسان جي شهر کي آ حيثيت موصول تاريخي
خرد مندن ڪيو رازِ نھان اظهار جلبي ۾

هرارين اهل دل ارباب دولت صاحب هستي
ويا دل، مال و زر، زيور قرائي يار جلبي ۾

حسينو گل رخو غارتگرو آهي پتو ڪنهن کي!
ڪيان ٿو جستجو دل جي وٺي گم گار جلبي ۾

نمائش جي ڪيو رنگين بلبن جان بلب آهي
شعاعون ٿي ويون جنهن دم جو شعلہ بار جلبي ۾

سحر باربگرو کان، شعبده باز شڪارين کان
ڪن ٿا ناگهاني جيب و دسار تار جلبي ۾

خدا شاهد نه هڪ پاڻي پي آ جيب فلندر ۾
پريشان آهيان ڪيئن ڪڍان اخبار جلبي ۾

وئي پيوست ٿي اهي رڱ جر تار بستر سان
ڪرڻ تفريح ڇڏ ڪو دم دل بيمار جلبي ۾

ڪيان ٿو نظر ڪهنه ڪي به انداز دگر تازه
ڪٿي تجديد جو اي همنشين سرڪار جلبي ۾

نگار غاليه مو ٿو ڪري شايد جو گل گشتي...
لڳي ٿي بوءِ مشڪ آهوءِ تاتار جلبي ۾

نگاهون سرم سا لب لاله گون رخ غازه آلوده
ڪٿي نڪتا ستمگر جنگ جا هٿيار جلبي ۾

حيا حيرت زده، حرمت پريشان، آبرو نالان
ننگي ٿي ناچ ۾ نيلر پري نروار جلبي ۾

تماشو شيخ و واعظ ٿي ويا آيا تماشي ۾
ٿيو جو رهن مٿي هو جبه و دستار جلبي ۾

هيا محروم عيش و عشرت و آرام و راحت کان
غريب و مفلس و فاقه ڪش و نادار جلبي ۾

ڪيم جو ناشنا سان، سخن ۾ نال فرسائي
ٿيا نيلام گويا گوهر شهوار جلبي ۾

نه ڪٿي آ شاعر جادو بيان ڪنهن جي مدح خواني
حقيقت ۾ حقيقت کي ڪيو اظهار جلبي ۾

نه ڪنهن معظوم کي حاڪم، نه ڪنهن مخدوم کي خادم
نه ڪنهن سردار زاده کي چير سردار جلبي ۾

نه جامي کي چير ٿيڊي، نه ڪي ڪنهن مرد کي ليڊي
نه مُشت خاک کي يارو! چير ڪهسار جلبي ۾

شڪسته رسته انسانيت شيخ و برهن کان
بناء ڪشمڪش آ سبھ و زنار جلبي ۾

غنيمت صحبت دو روزه جو همدرد شريڪ آهن
اديب و شاعر و دانشور فنڪار جلبي ۾

ويم حُسن عقيدت سان جو بزم "فيض" خوش گو ۾
شراب گفتگو سان ٿي ويم سرشار جلبي ۾

وک وڌايو

لشڪر اغيار تي خنجر هلائيندا هلو
جنگ جي ميدان ۾ محشر مچائيندا هلو

غازيو الله اڪبر جا وري نعرا هڻو
همت خوابيده مسلم کي جڳائيندا هلو

لالا جي تيغ جوهردار سان نعرو هڻي
دشمنانِ دين جا گردن جهڪائيندا هلو

قصه ڪاخ اخوت کي وري تازو ڪيو.
ڪاخ امرا جا در و ديوار ڊاهيندا هلو

هن سلاطيني جنازي کي وجهو مهراڻ ۾
گيت هن دورِ جمهوريت جا ڳائيندا هلو

آهني زنجير ديرينه غلامي جا پڇيون
راه آزادي ۾ اڳتي وک وڌائيندا هلو

ميڪده بيت القمام سڻيما ڪلب و گتا
اي خداوندان ايمان هي جلائيندا هلو

همنشينو هر زبانو هر وطنو لڳ خدا
سنڌ جا سنڌي زبان ۾ گيت ڳائيندا هلو

آ ديار پاڪ جنت سنڌ فردوس برين
حور آزادي سان پنهنجي دل لڳائيندا هلو

راز حق کان آشنا آهن نه نادان تن پرست
غافلان دين کي قرآن ٻڌائيندا هلو

باغبانو موسم بادِ بهار آهي اٿو
پنهنجي برپٽ کي وري گلشن بڻائيندا هلو

صاحبِ عزم و خودي شاه جهان ابن علي
خلق کي هن جو سبق تازو پڙهائيندا هلو

خالقِ انسانيت ۽ مظهرِ نور خدا
قبله هردو جهان ڏي سر نوائيندا هلو

آسمان روپوش تن آسان فرشتن کي اي "فيض"
عمرِ انساني اڳيان نادم بڻائيندا هلو

عذابِ آتشِ دوزخ سزاءِ مردم آزاري
جزاءِ خدمتِ خلقِ خدا جنت جي سرداري

شب تهذيب کي روشن ڪيم، ماه تدبر سان
ضمير مهر پرور جي ڏسو يارو! ضياباري

دل دهقان ۾ آهي، جذبہ ذوقِ عمل ياربا
عيان هر گوشه، گندم ۾ آهي محنت هاري

ڪٿي صنعت گرن تقليد آ نقاش فطرت جي
مقامِ احترام آهي هنرمندي و فنڪاري

ڪري سو سبز هو دشت و بيابان تمدن کي
اچي جو موج ۾ اي همنشين! درياءَ بيداري

زمين ڇا ڇا نٿي پيدا ڪري، محنت ڪري ڪوئي
ڪڻڪ، جوئر، چٽا، ڇانپو، مٽر، تر ٻاجهري ساري

عيان هر شاخ گل ۾ قطره خون رگ گلچين
ٿئي ٿي جانفشاني سان بيابانن ۾ گلزاري

نه شيخان حرم ۾ آ، نه پيران ڪليسا ۾
ضمير بندهء حر ۾ نهان آ جذب خوداري

گرفت پنجهء حرص جهان کان رک پري هن کي
دل عشرت طلب جي لحظه لحظه ڪر نگهداري

رموز صوفي و ملا فريب و طرز طاغوتي
بظاهر حق پرستي ٿا ڪرن، پوشيده عياري

رسوم خانقاهي، پریت رهبانيت توبه!
قبا، بزرگي ۾ ڪارفرما آه مڪاري!

اڳي پرزه ڪري جولانيءَ قلب و نظر همدرد!
اگر ڪوئي ڪرڻ چاهي، جهان بيني جهان داري

فلڪ روپوش، تن آسان فرشتن کي خدا بخشي
نه آهي فطرت انسان ۾ بي ذوقي و بيڪاري

دل بيدار محشر ۾ ٿئي مون تي نه فريادي
غضب آ خواب غفلت ۾ گذاريم زندگي ساري

نه درياء محبت ۾ ڪٿي تو صاف دل ڏوئي
قرين ٿو بي وضو احرام ۾ ڪعبه جي چوڌاري

ميسر بازوءِ حيدر نه آ عزمِ حسيني
ڪري ڇا رزم آرائي پريدت سان احراري

جلال بادشاهي کان بلند ا حال درويشي
شهناهي فقيري، جي ڪٿي آ ناز برداري

ڪوئي سمجهي نه سمجهي معنيٰ ۽ اشعار اي همدرا
چڏي طرزِ بيان پنهنجي نه چونڊس شعر بازاری

نه ويح ڪعبه، نه ڏي سجده، نه پا احرام، رندي ڪر
نه ڪر اي "فيض" تون هرگز گناه مردم آزاری

بلبل خوشنوا

برنگ گلشن صد رنگ هو رنگين بيان بلبل
بيان اهل چمن آهي ڪيو هي داستان بلبل

تلاش آشيان ۾ آ وري برق تپان بلبل
نه آهي شاخ گل ۾ ڪو نشان آشيان بلبل

نقاب خاک ۾ جنهن دم ٿيو آهين نهان بلبل
چمن زادا رهن ٿا لحظه لحظه نوحه خوان بلبل

وئين معدوم ٿي ملڪ عدم ۾ صورت عنقا!
سبڪ دوشي رهي ٿي دوش تي بار گران بلبل

ڏٺو آسوده خواب گران ڪي اذن بيداري
ڪري شور و نوا و ناله و آه و فغان بلبل

سر محفل چيو هي خوشنوايان چمن همدم
هيو سنڌي زبان جو شاعر جادو بيان بلبل

به عهد ابر باران شاهد گل رقص ۾ آيو
به ذوق ناله فرسائي رهيو جو نغمه خوان بلبل

ڪيو اذڪار جنهن جي فتنه خون ريز جو ملڪن
جهان ۾ تاجور آهن اهي ننگ جهان بلبل

اگر شور محشر جو مچايو ڪجهه نه ٿيو حاصل
ڪٿان آئن ڀلا زاغ و زغن تنهنجي زبان بلبل

ڪمين گاه دهر ۾ آه. مياڊ اجل هر دم
اهي تو گهات ۾ سڀ جي جهلي تيز و ڪمان بلبل

زمين تي پي رهان ٿو گردش گردون کان سرگردان
خراب آهي ٿيو شايد دماغ آسمان بلبل

قنات سبزه، بيگانه آهي پرده، مسڪن
خزان ٿي خود بهار آهي ته ڇا خوف خزان بلبل

مبارڪ گلشن هردو جهان جي جلوه آرائي
هتي باغ جهان بلبل هتي باغ جنان بلبل

لطيف و رومي و اقبال و غالب و حافظ و خسرو
خوشا خلد برين ۾ صحبت شيرين لبان بلبل

گلستان ٿو رهي خون شهيد ناز سان رنگين
رقم هر برگ گل تي داستان خونچڪان بلبل

رهيو هر نقش هستي صورت بازيچہ طفلان
جهان ۾ حرف بي معني حيات جاودان بلبل

مخاطب آہیان مان گرچہ خاص و عام سان لیکن
مزو نکتہ طرازیء جو وثن تا نکتہ دان بلبل

ٹیو "فیض" شہنشاہ تغزل لب کشا جنہن دم
کلیو گویا در گنجینہ در گران بلبل

حقیقت - فیض

نگاهِ مهرِ صنمِ لشکرِ حفاظتِ فیض
حریرِ دامنِ جانانِ حریرِ حرمتِ فیض

پر آشی شامِ تمنا دُتر جو صورتِ فیض
خوشا نصیبِ صبحِ دمِ کیم زیارتِ فیض

هزار فتنه معشر به ناز سرو روان
نگارِ حورِ شمائل آ حورِ جنتِ فیض

حدیثِ عارضِ کافرِ جمالِ ذکرِ خدا
خیالِ جنتِ رخِ آہِ خلدِ راحتِ فیض

گدائِ خاکِ نشینِ رازدارِ عرشِ برین
ولی به چشمِ ولایتِ دُسی ولایتِ فیض

نمازِ عشقِ ادا ٿي به نقشِ پاءِ صنم
دل و جگر جي لهر سان رهي طهارتِ فیض

گدائِ کوہِ صنمِ شهنشاهِ کشورِ عشق
متاعِ دردِ محبتِ اگنجِ دولتِ فیض

ندیر چشم، زمانہ آ گرد آلودہ
دُسی چا خاک رہ و منزلِ حقیقتِ فیض

خدا شناس و خودی آشنا و خود آگاہ
نصیب بادہٴ عرفان بہ فیضِ صحبت، فیض

کشادہ دل و شگفتہ مزاج و طبعِ فیض
سراپا صورتِ آئینہ صاف نیتِ فیض

حریف تاجِ شہان طرہٴ کلاہ فقیر
عصاٴ دستِ برنگ، کلیمِ حکمتِ فیض

الرِ غذا، شکرِ رزقِ روح ذکرِ خدا
نمک و نانِ جوینِ تی مدارِ قوتِ فیض

تونگرانہ لباس و قلندرانہ جلال
یگانہ اہلِ جہان کان آ در، خصلتِ فیض

ہی بی مراد رہیو آ ہمیشہ مستغنی
جہان و اہلِ جہان پر نہ غرض و غایتِ فیض

به بندگانِ خدا برگزیده بندهءِ حق
زبانِ بندهءِ شیطانِ تي آ شکایتِ فیض

سبح بدست صبح و شام مستِ فکر صبر
نه آه دخیل، فرشته، میانِ خلوتِ فیض

گهرین جو راحتِ عقبی چڙي ڏي حرصِ جهان
رهي ٿي دلنشین هر لحظه هي نصیحتِ فیض

ازل کان شاعرِ فطرت کي قاسمِ قسمت
کیو هو ملڪءِ شعر و سخن و دیعتِ فیض

ٿيو هو صدفِ زبان کان بذوق در فشان
جو آيو موجِ یر هو دجلهءِ طبیعتِ فیض

مدحِ خوانِ محمد آ هر زبانِ خدا
میانِ جنتِ فردوس آ عمارتِ فیض

به پیشِ یار آ گلگون کفنِ یر دادِ طلب
قدیرِ قصهءِ رنگین آ شهادتِ فیض

ڪمڪشان روشن

برنگ مهر تابان آ دماغ باغبان روشن
چراغ لاله و گل مان ويو ٿي گلستان روشن

هجوم سنبل و سر و سمن کان، لاله و گل کان
جهان ۾ واديءِ مهراڻ آ جنت جيان روشن

جلائي همنشين! هر قطره خون رگ جان کي
ڪير اشعار جي فانوس سان قصرِ زبان روشن

سيه طالع ڪري خوف خزان ڇا موسر گل ۾
هجوم برق کان همدرد، ويو ٿي آشيان روشن

وجود رهبري ۾ ڪار فرما روح دجالي
بڪار رهزني ڪر ڌار هاءِ رهبران روشن

طواف ڪعبه دل سان ڏيان ٿو داغ کي بوسه
برنگ سنگِ اسود ٿو رهي داغِ نهان روشن

ته ظلمات همدردا چشمه آب حيات آهي
به زير ڪاڪلِ شب گون دهان مه و شان روشن

رکيو ڇا هو جهان تيره و برباد ۾ يارب!
ضياءِ نورِ آدم کان زمين و آسمان روشن

کري مردور و دهقان تو تمدن جي خداوندي
رهي تو شهر و بر ۾ جوهر، محنت کشان روشن

رهي هر قطره خون جگر تو نوکِ مزگان تي
الر جو داستان آهي برنگِ کھکشان روشن

کٽي آ تختِ فرعوني، کٽي آ تاجِ نمرودي...
جهان رنگ و بو ۾ آ مالِ خسروان روشن

نه ٿي اي مدعي! مغرور دو روزه خدائي تي
پيشِ بندگانِ حق زوالِ خسروان روشن

بجاءِ جامِ عشرت تو بيانِ زهرِ غم دوران
کيو هن دور ۾ آ شيوه، سقراط مان روشن

گناه بي گناهي جي سرا يارب! نفسِ خانه
حديثِ يوسف زندانِ گزين آ هر زمان روشن

گروه، سر فروشان، وطن ۾ ٿي. وڃي شامل
جهان ۾ ڪو ڪرڻ چاهي اگر نام و نشان روشن

جوانان وطن جي تن پرستي تي فلڪ خندان
اڃا پي قصر عشرت خانءِ چنگيز خان روشن

رڪي ظلمت ڪڍه ۾ قوم کي خود غرض ليڊر، ڏس
ڪيو صد رنگ بلبن سان رڳو پنهنجو مڪان روشن

ديار پاڪ جنت سنڌ فردوس برين آهي
رهي ٿو روز و شب رنگ بهار بي خزان روشن

دهان "فيض" دريا دجله، شير و شڪر آهي
برنگ طوطي، شيرين زبان طرز بيان روشن

اي هر زبان زبان تي ذکر و بيان رهي
قائم هميشه سنڌ ۾ سنڌي زبان رهي

پهچي سلامتي سان ڇا منزل تي قافلو
رهزن جو هم نشين مير ڪاروان رهي

صد حيف هجي ليڊر، ايمان فروش تي
مان سر فروش تي اگر هو بدگمان رهي

ملان قرآن فروش کان بهتر آبت فروش
ڪعبه جو اي خدا اگر هو پاسبان رهي

هن ناخدا جي آسري مون کي نه ڇڏ خدا
جو حوصله تي خنده زن بحر روان رهي

واعظ هوس پرست کي ڇا حق سان واسطو
حاجت روا ڪري اگر ڪو مهربان رهي

ليڊر کي ڪلب سٺيما عيش و نشاط کان
فرست ڪئي آهي جو منهنجو نگهبان رهي

اي انقلاب ظلم و تشدد اڏائي ڇڏ
هن جي نه ٻو بناس زير آسمان رهي

مون سان نه ڪر تون ذڪر، ڪرامت جناب شيخ
طبع سليم تي نه هي ٻارِ گران رهي

پير و فقيه و رند و اميرو پڇو پڇو
تي دل نه قهر و غف، در آتش فشان رهي

اي انقلاب سازش و فتنه کان باز اچ
ڪو دم ديارِ پاڪ ۾ امن و امان رهي

هر دم ٿيان ٿو "فيض" تشدد جو مان شڪار
ڇو نه پو منهنجي عرش تي آه و فغان رهي

نظم دهر آشوب

نه پيرويء محمد نه حمد رب جليل
نه ياد حڪم الاهي نه جلوه جبرئيل

هي عقل و شكل و شباہت، هي قد و قامت و ذيل
درندگانہ خصائل و آدميءَ شڪيل

ڪري ٿو لعنتي شيطان جي حڪم جي تعميل
چوي ٿو پاڻ کي انسان آدمي، ذليل

نه ياد رتبہ آدم نه قول روز است
نه پاس اسوء احمد نه شيوہ هاءِ خليل

يقين محڪم و حسن عمل نه خلق عظيم
نه اهل قلب نه اهل نظر نه مرد عقييل

چمن ۾ غزل سرائي ڪون ٿا زاغ و زغن
نوا ڪرخت زبان نلج شهر هاءِ شڪيل

براه گمراهي گمراه ڏاهري دهري
نه خضر راه نه قبله سما نه سنگ ميل

نه منصور خدا کي آ ياد فھر خدا
نه قور لوط حي ذلت نه موت لشڪر فيل

خلافِ خانِ اکبر هي نعره دجال
ڪري ٿو سنڌ شيطان به ابلهي تاويل

وطن پرستي جي پردي ۾ دشمنيءَ دين؟
ٻڏي مرو اي جهولو! به آبِ سنڌو و نيل

شريف ننگِ زمان به شيرِ دغرِ جهان؟
اصيل آه ڪمبن به آه اصيل

مزاجِ محتسبِ وقتِ مصلحتِ آميز
رهي ٿو رهن مٿي زاهد جو جبه و اڪليل

ڪتاب و سنت و توحيد جي هي شرح غلط
نه عارفانه آ دعويٰ نه عالمانه دليل

غضب جو مسجدِ اقصيٰ ۾ دورِ شربِ يهود
نهر جو ڪعبه اول بدستِ اسرائيل

هي ڪير شب ڪي ٿو روشن ڪري به ماهِ مبین
هي ڪير روزِ جلائي ٿو چرخ تي قنديل

گلِ شگفته ثبوت، وجودِ حسنِ بهار
جهان ڀرتو ائينءِ جمالِ جميل

هي مجرمانہ حڪايت و مخلصانہ گلا
قلندرانہ هدايت و مشفقانہ اپيل

ٻڌو جو منهنجي نصيحت چراغ راه سلوڪ
اچو جو صحبت درويش آگهي جي دليل

ڪريو جو خدمت خلق خدا اوج نجات
پڙهو جو صوم و صلوات مرڪز تحصيل

هلو جو باب حرم کان آ راه خلد برين
ڏيو جو ڪوثر و تسنير صل هاءِ سيل

رهو جو صورت خلد برين آ خطه پاڪ
ڏسو جو شهر مدينه آ عرش جي تشيل

حذر جو ماده پرستي ۾ آ تنزل روح
ڪيان ٿو همنشين ڪوتاه قصه هاءِ طويل

چير جو اهل جهان کي سروش غيب چيو
ڪئي مون حضرت يزدان جي حڪم جي تعميل

پڙهو جو درس هدايت آ نظر دهر آشوب
ٻڌو جو گفتگو "فيض" دشمن تجهيل

شڪوه

ته دامر شب تاريڪ آ مهر زمينداري
ستارو چرخ تي چمڪي پيو تنهنجو ٿو اي هاري!

وڏيرا فڪر فردا ۾ هميشه ٿا رهن حيران...
ڦرن ٿا چيلهه تي هٿڙا ڏيئي ڪوٽن جي چوڌاري

گلستان ٿي ويا هن شهر ۾ دشت ويرانه
وسي ٿو هر طرف مبحر الله ابر غفاري

ته دامر تشدد جي هٿا آهن نجات آور
جو صياد ازل صياد جي ڪٿي آ گرفتاري

سياست جو ستارو آ فانوس، قنبر خان
گران نازڪ بدن تي سلاسل جي گران باري

امير ڪاروان بڻجي لٿي ويا ڪاروان رهن
ڏسو اهل جهان! هي شعبده بازن جي طراري

برو چنگيزيت کان غارت در پرده آ همدرا!
ٿئي بي پرده و نابود شل پيرن جي مڪاري

خدا اهيان خودي جو عزم و ايمان جو. محبت جو
کري مخلوق تي خالق هميشه ٿو نگهداري

تعالیٰ الله شراب کهن آهي دست ساقی ۾
ڪرن ٿا رند، تشنه ڪام ڏيرين پي ميخواري

نه مان دربار منعم ۾ ويو به سي ۾
رڪو شان خداوندي، خدايا! سبجي خودداري

تعجب جو مقام آهي جو مٿي نوشي حرام آهي؟
حلال آهي شرع شيخ ۾ انسان جي خونخواري؟

خرد زندان، دولت ۾ هجي، دل دام وحشت ۾
خودي جي ڇا ڪندو هو حرص جو ماريو نگهداري؟

جڏهن کان سلسلو جاري ٿيو پاڻي فروشي جو
نه ڪم اٿي مون کي طفواني، شاهي و بيگاري

اثر ڪامورا گردي تي نه ٿيو آ مارشل لا جو
اڃا پي مرتشي يارو! ڪرن ٿا خوب زر خواري

۰ هو نڪري دل آتش ڪڍه کان خوف آ يارب!
چار آسمان کي طور جي بدلي نه چڪاي

ضياءِ نور حق اهي فروغ لاله و گل ۰
سمائل ادمي ۾ آه غفاري و جباري

رهي انسانيت يارب، نه ٿهرجي پاڪدامن ۰
مراجِ آدبِ خطاڪاري گهنگاري

نوا، موسوي آهي سراسر شاعري منهنجي...
ڏيان خوابيده انسان کي ٿو مان پيغامِ بيداري

فرشتن، ماه، تارن کي ٿيو غم بي زباني جو
ڪٿي صدفِ زبانِ "فيض" دريا جو گوهر باري

(موقع زرعي اصلاحات جيڪب آباد)

بصورت هجو

خوش خرام آهي خام خوش گام
يعني پيل دمان آ مست خرام

رند پابند چرخ نيلي فام
گردش جمار گردش ايام

هڪ صحيفي تي ٿو ڪيان ارقام
هڪ حقيقت به بهر خاص و عام

ڇو حجامت ۾ ٿي ويو ناکام
ٿو ڪري شغل شاعري حجام

نثر کي پي هو نظم سمجهي ٿو
ڏس هوس پيشه جو خيال خام

حسن معنيٰ نه خوبيءَ الفاظ
مسڪن شعر بي در و بي بام

ڇا فصاحت آ، ڇا بلاغت آ
ڇا خبر هن کي ڇا هي حسن ڪلام؟

حرف ڪاٽي ٿو دست ۾ ڇا هي؟
قلم آ، استرو آ يا صمصام

خضر گم ره کي راه ڏيکاري
درس شيطان کي ٿو چوي الهام

شعر فرسوده گويا ناموزون
کوئي معنيٰ نه موضوع و افهام

بخت ڪم بخت کي ڪٿي آهي
ٺوڪرون ڪاڻي ٿو پيو هر گام

شعر هن جي تي خنده زن شاعر
شوق شهرت ۾ ٿي ويو بدنام

هر پلي کي برو پلو ٿو چوي
هن جو ٿيندو ڪڏهن بُرو انجام

نگه ناپاڪ ۾ نظر آيو
مردِ عارف پي موردِ الزام

رند نوشن ٿا بادهءِ عرفان
بوالهوس نوش روغنِ بادام

چشمِ شپره تي آ سیه چشمو
ڇا ڏسي مهر چرخِ نيلى فار؟

طوطیء خوش بیان ڈسی ہمدرد
شہر زاغ و زغن ۾ آ شہرام

سر بلند دوجہان ۾ درویشی
شور شہر سگان تیو ناکام

هر متعصب بقول ختم الرسل
دوزخ حسد ۾ آ بی آرام

پاس اللہ آ، نہ عشق رسول
دل ۾ شر و فساد جا اصنام

عشق چاہی؟ ۽ معرفت چاہی؟
چا خبر هن کی آہ چا اسلام

بندگان خدا تی رحمت خاص
بندگانِ زمان تی لعنتِ عام

بادہ شاعری کجا ساقی
هن کی ناہین نصیب د ردِ جام

چا ہی تازو کندا خرافاتی؟
شیوہ "فیض" و حافظ و خیام

طراحی معلم

"هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي"

اڄ ڪري ٿو درد دل پنهنجو بيان به التجا
من ٻڌي آه و فغان ڪوئي اچي بهر خدا
مخاطب قوم سان اڄ شاعر رنگين نوا
جو ڪري ٿو ناز هو پنهنجي بري ڪڍار تي
"هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي"

بي سرو سامان ٿي پيدا سر و سامان ڪر
صدق دل سان ملڪ ۽ ملت تي جان قربان ڪر
آ خدا تنهنجو محافظ تون ذرا ايمان ڪر
ناز ڪر اخلاق جي تلوار جو هر ڌار تي
"هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي"

مان پڪاريان ٿو ڪري واکا توکي اي نوجوان
ڇو ٿيو آهين شڪستن جو رڳو تون نوحه خوان
ڪاهلي ڇڏ ڪار ڪر تون ٿي وطن جو پاسبان
رحم ڪر نادان خدا لڳ پنهنجي حال زار تي
"هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي"

منهنجي غيظ و غضب کان ڌڙڪي ٿي دريائن جي دل
آسمانن ۽ زمينن جي ۽ طوفانن جي دل
هان ملائڪن فرشتن چنڊ ۽ تارن جي دل
ناز آهي مون کي پنهنجي قوت جرار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

هفت ڪشور زور بازو سان ڪير پل ۾ ختم
ضرب هڪڙي سان مٽاير قيصر و ڪسرا و جر
مان اهوئي انقلاب آهيان اميرن لاءِ سر
آه منهنجو ڪرم بس لاچار ۽ نادار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

مان آهيان طوفان مثل هڪ لاجواب انقلاب
بس وٽندس تاج دارن کان مان ديرين حساب
مان غريبن ۽ غلامن کي ڏيندس زرین خطاب
ناز آ مون کي پنهنجي دست سخا ايتار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

مان اميرن جي ڪندس زرین قبا کي تار اڇ
محل ماڙين کي ڪندس ان جي مان ڪنڊر وار اڇ
آه بس منهنجي اڳيان هن جي قوت بيڪار اڇ
ڇا ڪندو هو ناز اڇ پنهنجي مڏي تلوار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

مهر و سلطان نشاء دولت کان اڄ بيدار ٿي
عمر و عشرت جي سرو سامان کان بيمار ٿي
وراءِ ويڏين صفحا هستي کان مڄي گار ٿي
جوس پر ا خون دهڪان تيار آ تڪرار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

مان سليمان ڪندس ٿيندس هوائن تي سوار
منهنجي لاءِ ڪاروان آ آسمان تي بيقرار
رازدان فطرت جو آهيان ۽ انهيءَ جو پيشڪار
آءُ مون کي ناز پنهنجي بي ريا سرڪار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

ظلم و استبداد جي خالق کي مان ڪندس ختم
”فيض“ هن معصوم آزادي کي مان ڏيندس جنم
ظالمن لاءِ موت جو پيغام آ منهنجو نظر
ناز آ پنهنجي زبان تي پنهنجي هن گفتار تي
”هو اڳي اهڙو زمانو ناز هو تلوار تي“

اي دل غم ديدهء شب هاء هجران غم نه ڪر
ڪڏهن ٿيندو نيٺ روزِ وصلِ جانان غم نه ڪر

گر ميسر ناهين عيش و ساز و سامان غم نه ڪر
راحتِ جنت نصيبِ غم نصيبان غم نه ڪر

ساغر لاله لبان ٿيندو لبن سان هر ڪنار
خندهء گل کي ڏسي اي چهرِ گريان غم نه ڪر

ڪشتگان هجر کي آ صحبتِ جانان نصيب
اي دل شوریده و غمگين و حيران غم نه ڪر

گر نگار نازنين کان گرم آغوشِ رقيب
چا عجب جو ٿي وڃي هڪ رات مهمان غم نه ڪر

نا خدا ناهين خدا آهي توڪل پر خدا
ضشتي. عمر روان ڪر نذر طوفان غم نه ڪر

هر فنايده کي حاصل آ حياتِ جاودان
پلِ مٽائي گردس گردون گردان غم نه ڪر

سنت دشمنی ٿي ويا مظلوق بيگانہ سہي
سر سہارن جو سہارو لطف يہ دان غم نہ ڪر

بہ اميدِي ڪفر و مرض و وحشت دنيا حرام
گوهر مقصود گهر صبر و رضا کان غم نہ ڪر

ڪم نہ ٿيو رزق گدا هرگر بغوغہ سگان
چا بگاڙيندو پلا شور رقيبान غم نہ ڪر

ٿي وڃي پيوستہ تر شايد نگاهہ چارہ گر
صورت گل پل رهي چاڪ گريبان غم نہ ڪر

سينہ دل آ شڪستہ تر شڪستہ شيشہ گر
صورت آئينہ افشان راز پنہان غم نہ ڪر

ٿي ويا شہزادگان آرزو آخر شہيد
ڪربلا آ دشت دل هر چند غم کان غم نہ ڪر

قطرو دريا ۾ فنا ٿي ويو تہ دريا ٿي ويو
درد بي درمان آ دارو و درمان غم نہ ڪر

کاش ڪو انصاف محشر ۾ ٿئي ورنه اي دل
ڪشته، دل قاتل ٿين دست و گريبان غم نه ڪر

هو جفا جو، بي وفا و دوست ڪش، دشمن نواز!
جان جان پي "فيض" گر آ دشمن جان غم نه ڪر

دل اگر رنج و غبار ياس کان آهي ملول
"فيض" جا اشعار پڙه ڪر وردِ قرآن غم نه ڪر.

نظم

عمر ساري گذاريم سجده ريزي گريه غم پر
نه تاب بندگي آهي الاهي هاشي بيدم پر

رهيم ساري عمر حيران پریشان طلب تسکين پر
عيان آهي شکسته زندگي هن حال درهم پر

متاع بندگي يا رب ڏيان غلمان و حورن کي
کنده سودو نه هي هرگز پوي جنت جهنم پر

سزاء سجده خيزي ڏس مليو آهي فرشتن کي
گلا سنجي کيائون بيوچه مذکور آدم پر

هي بک هوتال آهي احتجاجن اصل پر روزو
گهري آسودگي ټو اي خدا عالم دو عالم پر

هو شيطان ميزبان يزدان کان روز زوز ٿيو جو بند
نکي مون لوک کان کادو حيا هو چهر نادم پر

برهنش کان گوڻ شال ۽ ملان دين جو دنبو
مزي سان ٿا پيا کائن خوشي شادي پر ۽ غم پر

ملان هو بانگ ۾ مصروف ويا ڪائي اڳي طالب
رنو مسجد ۾ ساري رات هو حلوي جي ماتر ۾

گهڻو ڌوتر صفا هرگز نه ٿيو دردِ تهِي مي ڪان
وڻي پوءِ ريشِ قاضي کي وڌو ساقي مون قلزم ۾

ٿئي نه سرد دوزخ ابرِ رحمت رک پري هن ڪان
رهيل اشڪِ ندامت جو آ طوفانِ چشمِ پُرنر ۾

اگرچہ "فيض" بي مقدور پي پورو قلندر هو
ڪٿي ڪاسو گدائيءَ جو نه ويو دربارِ منعم ۾

قطعات

تزوير جي تلوار کان قرآن کي بچايو.
الحاد جي قراڻ کان ايمان کي بچايو.
ڪافر کان نه آ خوف مسلمان کي هرگز.
مڪار مسلمان کان مسلمان کي بچايو!

مسلمان کي مسلمان سان لڙايو
برادر خون برادر جو وهايو.
اهو فتنو ڪيو انسان پرڀا
جو شيطان کي تصور ۾ نه آيو.

عطا غلام علي کي مقام قبله گهي.
خميده تاج شهي آ به پيش ڪج ڪلهي.
به بارگاه قلندر آ شهنشاه گدا.
ڪليم گنج دوعالم دعاء دست تهي.

به باغ معرفت پرووده ناز
تون آهين اي قلندر لعل شهباز.
مئي عرفان ڏي پير طريقت
نهارن ٿا هي رندان قدح باز.

گمشدگي عصا

اي رهزنان زمانه عصاء "فيض" ڏيو.
ڪريو نه حيله بهانه عصاء فيض.
گدا، بي سرو سامان سان هي سلوڪ غلط.
هئن فرشته نه طعنہ عصاء "فيض" ڏيو!

ماہ، رمضان

مئي گسارو لبن تي ڄام ڪريو!
ورد پير مغان جو نام ڪريو!
فاق مستي و مئي پرستي سان
ماہس رمضان جو احترام ڪريو!

انالله

اهل دل فتنهءِ دجال کان آھن آگاه
دور حاضر جي سياست پي عيادا باله
كله ٿيا عزم و يقين قتل بتيغ اوھام
اڄ وري جذبہءِ ايمان پي انالله

دجال

رسائڻ ٿا گھرن روزي زر و مال
خدا بڻجي ويا گويا هي ڪنگال
معاذ الله جو سمجھن ٿا گمراه؟
پيغمبر مارڪس رزاق دجال

پيوند

کٽي کي ڪرين ٿو پيو اطللس سان جو پيوند
تسليم ڪندو تنهنجي هنر کي ڪو عقلمند
ڪارل جي خرافات ۽ فرمان الاهي؟
مان زهر هلاهل کي ڀلا ڪيئن چوان ٿند

بغاوت

پرورده فرنگ کي پرور سان بغاوت
بیمار هوس ٿو ڪري اسلام کان پرهيز
افسوس جو رهن کي پي ٿو رهبر سمجهين
خالد جي لبادي ۾ آهي جلوه گر چنگيز

تاثيرات

سائرات

مير رحيم داد خان مولائي شيدائي بلوچ

تاريخ دان و تاريخ نويس

مان هيچمدان شعر و شاعريء جي حرف (ش) کان به غير واقف آهيان، ليڪن مان هن صحبت ۾ پنهنجي قومي محبوب شاعر شيرين مقال جي بذلہ سنجيءَ تي جيڪو تبصرو پيش ڪريان ٿو سو محض تاريخي نقطہ نظر کان آهي، اها حقيقت آهي ته مان شاعري هڪو نه ڄاڻان، مگر شاعريءَ جي تواريخ کان واقفيت رکندڙ آهيان ۽ سخن سرائيءَ جي قوانين کان واقف آهيان، ڇاڪاڻ ته علم تواريخ ۾ شاعري پڻ هڪ دلچسپ سونهري باب آهي، جيسين حضرت فيض بخشا پوريءَ جي سخن سنجيءَ تي ڪجهه لکان، ان کان اڳ هي لازمي امر آهي ته سندن تعارف اهل ذوق اڳيان اختصار سان پيش ڪريان.

اسان جو قومي شاعر حضرت فيض بخشا پوري بلوچي رند قبيلن مان ممتاز ڊومڪي قبيلي جو هڪ چمڪندڙ ستارو آهي، جيتري قدر شاعريءَ جو تعلق آهي بلوچي تواريخدانن جي حيثيت ۾ مان واضح الفاظ ۾ عرض ڪريان ٿو ته ڊومڪي کي اسان بلوچ قبائل ۾ امراءِ القيس جو درجو آهي جنهن جي علم النصاب جي اشعار مان ايشيا ۽ يورپ جون ادبي مجلسون بلوچي جي حسب و نسب کان واقف ٿيون ۽ اهو شعر سنه ۱۸۴۰ع ۾ جنرل ايشياٽڪ سوسائٽي بئنگال ۾ شايع ٿيو هو. ڊومڪي ممتاز قبيلي تي

ڊومبڪي سائو درياءَ ڊومبڪ ڊومبڪ ڪري پيو جو ايران ۾ آهي. هو ممتاز قبيلي مان وقت بوقت بلند مرتبہ شعراءِ ڪرام پيدا ٿيا. جن شعر و سخن جي واديءَ ۾ قوم ۽ سلاطين عظام کان خراج تحسین وصول ڪيو. مثلاً شاعر شيرين سخن حضرت جابر درڪ، بيگلر بيگي غازي مير محمد نصير خان جي دربار ۾ ملڪ الشعراءِ جو مرتبو رکندو هو سندس اشعار مان حسن و عشق جا شعلا اهڙي انداز ۾ شرربار ٿين ٿا جو سامعين خود بخود آتش بجائ ٿي وڃن ٿا. علاوه ازين شاعر دودا ڊومبڪي چوي ٿو ته اسان بلوچن قصراءِ ايران جي پنجن پيڙهين جي پرورش ڪئي آهي.

افسوس سان چوٽو ٿو پوي ته طوالت جي خوف کان مان شعراءِ ڪرام جا اشعار گوهر نما پيش ڪرڻ کان عاجز آهيان جو مضمون طول و طويل ٿي ويندو. الغرض ته ڊومبڪي قبيلي کي قدرت پاران شاعري ورثي ۾ مليل آهي.

دور حاضره ۾ حضرت فيض بخشا پوري بيان ڪيل ممتاز قبيلي جو هڪ روشن چراغ ۽ گوهر ناياب آهي جنهن لاءِ هن بلوچي شاعر تي شيدائيءَ کي فخر آهي.

حضرت فيض بخشا پوريءَ کي ايام طفلي کان شعر و شاعريءَ سان انس هو ۽ اڳتي هلي اهو جوهر جيڪو هن قوم کي قدرتي ذات ۾ مليل آهي سو پاڻ مرادو چمڪڻ لڳو ۽ هن وقت سواءِ ڪنهن مبالغہ جي اهل ذوق مان جنڪي شعر و شاعريءَ سان ٿورو به تعلق آهي. سي تسليم ڪندا ته حضرت فيض سنڌ جو غالب آهي. سندس ڪلام مان خوش بياني شيرين اللساني، رواني، سلاست، شعله بياني، بلند پروازي، فڪر ۽ فراست معلوم ٿي سگهن ٿا. خاص طرح سندن لفظن جي بندش مان ائين ٿو معلوم ٿئي ڇڻ ڪو ماهر وينجھار سمجھي سوچي ”ٿڪون“ مڙهي ٿو ۽ سندس اشعار ٻڌڻ

سان خود بخود سامعين جي دلين ۾ عشق و محبت جا ولولہ جاڳن ٿا. جيئن سانوڻ جي رعد جي رڙ کي ٻڌي طائوس بيخوديءَ جي عالم ۾ نچڻ لڳندو آهي.

حضرت فيض بخشاپوري جي فصيح و بليغ ڪلام مان اڪثر سهل مستند تي منحصر آهي. جيڪڏهن سندس ڪلام جو هندستان جي چوڻي جي شعراءِ ڪرام سان موازنہ ڪيو ويندو ته سندس فصاحت، بلاغت، نزاکت، نظامت، لطافت ۽ سلاست جو خودبخود اهل دل فيصلو ڪري سگهندا. اردو شاعرن مان سودا، مير، مومن، انشا ۽ غالب وغيره حضرات ان زماني ۾ ٿي گذريا آهن. جڏهن اسلاميه حڪومت جو آفتاب عالمتاب نصف النهار تان لنگهي غروب ٿيڻ تي ۽ سندن اشعار مان حسن و عشق، جنون نواز مان ۽ سوز و گداز کانسواءِ ٻيو ڪجهه نظر نٿو اچي. اهڙيءَ طرح حضرت فيض بخشاپوري جنهن ماحول مان لنگهي رهيو آهي، سو ماحول مسلسل بحران ۾ مبتلا آهي. اڃا ته اميد جون شعاعون نظر ڪونه ٿيون اچن. ايترو چوڻ صحيح ٿيندو ته مملڪت پاڪستان جي بلند مقام شعراءِ ڪرام جي صف مان جيڪڏهن حضرت فيض جي نالي کي نظر انداز ڪبو ته هڪڙو خال نظر ايندو ۽ اها ڪمال بي انصافي ۽ ستر ظريفي چئبي. هن صحبت ۾ ثبوت لاءِ مان بيان ڪيل اردو شعراءِ جا چند اشعار پيش ڪريان ٿو. سندن ڪلام جو مختصر مواد ته حضرت فيض جي اردو ڪلام کي في الحال ڇڏي سندس سنڌي ڪلام جا اشعار نمونہ طور عرض رکان ٿو ڇاڪاڻ ته سندس هي مجموعہ صرف سنڌي ڪلام تي مشتمل آهي. اميد ته پڙهندڙ پاڻ فيصلو ڪري شاعر کي دلاو ڏيندا.

غالب

شوريدگی کی ہاتھ سی سرھی و بال دوش
صحرا مین ای خدا کوئی دیوار بھی نہیں
حضرت فیض بخشا پوري جا کي شعر پیش کریاں تو:

فیض

آهي دراز داستان غم نہ کر حساب
روزِ حساب اي خدا مہمل نہ ٿي وڃي

هو بي قرار آهي خيال رقيب ۾
تو کي قرار چو دل مضطر نٿو اچي

کندس جبین کي خاک مان هن تي جھکي جھکي
اي کاش مون کي یار جو کو نقش پا ملي

خانہ عشق کي نہ کر آباد
تنهنجو خانو خراب ٿي ويندو

کير جو بيان داستان روئي روئي
رثاريو مون سارو جهان روئي روئي

پڇي ويس شور دنيا کان قبر ۾ شور معشر هو
نہ هت مون کي قرار آيو نہ هت مون کي قرار آيو

گذري ويا کي ورهيه ويو "فيض" گذاري
فارغ نہ آهي خلق ايجان نوحه گري کان

مچا یر شب ہجر یر شور محشر
جگایو مون سارو جہان روئی روئی
صف نوک مرگان تی صف بستہ تارا
شب غم کیر کھکشان روئی روئی

میر تقی

جو اس شور سی "میر" روتا رہی گا
تو ہمسایہ کاهی کو سوتا رہیگا
سرہانی "میر" کی آہستہ بولو
ابھی تسک روتی روتی سو گیا ہی
لیتا ہی کوئی نام تیرا چشمہ ہر آوی
اس زندگی کرنی کو کھان سی جگر آوی

مومن

تم میری پاس ہوتی ہو گویا
جب کوئی دوسرا نہیں ہوتا
کل جو مسجد میں پھنس گئی "مومن"
رات کائی خدا خدا کرکی

انشا

نہ چھیڑ ای نگہت یاد ہماری راہ لگ اپنی
تجھی اٹھکیلیان سو جھی ہین ہم ہیزار پیٹھے ہین

غالب

کعبہ کس منہن جی جائوگی "غالب"
 شرم تم کو مگر نہین آتی
 موت کا ایک دن معین ہی
 نیند کیون رات بھر نہین آتی
 چھوڑونگا مین نہ اس بت کافر کا پوجنا
 چھوڑی نہ خلق گو مجھی کافر کمی بغیر

سودا

کیفیت چشم اس کی یاد ہی "سودا"
 ساغر کو میری ہاتھ سی لینا کہ چلا مین

فیض صاحب

قاتل کٹی ویو ہو رقیبن کی خوش کرڻ
 مقتل پر لاش "فیض" کی سر ہو نہ دوش ہو

زاهد شراب عشق گر ہک بار پی ڈسین
 وسری وچٹی خیال شراب طہور جو

تاب سخن نہ آ مونکی بیتاب دل نہ کر
 خط ٿو لکان صنم کی کوٹی نامہ بر ملی

لتیو ہو عشق، حافظہ، فکر دین و کفر
 کعبو ہیو کو یاد نہ دیر و کنشت ہو

چڏيو ڪڏهن نه هن در و ديوار بت ڪڏه
خانہ خراب "فيض" وڏو بت پرست هو

بام فلڪ تي هن جي جنازه نماز هئي
پشت زمين تي لاش رکيل هو غيور جو

تصور ۾ جو پيمانو ڏنو هن دست ساق ۾
موذن بانگ ۾ پلجي چيو يا پير ميخانه

ڪاٺي چڏيو هو زهر مون آڙاھ رشڪ کان
هر روز هن کي غير جو مهمان ڏسي ڏسي

عالم تمام ٿي ويو حيران ڏسي ڏسي
زلف سياه رخ تي پريشان صبح صبح
مدت کان آهيان جستجو يار ۾ گر گشت
بي خبر آهيان "فيض" هاڻي پنهنجي خبر کان

مان هن وقت ان ڪوشش ۾ آهيان ته سنڌ سڳوريءَ جي هن
شاعر جادو بيان، جنهن جو ڪلام مختلف اخبارن ۽ رسالن ۾ شايع
ٿي رهيو آهي ۽ ادبي ڪانفرنسن ۾ داد سخن حاصل ڪري رهيو
آهي ته اهڙي حالت ۾ ضرورت آهي ته سندن اردو ناياب گوهرن کي
اردو رسالن ۾ وڏي اب تاب سان شايع ڪرايان، جيئن اردو دانن کي
خبر پئجي وڃي ته سنڌي شعراءَ ڪرام کي اردو زبان ۾ ڪيتري
قدر دست رسي آهي ۽ سندن ڪلام ڪيتري مقبوليت ۽ درجو رکي
ٿو، اهڙي ابتدا شروع ٿي چڪي آهي.

از: جناب سيد منل شاھ ”مسڪس“ ميرپور-ٺل

قدوه سخن طرازان استاد الغزل (طوطي، سنڌ) حضرت فيض
بخشاپوري جا شعر ماسوا، فن و شعريت جي شراب وحدانيت و
معرفت و عرفانيت سان لبريز آهن جنهن جي سنڌ و ثيوب لاءِ مان
هن صاحب جو هڪ شعر پيش ڪريان ٿو:

سجدو ڪعبه ۾ ڏنر، رتبو وڃايم ڇا ڪير
خاڪ ۾ شان جين سائي ملايم ڇا ڪير
اميد ته سخن طراز و صوفيه حضرات مون سان شامل راءِ رهندا.
(فيبروري ۱۲-۱۹۵۸ع)

از: جناب حاجي صوبا خان جمالي ”آسي“

مخزن سخن و شيرين لسان طوطي، سنڌ جناب فيض
بخشاپوري جي شيرين لساني و رنگين بياني جي جيتري به
تعريف و ثنا ڪجي ڪم آهي.

فيض صاحب سنڌي صنف غزل جو موجد آهي. هن کان بيشتر
اگر هڪڙن شاعرن صاحب غزل لکيا آهن مگر فني ڪمزوريون
ڪامي هجڻ سبب غزل کي صحتياب نه ڪري سگهيا آهن. فيض جا
شعر اگر ”غالب“، ”خسرو“، ”مير“ و ”مومن“ جهڙن استادن جي گوهر
پاره اشعار سان ڀيٽيا وڃن ته هر رنگ ۾ انهن جهڙا گوهر ثابت
ٿيندا. مثال لاءِ ٻه شعر پيش ڪريان ٿو:

فرقت جا داغ متجي ، يا ، مل بار ،
گويا ٿيو تباہ گلستان بهار ۾

ناوڪ يار جو دل صد تار کان نڪتو
هر لختِ جگر ديدہءِ خون بار کان نڪتو
(فيبروري ۱۴ - ۱۹۵۸)

از: جناب محمد رمضان صاحب "مجنون"

استاد الغزل طوطي، سنڌ حضرت فيض بخشاپوري جا اشعار
شرابِ عشق سان لبريز هجڻ جي باوجود بحرِ ادب و جهان معاني
رکندا آهن. هن هيچمدان وٽ مدح و ثنا لاءِ الفاظ کون آهن جو
صحيح تعريف ڪري.

(جيڪب آباد مارچ ۲۶ - ۱۹۵۷)

از: جناب عبدالڪريم صاحب "تابان" سکر

غالب سنڌ حضرت فيض بخشاپوري جا اشعار اڪثر
حضرت "غالب" ۽ حضرت مير صاحب وانگر ڪثير المعنيٰ نازڪ
آفرين و پراثر و درد وارداتي آهن، مثال لاءِ ٿي شعر پيش ڪريان
ٿو.

خانہ عشق کي نه ڪر آباد
تنهنجو خانو خراب ٿي ويندو

صف نوڪ مرگان تي صف بستہ تارا
شب غم کير ڪهڪشان روئي روئي

ڪعبو نه بت ڪده بڻي نه خلق بت پرست
تڏهين ته گهر الله جي ڪافر نه ٿو اچي.
(فيبروري ۴ - ۱۹۵۸ع)

هم سخن فهم هين غالب ڪي طرفدار نهين
تڪلف برطرف:

حضرت فيض بخشا پوري جي شاعري کي سنڌي ادبيات ۾
هڪ امتيازي درجو ميسر آهي. قوانين عروض جي پابند هجڻ سان
گذ هن جي شاعري معرفت الاهي ڪان به خالي نه آهي. نازڪ آفريني
جي لحاظ ڪان هن صاحب جي تمامي اشعار تي غالبيت هاوي هجڻ
جي باوجود مير تقی جي سادگي ۽ صفائي زبان ۽ مومن جون
موحدانه سرمستيون به موجود آهن.

ڪهتا هون سچ ڪه جهوٽ ڪي عادت نهين مجھ

مير قيصر خان گلانه دومبڪي
(۵۸ - ۲ - ۱۸)

جناب سردار مير غلام سرور خان صاحب جيف آف دومبڪي
اسان ۽ اسان جي قوم شاعر شيرين نواہ "فيض" بخشا پوري تي
جيترو به ناز ڪريون سو هيچ آهي. تاريخ مان ثابت آهي ته اسان جي
قوم کي شاعري ورثي ۾ مليل آهي جو وقت بوقت هر زماني ۾

ڪونه ڪو شاعر ٿيندو آيو آهي ۽ اهي شاعر پنهنجي وقت جا استاد
الشعر ٿيندا آيا آهن.

(جيڪب آباد مارچ ۲۸ - ۱۹۸۸ع)

از: جناب مولوي غلام محمد صاحب ڪولاچي

ميرپور ماٿيلو

جيستائين مشاهدات و دانش جو تعلق آهي تيستائين هي ڏٺو
ڏيو آهي جو فصيح اللسان بليغ البيان غالب سنڌ
حضرت ”فيض“ بخشاپوري کي فن غزل سرائي ۾ مقام يڪتائي
حاصل آهي. هن جي انفراديت و استاديت اشعار ۾ نمايان آهي مثال
طور ۽ شعر پيش ڪريان ٿو:

ڪٿي رڃ گور کان باد صبا خاڪ تن بيجان
ڪري ٿي ياد ديوانه کي هاءِ خاڪ ويرانه

زخمر شڪوه ڪش شوريده کي آخر ٿين ها ڇو
نمڪ آلوده گر ها هجن ها سنگ طفلان

از: جناب عبدالڪريم صاحب ”گدائي“

جناب ”فيض“ بخشاپوري جي طرز شاعري حسين بندشن،
ترڪيبن پاڪيزه جذبات جو هڪ بي پناه طوفان آهي جنهن جي
اڳيان محبت جي پاڪ جذبي کانسواءِ ٻيا سڀ غربت جا جذبا ڪڪ
پن ٿي وڃن ٿا. موصوف جي اردو خواه سنڌي شاعري ڪٿي ڪٿي
ته رندي و مستي جي اوج ڪمال تي وڃي پهچي ٿي. سندن شعر
جي حسين بندش، استعارن، ترڪيبن، بلند پروازين ۽ قدرتي ۽ بي

پناه آورد ۽ آمد کي ڏسندي بي ساختہ دل
منجهان "فيض" بخشا پوري کي "طوطي" سنڌ جو خطاب ڏين
بلڪل مناسب سو نظر اچي. موجوده سنڌي شاعرن منجهان اهڙي
بلند بي... ساعري ڪرڻ جو فخر جناب "فيض" بخشا پوري کي
ني ۽ هي جو سار سنڌين لاءِ يقيناً باعث فخر آهي.

(۱۸ - اپريل ۱۹۵۸ع)

رهبري ۾ جذهن رهبر مله - حرم سان ڏيها ۽ اسجد. مله
 رهبري ۾ رهبر ڏانچيست علم جو گنجينه، گهر مله
 رهبري ۾ مسوحي صبح دم - رند باده مست کي سحر مله
 حرم. عد هو تيغ تير تر سينه ڪافر ۾ هڪ خبر مله
 جمهر "قدر" تي لکيو راز و نياز - خوب تر مضمون موزون تر مله
 آه "اصف" تي ستارن جو اثر - چرخ تي "محرون" جو اختر مله
 ڪيف ڪافي ۾ هو ڪافي جو بدير - دفتر مهران ۾ "ذاڪر" مله
 آ سچو "سردار" اولاد علي - عاشق دلداده، سرور مله
 مون چيو شهباز تنهنجي سنڌ ۾ - ڪفر جو تعمير ٿيندي گهر مله
 تخت کان تختو گهڻو بهتر عارفان حق کي هي ڪشور مله
 قصه ڪرب و بلا کي ياد ڪر - نوڪ نيري تي هو ڪنهن جو سر مله
 موت کي ابن علي ماري ڇڏيو - هر زمان شبير زنده تر مله
 عاشق احمد آ محبوب خدا - روضه رضوان ۾ هن کي گهر مله
 هن چيو هي "فيض" باده مست پي، حافظ و خيام جو همسر مله
 "فيض" هن جي فيض کان ٿيو فيضياب
 هڪ قلندر کي قلندر تر مله

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميراني

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

حصہ اردو

نالو : صاحب خان ميراڻي

ولد : بهادر علي

ادبي نالو : سورھ ميراڻي

جنم : 08.04.1975

جنم هنڌ : ڳوٺ ڪپڙو، تعلقو

رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.

حال ائڊريس : غريب آباد محلہ

نئون ديرو، تعلقو رتوديرو.

تعليم : M.A سنڌي

ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

اڻ ڇپيل ڪتاب

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990 ع

سائرسهس گجن (شاعري) 2021 ع

برھ منجهارا بوند (شاعري) 2022 ع

صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) اڻ مڪمل

موبائل نمبر : 3919786 – 0344

0300 – 3404488

اي ميل :

حرفِ تمہید

قلمدرسی

انتخابِ کلام فیضِ نذرِ قارئین ہے۔ مجھے علم ہوا ہے کہ میں ان کے اردو کلام کا تعارف پیش کروں۔ جو نہی میں اس سلسلے میں قدم اٹھانے کو سوچتا ہوں اپنی مائیگی کو سدراہ پاتا ہوں کہ کلام فیض کو گرفت آگئی میں لانا میرے بس کی بات نہیں۔ کلام فیض منظر ہے کسی حق میں مشقِ نقد کا کہ جو ان کے کلام کی گہرائیوں، گیرائیوں اور رعنائیوں سے خلاف اُتار کر اسے دیدارِ عام کے لیے وا کرے کہ ابھی تک ان کے تعارف پر ابہام، بے اعتنائی، بے التفاتی اور کسی حد تک فراموشی کی دبیز تہہ جمی ہوئی ہے۔ ان نے باقِ خلف ان لی یاد میں سالانہ ایک تقریب مناتے ہیں پھر سال بھر اس موقع کا انتظار کرتا ہے۔ ان کا بقیہ کلام ان لی یاد میں نکھنی نظمیں، مضامین، سماعی و بصری متنظمی، نوزِ پشیاں تحریر میں آنے اور شائع ہونے کی منتظر ہیں۔

نو کہ انھوں نے اردو، فارسی، انگریزی زبانوں میں بھی لکھا ہے اور خوب لکھا ہے لیکن ان کا اربابِ ذوق اور اساتذہ سے داد و تحسین حاصل رہ چکا ہے۔ بالخصوص حکومتِ وقت نے ان کے حق میں تمغہ حسن کارکردگی کا اجراء کر کے ان کے فکر و فن کے اعلیٰ

معیار کو تسلیم کیا ہے۔ تاہم ان کے کلام سے کما حقہ ”فیضیاب“ ہونے کے لیے ان حالات اور اس ماحول سے باخبر ہونا ان کے کلام کا کما حقہ، اور اکابر نے کے لیے از بس ضروری ہے۔ وہ جس ماحول میں پلے بڑھے اس کو سمجھنے کے لیے پڑاؤ، تخیل کو بروئے کار لانا ہوگا۔ انھوں نے سندھ و بلوچستان کے شمال و مغربی سنگم پر بوج قبیہ میں آنکھ کھولی۔ اطراف و اکناف میں جدید تعلیم و تمدن رائج ہونے کے باوجود ان کا حلاقہ اس سے کم ہی آشنا تھا۔ ان کے قبیہ میں فیور بوج قبائل کی شہسوری و شمشیر زنی کی روایات زندہ و متحرک تھیں۔ گوکہ تیر اندازوں کی بددلتی، ماری نے لے لی تھی۔ سخاوت و شجاعت کے اعلیٰ معیاروں و پتہ لینا۔ جوانمرد کا خواب تھا۔ قبائلی زندگی ”سو پشت سے ہے پٹہ ابا“ سپہ سوری کی منہ بستی تصویر تھے۔ چھ شاعری ذریعہ عزت نہ تھی۔ گرد و نواح میں تعلیمی اداروں کا فقدان تھا، یہیں کہیں کسی مسجد سے پیش امام صاحب بچوں کو ناظرہ قرآن مجید پڑھا دیتے تھے کہ ادائیگی صوم و صلوٰۃ کے قابل ہو سکیں۔ اقامتی دینی مدارس یا سرکاری اسکول تھے بھی تو دور دراز علاقوں میں ان کی رسائی سے بعید اللہ اللہ خیر صلا۔

اسی ماحول کے پروردہ، جواں سال فیض اللہ ڈوکی، جوانمردوں کے مشاغل میں شمولیت اختیار کرتے اور اپنے ہم عصروں پر سبقت حاصل کرنے کے لیے کوشاں رہے، لیکن قسم ازل نے ان کی فطرت میں ایک مزید خوبی و دیوت کی تھی جو کہ اسی معاشرے میں شاذ تھی اور یہ تھی طلب علم اور طبع رسا۔

طبع موزوں نے انھیں شاعری کی طرف مائل کیا اور انھوں نے سندھی، اردو، فارسی اور بلوچی شاعری کا گہرا مطالعہ کیا۔ سندھ میں جمعیت الشعراء سندھ کا طوطی بول

رہا تھا اور شاعری میں غزل کا دور دورہ تھا۔ برصغیر میں اردو، اسلامی یکجہتی کی علامت کے طور پر ابھر کر سامنے آئی۔ خصوصاً تقسیم کے بعد اردو دان طبقہ کے سندھ میں آ کر بسنے کے بعد اس ضرورت کا احساس بڑھنے لگا کہ ہر دو طبقات کو قریب تر لانے کے لیے لسانی بعد کم کیا جائے اور تطبیع اردو میں سندھی میں بھی عربی و فارسی الفاظ کا امتزاج ہونے لگا۔ لیکن اردو کے ادباء و شعراء نے سندھی سیکھنے سے بے اعتنائی برتی اور مقصود بھی دوری کا شکار ہونے لگا۔ لیکن فیض صاحب وضع دار شخصیت کے حامل تھے انھوں نے جو اسلوب بیان شروع کیا اسی پر قائم رہے۔ نہ صرف یہ بلکہ لباس اور وضع قطع میں بھی تادم آخر مستقل مزاج رہے۔

مشرق میں فارسی شاعری نے خصوصاً غزل کی صنف میں عروج کی حدود کو چھو لیا تھا۔ فارسی غزل کو ہی معیار تسلیم کرتے ہوئے گرد و نواح کی زبانوں نے بھی شاعری کے لیے اسی صنف کو تخلیق کا وسیلہ بنایا۔ فیض صاحب فارسی شاعری کی تہہ تک غوطہ زن ہوئے تھے۔ اس حد تک کہ لگتا تھا کہ وہ فارسی کے ہی شاعر ہیں۔ وہ فارسی میں ہی شاعری کرتے تو اچھا تھا کہ اسی کے رنگ میں رنگے ہوئے تھے۔ ان کی تشبیہات و تلمیحات، علامات و استعارات سب فارسی ہی کے تھے لیکن مقامی رنگ کی آمیزش سے ان کی تخلیق دو آتشہ ہو گئی۔ مطالعے کے ساتھ ساتھ ان کا مشاہدہ بھی گہرا تھا۔ اردو پیش کے حالات پر ان کی گہری نظر تھی۔ اس لیے ایک قادر الکلام شاعر کی حیثیت سے ان کے کلام میں آفاقی و عصری ہر دو قسم کے موضوعات ملتے ہیں۔

تصوف ان کا موضوع خاص ہے۔ ان کے کلام سے عیاں ہے کہ انھوں نے عرفان و سلوک میں خاصی پیش رفت کی تھی۔ ان کا کلام ہر دور و اسلوب کے لیے بھی

ایک پیش قیمت ز اورا ہے۔

واردات قلبی کے اظہار کے ساتھ ساتھ آفاقی قدروں کی ترویج بھی آج کی اہم ضرورت ہے اور اس کے لیے فیض صاحب عمر مجر کو شاں رہے۔ اصلاح اور انتخاب کے موضوعات آفاقی علامتی نظام میں خوب پروان چڑھتے ہیں۔ وہ استعارات و علامات جن کی ابتدا مخصوص تہذیبی و ثقافتی ماحول میں ماضی کے ساتھ ساتھ یہاں اثر قلم سے انھوں نے ایک دائمی حیثیت حاصل کر لی، ان میں سے ایک اور نمونہ چاہیے۔

غزل کی شاعری میں سے قیامت و مانت و یاب بھی فہرست ہے۔ ہر استعارے اور علامت سے پیچھے ایک روحانی تعلق و ارتباط ہے۔ اس پس منظر کے مطابق بغیر غزل کی شاعری کی قویہ و بی طرفی کی جاسکتی ہے۔ اس سے کما حقہ حفظ حاصل کیا جاسکتا ہے۔ فہرست میں شاعری سب سے زیادہ نفیس، لطیف و اعلیٰ ذریعہ اظہار ہے جو کہ معاشرے میں طیف جذبات عام کرنے کا سبب بن سکتا ہے۔ لیکن اس کے لیے اور شاعری کی ترویج کے لیے اس کی تعلیم، تشریح بھی ضروری ہے۔ اسی طرح کلام فیض بھی بنو زکی اعلیٰ تشریح کا منتظر ہے۔

کلاسیکی و آفاقی استعارات و علامات و موضوعات میں کائنات کا استعارہ بہت قوی ہے۔ جس میں باغ و بہار، برق و شبنم، گل خار، ام و قفس، صبا و بلبل آجاتے ہیں جو کہ زندگی کی برکات کا احاطہ کرتے ہیں۔ ایک اور استعارہ میخانہ ہے جس میں میخانہ، مے، ساقی، سرخ، خم، میخوار، تھکلی، یہ ابلی، پیرمخاں وغیرہ کا ذکر آتا ہے۔ معاملات حسن و عشق میں رخ چشم، ابرو، رخسار، خال، سراپا، قد، میسو، بحر و دریا کے زمرے میں، موج، گرداب، کشتی، طوفان، ناخدا، ساحل، منزل کا ذکر ہوگا جب کہ عاشق بے

دیکھا ہے زمانے میں مجھ سا بھی غن گستر
ہر حرف غزل جس کا اک گوہر یکتا ہو

ہم شیوہ و ہم مشرب رندانِ خراباتی
مطالب ہو کہ حافظ ہو یا میر ہو سودا ہو

صد کہانے اب فیض کے تھے
اس دور کا یہ زمانہ تھا
حضرت فیض کو زندگی میں وہ تہذیب سے دور تھا۔ وہ انہیں نظر انداز نہیں
کرتے۔ فرماتے ہیں

کیا نے فیض سا شیریں اب و بنجید و مزاج
نالہ زاع و زغن اہل خرافات کی بات
مخافوں کو آداب گفتگو سکھانے کے یہ فرماتے ہیں
یہی ہے طرزِ تکلم تو پھر خطاب نہ کر
سلیقہ چاہیے رندوں سے گفتگو کے لیے
دنیا میں اربابِ علم و فن کے ساتھ لوگوں کے رویوں کا ذکر کرتے ہوئے اس تلخ
حقیقت کا ذکر ان الفاظ میں کرتے ہیں کہ:

جہت تراش زیت میں، تعریف بعد مرگ
دنیا ئے بے ثبات کا دستور ہو گیا

ان کی روحانی اسرار و رموز سے آہنی اور ارادات قلبی کے ابلاغ سے ان کا
مجموعہ کلام پُر ہے۔ جا، جا ایسے اشعار ملیں نے جو قاری نور و حانی و نیالی طرف
راغب کرنے کا ایک قوی وسیلہ بن سکتے ہیں۔ بالخصوص اس دور ماورائی و خوارزمی
میں یہ کلام نوجوانوں میں روحانیت کا ذوق پیدا کرنے میں مدد و معاون ثابت ہوگا۔
ایسے کچھ اشعار نذر قارئین ہیں:

بجلی سے جلا طور کہاں؟ صبح محبت

آہ سحری سے میری آہ سحری سے

مجاز و حقیقت کے نازک رشتہ و توازن، ان الفاظ میں بیان کرتے ہیں۔

بتوں کی فکر میں تیرے خیال تک پہنچے

زوال ہو الہی کمال تک پہنچے

یاد رکھو:

فلک پر یہ جو خورشید جہاں ہے

ضیائے پر تو رُخاں ہے

علامت نگاری میں استعمال شدہ علامات کا حل بھی خود ہی پیش کرتے ہیں

ساقی یہ مرے دست میں جو رطل گراں ہے

صہبا کی قسم وجہ نجات دو جہاں ہے

والہ

اے خضر بقا خیز ہے جو چشمہ دیواں

شعلہ قلن ہے شوخ کے چاہ زہنی سے

حضور کی ذات اقدس ہی منبع رشد و ہدایت ہے اس لیے بیاں کرتے ہوئے اس
”سن عقیدت سے اظہار کرتے ہیں“

انجیل جیں، عارض قرآن خط توریت

یہ علم مدینہ ہمہ علم لئلی سے

احمد سے ذرا مہم کا پردہ تو اٹھا دو

آگاہ کرو شان رسول مدنی سے

یہ ذہن نشین رہے کہ ان کا بیشتر غزلیہ کلام عقیدہ ہے، درہندہ غیتیں غزل کے رنگ
میں رنگی ہوئی ہیں۔

ان کا یہ روح پرور کلام معرض وراز سے ناپید تھا اب اس نواشاعت تو تنگناں ہم
، ادب کی یہ اہلی کا سبب بنے گی۔ مزید یہ کہ میں متمنی ہوں ہم و ادب کے دارے
باخصوس جامعات و اعلیٰ مدارس اس طرف متوجہ ہوں اور کلام فیض کو نہ فقط شامل
نصاب کریں بلکہ اسے اپنے تحقیقی پروگراموں میں شامل کریں۔

مجھے امید ہے کہ غالب سندھ فیض بخش پوری کا اردو کلام قومی یکجہتی کی طرف بھی
”وشائش“ منت ”سب ثابت ہوگا۔“

خوشہ چیں گلستان فیض

سید قلندر شاہ ولیاری

حیدرآباد

مورخہ ۱۵، ۱۶ مئی ۱۴۳۰ھ

مطابق

غالب سندھ فیض بخشا پوری صاحب

جس طرح ایک مکمل تصویر بنانے کے لیے کوئی ایک رنگ ہی کافی نہیں ہوتا۔
اس طرح ایک عظیم شخصیت کے لیے بھی کوئی ایک قابلیت کافی نہیں ہو سکتی۔ کتنے ہی
مختلف رنگ چاہئیں جن سے کمال اور بڑائی کی ایک شاندار تصویر کھینچی جاسکتی ہے۔
فیض صاحب دماغی اور اخلاقی دونوں طرح سے انسانوں سے مالا مال تھے۔ فیض
صاحب کی دوکانِ سخن میں ایک جہنم نہیں۔ وہ قادرِ اکابر، شاعر تھے۔ ممتاز ادیب تھے،
بے باک صحافی تھے، موحد اور عاشقِ رسول تھے۔ فیض صاحب یوں تو ہر صفت موصوف
تھے۔ لیکن وجہ شہرت شاعری ہے۔ فیض صاحب کی شاعری میں درد کی شدت، حرکت
حیات کی سرعت، حرارت کی شعلہ سامانی اور جنون کی شورش کو نمایاں حیثیت ہے۔ جس
میں لطف و راحت موجود ہے۔ خالق کائنات کی فیاضی علم و ادب کے باب میں ان
کے لیے بے انتہا تھی۔ بقول مصحفی:

داغِ دلِ خونِ گشت سے پنجہ جو ملا تا

ایسا تو کوئی لالہ گلستان میں نہ پھولا

فیض صاحب کی شاعری میں مرزا غالب کا رنگ زیادہ ہے۔ اس لیے ادبی
حلقوں میں وہ غالب سندھ کے لقب سے مشہور تھے۔ فیض صاحب غزل گو شاعر تھے۔
مگر نظم کو بھی غزل کی طرح حسن و عشق کی داستان بناتے تھے۔ لیکن کیا مجال جو دلکشی اور
دلربائی میں ذرا فرق آنے پائے۔ ان کے اشعار اس قدر شگفتہ اور پر کیف ہوتے تھے کہ

جو وہ ان کا مطالب نہیں سمجھتے وہ ان کے سوتی حسن سے لطف اٹھاتے تھے۔

میں فیض صاحب کی شاعری پر زیادہ بحث کرنا نہیں چاہتا۔ کیوں کہ دوستوں نے فیض صاحب کی شاعری پر بہت کچھ ہے، میں صرف فیض صاحب کی شخصیت اور ان کی نجی زندگی کی چند جھلکیاں پیش کر رہا ہوں۔

مختصر یہ ہے کہ فیض صاحب نے میرے حقائق بہت دیرینہ اور بے حد تحفظ، مخفیانہ اور عزیز، ارانہ تھے۔ اور حقیقت یہ ہے کہ میں فیض صاحب کے بے پایاں خلوص اور محبت کا ناطق نہ تھا، مگر فیض صاحب نے فیض صاحب سراپا خلوص و محبت تھے۔ فیض صاحب کی محبت نہ دلتی، نہ پختی اور انسانیت کی حرارت، ان کی زندگی کی جھلکیاں ہیں۔ حق و باطل، بے باکی، عزت اور شجاعت فیض صاحب کی فطرت کے نمایاں جز ہیں۔ جو ان میں تھا وہ زبان پر اور جو زبان پر تھا وہ دل میں۔ وہ مصلحت جانتا ہی نہ تھا۔ مصمت و منانقت بہتا تھا

نہ مصلحت کے لیے نہ کو نہات کہا

سیاہ رات کو ہم نے سیاہ رات کہا

وہ عاشق رسول تھا۔ اس کا دل عشق حبیب کبریا سے سرشار تھا۔ وہ خدا سے

فیض در ماندہ گدائیت و رحمت تو

یا محمد بمن ہے سر و سامان مدد

سرکار کائنات کا جب ذکر جیل ہوتا تھا تو اس کی آنکھیں اشک بار ہو جاتی تھیں۔ اور گھٹنوں بدلتے رجتے تھے۔ کیسے نہ بدلتے۔ ذکر محبوب ہو اور زبان عاشق خاموش ہو۔ یہ کیسے ہو سکتا ہے؟ فیض صاحب دوستوں کے دلوں پر محبت کے ایسے

نقوش ثبت رگئے ہیں جو آسانی سے مٹنے والے نہیں ہیں۔ فیض صاحب روایات کے پابند تھے۔ جو پوشاک ہم نے پہلے دن دیکھی اس میں کبھی تبدیلی نہیں آئی، سر پر سفید، تر، سفید قمیض، سفید شلوار، شیروانی کوٹ اور پاؤں میں مٹائی جوتی۔ وہ ایسا ہیروفا تھے جس سے پہلے دن دوستی کا ہاتھ ملایا زندگی کے آخری دن تک وفا کی۔ افسوس

ایک اک کر کے ستاروں کی طرح ٹوٹ گئے

ہائے کیا لوگ میرے حلقہ احباب میں تھے

گیا دور واپس نہیں آئے گا۔ وہ محفلیں، وہ مجلسیں، وہ صورتیں پھر نظر نہیں آئیں

م

مقدور ہو تو خاک سے پوچھوں کہ اے نعیم

تو نے وہ گنجائے گران مایہ کیا کیے

مگر مجھے یقین ہے کہ جس دل میں عشق حبیب کبریا ہے، وہ کبھی مرنے نہیں سکتا۔

فیض صاحب زندہ ہیں اور زندہ رہیں گے:

ہرگز غمیرد آنکہ دلش زندہ شد عشق

ثبت است بر جریدۂ عالم دوام ما

اوستہ قطب الدین تاب

جیکب آباد، سندھ

۲۸ جولائی ۲۰۰۸ء

صورت میں تھا، قبل اظہر گیلانی نے تمام کتابوں سے نووا سنیت آراء کو غزل شعلہ عشق سے کوئی گنجینہ فیض سے تو کوئی فحانہ فیض سے لی تھی۔ انھوں نے ایسا کیوں کیا، کہ ان کا اشتغلی تجربہ تھا۔ جسے وہ بہتر سمجھ سکتے تھے، ان کی اچانک رحلت کی وجہ سے یہ کام مجھ جیسے نا تجربہ کار و باتھ میں لینا پڑا، لیکن انھوں نے مسودے کا کچھ حصہ دیکھ لیا تھا۔ بہر حال کام کرنا تھا، حالانکہ یہ کام ”نیمہ رک“ کا حباب ہے۔

شاہ صاحب مرحوم نے کتابوں سے نووا سنیت آراء ان کمزوروں کو کمپیوٹر کے حوالے کیا تھا اور میرے لیے ریڈوریز دے دیتے تھے۔ سب سینما نامکین نہیں تھے، تو مشکل ضرور تھا۔ اس سلسلے میں جس عرق ریزی سے کام رہتا پڑا وہ ناقابل بیان ہے۔ بہر حال پہلا پرنٹ پڑھنے کے بعد اسے چھ بیوروں کے حوالے کیا گیا، تاکہ دوسرا پرنٹ نکلے تو اسے پڑھنے کا کام کیا جاسکتا کہ درمیان سے بہتر ہو سکے۔ تیسرے پرنٹ تک وقت کافی گزر چکا تھا اور احباب کا مطالبہ بھی زور پکڑتا جا رہا تھا۔ خصوصاً ڈاکٹر عبدالغفاری بہت بے چین تھے، کیوں کہ انھوں نے حیدرآباد میں فیض ایڈمی کے دو سال کے پروگرام اپنی نگرانی میں نواز صاحب کے ساتھ مل کر منعقد کروائے تھے۔ جس میں شرکاء نے کتاب کا پُر زور مطالبہ کیا تھا۔ جو کہ جائز بھی تھا۔

میرے مہربان احباب اور کرم فرماؤں کو معلوم ہے کہ میں وکالت کے پیشے سے منسلک ہوں۔ جس کی وجہ سے وقت بہت کم ملتا ہے۔ اس کے باوجود میں نے وقت نکالا اور آخری پروف ریڈنگ کر کے پرنٹ کمپیوٹر کے حوالے کر دیا۔ اگر یہ کتاب ”کلیات“ کے اصولوں پر ہوتی تو ہر لفظ اس کتاب سے ملایا جاتا، جس سے وہ لیا گیا ہے اور آسانی سے ڈھونڈا جاسکتا تھا۔ لیکن

$\frac{1}{2}$
 $\frac{1}{3}$
 $\frac{1}{4}$
 $\frac{1}{5}$
 $\frac{1}{6}$

کوئی یہاں گرا کوئی وہاں گر جا

ہم نے غلطیوں سے پاک کتاب معرض وجود میں لانے کی سعی و کوشش کی ہے۔ لیکن ہم ابھی مطمئن نہیں ہیں۔ قارئین کرام سے متمسک ہیں کہ براہ کرم اغلاط کی نشاندہی کریں اور ہمیں مطلع فرمائیں تاکہ آئندہ ایڈیشن میں انھیں درست کیا جاسکے۔ اس کتاب کے ٹائٹل اور خوبصورت جلد بندی میں ڈاکٹر عابد غفری کا تعاون ہمارے لیے باعث اطمینان ہے، جنھوں نے یہ کام نہایت توجہ سے سرانجام دیا۔ انھوں نے نہ صرف یہ کام کیا بلکہ فیض صاحب کی شخصیت و فن شاعری پر ایک پرمغز مقالہ سپرد قلم کیا، جو کہ اس کتاب کی زینت ہے۔ اس کتاب کو کلیات فیض کے بجائے انتخاب کلام فیض کہنا مناسب ہوگا۔ ہم کوشش کریں گے کہ آگے چل کر کلیات کے اصولوں پر فیض صاحب کی مکمل کتابیں ایک ہی جگہ پر جمع کر کے شائع کریں۔ تاکہ وہ کلام جو اس کتاب میں شامل نہیں ہو سکا۔ وہ بھی ہو جائے۔ اللہ تعالیٰ ہمیں توفیق دے۔ آمین۔

وَعَاوُنْ كَا طَالِبْ

حاجی مراد علی نور

جنرل سکرٹری

غالب سندھ فیض بخشا پوری اکیڈمی، جیکب آباد

۲۸ نومبر ۲۰۰۸ء

نعتیه کلام

نہ جائے گا کبھی دوزخ میں مستانہ محمدؐ کا
رہے گا دائمی جنت میں دیوانہ محمدؐ کا

نہ ہو دعویٰ شفاعت کا شفا کا خود رہے طالب
جو دیکھے حضرت عیسیٰ شفاخانہ محمدؐ کا
نکل کر کعبہ سے اے دل رہیں جا کر مدینے میں
وہ کعبے کا بھی کعبہ ہے جو ہے خانہ محمدؐ کا

ہنہ پیر مغرب سے ہاتھ سے یہ بادۂ عرفاں
کھلا ہے خلق کی خاطر یہ میخانہ محمدؐ کا
خوشا یہ رحمت للعالمین کی جلوہ آرائی
نجاتِ خلق ہے محشر میں آجانا محمدؐ کا

میری تر دامن کو ناز ہے دریائے رحمت پر
جو د عالم شانِ کریمانہ محمدؐ کا
جلے گی آہ آتش بار سے خود آتش دوزخ
جو شمعِ عشق پر جلتا ہے پروانہ محمدؐ کا

غلط انداز سے دیکھو نہ ہرگز خانہ دل کو
کہ یہ کعبہ مدینہ بھی ہے کاشانہ محمدؐ کا
زباں کو دے دیا رحمت نے بوسہ فیضِ محشر میں
کہا جب میں نے یارب ہوں میں دیوانہ محمدؐ کا

عرش پر ورد لب یزداں ہے نامِ مصطفیٰ ﷺ
اے خوشا کیا رتبہ و شان و مقامِ مصطفیٰ ﷺ

مرحبا صد مرحبا صبحِ نظامِ مصطفیٰ ﷺ
صد مبارک شامِ عشقِ ذکرِ نامِ مصطفیٰ ﷺ

ہے زبانِ حقِ زبانِ مظہرِ نورِ خدا
یہ کلامِ اللہ بھی قول و کلامِ مصطفیٰ ﷺ

ہمیرِ جبریلِ گردِ آلودہ گردوں کی طرح
از براقِ خوش زقند و خوش خرامِ مصطفیٰ ﷺ

تختِ عشق و تاجِ اخلاق و محبتِ سلطنت
ضوفشاں کون و مکاں ہے از قیامِ مصطفیٰ ﷺ

ہے طنابِ زلف سے بستِ نظامِ کائنات
دو جہاں زیرِ نگیں در دستِ دامِ مصطفیٰ ﷺ
ہو گئے مشکیں لباس و کعبہ و نافِ غزال
مشکِ افشاں ہے سرِ زلفِ مشامِ مصطفیٰ ﷺ

شمع بزم سن فکاں چتر ، چراغ الہاں
 ہو گیا نام خدا روشن بنام مصطفیٰ ﷺ
 رونق ہفت آسمان و زمیں بزم خدا
 تازہ عرش بریں حسن قیام مصطفیٰ ﷺ
 مصطفائی زمیں روئے خدائی ہوئی
 شہرہ نام خدا نامہ و پیام مصطفیٰ ﷺ
 بے نیاز کوثر و تسنیم و حوران بہشت
 لب پہ رند مست ہے نام جام مصطفیٰ ﷺ
 اے خوشا الفقیر و فخری خسروی ہے سر بہ خم
 سر بلند دو جہاں ہے یہ غلام مصطفیٰ ﷺ
 بندگی اس کی خدا اس کا خدائی اس کی ہے
 جس کے دل میں فیض عشق و احترام مصطفیٰ ﷺ

یہ عرش قدم گاہِ رسولِ عربی ہے
صلِ علیٰ چہ منزلِ امی لقی ہے
آتی ہے نظر کاہ کشاں چرخِ بریں پر
یہ گردِ رہِ مرکبِ شاہِ صلیبی ہے
و نہیں آئینہ معراج میں نہ نے
نا بینی ، ، جوانگی ، ، بوجھی ہے
جب تک نہ کرے مشکِ محبت سے زباں پاک
لیوے جو کوئی نام بہت بے ادبی ہے
فرمانِ خدا ہے کہ رسولانِ خدا کا!
سلطان و شہنشاہ و امامِ العربی ہے
جھک جا اے جبین! عرشِ یہاں ناصیہ سا ہے
کعبہ یہ نہیں خانہِ عالی نسبی ہے
جو نورِ مجسم کو کہے کوئی بشر ہے
مجبہولی و ناخواندگی و بواجبی ہے

جل جائے فلک ایک شرر سے جو نکالوں
 سینے میں مرے عشق کی وہ آگ دہی ہے
 فیض ہے تیرے فیض ولایت ہے، ولایت
 ہے فخر نبوت، کہ عینوں کا تہی ہے
 یہ جوشِ محبت سے ربی طرزِ عبادت
 آہ سحری، تالہ غم نیم شمی ہے
 آسودہ خطاکار دوستی میں رہا ہے!
 یہ مہر و وفا، لطف و نرم فیض نبی ہے!
 رہتا ہے طلب گار مئے ناب محمد!
 ساقی! یہ لب فیض کی چہ خوش طلبی ہے

۱۵

رُک رُک نَس نَس میں تیری نعتِ یابی
 وردِ درود و مدح و مناجاتِ یابی
 آئینہ خدا ہے تیری ذاتِ یابی
 ملنا تیرا خدا سے ملاقاتِ یابی
 ہر سانس تیرا ذکرِ مقدس خدا گواہ
 ہر بات میں ہے لب پہ تیری باتِ یابی
 تیرا وجود وجہِ شہود خدا ہوا
 بحرِ یقیں میں غرق ہیں شبہاتِ یابی
 قرآن میں ہے مدحِ سراپا ذوالجلال
 روشن برنگِ مہر ہیں آیاتِ یابی
 تجھ و خدا نے رحمتِ للعالمین کہا
 تجھ پہ ہزار رحمت و سلوۃِ یابی
 والد ہے یہ ام محمد صدائے قم
 جیسی اُنٹے لہوں جو یہ کلماتِ یابی

کل انبیاء تھے جزو اسے سلطان انبیاء
 کل کائنات علم تیری ذات یانہی
 ذکر سعادتِ شب معراج اور میں؟
 اتنا کہوں کہ لیلۂ برکات یانہی
 آگاہ کر دیا ہے حرام و حلال سے
 فرمان تیرے منع و مباحات یانہی
 بدر و خنیں، خیر و خندق کے معرکے
 سب معجزات ہیں یہ فتوحات یانہی
 کس نے تمیز بندہ و آقا بنا دیا
 کس نے دیا ہے درس مساوات یانہی
 میری زباں برنگِ زبانِ خدا نہیں
 کیا کیا کروں بیاں کدلت یانہی
 پیشِ حضور ہیں ابھی اپنی گزارشات
 سن لے گدائے در کی حکایات یانہی
 کر باریابِ بارگہٴ دل نواز میں
 صبحِ وصال یعنی ہو ہر رات یانہی
 میری طرف ہو نگہِ کرم اور کشادہ کار
 مجھ سے ہو دور تنگی حالات یانہی

حاجت روانی ہمہ حاجات چاہیے
 ہیں آپ ہی تو قاضی حاجات یانہی
 دستِ کرم سے دور ہو دشواری حساب
 آساں ہو مجھ پہ روزِ مکافات یانہی
 دردِ زباں ہو قبر و قیامت میں لالہ
 آئیں نہ مشرکانہ خیالات یانہی
 ماہِ منیر کی طرتِ روشن ضمیر ہو
 مٹ جائیں کفر و جہل کی ظلمات یانہی
 اے دافعِ ابلا غم و رنج و الم ہو دور
 ہو دستِ بے نیاز سوالات یانہی
 ہیں آپ بھی کریم خدا بھی کریم ہے
 لہِ کرم کی فیض پہ برسات یانہی

انشت نہائی سے جو ماہ وہ پا رہا ہے
 شاہ وہرا تیرا الٹی سا اشارہ ہے
 خواباں ہمہ خوبی عس رخ اور ہیں
 تم کو یہ قدرت نے کیا خوب سنوارا ہے
 رحمان محمدؐ کا کیا عالم رحمت ہے؟
 لبیک کہا اس نے جب تم کو پکارا ہے
 کعبہ تیرا کعبہ ہے یہ کعبے کا کعبہ ہے
 سنگ رو عرفاں بھی روئے کا "منارا" ہے
 نور اذلی کی ہے حاصل تجھے پا ہوتی
 یا اونچ پہ تیرا بھی اے مرث تہرا ہے
 وہی اے فشتو ہے محشر میں کن فرس
 ہے ذوق نلی بخش رحمت نے پکارا ہے
 مہ وہ وہ پڑیں بھی ہیں پرتو نقش پا
 چرخس نورش اندر نظارے کا یارا ہے

کس کو وہ اٹھائے گا اب تم کی صداؤں سے
 عیسیٰ کو بھی ابروئے خمدار نے مارا ہے
 ہر نفس بہار آئیں، ہر جلوہ جمال آگیاں
 اس گلشن ہستی کو تم نے تو نکھارا ہے
 توبہ کا گلا کا تا تیغ مئے عرفاں سے
 زندانِ قلندر کو رحمت کا سہارا ہے
 دریائے معاصی بھی دامن و گریباں تک
 اُس قلمِ رحمت کا کوئی نہ کٹارا ہے
 بیدار تو ہونے دے خوابیدہ عالم کو
 ہر چیز پکارے گی احمد تو ہمارا ہے
 ہے طوقِ غلامی بھی برتر ز شہنشاہی
 یہ کج کالی رجب تاج سردارا ہے
 معراجِ محبت ہے یہ معرفتِ حق ہے
 محشر میں کہیں احمد یہ فیض ہمارا ہے

نگاہیں وا ہوئی ہیں جب سے میرے نورِ ایماں کی
 نظر آئی تری تصویر میں تصویرِ یزداں کی
 رخ نور آفریں حسن و جمالِ شاہدِ فطرت
 تیری سیرت حبیبِ کہدِ تفسیرِ قرآن کی
 تو ممدوحِ خدائے پاک و مسمودِ فرشتہ ہے
 تجھی سے محسنِ انسانیت ہے شانِ انساں کی
 رخ گل آفریں گیسوئے مشیں سے ہے یہ رونق
 تو پھر کیوں آرزو ہو رنگ و بوئے باغِ رضواں کی
 تمنا تیری صورت کی پڑی، جنتِ جنم میں
 یہ کس کافر کو ہے وحشتِ طہور و حور و غماں کی
 شفیعِ المذنبین و رحمتِ بلغالین تم ہو
 تو پھر کیوں وجلتِ رحمت مجھے ہو فکرِ عصیاں کی
 خدائے ذوالکرم کو نازِ تیری ناخدائی پر
 گنی بن کشتیِ رحمت تری ہر موجِ طوفاں کی

بشریت نہ طبع نور رکھتی ہے نہ جا موی
 تجلی طور پر احمد کے روئے نور افشاں کی
 فنا دیدہ ہوں طبع پر تو روئے درخشاں سے
 میری ہستی بھی ہے تمثال گویا شہنشاہ کی
 ترے نام محمد پر، وہ زندہ ہے دو عالم میں
 کہ اسکی جاں میں جاں ہے جاں جاں پر جان قرباں کی
 شفا بخش تری حکمت خطا پوشی تری رحمت
 تمنا حضرت عیسیٰ کو بھی ہے دارو و درماں کی
 کہاں ہوتا خدا، کیسی خدائی کیا قیامت ہے؟
 ربوبیت بھی ہے منت کش تاثیر فرماں کی
 ترا مست الست بے نیاز دخترِ رز ہے
 ابھی تک فیض پر طاری ہے مستی جام عرفاں کی

مظہرِ نورِ ذاتِ خدا چاہیے
 ہر دو عالم میں خیر الوریٰ چاہیے
 رہنماؤں کو اک رہنما چاہیے
 انبیاء کو شہِ انبیاء چاہیے
 بہرِ غارہ ہے عرشِ بریں مضطرب
 اُس کو خاکِ کعبِ نقشِ پا چاہیے
 بیچ و خم میں نظامِ دو عالم کی جاں
 بوئے مشکینِ زلفِ دوتا چاہیے
 روئے صبحِ ازل زلفِ شامِ ابد
 سرِ بستانِ امکاں صبا چاہیے
 ذرے ذرے میں ہے مہرِ محشرِ نہاں
 آپ کے در کی خاکِ شفا چاہیے
 اُمتی اُمتی کہنے والے نبی
 تم پہ کرنا دل و جاں فدا چاہیے
 طائرانِ بہشتی کو رحمتِ لقب
 تیرے کوچہ کی آب و ہوا چاہیے

تم کو جنت مبارک اب زاہدا تمہیں
 ”سایہ دامن مصطفیٰ چاہئے“
 حاصل دو جہاں آپ کا عشق ہے
 آپ چاہیں تو پھر اور کیا چاہئے؟
 آپ گر مل گئے تو خدا مل گیا
 آئینہ عکس رونے خدا چاہئے
 بخودی میں نہاں عالم آکھی
 دستِ مستان کو بند قبا چاہئے
 سازِ الفت سے مضرب بیگانہ ہے
 نعتِ خوانی برنگِ نوا چاہئے
 تو اے زاہد فرشتہ ہے انساں نہیں
 بہرِ دریائے رحمت خطا چاہئے
 سازِ دل نغمہ سنجِ محمدؐ رہے
 دمِ بدم لب پہ صلی علی چاہئے
 فیض ہو جائے تیرا خدا ہم زباں
 نعتِ ایسی بروزِ جزا چاہئے

سِرِ عرشِ خیرِ الانام اللہ اللہ

ملا عرش کو کیا مقام اللہ اللہ

حجود و سلام و قیام اللہ اللہ

نماز و نیاز و سلام اللہ اللہ

تمام انبیاء کا امام اللہ اللہ

کواکب میں ماہِ تمام اللہ اللہ

خدا و فرشتے میرے ہم زباں ہیں

درود و صلوة و سلام اللہ اللہ

زُبح مہر افزا و گیسوئے شبِ گوں

سحر اللہ اللہ، شام اللہ اللہ

میں ہاتھوں کو چوموں کہ ساغر کو ساقی

یہ دستِ مقدس یہ جامِ اللہ اللہ

درمیکدہ پر یہ سجدہ گزاری

یہ رندوں کا بیتِ الحرام اللہ اللہ

جو صبح ازل اور شام ابد ہے
 ہمہ ابتداء اختتام اللہ اللہ
 خدا و پیغمبر فرشتہ فرشتہ
 سر چرخ ہیں زیر دام اللہ اللہ
 یہ تھا کلمہ لالہ تا مکمل
 نہ ہوتا تیرا اس میں نام اللہ اللہ
 ٹھہر اے دم واپس دیکھنے دے
 مدینہ ہے اب یک دو گام اللہ اللہ
 تیرے نور سے ہر دو عالم منور
 تیرا فیض ہے فیضِ عام اللہ اللہ
 قدح نوشِ عرفاں پہ رحمت کی بارش
 کہ ہے فیضِ مست دام اللہ اللہ

ذوقِ مجدہ میں جو یہ ناصیہ فرسا ہوگا
 سنگِ در ہوگا، نہ سر ہوگا، نہ مجدہ ہوگا
 مطلعِ نور کا جلوے پہ جو جلوہ ہوگا
 حشر پہ شورِ قیامت ہی تو برپا ہوگا
 جلوہ افروز نبی کا رُخِ زیبا ہوگا
 نور ہی نور کا عالم وہ سراپا ہوگا
 بر سرِ عرش جو ہو خسروِ خواباں گلکشت
 خاکِ نقشِ کف پا عرش کا غارہ ہوگا
 مگر نظرِ اہلِ نظر آئینہ دل میں کریں
 احدِ احمد میں نہ یہ میم کا پردا ہوگا
 موجِ دجلہ وحدت ہے یہ قطرہ گویا
 قطرہ دریا میں جو مل جائے گا دریا ہوگا
 منظرِ نورِ خدا ختمِ رسل وجہِ عالم!
 تم سا پیدا نہ ہوا کوئی نہ پیدا ہوگا

جو ہے تیرا، ہے خدا اس کا، خدائی اس کی
 تیرے شیدائی پہ اللہ بھی شیدا ہوگا
 جلوۂ یار سے سینہ ہے مدینہ یارب!
 یہ وہ کعبہ ہے کہ کعبے کا بھی کعبہ ہوگا
 چادر مہر نقابِ ربخ تاباں لیکن
 شعلۂ حسن فروزاں تیرے پردہ ہوگا
 افضل البشر کہیں بشر نہیں ہے تم سا
 ہر وہ انساں کہ مسجود فرشتہ ہوگا
 ترک کی تیشہ گری آئینہ سازی اس نے
 تیرے آئینے میں رخ اپنا جو دیکھا ہوگا
 مجھ کو منصور نے روکا کہ نہ کر راز کو فاش
 تجھ پہ بھی میری طرح کفر کا فتویٰ ہوگا
 فیض کا نامۂ اعمال ادب سے لاؤ
 اس میں اک میرے محمدؐ کا قصیدہ ہوگا
 مہرِ محشر بھی ہمہ صورت اور رحمت
 بر سرِ فیض جو سرکار کا سایہ ہوگا

نہ ہو عشق محمدؐ تو مسلمان ہو نہیں سکتا
 پسندیدہ نگاہ مہر یزداں ہو نہیں سکتا
 حدود عالم خطابِ پرستی سے نکل جاؤ
 یقین بالغیب کے جز اہل ایمان ہو نہیں سکتا
 شعور آدمیت ہی نہیں تو آدمی کیا ہے
 نہ ہو انسانیت انساں میں انساں ہو نہیں سکتا
 خدا آگاہی و خود آشنائی گر نہیں حاصل
 وہ رہبر بادہ مست جامِ عرفاں ہو نہیں سکتا
 نہ کرتا عرش پر نورِ ازل جو جلوہ افروزی
 حریمِ حضرت یزداں فروزاں ہو نہیں سکتا
 ضیائے پرتو آئینہ انوارِ عارض ہے
 فلک پر مہر تابشناک تاباں ہو نہیں سکتا
 میری لغزش نے مسجودِ فرشتہ کر دیا مجھ کو
 یہی رازِ نہاں ہے مجھ سے افشاں ہو نہیں سکتا

سزائے پارسائی مل گئی ابلیس کو زاہد
 شریک محفل بادہ پرستاں ہو نہیں سکتا
 بسوزِ عشق آنکھوں میں جگر کا خون آتا ہے
 لہو، پانی نہ ہو تو اشک افشاں ہو نہیں سکتا

صلیب و دار ہے عرشِ فرازِ منزلِ عرفاں
 سرِ منبر اے واعظِ وصلِ جاناں ہو نہیں سکتا

سرودِ صرصر بادِ صبا خارِ مغیاں پر
 وگرنہ قطرۂ شبنم بھی رقص ہو نہیں سکتا

وضو سازی ہے خونِ ابنِ حیدر سے حماکِ اللہ
 کبھی کافرِ نمازی بھی مسلمان ہو نہیں سکتا

نہ لاتا فیضِ گرِ پیمانہ و ساغر کو گردش میں
 حریفِ گردشِ گردونِ گرداں ہو نہیں سکتا

پڑھو درود زبانِ خدا ہے گرمِ درود
کرو سجد فرشتو کہ ہے یہی مسجود

ظہورِ نور محمد، ظہورِ نور خدا
وجودِ پاک سے ثابت ہوا خدا کا وجود

نہ کہتے آپ خدا لاشریک ہے ورنہ
خدا گواہ کہ کہتا میں آپ ہیں مسجود

وجودِ نور لباسِ بشر میں ہیں ملیں
یہ رازِ خاص ہے اسبابِ شاہد و مشہود

یہ راز ہائے الف، ل، م، کیا معنی؟
کہ لامکاں میں ہیں موجود حامد و محمود

نظر، نظر میں ہے نظارگی اہل نظر
نگاہِ دل ہے اگر وا، تو ہر جگہ موجود

یہ خاک پا ہمہ نور نگاہِ عرشِ بریں
ضیائے ماہِ منور، و مہرِ چرخِ کبود

ہاں احمد مرسل بنیاد ہے نیل
 کہ ہو گیا تھا کلمت دوزخ نور
 تو وہ کہ فخر سیدان تازش یوسف
 دعائے حضرت مہی و نغمہ داد
 رہا بہشت سے محروم بوجہل توبہ
 نصیب کورق شہرہ ہوئی ہے چشم حسود
 متاع عشق محمد حصص ہے دو جہاں
 ورنہ زیست گرانمایہ رانگاں ہے سود
 فنا اشارے سے یزداں کے جبل ولات و منات
 تیرا ظہور زوال بتان اہل ہنود
 نہ لاشعور فرشتوں کو حرمت رحمت
 ربوبیت بھی ہے منت کش خطائے عبود
 امام انبیاء جدہ سرا شب معراج
 منصب وہ ہے اول ہے پیش گاہ یہود
 نزول شعر، نزول صحیفہ و آیات
 برٹک سورت قرآن، لوں دل پہ درود

زبانِ حضرت یزداں اگر مینر ہو
 تو پھر ہو مدحِ اوصاف ہائے لامحدود
 مری نوائے جگر سوز و دل گداز سے ہے
 سخنِ سرئی اہلِ چمن شکستِ جمود
 نصیبِ خلدِ در یار ہو نگاہِ کرم
 مدد اے اختر خوش بخت و طالع مسعود
 غلامِ ساقی کوڑ ہے ریدِ مستِ است
 زبانِ فیضِ قلندر پہ وردِ حق موجود

بحضور سید الشہداء

روح فدائے جہاد آیہ یزیدان حسین
عہد علم مصطفیٰ نطق خدا قرآن حسین

رفیق ہر دو جہان و زینت باغ جنات
مرکز نظروں و طلب شوق نگاہ دوریاں
شرف آب کوثر و توقیر تسنیم رواں
خسرو خواباں جوانان جنات کی عز و شہاں

الاماں شمشیر عریاں فرزند شیر خدا
ہر دو عالم میں قیامت کا ہے گویا زلزلہ
رزق پر اندام و پشت لربا ارض و سما
شش جہت میں، دہلیز پنہاں میں ہے مرثیہ علی

ہو گیا ہے زندہ ابن مرتضیٰ ہو کر شہید
روز محشر تک لعینوں کی ہوئی مٹی پلید
زندہ ہو کر مرتے ہو دو مردان و یزید
مٹی یا ہے آتش، دہلیز کو یہ رزق مزید

تین تین میں تین حق قندیل ہے
راہِ وفا کا درخشاں ایک سنگ میل ہے
یہ وہی انسان کہ سکود سر جبریل ہے
معرفت کا وہ جزن گویا یہ بحر نیل ہے

ہے جس میں انجیل، خط توریت اور عارض ذبور
ہے تلپور جسم الطہیر رب کعبہ کا تلپور
صورت قرآن ہے سر و جسم دریائے نور
باریابی حق کی ہے یا باریابی حضور

عالم صبر ، رضا ، شوق کا پور دگار
 خونِ جان سے نکل ، یہ دوزخ و بہار
 منہ ، لب محمد پر ہے جود و آفرین
 مضطرب نقش قدم سے اسطے لبِ برین
 جسمِ اطہر سے لبو کا ہو گیا دریا
 قطرہ خونِ لبِ جان ہے نہ ان سے
 بندہ مولیٰ صفت فرزندِ نبیِ حبیب
 خواہشِ آبِ جنت کاں خوشِ حبیب
 مردِ کامل سے مکمل ہو گیا کارِ خدایں
 کر دیا ہے کفر و باطل کو قیامت تک ذلیل
 مطلعِ انوارِ شانِ عظمتِ انسانِ حسینؑ
 ہے ہر سامان کا ہے حشر میں سماں حسینؑ
 تازہ احمدِ شانِ حیدرِ افتخارِ کردگار
 تاقیامت دین کو تو کر گیا ہے پائیدار
 سب مہرِ نبوت سے ہوا مرکبِ مزیں
 فخر سے ہر سجدہ پھر فرشتوں کی جہیں
 یہ عالم ہے کہ اب ہر نفسِ کھتاں
 نہیں رہا کہ یہ عالم خدا ہے دو جہاں
 ہے یہ فونِ مدد و آب اور خواہشِ حبیب
 مدتِ تنہائی سے جاںِ حبیب ہیں ہر شب
 ہے جلالِ اللہ کا جاندارِ مر ، جلیل
 اس شہِ شہید انہیں کوئی تراش نہیں
 درو ہے درمغنی انسان کا درماں حسینؑ
 پہنچ تو فرماؤ گے کج حشر میں یہاں حسینؑ

اے امام ابن امام عالی مقام عالی مقام
شہرتِ زہرۂ علیؑ و نازشِ خیرالانام
نقش ہے پیشانی لوح و قلم پر تیرا نام
تاقیامت عالم امکان میں ہے فیضِ عام

مہرِ محشر سایہِ داماں میں پنہاں ہو گیا
سر بلند ابنِ علیؑ سے ہر یزداں ہو گیا
باعثِ بخششِ نجاتِ اہلِ ایماں ہو گیا
پیشِ انساں حشر میں شیطانِ پشیمان ہو گیا

حُسنِ ہے

نورِ نئی آئینہ یزداں حُسنِ ہے
 قرآن ہے گواہ کہ قرآن حُسنِ ہے
 منبر ہے جس کا دوش محمدؐ بدرِ حق
 نطقِ خدا و جوہرِ فرماں حُسنِ ہے
 تیغِ ستم ہے سر پہ جبیں سجدہ ریز ہے
 شانِ نبی و نازشِ یزداں حُسنِ ہے
 فوجِ عدو کو آبِ دیا تشنہ لب رہا
 بارانِ ابرِ رحمت رحماں حُسنِ ہے
 سر دے دیا یزید کو اسلام لے لیا
 سوداگری دین پہ نازاں حُسنِ ہے
 پروردگارِ مہر و رضا و وفا و عشق
 فرماں روائے کشورِ ایماں حُسنِ ہے

میدانِ کربلا میں فرشتوں نے یہ کہا
 سجدہ کیا تھا جس کو وہ انساں حسین ہے
 کافر نمازیوں نے نبی کو کیا شہید
 فرمانِ مصطفیٰ ہے میری جاں حسین ہے
 نیزے پہ سر ہے اور سر آسماں پہ نقش
 کیا دوش کبکشاں پہ درخشاں حسین ہے
 خوں دے کے شجر دیں کو بہار آفریں کیا
 اسلام و دین و مذہب و ایماں حسین ہے
 ہے لاعلاج مسیحا نے یہ کہا
 انسانیت کے درد کا درماں حسین ہے
 سر دے دیا نہ دین دیا دیں پناہ نے
 برہانِ ذوالجلال ہے ذی شاں حسین ہے
 ڈوبا ہے جس کے سایہ دامن میں مہرِ حشر
 گل گوں قا میں شاہ شہیداں حسین ہے
 لاکھوں سلام فیضِ امامِ اہم پہ ہیں
 فردا بہومنوں سروساماں حسین ہے

غزلیات

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميراني

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

فراق یار میں برپا قیامتیں کیا کیا
 جنون عشق نے کی ہیں عنایتیں کیا کیا
 سجدہ نقش قدم پر، وضو بخون جگر!
 حرم عشق میں کی ہیں عبادتیں کیا کیا
 یہ قد و عارض و کیسو یہ چشم فتنہ طراز
 کہاں کہاں سے اٹھیں گی قیامتیں کیا کیا
 یہ گل ہیں چاک گریبان و برگ گل حیراں!
 نگار تاز میں یارب نزاکتیں کیا کیا
 اٹھائیں چلمن ہوگاں نگاہ مہر کریں!
 کہ سر پہ لہر ستم کی ہیں آفتیں کیا کیا
 یہ دل ہے نغمہ طراز برنگ چنگ و رباب
 زبان دل سے سنیں گے حکایتیں کیا کیا
 خرام تاز کی محشر طرازیں تو پہ !!
 دکھائیں اور نہ جانے قیامتیں کیا کیا

خموش بر سر محفل بخوفِ رسوائی
 وگرنہ دل میں ہیں تیری شکایتیں کیا کیا
 صلیب و دار کی زینت و زیب زنداں ہو
 سوال وصل میں کی ہیں ہدایتیں کیا کیا
 فزوں ہے کرب محبت قرارِ جنت سے
 ستم سے تیرے انھنی ہیں راتیں کیا کیا
 حناؤں دستِ تمبرِ بشتکانِ سنم
 کہ رنگِ لائیں نہ جانے شہادتیں کیا کیا
 کوئی روا نہ ہوئی ہے بقدر وسعتِ شوق
 جہانِ دل میں تڑپتی ہیں حاسنیں کیا کیا
 فرازِ عرش سے اے فیضِ بارشِ اشعار
 کتابِ دل پہ اُترتی ہیں آیتیں کیا کیا

دیکھا جو مرتبہ ہے شہیدانِ ناز کا
 غم کھا گیا ہے خضر کو عمرِ دراز کا
 احساں اٹھائیں کیا نگہِ دل نواز کا
 وہ دل کہاں کہ ایک خزینہ تھا راز کا
 عشق بتاں سے عشقِ خدا تک پہنچ گیا
 منت گزارِ سرِ حقیقتِ مجاز کا
 نقشِ قدم بنائے وجودِ خرمِ ہوا
 کعبہ جو سجدہ گاہ ہے اہلِ نیاز کا
 ہے جاں گدازِ میرِ قیامتِ برنگِ آبِ
 شعلہِ قلن ہے داغِ جبینِ نیاز کا
 ہے سرِ لوث میں یہ غلامانہ زندگی
 ٹوٹا ہے آسماں سے ستارہِ ایاز کا
 اک معجزہ ہے عالمِ امکاں میں زلزلہ
 اس جسمِ مرمری کے نقیب و فراز کا

شبیر سجدہ ریز حبیہ تیغ ہو گیا
 رتبہ ہوا بلند سجود و نماز کا
 دنیا سے بے نیازی و عقبی سے بے نیاز
 یہ بندہ بے نیاز ہے اس بے نیاز کا
 حسن و جمال شہدِ فطرت ہمہ صفت
 آئینہ جمال ہے آئینہ ساز کا
 طوطی کو جو تراوش و رنگ دوام ہے
 سایہ پڑا ہے سر پہ قد سرو نماز کا
 احسانِ ناخدا سے خدا نے بچا لیا
 طوقاں میں توڑ ڈالا ہے لنگرِ جہاز کا
 کوتاہ کر دیا قدِ روزِ قیام کو!
 قصہ دراز ہو گیا زلفِ دراز کا
 جس سے حریمِ روضہٴ رضواں میں رنگ و بو
 جاندار ہوں اے فیضِ نسیمِ حجاز کا

چشم غزال مست سے مخمور ہو گیا
 پیمانہ دستِ مست سے صد چور ہو گیا
 حسن و جمال حور ثمال سے ہمنشیں
 ویرانہ بہشت بھی معمور ہو گیا
 بخیہ گری سوزن مڑگاں صد آفریں
 ورنہ یہ زخمِ دل ابھی ناسور ہو گیا
 پسا ہوئے نہ معرکہ عشق میں صنم
 ہر چند جاں بریدہ و سر چور ہو گیا
 مرمر کے جی رہے ہیں بہ ذوقِ نظارگی
 دکھلا کے جلوہ شوخِ رو مستور ہو گیا
 اپنا جمال دیکھ کے حیران رہ گیا
 آئینہ گر سے آئینہ صد چور ہو گیا
 کاتب نے سرنوشت میں تحریر کر دیا
 انسان خطائیں پہ مجبور ہو گیا

تیغِ جنائے ناز پہ نالہ کشی حرام
 عاشق کشی جو عشق کا منشور ہو گیا
 تہمت تراشِ زیت میں تعریف بعدِ مرگ
 دنیائے بے ثبات کا دستور ہو گیا
 زہدِ گراں پہ شمعِ حرم کو غمر تھا
 بوس و کنارِ ختمِ نور ہو گیا
 عرشِ بریں پہ حضرتِ ماعظِ بخشا
 شہِ رگ سے تھا قریب ابھی دور ہو گیا
 جلوہ گرئی عارضِ نورِ آفرین سے
 اے فیضِ سیہ خانہ دل نور ہو گیا

حسن خود بین رونما نہ ہوا
 عشق آرام آشنا نہ ہوا
 نفس فرعون کیا نہ ہوا
 بندہ بندہ ہوا خدا نہ ہوا
 کون ہے جو نہیں ہوا نچھیر
 تیر مڑگاں کبھی خطا نہ ہوا
 عشق میں ہم ستم رسیدوں پر
 جانے کیا ہوگا جانے کیا نہ ہوا
 لذت درد و غم سے ہوں محروم
 ہائے وہ عازم جفا نہ ہوا
 بحر و خورشید و قطرہ و ذرہ
 آئینہ دار مبتدا نہ ہوا
 بن گیا سجدہ گاہ اصل نیاز
 کعبہ مربوب نقش پا نہ ہوا

حالِ دل پوچھتے ہو کیا ہے
 ہم سے تیرا کبھی گلہ نہ ہوا
 تنگیِ دل سے تنگ آیا ہوں
 تنگ دلِ فیضِ دل کشا نہ ہوا

دل کو اسیر گیسوئے تاباں بنا دیا
 گویا چراغِ ظلمتِ زنداں بنا دیا
 زاہد کو ہم پیالہٴ رنداں بنا دیا
 اے شیخ اس فرشتے کو انساں بنا دیا
 بچا رگی نے چاکِ بداماں بنا دیا
 دور خزاں کو فصلِ بہاراں بنا دیا
 کعبہ صنم کدہ کو خدا کو صنم کہا
 بت کو جنونِ عشق میں یزداں بنا دیا
 ہر خارِ خونِ آبلہ پا سے ہے لالہ رنگ
 ویرانہٴ جنوں کو گلستاں بنا دیا
 روئے صنم سے دور نظر ہائے بد نظر
 خالِ سیاہ کو حلقہٴ قرآں بنا دیا
 غرقابِ موجِ ظلمتِ زلفِ سیاہ میں
 چاہِ ذقن کو چشمِ حیواں بنا دیا

ہم کو بھی فیضِ صحبت باتحسین شہر نے
 گویا کہ ہم مقامِ سلیمان بنا دیا
 شمشیرِ ناامیدی و یک شہرِ آرزو
 دامنِ دل کو گنجِ شہیداں بنا دیا
 مشاطہِ تابِ چہرہِ تاباں سے مضطرب
 آئینے کو بھی دیدہ حیراں بنا دیا
 زندانِ دُردِ نوش کو نسبت ہے خلد سے
 اس خاک ہی سے روضہِ رضواں بنا دیا
 شرحِ جمالِ عارضِ نور آفریں نہ پوچھ؟
 کافر کو جس نے "فیض" مسلمان بنا دیا!

ماہِ کامل کی طرح سر پہ منور سہرا
”ہے تیرے حسنِ دل افروز کا زیور سہرا“

سات افلاک کے تاروں کو پرو کر ہم نے
رکھ دیا آج تیرے سر پہ سجا کر سہرا

رنگ سے لال ہوا مہرِ شفق آلودہ
بن گیا زبِ جمالِ رُخِ الور سہرا

نافِ آہوئے بیابانِ تاری کہیے
زُلفِ مشکیں سے ہوا ہے جو معطر سہرا

اوجِ دستارِ فضیلت پہ جگہ پائی ہے
سرفرازی پہ کرے ناز نہ کیوں کر سہرا

صد گلستاں کے پروئے گئے گل ہیں گویا
بن گیا رُخِ ارمِ سر پہ سراسر سہرا

ہو حسینانِ جہاں کو بھی غمِ آرائش
ذوقِ نظارہ میں دیکھیں جو وہ آکر سہرا

روئے تاباں پہ فروزاں ہیں گھر پیوستہ
 بن گیا سر پہ یہ آئینہ خاور سہرا
 یعنی دریا میں نظر آئے ستارے رقصاں
 جھللاتا ہے جو زرین قبا پر سہرا
 نسبت نام مبارک ہو محمدؐ کے غلام!
 اس سعادت کا ہے خوش بخت ترے سر سہرا
 دعویٰ و سخن وری، حسن بیانی تھا جنہیں
 وہ گئے خامہ بدنہاں مرا سن کر سہرا
 لایا محفل میں کوئی اب سے نہ بہتر سہرا
 مرجبا فیض کہ ہے آج تیرے سر سہرا

چشمِ آبِ حیات اور یہ ظلمات کی بات
 لب پہ گویا ہے لب و گیسوئے آفات کی بات
 ہمنشیں! کس سے کروں؟ وسعتِ حاجات کی بات
 کون سنتا ہے میری تنگی حالات کی بات
 کعبہ و دیر و کلیسا سے مجھے کیا واعظ!
 رند ہوں رند کرو کوئے خرابات کی بات
 کون کہتا ہے جو کی شیخ نے توبہ، توبہ!!
 پی رہے تھے وہ پس پردہ یہ ہے رات کی بات
 نقش پائے بُتِ کافر پہ تھا سجدوں کا ہجوم
 اللہ اللہ کروں کیا میں مناجات کی بات
 مژدہ اے کشتہ ہجراں! کہ ابھی اس نے کی
 شوق ہنگامہ نشینی میں ملاقات کی بات!
 جب سے نظارگی عارض و گیسو کی ہے
 لب پہ دن رات رہا کرتی ہے دن رات کی بات

خوں ہوئے دست دمِ قتل، رہے دادِ طلب
ایسے نازک سے کرے کون مکافات کی بات
دجلہ اشکِ رواں، دیدہ گریاں سے ہوا
ہنس کے کی اس نے شبِ وصل جو برسات کی بات
کیا نے ”فیض“ سا شیریں لب و سنجیدہ مزاج
نالہ زارغ و زغن، اہل خرافات کی بات
دشتِ زیست میں ہر لحظہ مرا جاتا ہوں!
جب کہ کرتا ہے کوئی مرگِ مغافات کی بات
صلہ و داد نہ دے، مہر و ہداوا نہ سہی
سن تو لے غمزدہ و کشتہ آفات کی بات
دور صہبا ہے مگر فیضِ بلا نوش نہیں
راتِ رندوں میں چلی رندِ خرابات کی بات

فرازِ کعبہٴ دل عرشِ کبریا کی طرح
خدا گواہ کوئی جلوہ گر خدا کی طرح

نقابِ حسن بھی صد تار ہے قبا کی طرح
بدستِ نسیم گرہ کشا کی طرح

عدو تھا ہم سفر اور دستِ شرم دامن گیر
نظر جھکائے وہ گزرے گریز پا کی طرح

بہ چچ و تاب ہے ہمدِ نظامِ ہر دو جہاں
غزالِ مست کے یہ گیسوئے دوتا کی طرح

میرے چمن میں سلیمان ہزارہا بلقیس
عروں گل بھی ہے شہزادی سبا کی طرح

وہ مہرِ دیش ہیں مرے ہم نشین کہ جس کے لیے
یہ مہر و ماہ بھی آوارہ ہیں صبا کی طرح

بچا نہ دستِ زلیخا سے جامۂ یوسف
کہ تار تار ہوا پردۂ حیا کی طرح

حریم ناز میں پہنچے بہ غفلتِ دریاں
 جو در پہ بیٹھ گئے ہم تیرے گدا کی طرح
 گیا نہ عرشِ تخیل کی خلوتوں میں کوئی
 حدودِ منزلِ جبریل منعجا کی طرح
 چٹا ہے اشکِ ندامت کو دستِ رحمت نے
 یہ طفلِ نور بھی درِ گراں بہا کی طرح
 اٹھائے ہاتھ تو جنبش میں آیا عرشِ بریں
 دعائے رند بھی ہے تلاءِ رسا کی طرح
 سب اٹھاؤ اور الحاد کا علاج کرو
 یہ مرضِ عام ہے بیماریِ وبا کی طرح
 عصائے جام سے مارا ہے نفسِ امارہ
 پئے گزند تھا سرگرم اژدہا کی طرح
 مٹا دیا ہے میری آگئی نے حرفِ غلط
 میرا وجود بھی تھا نقشِ ماسوا کی طرح
 نشیبِ کنجِ خرابات پردہِ عرفاں
 اٹھا ہے فیضِ قیامت میں پارسا کی طرح

گھر جانتے ہیں اپنا ترا گھر کہے بغیر
درباں کی طرح بیٹھے ہیں در پر کہے بغیر

رندوں پہ لطف ساقی کوڑ کہے بغیر
گردش میں جام و بادہ و ساغر کہے بغیر

ہفت آسماں ہیں ایک زقند سمند ناز
کیسے کھلا ہے کند بے در کہے بغیر

تبیح زلف دست میں لب پر ہے جام لب
کہتا نہیں ہوں گیسوئے خوشتر کہے بغیر

لیں گے نہ ناز و غمزہ ابرو سے خوں بہا
رکھ دیں اگر وہ حلق پر خنجر کہے بغیر

سایہ کی طرح ساتھ پھریں تیرے چمن میں
اے سرو رواں سرو و صنوبر کہے بغیر

باغ بہشت ہے زرخ گللوں سے گلزار
کہتا نہیں ہے کوئی گل تر کہے بغیر

ہے اس میں لطف جو بھی ملے بے طلب ملے
 ہم پر ستم سہی اے ستمگر کہے بغیر
 سرگرم کرم جراتِ زندانہ دیکھ کر
 پنچے حریمِ ناز میں جا کر کہے بغیر
 صد دل ہیں زیرِ دام بیک غمزہ دیکھیے
 گویا ہے تیری چشمِ نسوں گر کہے بغیر
 خورشیدِ حشر سایہِ قلن ہے برنگِ ابر
 سر پر جو فیضِ دامنِ سرور کہے بغیر

ہوتے رہے ہیں رنج و الم کا شکار ہم
 زیبِ قفس رہے، کبھی تزیینِ دار ہم
 سینے میں سوز، آنکھ میں آنسو، جگر میں داغ
 ہیں کائناتِ عشق کے پروردگار ہم
 کعبے میں سر پہ جہدہ وہ، ہم میکدہ میں چور
 اک دیندار شیخ ہیں، اک دیندار ہم
 زاہدا پئے گا کون؟ شرابِ طہور پھر
 خلدِ بریں نہ جائیں اگر میکسار ہم
 کرتے رہے ہیں، حوصلے عزمِ جواں کے دیکھ
 ناسازگار وقت کو بھی سازگار ہم
 صیدِ انگلوں کو دھبِ محبت میں دیکھ کر
 دینے گئے ہیں جان بھی دیوانہ دار ہم
 انہنی نہیں ہے آنکھ جگر جب سے جل گیا
 مژگانِ یار سے ہیں بہت شرمسار ہم

رازِ جنونِ عشقِ بیاباں پہ ہو نہ فاش
 وقتِ جنوں جو دیکھ لیں دیوارِ یار ہم
 ایسے مٹے کہ خاکِ زمیں پہ نہیں رہی
 راہِ فنا کے بن گئے گرد و غبار ہم
 یہ فتنہ نگاہِ قیامت نواز ہے
 محشر سے پیشتر ہی رہے بیقرار ہم
 ہر لحظہ فراقِ قیامت بدوش تھا
 کرتے یہ اضطراب رہے انتظار ہم
 آوارگانِ عشق کی تہمت کشی نہ پوچھ
 پھرتے ہیں فیضِ کوچہ جاناں میں خوار ہم

ترے کشتے سنگر خون سے نہلائے جاتے ہیں
 ارے توبہ! بچارے بے کفن دفنائے جاتے ہیں
 نہ جا اے ماہِ روا! ہے ماہِ باقی، مے بھی باقی ہے
 ابھی تو حوصلے باقی ہیں کیوں گھبرائے جاتے ہیں
 فلک پر منزلیں ہیں میرے پروازِ تخیل کی
 مضامینِ عرش سے نوخیز ہر دم لائے جاتے ہیں
 تیرے پازیب کی جھنکار ہے سازِ دمِ عیسیٰ
 کہ مردے گور سے باہر ہی رقصاں پائے جاتے ہیں
 نیازِ عشق سے سینے میں میرے اور دامن پر
 تڑپتے دل، مچلتے افک اب بھی پائے جاتے ہیں
 دل بے تاب سوپ اے فیض اُس چشمِ فسوں گر کو
 ہزاروں غم رسیدہ دل جہاں بہلائے جاتے ہیں

خیال شکوہ جور و جفا شعار کہاں ؟
 ندیم! طہیبت عشاق میں غبار کہاں ؟
 کریں گے شیوہ زندانہ اختیار کہاں ؟
 جناب شیخ کو رحمت پہ اعتبار کہاں ؟
 برنگ روز جزا ہے سیاہ رنگ فلک!
 پڑا ہے سائے تخت سیاہ کار کہاں ؟
 فراز کنگرۂ عرش پر ہے آؤ رسا
 یہ شاہ باز ہے پہنچا ستم شعار کہاں ؟
 عبث ہے شکوہ بے خوبی نگاہ صنم
 شب فراق میں نالوں پہ اختیار کہاں ؟
 جزاء دوزخ دنیا بہشت ہے یارب!
 سرور نفع ناقص کہاں خمار کہاں ؟
 لحد میں شور قیامت، جہاں میں شور جہاں
 قرار پائیں گے آخر یہ بے قرار کہاں ؟

جہیں کے ساتھ مٹایا ہے ذوق مجدہ میں

نشان سب در آستان یار کہاں ؟

یہاں تو موج صبا خود ہی چچ و تاب میں ہے

گرہ کشائی کیسے تابدار کہاں ؟

ہبید تنج خط گل رھاں ہوئے شاید

وگر نہ گور پہ ہوتا ہے ہرزہ دار کہاں

اٹھا سکی نہ نزاکت سے پردہ محفل !

وگر نہ قیس سے لیلیٰ کو نک و عار کہاں ؟

قبائے یوسف زنداں گزریں ہے چاک تو کیا

نقاب ذوق ڈلیخا ہے تار تار کہاں

ادب ! کہ فیض پر اگندہ جمع محفل ہے

چراغ خاتمہ مجلس پہ اعتبار کہاں ؟

الٰہی! رخصتِ حسرت بیاں ملے تو کہوں
 بیانِ درد کے قابلِ زباں ملے تو کہوں
 دلِ حزیں کا کوئی رازداں ملے تو کہوں!
 حضور! عارفِ رازِ نہاں ملے تو کہوں
 جہاں، جہاں کے لیے ہے مرا جہاں تو نہیں
 مکاں ہے میرا کہاں، لامکاں ملے تو کہوں
 یقین ہے تیری کریمی پہ اے کریم! مگر
 مجھے گند کے عوض میں جاناں ملے تو کہوں
 خزاں، خزاں تو نہیں ہے، خزاں ہے میری بہار
 بھا بھا کے بنائے خزاں ملے تو کہوں
 گماں ہے عشق کا ان کو گمان مجھ پہ نہیں
 خدا کرے کہ کہیں بدگماں ملے تو کہوں
 گدائے راہ نشیں ہوں نہ گھر، نہ دید و حرم
 میانِ ارض و سما آشیاں ملے تو کہوں
 سنا ہے رندِ صراحی کو سجدہ کرتے ہیں
 شراب خانے میں ساقی! ازاں ملے تو کہوں
 پلا دے فیضِ قلندر شرابِ لالہ!
 زہے نصیب کہ چہرِ مغاں ملے تو کہوں

میں اپنے خوں سے نہلایا گیا ہوں
 کہ بے تکلفین دفنایا گیا ہوں
 الم انگیز میری داستاں ہے
 جہاں میں جس طرح آیا گیا ہوں
 ہزاروں بار جرم عاشقی میں
 سر دارورسن لایا گیا ہوں
 وہ گلشن ہوں جو پامال خزاں ہے
 وہ غنچہ ہوں کہ مرجھایا گیا ہوں
 وہ آشفۃ کہ بے تقصیر ہر دم!
 در دلبر سے ٹھکرایا گیا ہوں
 قیامت ہے کہ تا عہد قیامت
 فقط وعدوں پہ تڑپایا گیا ہوں
 تلاش یار میں وہ گم شدہ ہوں
 نہیں اب تک کہیں پایا گیا ہوں!

حریم ناز کے پردے اٹھے ہیں
 حضور یار بلوایا گیا ہوں
 نہ ہو بے پردگی راز اُلقت
 اشاروں ہی میں سمجھایا گیا ہوں
 نظامِ میکدہ کی خیر ساقی!
 وہ میکش ہوں کہ ترسایا گیا ہوں
 نہاں تصویر میں ہے فیضِ تصویر!
 وہ مجھ میں، اس میں میں پایا گیا ہوں

ہم اندھیروں سے پیار کرتے ہیں
 حرمت زلف یار کرتے ہیں
 کب یہ پروردہ خزاں یارب!
 آرزوئے بہار کرتے ہیں
 زلف و عارض کی یاد آتی ہے
 ذکر نیل و نہار کرتے ہیں!
 جب کہ ہوتا ہوں سب سے بیگانہ
 وہ مجھے ہمنما کرتے ہیں
 ہم کو ہے تاب اسے رہن تاباں
 گیسوئے تابدار کرتے ہیں
 آپ ہی صید، آپ ہی صید
 آپ اپنا شکار کرتے ہیں
 شیخ جی! بندگی کرو ان کی
 جو وہ بندوں سے پیار کرتے ہیں
 چہا بہن تار کر کے دیوانے
 احرام بہار کرتے ہیں
 حضرت فیضوں تو دانا ہیں
 بات دیوانہ وار کرتے ہیں

بُت بیداد گر کو محرمِ راز نہاں کر لیں
نیازِ عشق سے تا مہرباں کو مہرباں کر لیں

شبِ فرقت جو طفلِ نورِ ٹھہرے بر سرِ مژگان
تماشائے سحرِ خیزیِ تابِ کبکشاں کر لیں

صنمِ خانہ بنے کعبہ، یہ زاہدِ صب کر لیں مجدد
بتِ غارتِ گبرِ ایماں، جو عارضِ کو عیاں کر لیں

خطا کرنے سے پہلے خلد میں آدم نے یہ سوچا
نہ اس کے جہان کا ہم بھی تو کچھ امتحان کر لیں

یہ نورِ قیامت خود نے آشوبِ قیامت ہو
اے اور کھتا میاں، داغِ نہاں کر لیں

مددِ پائے ہاں سے ہاں یہ بے وقوفی ہم کو
نہ پائے بے ہواں میں - فخرِ ہواں کر لیں

پوچھا احساں ہاں اٹھ نہایت سے
تیرے آتشِ فشاں اور غمِ مہربان کر لیں

خدائے شوق ہوں ہم ترف پیغام محبت ہے
 یہ دل والے مرے اشعار کو وردِ زباں کر لیں
 مکانِ دل گزرگاہِ جہاں ہے رشک کہا ہے!!
 کوئی کیوں کر نہیں دیکھے جو آنکھوں میں نہاں کر لیں
 حضورِ حضرت یزداں میں پہنچے بتِ پرتی سے!
 بتاؤ کس زباں سے شکوہ جو رہتاں کر میں

یہ التفات محبت ہے اجتناب نہیں
وہ بے حجاب نہیں ہے جسے حجاب نہیں

ہلا نگاہ سے لہریز، زبر کا پیالہ
شراب خانے میں ساقی اور شراب نہیں

جنوں کی بندہ نوازی نہیں ہے فہر جہاں
قرار اہل خرا کو تو امتساب نہیں

ہو انقلاب زمانہ تو انقلاب کہوں
یہ انقلاب شب و روز انقلاب نہیں

قسم ستاروں کی اے چرخ! دل کے داغ تو مگن
میرے حساب میں ان کا کوئی حساب نہیں

غم حیات کی شدت ہے شدت محشر
عذاب کیا ہے؟ الکی! جو یہ عذاب نہیں

تجھے جواب نہ دے کر تو لا جواب کیا!!
مرے جواب کا ناسخ! کوئی جواب نہیں

بنے ہیں گردِشِ دوراں سے وہ امامِ جنہیں
 قسمِ خدا کی اِمامت سے انتساب نہیں
 کہا، نہ جانے پہ میرے، کہ خوب گذرے گی
 جو آج بزم میں وہ خانماں خراب نہیں
 غلط ہے دعویٰ رندی رنگِ فیضِ اُمر
 جگر کباب نہیں، خونِ دل شراب نہیں

حریم خاتمہ دل میں جو بود و باش کریں
 میان عرش بلند بام کیوں تلاش کریں
 ہوں خود شناس، خودی آشنا، خدا آگاہ
 کرم کی ایک نظر اس طرف وہ کاش کریں
 صنم تراش تھی آذر، خدا پرست خلیل
 خدا کی شان بلند این بت تراش کریں؟
 برنگ تیر کریں گے دل فلک میں شگاف
 شب فراق فغاں ہائے دل خراش کریں
 وہ آئیں پرسش بیمار کو خدا کی قسم
 تو ان پہ جان فدا صاحب فراش کریں
 سیتہ چاہیے ملنے کا خوب رویوں سے
 نہشت کھل خواباں میں خوش قماش کریں
 یہ رقص بادۂ گل رنگ گویا رقص پری
 یہ مست شیعہ ساقی نہ پاش پاش کریں

یہ قدر ظرف ہو بادو پہ سمیرت منہور
 یہ رند بادۂ عرفاں نہ راز فاش کریں
 یہ عارفانہ ہے شیوہ قلندرانہ طریق
 ورود کلمۂ توحید کو معاش کریں
 گہر سقاب بھی غفاس بھی آبرو ہیں
 ہمارے بحرِ سخن میں گہر تلاش کریں
 مزارِ فینشِ قلندرِ دہان عارف راز
 اگرچہ فین زمیں میں ہماری لاش کریں

یہ مست جو پاستہ زنجیر ہوئے ہیں
آشفہ سر زلف گرو گیر ہوئے ہیں
پر افشاں تری مژدے جو تیر ہوئے ہیں
کیا جانے جو کتنے ہیں کہ نچیر ہوئے ہیں
محشر میں ترے ابروئے خمدار کے کشتے
پھر طالب خوں ریزی شمشیر ہوئے ہیں
ہے زیرِ تلمیں سلطنتِ لوح و قلم بھی
جو تیرے گدا صاحبِ تنویر ہوئے ہیں
حاصل ہے انہیں روکشی روئے منور
وہ دل کہ ترے عشق میں تنویر ہوئے ہیں
جو قصر بلند بام ہیں کوثر کے کنارے
یہ بادہ کشوں کے لیے تعمیر ہوئے ہیں
حورانِ بہشتی کو ہے خوشی جلتے گلّوں
کشتے تیرے کب طالبِ تسلیم ہوئے ہیں

صد پور ہوے ، ات خرو ، ات نفل سے
 جو ہار ، عفل میں مناں یہ سے ہیں
 چوں شیر خدا موت کی مرن و مرزا
 ہر وقت حوادث سے بغلیر ہوئے ہیں
 ہر چند کہ یاروں سے شکر رنج رہے ہیں
 جس وقت ملے ان سے شکر شیر ہوئے ہیں
 وہ مسک مئے ذات کہ ہیں نازش ساقی
 وہ رند کہ میخانے کی توقیر ہوئے ہیں
 منظور نہیں ہم سے انہیں ہاتھ ملانا
 غیروں سے تو ہر لحظہ بغلیر ہوئے ہیں
 ہیں اہل بصیرت کے لئے دجلہ معنی
 جو لفظ مرے خاے سے تحریر ہوئے ہیں
 دیکھیں گے نہ ہرگز ترے رندان قلندر
 وہ خواب جو شرمندہ تعبیر ہوئے ہیں
 اب تک بھی ہیں بیابان بلب فیض بلاش
 ہر چند کہ یہ رند کہن ہر ہوئے ہیں

سر سبکِ در پہ تیرے جھکائے ہوئے تو ہیں
 کعبہ صنمِ کدے کو بناے ہوئے تو ہیں
 الفت کی آگِ دل میں دبائے ہوئے تو ہیں
 دوزخ کو آنسوؤں سے بجائے ہوئے تو ہیں
 ہنگامہِ بائے دہر ہوں کہ فتنہِ بائے دہر
 سرِ کسی قدماں کے اٹھائے ہوئے تو ہیں
 وہ رازِ بزمِ کن کہ خودی کر سکی نہ فاش
 ورنہ حریمِ ناز سے آئے ہوئے تو ہیں
 یہ اور باتِ غیب کے پردے میں غیب ہیں
 جلوے نظرِ نظر میں سمائے ہوئے تو ہیں
 کیونکر رہے نہ تازشِ عرفان و آگمی
 ہر نقشِ ما سوا کو منائے ہوئے تو ہیں
 لازم نہیں کہ ہم بھی سنیں لڑ ترائیاں
 اک طور ہم بھی دل میں جلائے ہوئے تو ہیں

اب سے دنوں میں تار نہ شاید نقاب حسن
 دامن کی دھجیوں کو اڑاے ہوئے تو ہیں
 سر التفاتِ ذوق نہیں یہ ہی سہی!
 یہ کم ہے تیری بزم میں آئے ہوئے تو ہیں
 آوارگانِ عشق کی رستیاں نہ پوچھ
 پہنچے نہ تیرے پاس رات ہوئے تو ہیں
 شبنم کی یہ صارت بزم سے ہوتی ہے
 لمحوں میں شہید مار لہاے ہوئے تو ہیں
 یہ امر ہے رنگِ کفن سے نوپکاں
 دل بانے حوریاں کو بھجے ہوئے تو ہیں
 شہرِ فغاں بھی شورِ قیامت سے نم نہیں
 اس شہرِ خفتگان کو دکائے ہوئے تو ہیں
 اس فیتقِ دورِ جہل کی ظلمتِ کدہ میں بھی
 قدر و نظر کے میپ جلائے ہوئے تو ہیں

خلد میں تجھ سا حسیں، حسنِ ازل حور نہیں
قصرِ فردوسِ بریں جز ترے منظور نہیں

آؤ اے برقِ تجلی بہرہ تاب و توان
میں بھی موسیٰ تو نہیں دل بھی کوئی طور نہیں

نورِ چشمِ دلِ عشاق سے نظارہ کرو
پردہٴ نور میں بے پردہ ہے مستور نہیں

وہی منصور، وہی نعرۂ حق دار و رس
تازہ ہر دور میں کیا شیوہٴ منصور نہیں؟

منکرِ شیوہٴ جمشید ہوں جو لب پہ مرے
جامِ عرفاں ہے کہ انشودہٴ انگور نہیں

عرشِ دکعبہ میں کہاں شیخ ہے، شہِ رگ کے قریب
تم جسے دور سمجھتے ہو کہیں دور نہیں

عکباری پہ ہے سرگرم سرِ لوحِ مزار
شکلِ دل کو ہے گماںِ ہیوہٴ دل چور نہیں

لذت سوزن مڑگاں کی ہوس زخم جگر
 نادر انداز سمجھتا ہے کہ ماسور نہیں
 تابِ نظارہ نگاہِ بشریت کو کہاں
 کیا ننگہ سوز جمالِ رُخ پر نور نہیں؟
 مستی چشم غزالاں سے یہ مست رہے
 جامِ گلِ رگت بدستِ جنوں صد چور نہیں
 چُرچہ فوہں نغمہ اور ہے وہ بات نوش
 وجہِ تسکینِ دل منظر ، مہجور نہیں
 بے خودی میں رخ ، یسو کا تصور بھی نہیں
 روزِ روشن بھی نہیں ہے شبِ دیجور نہیں
 بات کیا فیض قلندر کی بلا نوشی کی
 میکدہ ہو گیا خالی ہے وہ سرور نہیں

میں نے کہا کہ ایک نگہ خوب رو کریں
اس نے کہا نہ خواہش جامہ سیو کریں

میں نے کہا کہ چاک جہر کو رنو کریں
اس نے کہا کہ جستجو چارو جا کریں

میں نے کہا رقیب و ب آید میں
اس نے کہا کہ غیر سے یا کشمور میں

میں نے کہا کہ مہر قلب کو غرور حسن
اس شوٹ نے کہا کہ مرے رو برو کریں

میں نے کہا کہ جام نگہ کا ہوں تینے لب
اس نے کہا کہ خون جہر سے وضو کریں

میں نے کہا کہ معرفت حق کی جستجو
اس نے کہا کہ دل میں مری آرزو کریں

میں نے کہا کہ جب فقاہ قمر خاموشی
اس نے کہا کہ شمر و خل و باہ ہو کریں

میں نے کہا کہ رم ہے آنکوش مدی
اس نے کہا کہ مدحت نعت مددہ مرید
میں نے کہا کہ عارضِ ناشتہ صد چمن
اس نے کہا کہ سیر گل و رنگ و بو کریں
میں نے کہا کہ تارنگہ میں ہیں دُورِ اشک
اس نے کہا کہ سحر کو زہب گلو کریں
میں نے کہا کہ خس و شیریں سخن کہاں؟
اس نے کہا کہ فیض سے بھی بُنٹو کریں

دیش سب پہ نہایت زلفِ دوہتا چلی
 ایش ، سا میں تیرے قیامت پیا چلی
 موجِ خرامِ ہزار ہی یا گل کھا چلی
 نہ یہاں شہرِ شہوتوں دہا چلی
 ہشمرِ زمان میں زیرِ قدمِ زنت آسماں
 پٹنی کہوں کہوں سے یہ آہ رہا چلی
 تعمیرِ ہائے روضہِ رضواں کے واسطے
 کوچے کی تیرے خاک اٹھا کر مہا چلی
 زندگی کشاکشِ ہستی سبک روی
 ہر موجِ بحرِ بیکراں زنجیرِ پا چلی
 پہنچے نہ گمراہ کو مہر و مہ و نجوم
 گردوں پہ جب سواری بدرالدجی چلی
 یعنی کہ سنی یار میں اسبابِ آگہی!
 یہ بے خودی جو ہو کے مری رہنا چلی

طوفان موجِ قلزمِ رحمت میں بارہا
امید کی یہ کشتی بجزِ ناخدا چلی

ہر بوالہوسِ بارگہِ حسن، باریاب
بزمِ جہاں سے عزتِ اہلِ وفا چلی

جس دم ہوئی ہے ابروئے جاناں سے روشنی
فیضِ شکستہ حال پہ تیغِ قضا چلی

دیش مہا پہ نہت زلف دوتا چلی
 ریش و سما میں کر کے قیامت پیا چلی
 موج خرام تاز بھی کیا گل کلا چلی
 نویدان شمر شوشاں جتا چلی
 ہشمر زون میں زیر قدم نشت آساں
 تپتی کہاں کہاں سے یہ آو رہا چلی
 تھیے ہائے روضہ رضواں کے واسطے
 کوچے کی تیرے خاک اٹھا کر مہا چلی
 زندانی کشاکش ہستی سبک روی
 ہر موج بحر بکراں زنجیر پا چلی
 پہنچے نہ سرد راہ کو مہر و مہ و نجوم
 سردوں پہ جب سواری بدرالدجی چلی
 یعنی کہ سنی یار میں اسباب آگنی!
 یہ بے ثوابی جو ہو گئے مری رہنما چلی

طوفان موجِ قلزمِ رحمت میں بارہا
 امید کی یہ کشتی بجزِ ناخدا چلی
 ہر یواہوسِ بارگہِ حسن، باریاب
 بزمِ جہاں سے عزتِ اہلِ وفا چلی
 جس دم ہوئی ہے ابروئے جاناں سے روشنی
 فیضِ شگستہ حال پہ تیغِ قضا چلی

اُٹھیاں کائیاں مست خواہیاں مارن دیں کون تیر ڈوہیں
 شہابی شوق شہار سیدے نقش دے مک دے میر ڈوہیں
 تیرے دیوانہ فاق نے دیا شہر دے دریاں سج
 مارن دے بہات دی سوات تین دیندے نیو ڈوہیں
 درویش دے دست دی دین دے دھرم دیں دھرم
 نالہ شک دے تیر دیں نالی دیں تاشی ڈوہیں
 مک نقش دے دیں دے دیں حلق دے تیر تیرے
 جام جام زں بیاں دے جمن کشیہ ڈوہیں
 اُنھ گیا پیر دے جمن دے دے دے دے دے صورت
 دل دے آئے دے آئے آئے حاکم تصویر ڈوہیں
 حور دے تصویر دے دے دے دے دے دے دے
 سیدے دے جوں دے دے دے دے دے دے دے دے
 ماد دے مبر نے نقش قدم دے خاک کون چوما طوف کیا
 ایندے نور دی تابی توں بن گئے بن تنویر ڈوہیں
 دید دو تالیاں مڑگاں بھالے رمزیں نمزیں ناز نرالے
 زلف دوتا اے فیض صنم دے زنداں دے زنجیر ڈوہیں

منع مہر و مہ و زیب رخ کون و مکان
 رونق بزم جہاں، زلف گلزار جہاں
 صورت لوح، قلم حسن خط، ابروے صنم
 روے قوتن مہینہ سینہ نور نہاں
 مایہ عشق صنم پیش .. مہر سے فداں
 بخش دیاں بہ .. جہاں بر ہو وئی شمس جاں
 جان جان جاں امانت ہے تیری تجھ کو ملے
 سر اُتر جائے ترے سر پہ نہ دے مجھ کو اماں
 ہو گئے غرق برنگ خس و خاشاک رقیب
 گریہ سے کوچہ جاں جو ہوا سہل رواں
 جام نکل گون لبالب ہمہ موسم گل
 دست میں مستحب شہر کو بھی رطل گراں
 الخضر آتش دوزخ کہ ندامت سے ہوا
 دیدہ ترے ہمہ موجہ سیلاب رواں

لذتِ شہد شہادت سے ہے آگاہ حسین
 عالمِ علم یقین مدعی وہم و گماں
 چہرہ شوخ و شائل پہ فدا حور و پری
 اے خدا دور صنم سے نظر بد نظراں
 فیضِ سر خم ہے لب و لہجہ زباں قاصر ہے
 تیری مدحت کے لئے چاہئے یزداں کی زباں

[>

شیوہ عاشقی کو عام کرو
 دونوں عالم کو زیرِ دام کرو
 فصلِ گل ہے، سحاب ہے ساقی!
 میکساروں کا انتظام کرو

کعبہ و مندر و کلیسا کو!!!
 عاشقو دور سے سلام کرو
 توڑ دوں گا بھرمِ کلیسی کا !!
 آؤ موسیٰ! ذرا کلام کرو

چاندنی ہے، بہار ہے، مے ہے
 آج کی شب یہاں قیام کرو
 زندگی نام ہے شکستوں کا
 ان حوادث کا احترام کرو

چھوڑ دو حال پر مجھے میرے
 ناصحا! جاؤ اپنا کام کرو

حوضِ کوثر میں پھینک دو یارب!
 مے پرستوں کو غرقِ جام کرو

صاحبو! یہ چراغِ محفل ہیں
 فیضِ صاحب کا احترام کرو

اے ساقی! مست نگاہوں سے اتنا نہ پلا متانے کو
 یہ مجھ پہ نہ بن جائے مشکل، گر چاہوں ہوش میں آنے کو
 اے مے کی خلش رو یونہی ذرا صیاد کا تو ہی تھکے ہے
 مجھے رو نہ تو دینے، اے اس جو تیرا کتا بنے نشانے کو
 اے شورش مے! چل حسن عمر، جاو یہ شرابی تلمحوں کو
 مینانہ جہاں خواہ آتا ہے ان میناں سے نین ملانے کو
 اے برق تجلی! ٹھہر ذرا، موی کو تو ہوش میں آنے، اے
 کیا اُن سے نہیں کچھ کام ترا، بس آتی تھی طور جانے کو
 داماں و سرباں دونوں کو، اس جوش جنوں نے چاک کیا
 اے باد صبا! جا چھینر نہ اب ہے ہوش کہاں دیوانے کو
 یہ راز محبت چھپ نہ سکا کم ظرفی سے لب پر آیا "
 اے جوش طاعن! کیا کہنا چھلکا ہی دیا پیمانے کو
 یہ فیض کہ کبے میں آ کر پھر جاتا پریم نگر کو ہے!!
 یہ اپنے صنم کی تلاش میں ہے، واں جاتا ہے سر کے جھکانے کو

اس حشر بداماں کا جلوے پہ جو جلوا ہو
 خورشید قیامت پہ کیوں حشر نہ برپا ہو
 لب غیبت کوثر ہو، قد دشمن طوبی ہو
 بہشت میں کہاں آیا، اسے کہ تجھ سا ہو
 ایسا تے کہاں یا، اب اس بات پہ نہ شیدا ہو
 کافر ہو، مسلمان ہو، یا کبر ہو، ترسا ہو
 سے بھی ہو، مصطفیٰ بھی، وہ تجدو بہہ رنداں
 میخانے کا میخانہ، کعبے کا جو کعبہ ہو
 مُردے پہ سر تربت کیوں کرتا رہیں رقصاں
 جھنکار میں پائل کی ساز دم عیسیٰ ہو
 مجنوں نے لے لے بولے جھک جھک کے جو کعبے میں
 وہ سنگ یہ عالم خال زرخ لیلیٰ ہو
 ممکن ہے کہاں ساقی! چائے جم دل سا
 آئینہ کا آئینہ، صہبا کا جو صہبا ہو

دیکھا ہے زمانے میں مجھ سا بھی سخن گستر
 ہر حرف غزل جس کا اک گوہر یکتا ہو
 ہم شیوہ و ہم مشرب، زندانِ خراباتی
 غالب ہو کہ حافظ ہو یا میر ہو سودا ہو
 دُزدیدہ نگاہوں سے دیکھا نہ کرو ہم کو
 ایسا نہ ہو مغل میں دیوانہ تماشا ہو
 ہم رنج رسیدہاں پر دنیا نے محبت میں
 کیا کیا نہ ہوا یارو! کیا جانے کہ کیا کیا ہو
 وہ وحشی و سودائی سر میں جو میرے آئے
 وحشت کو بھی وحشت ہو، سودا کو بھی سودا ہو
 جز فیض نہیں کوئی میخانہ عرفاں میں
 دیوانے کا دیوانہ دانا کا جو دانا ہو

یہ نر صرصر بادِ صبا گلوں سے سنو!
 حدیثِ معرفتِ عشقِ بلبلوں سے سنو!
 جلا دیا ہے سب عشق نے جہنم کو
 یہ سوزِ عشقِ فنا خیز دل جلوں سے سنو!
 جو شمع جلتی ہے جلتے ہیں پھر یہ دیوانے
 یہ رازِ شعلہ زخ و مہِ شامکوں سے سنو!
 گریزِ محبتِ ناجنس سے اے صاحبِ دل
 حکمتِ دل محروں نہ بیدلوں سے سنو!
 بتا رہے ہیں وہ نادیدہ منزلوں کا پتہ
 صدائے بانگِ درا آدِ قافلوں سے سنو!
 یہ دور کیسا ہے جو عارفوں کو کہتا ہے؟؟
 کہ نرِ معرفت و علم جاہلوں سے سنو!
 رواں ہے دیدہ گریاں سے سیلِ اشکِ رواں
 حدیثِ چشمِ سیاہ مست بادلوں سے سنو!

یہ مست ذلتہ ترپتے ہیں جو تہ زنج
 یہ حال پر خم ، پر پتے ٹانگوں سنو
 غنی روز ازل نے کیا ہے مستغنی
 مقامات در گنجینہ سالکوں سے سنو!
 ازاں طرز فغاں طوطیوں کلشن نے
 اے فیض داستاں میری عنادلوں سے سنو
 لحد میں فیض ترپتے ہیں شہہ ہجران
 یہ بات شور قیامت کے زناؤں سے سنو!

زرخ شوخ ہے بے نقاب اللہ اللہ
 ہوا در نقاب آفتاب اللہ اللہ
 یہ حسن فروزاں، یہ نور مجسم
 کسے دیکھنے کی ہے تاب اللہ اللہ
 تکلم رقیبوں سے، ہم سے عزیزاں
 خطاب اللہ اللہ، حجاب اللہ اللہ
 شکستہ امیدیں، جہاں ہے حقیقت!
 حباب اللہ اللہ، سراب اللہ اللہ
 کیا تیغ دشمن سے عاشق کو بسمل
 عتاب اللہ اللہ، حذاب اللہ اللہ
 دم میساری، یہ باد بیماری
 شراب اللہ اللہ، حباب اللہ اللہ
 قیامت میں سب "شیخ" پڑے گئے ہیں
 ہوئے "زند" سب باریاب اللہ اللہ

یہ حسن و جمال اور عہد جوانی !!

یہ تاب اللہ اللہ، شباب اللہ اللہ

وہ نا مہرباں، مہرباں ہو گئے ہیں

محبت کا یہ انقلاب اللہ اللہ

یہ آوارہ گردی، یہ کوچہ نوردی!

ہوئے فیض بھی کیا خراب اللہ اللہ

جب سے کہ حریمِ دل، جلوہ گرِ جانانہ
 کعبے کا یہ کعبہ ہے، بتخانے کا بتخانہ
 نورسیرِ سرخانہ وہ سبزۂ بیگانہ
 کاشانے کا کاشانہ، ویرانے کا ویرانہ
 سے نوشی بہ نظارہ، دلِ ساغرِ جم گویا
 آئینے کا آئینہ، پیانے کا پیانہ
 سیاد نے ڈالا ہے پھر دامِ تکرِ ہدم!
 زنداں کا یہ زنداں ہے، ٹھکانے کا ٹھکانہ
 فم شیرِ اجلِ ابرو، لبِ اذنِ مسیا ہے
 قاتل کا وہ قاتل ہے، جانانہ کا جانانہ
 خلوت میں وہ گستاخیِ جلوت میں یہ محبوبی
 اپنے کا تو اپنا ہوں، بیگانے کا بیگانہ
 کہتا ہے کہ کیا کہنا، کیا شیوہِ مجنوں تھا
 قفسے کا یہ قفسہ ہے، سمجھانے کا سمجھانہ

میں شمعِ عنفت جلتا ہوں آتشِ بھراں میں
 کو شمع کا شعلہ ہوں، پروانے کا پروانہ
 ندیاں یا ہم کو، آباؤ رزقِ ہر دم
 شکوے کا یہ شہوہ ہے، شکرانے کا شکرانہ
 اس چہرہ کھلوں سے جو داغِ بوسے دل میں
 کھشن کا یہ کھشن ہے، دیرانے کا دیرانہ
 گلِ فیض کو، یوں ہی رہ رہ کر وہ بنتا تھا
 فرزانی کا فرزانی، دیوانے کا دیوانہ

ہوا عشق بُیاں میں اس قدر یارب! میں دیوانہ
 کہ بت خانے کو حب کہہ دیا، کعبے کو بت خانہ!
 نگاہوں کو نگاہوں سے ملا رحمِ محبت ہے
 کہ پیتے رند ہیں ٹکرائے چٹانے سے چٹانہ
 خردمند! خردمندی نہیں با ہم دہر لڑنا
 کبھی نرگس ہوا دیکھا ہے، دیوانے سے دیوانہ
 رہا ہے آفتاب شوق سے آتش بجوں مضطر
 شبِ مہ میں جو یاد آئی الہی! بزمِ جانانہ
 بجوشِ تہمتی سرگرم نالہ خارِ صحرا میں
 کیا کوئی نہ مجھ سا آبلہ پا اور مستانہ
 جو آبرِ آفتابِ رخ نے جھانکا روزِ در سے
 فروزاں ہو گیا تھا ہم نشیں! اپنا یہ خانہ
 رہا شلوہ کش بادِ سبا جہ ذرۂ صحرا
 جنوں خاموش ہے مدت سے ہے ویران ویرانہ

خیالِ خلد بھی ہمد! رہا ناکامِ وحشت سے
 نہ ہو آساں وہ مشکل ہے دلِ ناداں کا بہلانا
 شبابِ عشق پر قربان کی اپنی توانائی
 سہارا ناتواں کا بن گئی دیوارِ جانانہ
 چمکتا ہے ہجومِ آرزو میں داغِ دل ایسے
 کہ گویا خرمنِ اجناس میں ہے لعل کا دانہ
 میں ہستا ہوں الٰہی! وحشتِ دانا و ناداں پر
 وہ ہستے ہیں کہ گویا ہو گیا ہے فیضِ دیوانہ

جب سے جلوہ نما ہے جانانہ
 کعبہ دل بنا ہے بتخانہ
 خاک میری لحد سے لے جانا
 اے صبا ہے اداس ویرانہ
 ہائے کیف نگاہِ وزویدہ!!
 بے خودی میں ہے چور پیانہ
 ہم نشیں نازنیں پری پیکر
 بن گیا گویا گھر پری خانہ
 جان جائے تو جاں کو جانے دو
 جائے دل سے نہ جان جانانہ
 آگئی بے خودی کے عالم میں
 کون فرزانہ کون دیوانہ
 کوئی آوارہ ترے کوچے میں
 اے صبا یہ پیام لے جا

رازِ اُلفت نہ فاش ہو جاے
 خوب ہے آنسوؤں کا پی جانا
 وہ نہ آئے تو آنکھ بھر آلی
 سخت مشکل ہے دل کا بہلانا
 اصل میں پل صراط ہے مالم
 فیضِ دشوار ہے گزر جانا
 فیض سے پوچھتا ہے راہِ جنوں
 عشقِ لیلیٰ میں قیس دیوانہ

مطرب ہے شب وصل ہے برسات ہے ساقی!
 دے جام کے رندوں کی بڑی رات ہے ساقی!
 پیانہ بکف رنج خرابات ہے ساقی!
 دوشیزہ عرفوں سے ملاقات ہے ساقی!
 کر خضر و سندر کو مٹا چشمہ حیواں
 یہ رند ابھی مست مئے ذات ہے ساقی!
 نابید یہ پستی نہ گرے چرخ ہریں سے
 میخانے میں کیا شور مناجات ہے ساقی!
 ہے چاو زرخداں جو ہے زلف یہ تر
 یہ چشمہ حیواں ہے وہ ظلمات ہے ساقی!
 رندوں کو لب کوثر و تنیم پہ دیکھا
 بیہات لب شیخ پہ بیہات ہے ساقی!
 پی جام، نہ پینے کی سزا، آتش دوزخ
 یا فیصلہ قاضی حاجات ہے ساقی!

لے کر جو تیرا نام وہ کہتے ہیں نہیں ہے
 انکار میں بھی صورتِ اثبات ہے ساقی!
 سر مست سبک گام کا زانو پہ دھرا ہے
 کچھ رنج گراں باریِ مافات ہے ساقی!
 مستی میں لبِ مست پہ جو جامِ سخن ہے
 یہ رطل گراں حاملِ آیات ہے ساقی!
 جانِ دادِ شیریں سخاں لالہ لبّاں ہوں
 دے داد کہ یہ روزِ مکافات ہے ساقی!
 میخانے کا میخانہ کیا فیض نے خالی
 اس رندِ خرابات کی کیا بات ہے ساقی!

میں ہوں در میخانہ ہے اور جام ہے ساقی!
 گردش میں ابھی گردش ایام ہے ساقی!
 مشاطہ دوشیزہ تقدیر ازل سے
 پنچے میں میرے گیسوئے الہام ہے ساقی
 پھر زمزمہ قلقل مینائے استی !!!
 پھر لب پہ لباب، لب گل قام ہے ساقی!
 محرابِ حرم، زمزم و کوثر سے ہے نسبت
 اک خاک ہے کہ دردِ تہیہ جام ہے ساقی!
 دوشیزہ عرفان فزوں دھڑ رز سے
 اک بوسے لبِ غیرت ضدِ جام ہے ساقی
 آزاد ہے وہ بند قیود دو جہاں سے
 جو رند تیرا بندہ بے دام ہے ساقی!
 میں اور کرم ہائے خطا پوش کا منکر!
 توبہ کا تیرے رند پہ الزام ہے ساقی!

دے جام کہ زندان قدح باز کہن کو!

پھر حوصلہ شدتِ آلام ہے ساقی!

مستان قدح باز کا خورشید قیامت

اک آبلہ پائے سبک گام ہے ساقی!

مینائے یقین چور، ہے جہلِ علماء سے

شیطان تو ہوا مفت میں بدنام ہے ساقی!

صد گونہ ادب فیضِ خرابات نشیں کا!

اس دور کا یہ حافظ و خیام ہے ساقی!

ویران بیاباں کی طرح ہو گیا گھر بھی
 اے مجنوں آوارہ کبھی آؤ ادھر بھی
 یہ کیسے شب رنگ رُخ مہر و جبین مہ
 وائیل بھی ہے پیش نظر شمس و قمر بھی
 سنبل کدہ زلف کی مشاطگی کیا ہو؟
 پائے زنجیر گراں بادِ سحر بھی
 دل میں ہے ابھی حسرت تکمیلِ عبادت
 نابود ہوا سنگِ در و سجدہ و سر بھی
 ہے کعبہ نما نقشِ قدم خسروِ خواہاں!
 جنت سے فزوں تر ہے تری راہ گزر بھی
 پرداز سرِ کثرۂ عرشِ بریں پر !!
 جلتے ہیں جہاں حضرت جبریل کے پر بھی
 رکھ لے جو بھرم میرے کرم کا اے فرشتو!
 لاؤ نہ قیامت میں کوئی دامن تر بھی

گزرا ہے دل و جان سے وہ چشمِ زدن میں
 بجلی کی طرح تیز ترا تیر نظر بھی
 مرمر کے جیا کرتا ہے یہ وصل کا طالب
 شنی سے کہا شوخ نے کیوں جیتا ہے مر بھی
 ہر لختِ جگر بزمِ مژگانِ چپ غم
 صف بستہ چراغاں بھی ہیں ماسفہ گم بھی
 اے شیخ نہ زندانِ قلندر سے اُلجھتا
 ہوتا ہے رگِ سنگ میں پوشیدہ شر بھی
 یہ دسبِ دعا فیض ہے سرچشمہِ تاثیر
 ہے نالہ رسا آہ میری زود اثر بھی

نگارِ خوبِ رو بھی رو برو بھی
 کریں نظارہ بھی اور گفتگو بھی
 درِ کعبہ بھی ہو جام و سیو بھی
 لبوں پر جام بھی اللہ ہو بھی
 وہی جنت وہی آدم وہی تو
 الہی پھر خیال آبرو بھی
 سر تسلیم خم جو و جفا پر
 بدل جائے تری اے کاش خو بھی
 جگر کا خوں جو آنکھوں سے پکا
 مئے عرفان بھی آبِ وضو بھی
 صنم وعدہ شکن بھی غمزہ گر بھی
 ہلکے آرزو کی آرزو بھی
 جو شاید خواہش عاشق کشی ہے
 کہ نفرت بھی ہے اور پھر جستجو بھی

کریں پیوست پھر چاک جگر کو
 کہ تیر افکن بھی ہے اور چارہ جو بھی
 جنون عشق و مستی بے خودی میں
 روا زاہد نماز بے وضو بھی
 میں اس کا فیض جاندارہ ہوں جس سے
 ہے فردوس بریں کا رنگ و بو بھی
 خدا کی جستجو کوئے بتاں میں
 بہت آوارہ ہے اے فیض تو بھی

کھلتی ہے گرہ گیسوئے تاباں کبھی کبھی
ہوتے ہیں پُور حلقۂ جولاں کبھی کبھی

آتا ہے یاد گنج شہیداں کبھی کبھی
کرتا ہوں سیرِ شہرِ خموشاں کبھی کبھی

زنجیرِ پا بھی وار و رن تک پہنچ گیا
میرا جنوں پہ عہد بہاراں بھی کبھی

دے داؤدِ دسبِ مستیِ مستان کہ اے ندیم
ہوتا ہے چاکِ دامنِ یزداں کبھی کبھی

ہوتی ہے زبِ غارۂ روئے پری رخاں
اڑتی ہے خاکِ کوچۂ جاناں کبھی کبھی

ہوتا ہے فرقِ چاہِ زرخداں میں دُورِ اشک
آتا ہے یادِ یوسفِ کنعاں کبھی کبھی

نفرت سہی، حجاب سہی، بے رخی سہی
بھولے سے ایک نادک مرگاں کبھی کبھی

ہوتا ہوں باریاب حضور نگار میں
 ہدم بفیض غفلت درباں کبھی کبھی
 بام سما کہ راجِ گردوں پہ مرغِ دل
 پاتا ہے عرشِ رتبہٴ انساں کبھی کبھی
 خلوت گزریں بہ مصلحتِ وقت ہوں مگر
 لیتا ہوں لطفِ صحبتِ یاراں کبھی کبھی
 سرکشگانِ گردشِ گردوں کے ہاتھ سے
 ساکت ہوئی ہے گردشِ دوراں کبھی کبھی
 چشم و چراغِ کعبہ و قندیلِ بکدہ
 میرا نفس ہے مشعلِ زنداں کبھی کبھی
 وحدت کے میکدہ میں باذنِ سروشِ غیب
 پیتا ہوں فیضِ بادۂ عرفاں کبھی کبھی

عاشقی میں صرف عمر جاودانی ہوگئی !!

زندگی نذر بلائے ناگہانی ہوگئی !!

آندھیاں، طوفان، تلاطم، بجلیاں ہیں گھات میں

ہائے! خوراک مصائب زندگانی ہوگئی

بے خطا مارا گیا، منت کش قاتل رہوں

باعثِ شہرت جہاں میں یہ کہانی ہوگئی

زلف لہراتی ہوئی دوشیزہ فکرِ جہاں!

بزمِ جاناں میں جو آئی پانی پانی ہوگئی

اُس وفا پرور کو سمجھا تھا وفا نا آشنا

دشمنِ اُمید میری بدگمانی ہوگئی

ازسرنو اے خدا! تعمیر کر کوئی جگہ

یہ کروڑوں سال کی جنت پرانی ہوگئی!

شور تھا کل تک کہ انساں ماہِ کامل تک گیا

بات بھی یہ اک طرح کی لن ترانی ہوگئی

خرد بے گاہِ بزمِ صنم ہے
 جنوں انگیزِ چشمِ سرکیں ہے
 تجھے طعنوں سے کیوں اپنا بنائیں
 شکایت تھی سو اب وہ بھی نہیں ہے
 گیا بن بکدہ اے فیضِ کعبہ
 یہ دل اب جلوہ گاہِ نازیں ہے

دل کو مطلوب ہے اک داغِ فروزاں مددے
 روئے تاباں مددے، میر درخشاں مددے
 مست پُر جوش بہاروں میں نہ سر چور کرے
 زلفِ پیچاں مددے، حلقہٴ جولاں مددے
 ہم کو زنداں میں بھی ہے فکرِ نشیمن تو بہ!
 برق و باراں مددے، شورشِ طوفاں مددے
 شیخ کعبے سے کلیسا کو کھنچا جاتا ہے
 مددے عزمِ جواں، جذبہٴ ایماں مددے
 پھر یہ مستی شبِ ہائے طرب کا ہے خیال
 زلفِ جاناں مددے، چشمِ غزالاں مددے
 بند ہوں میں تو در یارِ عکلا رہتا ہے
 یادِ جاناں مددے، غفلتِ درہاں مددے
 ذوقِ ہنگامہ نشینی میں مرا جاتا ہوں
 یزمِ خواباں مددے، صحبتِ یاراں مددے

تنگی دل کا گلا تنگ نظر کرتا ہے
 تیر و پریاں مددے، خجر مڑگاں مددے
 سرد بخت کی طرح آتش دوزخ کو کریں!
 مددے اشکِ رواں، دیدہ گریاں مددے
 شیوہ کوہ کن و قیس کو پھر تازہ کریں
 کوہ و داماں مددے دشت و بیاباں مددے
 خندہ زن ہم پہ فرشتے ہیں جو کرتے تھے جود
 شانِ آدم مددے، عظمتِ انساں مددے
 فیضِ درماندہ گدائیت درِ رحمت تو
 ”یا محمد بمن بے سرو ساماں مددے“

میخانہ چاہئے نہ حرم خانہ چاہیے
 ہم کو طواف کوچہ جانانہ چاہیے
 انداز بے نیازی شہانہ چاہیے
 عقل سلیم و طبع فقیرانہ چاہیے
 مے میں کہاں وہ وحشت و مستی و بنجودی
 کیف نگاہ زکسستانہ چاہیے
 سر پھوڑنے کو دشت میں دیوار بھی نہیں
 بجنوں کو سنگ باری طفلانہ چاہیے
 کیوں کر رہیں یہ روز قیامت کے منتظر
 کوئے صنم میں تربت دیوانہ چاہیے
 ارض و سما ہیں ایک زقند سبک عناں
 دشت کو میری وسعت ویرانہ چاہیے
 آلام زیت گردش گردوں کے واسطے
 دورِ سہو و گردش پیمانہ چاہیے

توہین بادہ مستی ہے اک اور قدح مئے
 اس رند کو میخانے کا میخانہ چاہیے
 کیوں کر نہ تار تار ہو بند نقاب حسن
 جوش جنون و جرأتِ رندانہ چاہیے
 مرمر کے جی رہے ہیں شہیدوں کو دیکھ کر
 اس زندگی سے خضر کو مرجانا چاہیے
 توہین بادہ مستی ہے بے حتمی سے
 کم ظرف سے نہ جام کو ٹکرانا چاہیے
 رندِ سیاہ مست خطاکار ہی کبھی؟
 یارب نزولِ شانِ کریمانہ چاہیے
 گر فیضِ خوش کلام سے ہوتا ہے ہم کلام
 نطقِ خدا زبانِ کلیمانہ چاہیے

ساقی و مہ جیں ہے شب ماہتاب ہے
 میخانہ ہے شراب ہے ربہ خراب ہے
 موج شراب، موج ب اور فصل گل
 جوش بہار، جوش دل، جوش شباب ہے
 میری نظر میں خوب جہان خراب ہے
 وحشت سے جانتا ہوں کہ دریا سراب ہے
 آئینہ رو جو روکش آئینہ گر ہوا
 اک آفتاب روہدے آفتاب ہے
 یزداں ہے میزان فرشتے ہیں تختہ
 عرش بریں پہ جلوۂ رفعت مآب ہے
 مہر و مہ و نجوم کو نور میں سے کیا؟
 وہ لاجواب آپ ہی اپنا جواب ہے
 ارض و سما زقند سمید سبک عنایاں
 گردوں غبار و گرد رو پرتاب ہے

کافر ہوں گر ہو خوفِ جہنم و ذوقِ خلد
 مستوں کو کب شعورِ گناہ و ثواب ہے
 روشن سیاہ مستی سے جہانِ دل
 ساغر میں جامِ آتشیں ہے آفتاب ہے
 مضربِ غم سے تارِ رگِ جاں ہے نالہِ سنج
 وہ جانتا ہے نعمتِ چنگ و رباب ہے
 خلوت میں ذوقِ روشنیِ جلوت میں بے رخی
 در پردہ بے حجاب بظاہر حجاب ہے
 طوطیِ نقارخانہِ مستی میں نالہِ سنج؟
 سنتا کسی کی کون ہے؟ کس سے خطاب ہے؟
 ساقیِ مرورِ جامِ شبینہ کہ محمد
 زمیں کی طرح میری نگہ نیم خواب ہے
 کچھ فیضِ میکدہ نہیں مستی و بیخودی
 فیضِ ازل سے فیضِ را فیضِ یاب ہے

زہخ گل رنگ فردوس بریں ہے
 لب شیریں کوثر آفریں ہے
 برنگ سورت فاتح جہیں ہے
 خط جاناں قرآن میں ہے
 پریشاں تانے آہوئے میں ہے
 صبا میں بوئے زلف خبریں ہے
 چمن میں لالہ و گل چاک دامن
 کہ گل گشتہ نگار ناز میں ہے
 خدا ہوں یا کہ بندہ بخودی میں
 مجھے اپنی خبر اب تک نہیں ہے
 یہ عکس پر تو آئینہ رو ہے
 فلک پر جلوہ گر ماہ میں ہے
 غم سے ساقی گردوں ہے خالی
 کہ جام واڑگوں چرخ بریں ہے

تو وہ انسان جو مسجود ملائک
 کہ سجدہ سنج جبریل امیں ہے
 اذان قلقل مینائے ے ہے
 یہ اذان بندگی اہل دیں ہے
 شراب آہ سے جل جائے دوزخ
 خم دل میں شراب آتشیں ہے
 دل صحبت کش عشق زلیخا
 بقیہ یوسف زنداں گزیریں ہے
 گنہگاروں پہ نازاں بحر رحمت
 تیری رحمت پہ رندوں کو یقیں ہے
 کیا ہے جرمِ توبہ ! توبہ توبہ!!
 یقیں رحمت پہ زاہد کو نہیں ہے
 جسے بھی نازش نکتہ وری ہے
 میرے باغِ سخن کا خوشہ چیں ہے
 بھرم رکھے خطا بخشِ کرم کا
 یہاں فیضِ گنہ فرسا نہیں ہے

میں ہوں اور آستانہ عالم پناہ ہے
 وہ نکیہ گاوہر دو جہاں نکیہ گاہ ہے
 سر میں سیاہ مستی چشم سیاہ ہے
 سرزد ہوئے گناہ بھی تو کیا گناہ ہے
 رحمت کہ پردہ دار و خطا بخش و عیب پوش
 اے محتسب! گناہ نہ کرنا گناہ ہے
 احوال دیدہ و دل آشفٹاں نہ پوچھ
 امواج سیل اشک ہے طوفان آہ ہے
 میخانہ سے ہے ایک قدم عرشِ آگہی
 گمراہی عظیم رو خانقاہ ہے
 سرکشہ نگاہ ہے ہلہل آرزو
 شہر سبا ہے دل تو سلیمان جاہ ہے
 کیا ہے انتقام کہاں کا مواخذہ؟
 قاتل وہی، قاتل وہی، وہ گواہ ہے

کس نے لکھی شکست تیری سرنوشت میں
 بیداد گر سے داد طلب داد خواہ ہے
 کرتا ہے کس پہ نظرِ کرم چہرِ میکدہ
 رندانِ تشنہ لب کی نگہ پر نگاہ ہے
 اے فیضِ مثلِ عارضِ نور آفریں کہاں؟
 نقشِ قدم بھی غیرتِ خورشید و ماہ ہے

فنا دیدہ ہوں تابِ پرتوِ روئے درخشاں سے
 مرا آئینہ ہستی ہے گویا شبنمستاں سے
 نگارِ نازنین کی روشنی ہے چاکِ داماں سے
 ہوئی تارِ نگہ پیوستہ تر تارِ گریباں سے
 ملی ظلمتِ کدے کو تیرگیِ دُلفِ شبتاں سے
 وجودِ چشمِ حیواں بھی ہے چاؤِ زرخداں سے
 خوشا یہ فتنہ سرورِ رواں کی جلوہ آرائی
 کہ محشر لرزہ بر اندام ہے ناز و خراماں سے
 میرے بازو پہ موجِ گیسوئے بلقیسِ عالم ہے
 بساطِ عیش ہے گویا فزوں تختِ سلیمان سے
 کشاکش میں بہ شبِ ہائے طرب میری یہ مستی
 کبھی گیسوئے پتیاں سے کبھی چشمِ غزالاں سے
 فزوں تر راحتِ جنت سے خلدِ وصلِ جانانہ
 نہیں کم شدتِ شبِ ہائے ہجراں محشرستاں سے

متاع حسن کا ہے پاساں خالی یہ لیکن
 تہ کو رشک ہے یارب! میری نگہاں سے
 اڑوں کیسے جو میرا اڑ گیا ہے ہوش اے گلچیں؟
 کتر کر پر جو کہتے ہو کہ اڑ جا اس گلستاں سے
 خزانہ گوہروں سے بھر دیا دستِ کریمی نے
 ہوئی جو بارش اشکِ ندامت چشمِ گریاں سے
 ہوئے شہزادگانِ آرزو رزقِ اجل گویا
 یہ دھبہ دل برنگِ کربلا خونِ شہیداں سے
 صلیب و دار کی منزل پہ پہنچا ہے جنوں میرا
 سبک گا ہی میں فرق آیا نہیں زنجیر و جولاں سے
 چراغاں منصبِ دیوانگی سے گورِ دیوانہ
 شرابِ سنگ نے کی گلِ فشانی سبکِ طفلان سے
 حریفِ گردشِ دوراں ہے دورِ گردشِ صہبا
 کہ ٹکراتا ہوں ساغرِ گردشِ گردونِ گرداں سے
 کہاں ہے حاجتِ رطلِ مراں مسبِ استی کو
 ہوا مدہوش ہے فیضِ قلندر جامِ عرفاں سے

جب سے نگار خانہ دل میں مقیم ہے
 میرا قیام برسرِ مرثِ عظیم ہے
 گیسوئے حوریاں ارم پر فہیم ہے
 لائی یہ بوئے کاکل مشکیں نسیم ہے
 جب محتسب غفور و رحیم و کریم ہے
 ترکِ گناہ بھی تو گناہِ عظیم ہے
 یہ نقدِ سوزِ عشقِ غزالان گلِ رھاں
 سینہ جھوم داغ سے گنجِ لئیم ہے
 مینائے سبز رنگِ بدنگِ سہی قدان
 سرو کنارِ کوثرِ دارالنیم ہے
 موجِ خرام سے تیری اے سرو جوئے حسن
 موجِ شراب، روکش، موجِ نسیم ہے
 مگر یہ چہ میرے خندۂ دندان نما بنا
 مز سے صدف کے بارشِ درِ یتیم ہے

ساقی پہ کیفِ چشمِ غزالانِ دل نشیں!
 سر میں سیاہ مستی و کیفِ قدیم ہے
 یارب بیک اشارۂ انکشتِ مہرِوش
 چرخِ بریں پہ ماوِ منور دو نیم ہے
 شرحِ جمالِ عارضِ نور آفریں نہ پوچھ!
 یہ ذالک الکتاب الف لام میم ہے
 ساغرِ اٹھا کہ حرصِ حریفِ متاعِ دل
 بیدار ہو کہ دامِ بدست ، ہے
 ہے پاک گوش و چشم و دماغ و دہان سے
 ہر چند وہ سمیع و بصیر و علیم ہے
 یارب وظیفۂ لبِ انبوہِ قدسیاں
 گویا کلامِ فیضِ کلامِ کلیم ہے

یہ پتہ رشتہ درختوں کی طرف ہے
 یہ سایہ تیسو بھی شہتوں کی طرف ہے
 یہ عارف نور آفرین قلوب کی طرف ہے
 یہ زبان کی قسم صورت زبان کی طرف ہے
 مانع میں بہت لب نور فتن ہے
 اب سیر یہ یہ زبان کی طرف ہے
 ہے جو غمت درد ہاں مٹھیں
 یہ چاہ رتن چشم دیوان کی طرف ہے
 جو آنکھ سے نکلا تو مرا چاہ رتن میں
 یہ درگراں یوسف کنعان کی طرف ہے
 بقیس شہر شہر بدر ہو گئی گویا
 یہ رعب قلعہ کام سلیمان کی طرف ہے
 یہ کشتہ قمشیر خط لالہ دغاں ہے
 تربت پہ گل و لالہ چراغاں کی طرف ہے

سرمستی نرگس نظراں زہرہ و شاں ہے
 ہر قطرہ سے زہرہ رقصاں کی طرح ہے
 زریں کمر ایں سیم براں مہر و شاں میں
 کوئی بھی جمال زبج جاناں کی طرح ہے
 تعمیر ہوا خاک کف پائے صنم سے
 فردوس بریں کوچہ جاناں کی طرح ہے
 ہے عشق صنم مذہب و دیں واعظ خود میں
 واللہ کہ یہ کفر بھی ایماں کی طرح ہے
 ہر قطرہ سیاہی کا ہے، صد چشمہ حیواں
 اک حرف لب خامہ دبستاں کی طرح ہے
 جبریل قدح فیض بھی کیا فیض رساں ہے
 یہ رطل گراں بادۂ عرفاں کی طرح ہے
 اے خوش دہنو، خوش سخنو بزم میں کوئی
 اعجاز بیاں فیض غزل خواں کی طرح ہے

غزال مست جو آغوش ناتواں سے اٹھے
 بہار بہتر دوشیزہ خزاں سے اٹھے
 جو خاک جست سمید سبک عناں سے اٹھے
 غبار ہو کے سر روئے کبکشاں سے اٹھے
 یہ چشم و قامت و گیسو، یہ خط و عارض و لب
 نہ جانے فتنہ محشر کہاں کہاں سے اٹھے
 نصیب سدرہ و طوبی ہوئے نہ حور و تصور
 جو بزم شہد سرو سی قداں سے اٹھے
 اٹھے نہ کشتہ شیریں دہاں پہ کنج لہ
 اگرچہ حضرت عیسیٰ بھی آساں سے اٹھے
 رہا ہے، ہوش رہا معجزہ عشق ں
 پڑے وہ دوزخ نمرود میں جتاں سے اٹھے

دیارِ عشق کا پروردگار ہوں واعظ!
 ہزاروں قیس میری گرد کاروں سے اٹھے
 خوشا ایں خانہ خرابی بہ سیلِ اشکِ رواں
 قناتِ سبزۂ بیگانہ آشیاں سے اٹھے
 میانِ طالب و مطلوب کس نمی مجھ
 نگاہِ شوق کا پردہ بھی درمیاں سے اٹھے
 بنا ہے غارِ و زیبائشِ رُخِ گردوں
 غبارِ خاک فنا دیدہ خاکِ داں سے اٹھے
 بچھائیں فرشِ نگہ کیوں نہ حوریاں بہشت
 جنازہ فیض کا جو کوچہ بتاں سے اٹھے

کل نکتہ نادر یہ سنا چر مغاں سے
 ارزاں ہیں گرانانِ جہاں رطلِ گراں سے
 دم لینے یہ گور دے اے شورِ قیامت!
 گذرا ہوں ابھی شورِ جہانِ گزراں سے
 اے مہرِ جہیں اک نگہ مہرِ ادھر بھی
 خوشتر ہے تیرا وصلِ متاعِ دو جہاں سے
 صفِ بستہ مڑگاں پہ ہیں صفِ بستہ ستارے
 روشن ہے شبِ ہجرِ زرخِ کاکہشاں سے
 اک عقدہ گیسوئے دو تا ظلمِ دو عالم
 یہ فتنہ عشر بھی قدِ سروِ رواں سے
 مضطر ہوں نفس میں بھی نشیمن کو جلاء
 کہہ دے کوئی اے ہم نفو! برقی تپاں سے
 منظور نہیں ہیرویٰ خسر بھی مولیٰ!
 آگاہ ہوں میں گمراہی راہبراں سے

داغِ دلِ کشتہ جو تہِ گورِ فردزاں
 حاصل ہوا یہ حالِ زرخِ مہروشماں سے
 بتاں یہ ہمہ رنگ ہے صد رنگِ گلستاں
 ہیں اہلِ چمنِ نغمہ سرا میری فغاں سے
 اس حبِ فردوس سے بہتر ہے جہنم
 اے دستِ کرم جو ملے دستِ دُگراں سے
 دے داد کہ ہر حرف ہے گنجینہٴ معنی
 خوشتر ہے غزلِ میری رواں آبِ رواں سے
 میں عارفِ رازِ دروں دندانِ قلندر
 ہرگز نہ اُلجھنا کبھی صاحبِ نظراں سے
 سرگرمِ خن فیضِ شہنشاہِ خن ہیں
 تنکرا کا تقابل نہ گہرِ بائے گراں سے

دل جلوہ گاو شلبد آبی خرام ہے
 کعبہ ترین طواف یہ بیت الحرام ہے
 ساقی ہے لالہ قام ہے گل رنگ جام ہے
 میں ہوں شب وصال تہ ماہ تمام ہے
 شب رنگ یسویں میں رخ آفتاب ہے
 ساقی سپو انہ کہ دم صبح شام ہے
 زاہد ہے روئے حرمت رحمت خدا گواہ
 پینا حلال اور نہ پینا حرام ہے
 روئے پری جمال میں رنگینوں کی دھوم
 باغ ارم ہے یا کہ رخ لالہ قام ہے
 دل خوں پہ تیغ خواہش خونخواری ستم
 تیغ خطائے ناز میان نیام ہے
 اے سرو ناز پرور باغ بہار حسن
 فردوس دل کو خواہش لطف قیام ہے

نقش قدم بہ سجدۂ اہل نیاز ہے
 مشکیں لباس کعبہ یہ زلفِ مشام ہے
 حق جلوہ گر ہوا ہے لباس مجاز میں
 آئینہ خدا رخ خیرالامام ہے
 اے شیخ راہ کعبہ سے منزل طویل ہے
 میخانہ سے یہ عرش بریں ایب گام ہے
 اسباب آگہی یہ مستی و بخودی
 چشم خرد جو چشم بنوں کا غلام ہے
 بچتا ہے کون تجھ سے کعبہ نیاز عشق
 یزداں بھی سر عرش بریں زیر دام ہے
 حاصل ہے میری گفتگو خاص الخواص کو
 روئے سخن اگرچہ بہ عام و عوام ہے
 روح الامیں سرور میں، زہرہ ہے رقص میں
 حیران ہے کلیم یہ کس کا کلام ہے
 رعب خراب ساقی کوثر کا ہے غلام
 جاکیر فیض روزہ دارالسلام ہے

تمام خوبیِ خواہاں ہے خور و کے لیے
 بہشتِ طالبِ جلوہ ہے رنگ و بو کے لیے
 دراز دست نہ کر شیخِ حنیس کے لیے
 شرابِ ناب ہے رندانِ با وضو کے لیے
 یہی ہے طرزِ تکلم تو پھر خطاب نہ کر
 سلیقہ چاہئے رندوں سے گفتگو کے لیے
 نقابِ رخ سے اٹھایا تو جھک گئی ہے نگاہ
 کہاں ہے طاقبِ نظارہ روبرو کے لیے
 برنگِ آئینہ ہے گیسو و رخِ خواہاں
 کہ رخِ برخ کے لیے اور موبہو کے لیے
 نہ دل ہو غرقہ گریہ نویدِ وصل تو دے!
 سفینہ چاہئے سیلابِ آبِ جو کے لیے
 گرہ کشائیِ زلفِ مشامِ بادِ شمیم
 پریشاں نازِ آہو ہے مشکِ بو کے لیے

گناہِ یوسفِ زنداں گزریں گریزِ گناہ
 بے آبرو بھی ہوئے ہیں تو آبرو کے لیے
 جنابِ شیخ بھی میری طرح ہیں خوب خراب
 کہ وہ لہو کے لئے اور میں سیو کے لیے
 ہوئی ہے دشتِ نورددی میں خواہشِ زنجیر
 قفس میں پاؤں تڑپتے ہیں جستجو کے لیے
 ہوں مضطرب میں شب و روز بیقرار نگار
 کہ میں اسی کے لئے اور وہ عدو کے لیے
 یہاں ہے نازِ شکیب اور وہاں غرورِ ستم
 ہوئے ہیں خوگرِ آلام تند خو کے لیے
 ہوئیں جو بزم میں سرگوشیاں بہ راز و نیاز
 رقیبِ گوشِ بر آوازِ گفتگو کے لیے
 نمازِ عشق ادا کی ہے فیضِ پیشِ صنم
 دل و جگر کا بہایا لہوِ وضو کے لیے

سرگرم التہاب زرخ پر شباب ہے
یہ آفتاب حشر ہے خطر اب ہے
وہ شعلہ رو نقاب میں بھی بے نقاب ہے
گویا کہ آفتاب میں اک آفتاب ہے
اے سرو ناز پرور باغ بہارِ حسن!
آئینہ دیکھ آپ ہی اپنا جواب ہے
ہر چند بزمِ غیر نگہ ہے نگاہ میں
گویا کہ خامشی میں سوال و جواب ہے
کیا خوب؟ شانِ حرمِ رحمت کے واسطے
رہِ خراب حال کا خانہ خراب ہے
واعظِ عذاب کیا عرقِ انفعال ہے؟
دوزخ کی آگ بھی تو ابھی آب آب ہے
بے حوصلہ کلیم ہوا طورِ جل گیا!
یہ شعلہ رو کا اک شررِ التہاب ہے

برقِ فنِ مغنی آتشِ نسِ صدا
 عمرِ عزیزِ نذرِ زہِ اضطراب ہے
 سرمستیِ نگاہِ غزالِ جنوں فروش
 ساقی کو ہوش اور نہ دورِ شراب ہے
 زیرِ نقابِ غزوہ و نہرِ اتحات ہے
 وہ پردہٴ حجاب میں بھی ہے حجاب ہے
 نازاں ہوں اوجِ طالع و بخت بلند پر!
 آیا جو میرے گھر میں فضیلت مآب ہے
 نقشِ قدم سے کعبۂ اہلِ نیاز ہے
 کل البصر یہ خاکِ ذرِ بوتراں ہے
 ہے فیضِ رقصِ عالمِ مستی و بے خودی
 میں ہوں، شراب و شاہد و چنگ و رباب ہے
 اترے ہیں عرشِ ذہن سے آیات کی طرح
 ہر شعرِ فیضِ آیتِ ام الکتاب ہے

وہ شہدِ فطرت جو ہوا جلوہ نما ہے
ایمان نے کہا عشق کو بندہ ہے خدا ہے
ابوے صنم گوشے محراب دعا ہے
تسبیحِ غم و زلفِ دم ذکر خدا ہے
سنبلِ کدہ زلف کی مشاطگی کیا ہو؟
پاسے زنجیرِ سراں بادِ صبا ہے
وہ گلبدن و گل رخ و گل پوش و گل اندام
یہ سرو چمن قصبِ زیبا پہ فدا ہے
ہر لحظہ میری طرح ہے سرگرمِ تجسس
یہ چرخِ کواکب جو ہوا آبلہ پا ہے
اک بوندِ لہو کی بھی رگِ دل میں نہیں ہے
وہ دسبِ حناگوں ابھی انگشت نما ہے
حورانِ بہشتی کو غمِ حبِ ویراں!
کوسچے میں ترے شورِ قیامت کا بچا ہے

ستا ہے صدائے جرس ناقہ لیلیٰ
 یہ مجنوں سرگشتہ جو صحرا میں پڑا ہے
 اے کاش ہو گیسوئے گرہ گیر پریشاں!
 دیوانہ کوئی مضطرب دام بلا ہے
 ہوش آیا نہ رندوں کو نہ ساقی کو جو آیا!
 وہ چشم یہ مست بھی کیا ہوش ربا ہے
 اے فیتل ہوا جلوہ نما سرو خراماں
 ہر آرزوئے کعبہ دل سجدہ سرا ہے
 سررمِ خن فیتل شہنشاہ تغزل
 اندازِ بیاں اور ہے اور رنگ جدا ہے

زلف سیاہ چاہِ ذقن پر قنات ہے
 ظلمتِ کدو میں چشمِ آبِ حیات ہے
 گیسو و چٹم، قومت، رخسار، خط و لب
 زندانِ خانہ بہرِ نشیں یہ شش جہات ہے
 ہر چند سرو بڑے جہاں چاروں سہی
 غمِ رونقِ حیات ہے دلِ کائنات ہے
 اے سر و سازِ پرورِ باغِ بہارِ کُسن
 آؤ حیاتِ برقِ صفت بے ثبات ہے
 تسبیحِ زلفِ دست میں لب پر ہے جامِ لب
 یہ رند باد و آتش کہ حیات کی رات ہے
 وار و رن پہ وصلِ صنمِ سرنوشت میں
 منصور یہ مقامِ مقدر کی بات ہے
 لرزیدہ ایک جنبشِ لب سے ہے دو جہاں
 برہم برنگِ زلفِ نظامِ حیات ہے

اے خضر پی کہ جامِ شہادت ہے زندگی
 اسبابِ مرگِ عاشقانِ آبِ حیات ہے
 جلوہ گری سے عرشِ معلیٰ کو ناز ہے
 دامنِ خدا پہ وردِ درود و صلوات ہے
 دسب جنوں سے تار ہے بدِ قبائے یار
 گستاخی جنوں بھی محبت کی بات ہے
 اس خاکِ رہ گزر سے وجودِ بہشت ہے
 گذری تری گلی سے ہی راہِ نجات ہے
 نازاں ہو فیضِ طالعِ محبتِ بلند پر
 آئے وہ میرے کمر میں یہ قسمت کی بات ہے
 ❖

گل چاک گریبان ہیں گل چہنی سے
 ہر برگ گل کو رشک ہے نازک بدنی سے
 سیماب پا ہیں مہر و تہ و زہرہ رقصاں
 زریں، کمری، لعل، لہی، سیم تنی سے
 گل ریز ہے گل بیز ہے گل خیز ہے گل پوش
 یہ سرو رواں خوب ہے سرو چہنی سے
 ہر لعل جگر برسر مڑگاں پہ مپ غم!
 یہ لعل گراں مایہ ہے لعل یمینی سے
 اے خضر بقا خیز ہے جو چشمہ حیواں!
 شعلہ فلک شوخ کے چاہ زقنی سے
 وہ شعلہ زرخ و برق فشاں حشر ہاماں
 کونین میں ہے زلزلہ شعلہ فلک سے
 ہے شہد و شکر شیر لب کوثر و تنیم
 شیریں خنی سے تیری شیریں خنی سے

انجیل جہیں، عارضِ قرآن خطِ توریت
 یہ علمِ مدینہ ہمہ علمِ لدنی سے
 احمد سے ذرا میم کا پردہ تو اٹھا دو
 آگاہ کرو شانِ رسولِ مدنی سے
 معلوم کرو گیسوئے مشکیں کی حقیقت
 مشکیں لباسِ کعبہ و مشکِ نغنی سے
 ناسور کی ہو چارہ گری چارہ گری کیا؟
 یہ زخمِ جگرِ ناوکِ مڑگاں کی انی سے
 زاہد کو کہاں تابِ جمالِ ربخِ کافر؟
 ترشیدہ ہے یارب! سرِ ایماں شکنی سے
 ہوں رندِ خرابات پہِ حرمِ رحمت
 توبہ کہاں کرتا ہوں میں توبہ شکنی سے
 مینا و خم و بادہ و پیانہ و ساغر
 گردش میں مہ و مہر ہیں گردوں زدنی سے
 اے خسرو شیریں سخنِ گوشِ بر آواز!
 یہ فیضِ شکرِ ریز ہے شیریں سخن سے

ساقی! یہ مرے دست میں جو رطل گراں ہے
 صہبا کی قسم وجہ نجاتِ دو جہاں ہے
 خورشیدِ جبیں خسروِ خوبانِ جہاں ہے
 زریں کمران، سیم براں، لالہ لبان ہے
 صحرائے خن میں جو میرا خامہ رواں ہے
 گویا کہ سبک گام کوئی پیلِ دماں ہے
 کیا اُس پہ چلے "قم" کی صدا گنجِ لحد میں
 جاں دادۂ بیدادِ مستجا نفساں ہے
 سائے سے تیرے سدرد و طوبیٰ کو تراش
 جلوے سے تیرے رونقِ گلزارِ جاناں ہے
 اے معصوبِ رخ! خالِ یہ خوب ہے لیکن
 نظروں کو میری رہکِ نگاہِ نگران ہے
 دیکھو نہ نگاہِ غلطِ انداز سے دل کو
 آئینۂ نظارۂ صاحبِ نظراں ہے

کیوں ذرّۂ ظلم سے ہوئی تجھ کو ندامت
 اے زود پشیمان! یہ حدیثِ دُراں ہے
 کیا اونچ پہ ہے طالبِ خوش خاک نشینی
 یہ عرشِ بریں جلوہ گہ درد کشاں ہے
 میخانے پہ جو ابر سیہ مجھوم رہا ہے
 یہ بارِ سرِ توبہ تازہ پہ گراں ہے
 اک شورِ قیامت کا قیامت میں اٹھے گا
 ہر ذرّۂ خاکِ تن کشتہ میں زباں ہے
 افشردہ انگور کہاں، خونِ جگر ہے
 شیشے پہ مرے شیخ! عبث ے کا گم ہے
 اے نازنین آہستا کہ یہ خانہ دل بھی!!
 دنیا کی طرح کارگہ شیشہ گراں ہے
 ہے فیض کی تربت بگل و لالہ چراغاں
 یہ کشتہ زنگِ نظراں، لالہ رُخاں ہے

زلف مشکیں کو بہاروں میں ہوا دینے لگے
 مردہ آزادی زنجیر پا دینے لگے
 خنجر غریاں کو دکھلا کر کہا سامان موت
 اس ادا پر دم شہیدان وفا دینے لگے
 پرتو خورشید کی مانند عتاب شوخ بھی
 شہنشاہ کو میرے اذن قفا دینے لگے
 توڑ کر لنگر کو طوفان حوادث میں ندیم!!
 آسرا ہم کو خدا کا ناخدا دینے لگے
 سادگی ان کی پہ مرجائیں نہ کیوں اہل وفا
 وہ فریب غیر کو نام وفا دینے لگے
 دیکھ کر دستِ حناگوں میں شراب ارغواں
 شیخ بھی دازمی کو اب رنگ حنا دینے لگے
 خرمن ہستی جلا ڈالا مبارک پاسباں!
 ”جن پہ تکیہ تھا وہی پتے ہوا دینے لگے“

میں وہ دیوانہ کہ وحشت سے میری جوش بہار
 حلقہ زنجیر گھبرا کر صدا دینے لگے
 بے وفائی پر بتوں کی جب کیا ترک وفا
 وہ بُت کافر ادا خوفِ خدا دینے لگے
 ذوقِ بخشش میں خطا کاروں پہ راضی ہو گئے
 وہ گناہ بے گناہی کی سزا دینے لگے
 ہو گئے مرغوب جب سجدے جہین ذوق کے
 ہم نشیں! بوسے جہیں کو نقشِ پا دینے لگے
 ہو کے خوں بہنے لگا آنکھوں سے ہر نختِ جگر
 فیض جب کہ وہ جوابِ خوں بہا دینے لگے

منست آنکھوں نے کیا ایسا ہے متانہ مجھے
 قیس دیوانہ کہا کرتا ہے دیوانہ مجھے
 توڑ دوں گا شیشہ ساقی کو توبہ کی طرح
 آگیا چشمِ سیاہ کا یاد پیانہ مجھے
 ہے مقام عاشقی حاصل طفیلِ حوصلہ
 دے گئی دیوانگی عقلِ سلیمانہ مجھے
 دہر میں تجو عشق لافانی نظر آتا نہیں
 ناسحا! رہنے دے بے سامان و بے خانہ مجھے
 میں وہ دیوانہ کہ زنجیروں نے مانگی ہے پناہ
 خوف ہوتا ہے تجھی سے زلفِ جانانہ مجھے
 لذت سوز محبت بھی تو رشکِ انگیز ہے
 دیکھ کر جلتا ہوا، جلتا ہے پروانہ مجھے
 الحذر! یہ گیسو و قد، خال و خط، رخسار و لب
 شش جہت آیا نظر ہدمِ قفس خانہ مجھے

وحشت دُنیا نہ عقیقی ہے بروئے عاشقی
 چاہئے یارب! تیرا لطفِ کریمانہ مجھے
 کاکل خمدار کے یہ بھی تو دونوں دو گرہ
 مت سنا دیر و حرم کا شیخ افسانہ مجھے
 گوشہ دل میں ہوا گوشہ نشیں کافر ادا
 فیضِ کعبے میں ملا گویا صنم خانہ مجھے

فلک پر یہ جو خورشید جہاں ہے
 ضیائے پرتو طلعتِ رُخاں ہے
 اٹھا صف بستہ مڑگاں کا لشکر
 زبانِ نعتِ گان پر الاں ہے
 حذرا پروردہ عیش و مسرت
 محبتِ شیوہِ سختی کشاں ہے
 دلِ کعبہ میں ہے جو سنگِ اُسود
 یہ داغِ خالِ روئے مہِ رُخاں ہے
 اسیرِ کاکلِ پُر چچ و خم ہیں
 کشادہ قصبِ پابستاں ہے
 ہائے آرزو اے ناامیدی
 نہ جانے کس جہاں میں ہے کہاں ہے
 بیابانِ طلب میں آہوئے دل
 شکارِ غمزہ صیدِ افلاں ہے

یہ گیسو عارض و خط ، چشم و ابرو
 حذر! دل! لشکر غارگراں ہے
 برنگ ماتی ہے آب ترپا !!
 رہی نکل کی جب تک جاں میں جاں ہے
 نہیں سانی نہ ہو کیوں نقش پا پر
 یہ کعب سجدو کاہ حاشقہاں ہے
 دیا ہے ایک دل وہ بھی شست
 شست شیوہ شیشہ براں ہے
 وہ آئے فتنہ حشہ آزمائے
 قیمت گر قیامت پر گراں ہے
 پڑے ہیں فیض بے خود میکہ میں
 خریف حوصلہ رطل گراں ہے

بتوں کی فکر میں تیرے خیال تک پہنچے
 زوال پا کے الہی! کمال تک پہنچے
 سوارِ دوشِ ہوس پر جو تھے غرورِ زدہ
 وہ بامِ آوج سے فرشِ زوال تک پہنچے
 جنہیں ہوس تھی کہ پائیں گے ماہِ کامل کو
 وہ آج تک تو نہ ماہِ ہلال تک پہنچے
 درازِ دستِ قلندر کبھی نہیں ہوتا!!
 ہے دست، دستِ گدا جو سوال تک پہنچے
 تمہارے عارض و گیسو کی یاد میں گویا
 وہ فراق سے روزِ وصال تک پہنچے
 دہل نہ جائیں اذانوں سے کیوں صنم خانے
 پیام دیں جو زبانِ ہلال تک پہنچے
 نگاہ کیا ہے جو پہنچے ضیائے انجم تک
 نگاہ وہ ہے جو تیرے جمال تک پہنچے

وہاں گئے ہیں جو پہنچے تو کوئی کیا پہنچے
 جہاں نہ حضرت جبریل حال تک پہنچے
 نگاہِ دل جو پریشاں برنگِ زلف رہے
 خیالِ جلوۂ جاناں کمال تک پہنچے
 نہ مانگِ داوڑِ محشر! حساب رہنے دے
 یہ سلسلہ نہ جواب و سوال تک پہنچے
 کیا تصورِ جاناں، تو آنکھ بھر آئی
 خوشی میں ہائے حدودِ ملال تک پہنچے
 پیس گے جھوم کے ساقی! جو تیرے شیشے میں
 شرابِ فیض کے جامِ سفال تک پہنچے

نالاں ہے میرا دل تری بیدادگری سے
 ہنم ہے میری چشم تری کم نظری سے
 شہرت ہے تری چشم جنوں ساز کی ظالم
 شوریدہ سری سے میری شوریدہ سری سے
 یارب! یہ میرا جوش جنوں اور بڑھا دے
 ہو عقل پریشاں میری آشفہ سری سے
 وہ وحشی و دیوانہ، کہ ہے عقل پریشاں
 آشفہ سری سے میری آشفہ سری سے
 ہر داغِ مہ و مہر و گل و لالہ کو ہے رشک
 داغِ جگری سے میرے داغِ جگری سے
 بجلی سے جلا طور کہاں؟ صبحِ محبت
 آہِ سحری سے، میری آہِ سحری سے
 ہر زخمِ دل و جاں کو شکایت ہے سحر
 بیدادگری سے تیری بیدادگری سے

یہ غم عشق ہوں جائز ہے مسک
 افتادہ سہمی سے میری افتادہ سہمی سے
 تہ دائی پہ مار ہے زاہد! کہ ہوا سرو
 خورشید قیامت میرے دامن کی تری سے
 تاج سر شاہوں میری ٹھوکر میں رب ہیں
 یہ فتنے مدد ہے تیری دروزہ دہی سے

شوریدگی سے دشت میں دیوانہ جائے گا
 دشت لیے یہ گھر میرے دیوانہ جائے گا
 کیفِ غزال مست و جنوں خیز کے لیے
 جام و سبو صراحی و سے خانہ جائے گا
 ہر چند تابِ شعلہ سے جل جائے گا مگر
 جلتی جہاں ہو شمع تو پروانہ جائے گا
 کیفِ خمار نشہ دو شینہ کے لیے
 ذوقِ نگاہِ زکسِ مستانہ جائے گا
 یوسف کی طرح قطرۂ اشکِ شبِ فراق
 چاوِ رتن میں ہم نشیں دُڑانہ جائے گا
 دارورسن پہ اذن ہو اے نو بہارِ ناز!
 زنجیرِ پا بھی یہ ترا مستانہ جائے گا

شیریں کے خواب گاہ میں حجبِ بزار ہوں!
 فریادِ تیرے عشق کا افسانہ جائے گا
 اہل جنوں کی کوچہ جاناں میں دھوم ہے
 لے کر متاعِ ہوش کو فرزانہ جائے گا
 ہر وہ گزر میں نقشِ قدم کی ہے جستجو!
 دینے سرِ نیاز کا نذرانہ جائے گا
 کعبہ سے ہے قدیم بتوں کو مناسبت
 طوافِ حرم کو ہم نشیں بتخانہ جائے گا
 دربارِ بندہ پرور و بیکس نواز میں
 شاہ و گدا برنگِ فقیرانہ جائے گا
 رندِ خراب حال کو رحمت پہ ہے یقین
 سر سے کبھی نہ لطفِ کریمانہ جائے گا
 گلِ مگوں قبا میں ہے تنِ تیغِ شہید ناز!
 جنت میں فیضِ عاشقِ دیوانہ جائے گا

اے چرخِ رُخ شوخ عیاں ہو کے رہے گا
 خورشیدِ جہاں تاب نہاں ہو کے رہے گا
 خورشیدِ جبیں جلوہ نما ہے بہ شبِ تار
 وہ خسر و خوبانِ جہاں ہو کے رہے گا
 اے جوشِ جنوں! دشتِ نوردی تو عجب ہے
 صحرا پہ مرا راز عیاں ہو کے رہے گا
 ہے شیخِ حرم! خانہِ اللہ سے نسبت
 کعبہ بھی قدم گاؤ بتاں ہو کے رہے گا
 واعظ نے جو کی سے کی شکایت تو نہیں غم
 یہ معتقدِ پیرِ مغاں ہو کے رہے گا
 جل جائے گا دل سوز سے مٹ جائیں گے سب داغ
 ظالم! یہ چمنِ نذرِ خزاں ہو کے رہے گا
 ہر ذرہ میں ہے ایک زباں خاک سے پوچھو
 سو طرح مرا راز بیاں ہو کے رہے گا
 پھر تیر کماں میں ہے تو صیاد کبیں میں
 پھر زخمِ جگر خونِ لٹاں ہو کے رہے گا
 اے فیضِ نیرِ بزمِ نہ لے پاؤں کے بوسے
 عالم کو کوئی اور گماں ہو کے رہے گا

نہ ہوتا تو جو پہلو میں مرے اے دل! تو کیا ہوتا
نہ کوئی آرزو ہوتی، نہ میں درد آشنا ہوتا
دوئی منظور تھی اُس کو جدا جو کر دیا اُس نے
وگر نہ باخدا بندہ نہ ہوتا میں خدا ہوتا
خدا نے لاج رکھ لی شہا میری بادہ نوشی کی
وگر نہ میرا سر ہوتا بتوں کا نقشِ پا ہوتا
نہ ہوتا عشق کا میرے اگر ہدم! یقین اس کو
تو کیوں ہر بات پہ مجھ سے پری پیکر خفا ہوتا
میری وحشت خرای تھی زقنب آہوئے صحرا
نہ ہوتا میں شکتہ پا اگر زنجیر پا ہوتا
مزا آتا عذاب عشق میں مجھ کو خدا شاہد!
ہبت بیداد گر اے ہم نشیں! درد آشنا ہوتا
حریص لذت دردِ محبت ہے دل وحشی!
نہ ہوتا یوں اگر ظالم! تو تجھ پر کیوں قہا ہوتا

بچتے ہیں میرے صدف نگہ سے دُرِ مانعہ
 وہ ہوتا کیسا گر تو شناس کیا ہوتا!
 نہ تیری جستجو ہوتی، نہ زار و ناتواں ہوتا
 نہ ہوتا سر میں گر سودا نہ زانو پر دھرا ہوتا
 بنا لیتا وہ میری خاک سے محراب کعبہ کو!
 قہیل خنجر ابروئے چشمِ سرمہ سا ہوتا
 شبِ زفاف ہے اب فیض میں ہوں، دخترِ رز ہے
 میرے پاؤں پہ ہوتا پارسا مجدہ سرا ہوتا

کوئی درد آشنا نہیں ہوتا
 کوئی حاجت روا نہیں ہوتا
 لذت درد سے بھی ہوں محروم
 وہ ستم آشنا نہیں ہوتا
 تنگی دل سے جھگ آیا ہوں
 جھگ دل، دلکش نہیں ہوتا
 پھر میں اس لاپتہ کو پاتا ہوں
 جب کہ اپنا پتا نہیں ہوتا
 وصل ان کا نصیب اے زاہد!
 جستجو کے سوا نہیں ہوتا
 زہر صیا نے بہت مارا
 تیر دل سے جدا نہیں ہوتا
 ناخدا، خود خدا ہی ہوتا ہے
 جب کوئی ناخدا نہیں ہوتا

خاک میری جہیں نہیں ہوتی
 گم تیرا نقش پا نہیں ہوتا
 جب کہ وہ دل نشین ہوتا ہے
 پھر کوئی مدعا نہیں ہوتا
 پُپ رہو کہتے ہیں وہ محفل میں
 ہم سے ضبط نوا نہیں ہوتا
 خوف ہوتا ہے سارے عالم سے
 جب کہ خوف خدا نہیں ہوتا
 حال دل بھی ہوں تو یہے ہوں
 مجھ سے تیرا گلا نہیں ہوتا
 فیض شیریں بیاں کی محفل میں!
 کوئی غلہ سرا نہیں ہوتا

”جہاں بھی گئے داستان چھوڑ آئے“
 محبت کے رنگیں بیاں چھوڑ آئے
 قرار آئے اجڑی ہوئی غلہ میں کیا؟
 کہ بستی ہوئی بستیاں چھوڑ آئے
 زمیں تو نہ کر تک صدقے فلک کے
 کہ ہم تنگ ہو کر جہاں چھوڑ آئے
 مری خاک سے پوچھ جو پوچھنا ہے
 کہ ہر ذرے میں اک زباں چھوڑ آئے
 ذرا ٹھہر! آرام کرنے دے محشر! اسی شور و شر سے جہاں چھوڑ آئے
 سر خار صحرا میں رنگیں لہو سے
 جنوں کے بہت ہم نشاں چھوڑ آئے
 مٹے یوں جہاں میں نہ باقی نشاں ہے
 نہیں ہے نشاں، یہ نشاں چھوڑ آئے

شریک خرابات ہیں تو پہ! تو پہ!

یہ زاہد بہت خوبیاں چھوڑ آئے

نہاں خانہ دل میں راز نہاں ہیں

عیاں کس پہ ہوں رازداں چھوڑ آئے

طواف حرم خانہ بھی گم رہی ہے!!

کہ دل گرم کوئے بجاں چھوڑ آئے

نہ صید اقلنوں سے ہوئی چارہ سازی

مجھے دیکھ کر خستہ جاں چھوڑ آئے

چلیں فیض منزل پہ پشت زمیں سے

سر چرخ ہم کارواں چھوڑ آئے

اے سروِ بستنِ حُسنِ خواہاں میں حور و غلام تجھ پہ قرباں
جسے کہیں شورشِ قیامت یہ فتنہ قامت کہی ہے
وہ گلبدن ہے وہ سیم تن ہے وہ لالہ رُخِ غیرت چمن ہے
وہ آفتِ جان، جانِ من ہے جو شعلہ رُخ سے جاں جلی ہے

بہرِ جلوہ سے رنگ و بو ہے، مہِ تہنم سے ہیں شگفتہ
یہ سرو و سنبل یہ زرخ و گل یہ غنچہ کلی کلی ہے
رہا جو لرزیدہ بر دو عالم یہ جسم لرزاں سے زلزلہ ہے
ہوا جو برہم نظامِ عالم یہ زلف چپچاں کی برہمی ہے

وہ رند کیا تشنہ کام آئے؟ جو بزم میں دورِ جام آئے
بخیل ہے ہمنشیں نہ ساتی، نہ مے سے یہ میکدہ تہی ہے
جنون و مستی کی سلطنت میں خرد ہے ادنیٰ غلام گویا
نگاہِ مستِ غزالِ رعنا، خموشیوں میں یہ کہہ رہی ہے
نہ بندہ بندہ خدا خدا ہے، یہ قطرہ دریا میں مل گیا ہے
نظرِ نظر میں ہے ایک ہستی دوئی جو تھی وہ نہیں رہی ہے
شباب پر ہے جو ناتوانی، کہاں گئی فیض وہ جوانی
کبھی تو تھا شمعِ بزمِ یاراں ابھی چراغِ سحر گئی ہے
نزول آرا ہیں لوحِ دل پر یہ شعر مانندِ آیت تر
نہ جانے دل میں ہے کون گویا اے فیضِ الہام ہے وحی ہے

ہنوں و مستی و بیخودی کے جہاں میں عرش آگئی ہے
سروشِ عالم نے ہے بتائی یہ بات میں نے نہیں کہی ہے
حریم نازار کو میں نے دیکھا کہ میکدہ کے قریب ساقی
جو تھنہ لب میکدہ سے گذرا یہ بد نصیبی ہے مگر ہی ہے

غزل (فارسی)

بیاجانان کہ من در انتظارم چوں آہوئے بیابان بیقرارم
 برگ سرد و منصور خوارم ولے زیب قفس تزئین دارم
 نہ گرد راو را مجنوں رسیدہ بھڑائے جنوں آں شہسوارم
 بخوش خون دل کردم طہارت نماز عشق ہر دم ی گذارم
 خوشا این حلقہ طوق غلامی بریں نازم گدائے رہگذارم
 بہید شور و مستی حق پرستی بہ مدہوشی، متاع ہوش دارم
 بریں نازم کہ ہستم بندہ او اگرچہ تیرہ بختم سے گسارم
 منم دیوانہ در ہیر نگاراں فقیر خستہ جانم شہر یارم
 کرم کن یا رسول اللہ کرم کن! گدایم بیوایم شرمسارم
 نہ دارم فیض جرم ناامیدی! گنہگارم ولے امید دارم

غزل

مارا سخن ای یار پریشان بیابا
 مستان فقیران پھرہ گنوں بیابا
 زلفاں مہوڑ سیاحین گنو خاں گنو سخن
 دل بیقرار و مضطر درزاں بیابا
 روشانی ہوئی سانوفہ چماں شی گوارغین
 سیاحین جہزاں گوں ہر شوں گریاں بیابا
 قبرا زحیراں، دڑیاں، بیماراں
 آئندہ توہیاں ای دل درماں بیابا
 حسہ غرور ستیں گلاں راک کند غنیمت
 شرمندہ کن گلاں راگون نازاں بیابا
 گندی ترا حزمین تہ بی باغ و بہار دل
 چو شہزا بہاہ گلستان بیابا

فیدار معجزا یا مسکا کشی مسیح
 شومردا درا بیایاں شے گواراں بیایا
 دنیا و دین م دو جہاں سرودن تار
 ساہا سرتی سررا گھوراں بیایا
 یوسف نے کہ بیٹے تھے ایام بار
 یارا گراں کو تنخواں قوراں بیایا
 غم اُس دوز خاشی مناباز شو شیفین
 وژداں تھڑغاں سوختاں سوزاں بیایا
 قاصد بردکشی کہ مئے آرام نے حرام
 اشتہ بغیر ششہ رد حیراں بیایا
 مرتھ غین و ہوش پریشان و دل گنوخ
 دیرا غن کہ زڈت زہیراں بیایا
 شاشزائیں دامن کزوں یا علی مدد
 کشتہ غمان ژدرکشین شیراں بیایا
 رحما کن دی پناہا قیامتین سخت گیر
 تھئی فیض اتین بی سروساماں بیایا

غزل

بہار آختہ گون نازاں بیا ای یار بیا
 برو بہار نسواں جانِ توبہر بیا
 بیاک استان حیاتی ای روش چیار بیا
 بیاک ساء سرانین اعتبار بیا
 بردکشی ای صبا زلف مشکبار بیا
 گراں ناز و زارا گراں مدار بیا
 بیاک سوختہ عان سوزانی دوزخین آسا
 بیاک پیشقان در دامن گرفتار بیا
 بیاک دزدی این چمان شی کرار غین ہوری
 بیاک پواٹون درانی پھر ماتم ہار بیا
 مجن کا شیران جدائی ای سخت گیر مجن
 ای بیقرارین دلارا بنی قرار بیا

نہ ننگ و نام سائین نہ نوش بوش خبر
 کزا گنوخا گریبان تار تار بیا
 رخاصی بی نوان شرمندہ ماہ چاڑ وہ شوی
 بیاک روشین ای خورشید تابدار بیا
 خیال روشنائی روشین رخ صنا شوشی
 شوانی و تگفین زلفانی سیاہ مار بیا
 بیاک کدھین چمان شی کدن نوشون
 کنون مانسہ نوخین برو خمار بیا
 ورائین تھنیاں دستان گون ساقیا سرکی
 شراب نوشی ایس زندانی روزگار بیا

غزل (بلوچی)

مے مکان لامکان و لافانی
 نے تمھی مٹھ نے تھی شانی
 حور و غدن و جنت و کوثر
 بیا کہ راحت بنے اے راحت جاں
 جان روئیس شے لاغیریں جانا
 بوسہ شیریں لبانی آب حیات
 گل رخانی شبید گومر سرا
 تھنی سرا گل حسین قرباتھ
 دین و مذہبی عاشقانی عشق
 ای حیاتی جمھیا ر روش اتیں
 دستا میفا ماں اسیں لوح و قلم
 تمھی گدا باز بوزاں شاہاں شے
 مطرب و ماہ و محفل محبوب
 سجدہ مارا گھدغ جبریا
 تمھی ہے سندرہن ٹیواری
 جام و رک عشت خادہ وا

فیتن
 شاعری

مانہ فرشانیوں نہ عرشانی
 حسن حواری و پری یانی
 ایساں جاگیر رند مستانی
 شو شغین سوز عشق آسانی
 بیا اے جاناں جان جاناں
 ایدا حاجت نہیں شرابیانی
 روشنی خوئیں و چراغانی
 حسن تھی لازوال و لافانی
 کافری جمھیں؟ چھے مسلمان؟
 بیانواں بنے یار ارمانی
 کار چھے لاشعور ملخانی
 شاہ محتاج تمھیں فقیرانی
 ای نصیحتہ خوش نصیبانی
 ظاہریں نقش داغ پیشانی
 صورتیں صاف صاف درینانی
 فیض سرتاجیں شاہ یارانی

کلام
 شہ

الباہی!
 قرآنی

کو رند خرابات ہوں اے خالق افلاک
 رستا ہوں ترے اجلہ رست کا بھی ادراک
 بیتے ہیں معصی کے یہاں زمزم و کوثر
 یہ دامن آلودہ فرشتوں سے بھی پاک

۱۹ ستمبر ۱۹۷۷ء بمبئی ہاؤس

دیلیب آباد

خورشید کی صورت میں سے مستی میری
 شبنم کی طرح مستانی ہستی میری
 ہے سرور فنا دیدہ غبارِ کربوں !!
 کس درجہ بلندی پہ ہے چستی میری

کلیات فیض

نظم

قائدِ اعظم

اے خوشا قائدِ اعظم ہم گرم گفتار
 کر دیا مسلم خوابیدہ کو تم نے بیدار
 کشورِ پاک بھی ہے پر تو مہر افکار
 قصرِ فردوسِ بریں آئینہ عقلِ معمار
 نامِ نامی سے ترے ارضِ وطنِ عرشِ وقار
 سعی حاصل سے ترا ہے یہ سراسر شہکار
 قطرۂ خونِ جگر باعثِ رنگِ گلزار
 باغباں تم پہ کروں دیدہ و دل جان غار
 چشمِ گلِ اشکِ فشاں صورتِ شبنم گویا
 کلفِ زار ہے ماتمِ زدہ مرگِ بہار
 تاجِ جمہور دیا طوقِ غلامی کے عوض
 اور غلاموں کو عطا کر دی ہے شانِ سرکار

مل گیا ملت مسلم کو بنام اسلام
 خطہ پاک فقط مسکن و جائے دیندار
 مردِ مومن میں نمایاں صفتِ شانِ خدا
 پرور و عادل و جبار و رحیم و غفار
 آبِ توحید سے بہتَنِ شریعت سرسبز
 درسِ قرآن سے تہائی نورِ کردار
 ہاں مگر اب بے یار و ہمدرد دشمن
 ہو گیا ہائے مسلمان کا مسلمان خونخوار
 قائدِ قوم ہے گورِ ترہما ہوگا
 ہمہ گر شور و کشاکش و عداوت نکرار؟
 باہمی صلح و محبت و فراست لازم
 ہے اگر اہل سیاست کو ترقی درکار؟
 تا قیامت ہو سلامت ہے دعائے درویش
 گلشنِ پاک بہرِ رنگ ہو جنتِ آثار
 فیضِ سرگرمِ غن اور قلمِ نکتہ طراز
 زرقشاںِ خلمۂ خوش کار و زباںِ گوہر بار

حضرتِ غالب

خوشا آسودگی و راحتِ باغِ جناں غالب
 مبارک مجلسِ آرائی بہ بزمِ قدسیاں غالب
 خوشا رندی کہ تازِ شیوہٴ بادہ کشاں غالب
 خوشا مستی کی وجہٴ نازشِ چہرِ مغاں غالب
 تیرا ہر شعر ہے روشنِ برنگِ کہکشاں غالب
 تیرا دیواں ہے گنجینہٴ درِ گراں غالب
 نظامِ میکدہ برہم پریشاں جام و پیانہ
 لباسِ ماتمی میں نوحہ خواں مغچگاں غالب
 بہ کنجِ روضہٴ رضواں بہ زیرِ سایہٴ طوبی
 بہست ساقی کوثرِ خوشا رطلِ گراں غالب
 حریفِ ظرفِ خیامی، جوابِ جامِ جمشیدی
 تیرے ہاتھوں میں ہے گویا خمِ کوثرِ نشاں غالب

خوش ایں شیوۂ الفقر فخری شان درویشی
 رہا ہے فاقہ مستی میں بھی اندازِ شہاں غالب
 ہجومِ کوکبِ افلاک میں گویا مہِ کامل
 نمایاں زمرۂ شعراء میں اندازِ بیاں غالب
 حربِ فارسی ہے ریختہ از لطف و شیرینی
 زباں پر تاز کرتی ہے تیری اُردو زباں غالب
 بہ میرِ زمرہ سنجی ہے دنیائے ادب روشن
 رہیں گے حضرتِ غالب جہاں میں ہر زمان غالب
 نہ گردِ راہ کو پہنچا کوئی میدانِ معنی میں
 سمدِ شعر کی ہے دست میں تیرے عناں غالب
 قلم ہم رتبہٴ لوح و قلم طغرا نویسی میں
 زباں گویا سروشِ غیب کی ہے ہم زباں غالب
 ترے خونِ رگ جاں سے شبابِ شہد گل ہے
 ترے رنگیں نواہی سے ہے رنگیں گلستاں غالب

مبارک کج کلاحتی غیرت تاج شہنشاهی
خوشا فاقہ کشی ہے خسرو فاقہ کشاں غالب

تری صورت قہیل تیغ بیداد جہالت ہوں

نہ کوئی نکتہ داں غالب نہ کوئی قدرداں غالب

تعجب ہے کہ یہ درخن کی سرو بازاری ؟

قیامت ہے کہ اس عالم میں ہوں گوبرفتاں غالب ؟

بہ کنج میکدہ مدہوش ہے رید خراباتی

بدست فیض بادہ مست ہے رطل گراں غالب

علامہ اقبال سے خطاب

ہے سبک گامِ خانہ خوش گام
 یعنی تیلی دماں ہے مستِ خرام
 رند پایند چرخِ نیلی قام
 گردش گردش م گردش ایام
 ہوں مخاطب اے شاعرِ مشرق
 ہے گزارش یہ صورتِ ارقام
 تو وہ شاعر کہ شہرِ آفاق
 میں وہ شاعر کہ ہوں ابھی گم نام
 ہے سخن تیرا حضرتِ اقبال
 رشکِ جبریل و غیرتِ الہام
 میکدہ میں ہیں رہن مے تیرے
 شانِ جمشید و عظمتِ بہرام
 بندہ حق پرست و مست و است
 لبِ بلبلِ خمِ تخم ہے جامِ بجام
 تو کہ تنغیرِ حیاتِ خودی
 مرگ کیونکر کرے نہ جھک کے سلام
 فاش تم پر حقیقتِ فطرت
 تم کو معلوم معنیِ اسلام

دہریائی، بہائی، زرتشتی

تم سے لرزاں ہیں کفر کے اصنام

تم سے دو نیم ہے سر باطل

صورت شعر صورت مصماں

آپ کو بھی لطیف کی صورت

لوگ کہتے ہیں شاعروں کا امام

ہو مبارک یہ روضۂ رضواں

اے خوشا بخت و خوبی انجام

اب تو میرا طواف کرتے ہیں

حادثات اور گردش ایام

زندگی نام ہے حوادث کا

موج طوفاں کو ہے کہاں آرام

ناشناسان حق کی نظروں میں

مرد عارف ہیں مورد الزام

فیض سے اس کے فیض عالم ہوں

پر میخانہ کا ہوں ادنیٰ غلام

ترانہ پاکستان

ارضِ پاکستان ہو پائندہ باد
 زندہ باد و شاد باد آباد باد
 نام نامی زینتِ لوح و قلم
 پاسانِ دین و اسلام و حرم
 چرخِ گردوں سے تیرا علم
 ہے کرمِ مسترِ خدائے ذوالکرم
 غیرتِ ہفت آسمان تیری زمیں
 ہے ترا آئینِ قرآنِ مبین
 نسبتِ بطحا سے فردوسِ بریں
 تو عطاءے لطفِ رب العالمین
 مرغِ فرشِ سرکوب و دمن
 سرمر بادِ مبا ہے نغمہ زن
 باغِ رضواں کی طرح تیرے چمن
 صورتِ مشکِ ختنِ خاکِ وطن
 ہر گلِ گلشنِ نشانِ نو بہار
 تو سراپا انتخابِ روزگار
 گوشہ گوشہ تیرا رنگین گلزار
 سایہ آفلنِ رحمتِ پروردگار
 یہ سروشِ غیب سے آئی صدا
 دینِ احمدؐ وجہِ روحِ ارتقا
 سرزمینِ پاک ہے ظلِ خدا
 ہے بقائے جاں نظامِ مصطفیٰ

شاعر مشرق کی ہے تعبیر خواب قائداً عظیم کا ہے تو انتخاب
 قطرہ قطرہ آب کا زم زم کا آب ذرہ ذرہ خاک کا ہے آفتاب
 اتحاد قوم اسباب وجود جذبِ ملی باعثِ سرِ نمود
 عزمِ محکم کارفرمائے شہود حریت دار و مدار ہست و بود
 پاساں حیرا خدائے ذوالجلال جس کی ہستی ہے ازل سے لازوال
 بقیامت قائم و آسودہ حال ہے دعائے شاعر شیریں مقال
 ملکِ ایں ناقابلِ تسخیر ہے دامِ دستِ فیضِ عالمگیر ہے
 صاحبِ ایمان کی توقیر ہے ملتِ مسلم کی تو جاگیر ہے
 ارضِ پاکستان ہو پائندہ باد بادِ مسنونہ باد
 زندہ باد و شاد باد آباد باد بادِ مسنونہ باد

نظم پاکستان

یہ خورشید سحر بھی صورتِ دستارِ پاکستان
 یہ مہرِ شام گلگوں غازۂ رخسارِ پاکستان
 گل و مل سنبل و سرو و سمن زیب چمن گویا
 سراپا غیرتِ باغِ جناں گلزارِ پاکستان
 زمین زرخیز و غنیرِ بینر و در آئیزِ سرتاپا
 کرم سایہ قلنِ رحمت ہے گوہرِ بارِ پاکستان
 ہیں فرشِ مرمریں دشت و دمن صحرا بساتنی
 فلک بوی میں فاخرِ صرصرِ کہسارِ پاکستان
 علم کے لوحِ سینہ پر مہ و ککب چمکتے ہیں
 متاعِ آسمان گویا تیرا دیدارِ پاکستان
 ہمہ گہوارۂ اسلام و جمہوری ریاست ہے
 نظامِ مصطفیٰ کا ہے علم بردارِ پاکستان

مجذب حریت ہر فرد ملت پاساں تیرا
 کہ لب پر لالہ و دست میں نکوار پاکستان
 فلک پر چج گئی ہے کھلبلی گویا فرشتوں میں
 جبیں مرد مومن سے زمیں ضو بار پاکستان
 دیار اہل ایماں ہے ترا آئین قرآن ہے
 بجز اس کے یہ باطل ہیں ہمہ افکار پاکستان
 نہ شمشیریں، نہ تدبیریں، نہ تدبیریں نہ تعبیریں
 ہے ساماں حریت کا جذبہ پاکستان
 نہ دیکھے گی غلط انداز سے کوئی نگہ ہرگز
 شعور ملت توحید ہے بیدار پاکستان
 چمن میں خوش نولیان چمن کی زمزمہ سخی
 زبان گل پہ گویا بلبلیں گلبار پاکستان
 یہ روح ارض عالم حلقہ اسلام و دین حق
 عدو کے واسطے ہے آہنی دیوار پاکستان
 وطن اے فیض میرا انتخاب عالم امکاں
 کہ دست صانع فطرت کا ہے شہکار پاکستان

قومی ترانہ

شہیدوں کی شہادت کا فسانہ
 جبینوں پر جلالِ فاتحانہ
 رگوں میں زورِ خونِ حیدرانہ
 تعالٰی اللہ رنگِ برق و طوفاں
 حذر اے دشمنِ روہاءِ سیرت
 تمہیں کشمیر دینا ہی پڑے گا
 اُٹھو اے غازیانِ فوجِ اقلن
 بلا و حادثات و برق و طوفاں
 مسلمان کعبہٴ امن و اماں ہے
 دل دریاِ دل جائے وہ طوفاں
 خوشا اے سرفروشِ جاں نثار
 شہیدانِ وطن کا بارک اللہ
 یہاں ہر سانسِ واعظِ بندگی ہے
 شریکِ کار ہے سیف و سناں کا
 میرا ہر فعل ہم آہنگِ فطرت
 سلامت تا قیامتِ پاکِ کشور
 خوشا شانِ فقیری بچ کلاہی
 سراسر سر مرا سرِ الٰہی

دیارِ پاک کا قومی ترانہ
 رخنوں پر عظمت و شانِ شہانہ
 لبوں پر نعرۂ پیغمبرانہ
 سپاہِ پاک کا میدانِ میں آنا
 اجل ہے خفتہٴ شیروں کا جگانا
 کہاں تک ہندیوِ حیلہ بہانہ
 بڑھو لشکرِ کشو شانہ بشانہ
 میرے بیلِ دماں کو تازیانہ
 لہوِ ریزی ہے کارِ کافرانہ
 بنادوں گا نہنگوں کو نشانہ
 اجل کی آنکھ سے آنکھیں ملانا
 لہو میں تیرنا خون میں نہانا
 تری طاعتِ نماز و بخگانہ
 میرا خامہ ہے تیغِ غازیانہ
 مرا ہر قول قولِ عارفانہ
 دعائے محمد وردِ شہانہ
 مری ٹھوکر میں تاجِ خسروانہ
 میرا دل فیض ہے آئینہ خانہ

ترانہ جنگ

اُٹھو اے لشکرِ خدا سپاہیانِ مصطفیٰ
عدو پہ حشر ہو پا زمین پر آئے زلزلہ

یہ دیس دیندار ہے یہ ملک پر وقار ہے
فضائے خوشگوار ہے نسیم مشکبار ہے
ارم یہ گلزار ہے بہشت لالہ زار ہے
بہار ہے بہار ہے بہار ہے بہار ہے

وطن کے پاسبن ہو وطن کی عز و شان ہو
وطن کے جسم و جان ہو وطن کے رازدان ہو
کہ میر کاروان ہو کہ صاحبِ ستان ہو
کہ خالدِ زمان ہو کہ حیدری نشان ہو

اُٹھو اے لوجواں اُٹھو بہ شانِ خسرواں اُٹھو
بہ یل بے کراں اُٹھو برنگِ کہکشاں اُٹھو
اُٹھو اے پہلواں اُٹھو اے رستمِ زماں اُٹھو
اے سنگِ سخت جاں اُٹھو ہمالیہ کراں اُٹھو

اے غازیان صف شکن اے سرفروش و تیغ زن
 سروں پہ طرہ کفن بسوئے دن ہو گامزن
 رہے نہ فرق تو و من بیک زبان نعرہ زن
 وطن وطن، وطن وطن، وطن وطن، وطن

خوشا اے پاک عسکری فنا ہو فوج کافری
 بزور و ضرب صفدری برتے رزم خیرری
 بزن بزن جری جری یہ نعرہ بائے حیدری
 علی علی، علی علی، علی علی، علی علی

مزاج شاعر وطن میں ہے ابھی وہ بانگین
 اگرچہ ہے یہ خستہ تن ہے ناتوان و پیرن
 ہنوز ہے یہ نغمہ زن و من و من چمن چمن
 ہے لالہ زار سے لگن بسر و زگس و من

بہ پاسہنی حرم سخی بہ فیض خوش رقم
 ہے تیغ تیز تر قلم کیا عدو کا سر قلم
 قدم قدم پہ دم بدم بلند پاک کا علم
 اے سر بلند و سرخرو فقیر سرور ام
 اٹھو اے لشکر خدا سپاہیان مصطفیٰ
 عدو پہ حشر ہو پیا زمیں پہ آئے زلزلہ

نوائے جمہور

برنگِ مہر درخشاں ہے چہرہٴ جمہور
 کہ سب شامِ غلامی ہے صورتِ کافور

یہ ارضِ پاک سراسر ہے جنتِ معصوم
 خدا نے کی ہے عطاے طہور و حور و قصور

نہ تخت و تاج سکندر، نہ قصرِ قیصر و جم
 جلالِ شہنشی ہے، یہ شوکتِ فغفور

خدائے پاک نے بخشا بلطفِ خطہٴ پاک
 وگرنہ ہم نے تو جانا ہنوز دلی دور

فلکِ گفت ہے آئینہٴ وجودِ بہار!
 میانِ پردہ ہے، بے پردہ فطرتِ مستور

ٹٹاں! کہ محوِ تغافل ہے فطرتِ بیدار
 غضب! کہ خوابِ گراں میں ہے آدمی کا شعور

بخوفِ مرگِ مفاجات، خمِ سرِ تسلیم
 وگرنہ سر نہ جھکاتا یہ بندۂ مغرور

وہ ارتقائے وجود اور یہ تنزلِ روح
 گئے قریب فلک کے مگر خدا سے دور

منا دے ارضِ وطن سے وجودِ لادینی
مروڑ دے نہ یہ چنگیز گردنِ جمہور

یہ شہر و بحر و بیابان و کوبسار و چمن
برنگِ مہر نمایاں ہے محبتِ مزدور

جہاں میں عام ہو جو فیضِ شیوہٴ سجاد
رہے نہ کوئی ستم کش نہ خستہ و رنجور

حریفِ گردشِ گردوں ہے، دورِ گردشِ جام
بکجِ میکدہ زندانِ بادہ کشِ مخمور

وہی ہے زند، کرے پیرویِ چہرِ مغاں
وہی عمل ہو، وہی زندگی، وہی دستور

یہ بوستاں ہے، بہاراں ہے، میں ہوں، رطلِ گراں
بلطفِ ساقیِ دوراں قرار و کیف و سرور

نہ آفتابِ خن کی ہو تابِ نظارہ؟
قصور تیرا کہ میرا؟ اے شہرۂ بے ثورا!

بہیضِ عشق ہے، جاگیرِ فیضِ خلدِ رضا
غم و مسرت و قہر و کرم میں ہے مشکور

کوئٹہ

کیونکر رہے نہ کوئی ثنا خوان کوئٹہ
رنگ ارم ہے دوست! گلستان کوئٹہ

ہے ساکنانِ خلد کو احساسِ کمتری
جلوہ نما ہیں خلد میں حورانِ کوئٹہ

کہتے ہیں سچ کہ خرمبہ نسوانیت کے ہیں
آئینہ دار پردہ نشینانِ کوئٹہ

ہمدوشِ آسمان ہیں پہاڑوں کی چوٹیاں
ہے کیا بلند مرتبہ و شانِ کوئٹہ

گویا کہ آفتابِ جہاں ہے کرنِ فشاں
ہیں نورِ بارِ روئے حسینانِ کوئٹہ

ہر روز میکدہ پہ گھٹا رنجِ بار ہے
ہر دم میں مست بادِ گسارانِ کوئٹہ

چھائی ہے رخ پہ یوں کہ گھنا آفتاب پہ
 زلف سیاہ ماہ جینان کوئٹہ
 جس کو نصیب ہے وہ بڑا خوش نصیب ہے
 موثر، شراب، صحبت خوبان کوئٹہ
 پر کیف وادیاں ہیں، جنوں خیر ہے فضا
 ہے دل نواز موج بہاران کوئٹہ
 اخبار اور بھی تو یہاں ہیں نظر نواز
 مرغوب عام و خاص ہے ”میزان“ کوئٹہ
 تیرا علاج اے دل بیمار! کیا کریں؟
 سمجھے نہیں ہیں مرض حکیمان کوئٹہ
 ہسائیگی کا ہم سے کرے کیا کوئی گلہ
 دو چار روز رہ چلے مہمان کوئٹہ
 جاتے ہیں فیضِ حسرت صحبت لئے ہوئے
 دل پر ہے نقش، نقش نگاران کوئٹہ

گذشته تاثرات

کہتی ہے ہم کو خلق خدا غائبانہ کیا

تاثراتِ احباب

الیاس پرویز رفیقی (ایڈیٹر "حقیقت" سی)

میرے نزدیک شعر کی یہ تعریف ہے کہ وہ دل پر ایک جادو دانی تاثر چھوڑ جائے۔ ذہن پر ایسے مرتسم ہو جائے جیسے گلاب کی کٹوری میں صبح کی پاکیزہ شبنم اور سب سے بڑھ کر یہ کہ ذہن و قلب ایک انوکھے اور اچھوتے کیف میں ڈوب جائیں۔۔۔ اس تعریف کی روشنی میں جب میں حضرت "فیض" بخشا پوری کی شاعری پر ایک نظر ڈالتا ہوں تو "فیض" کی شاعری فطرت کی ترجمانی کرتی معلوم ہوتی ہے۔ خصوصاً "فیض" کی انفرادیت، مخصوص رنگ، جدت طرازی، سوز و گداز، فصاحت، جستی الفاظ اور ریشم بیسی ملائم بحروں کی محبت نے۔ شاعری کو ایک نئی زندگی ایک نیا روپ اور ایک نیا حسن بخشا ہے۔ "سہل مجمع" ان کی وہ خاص ادا ہے جس کے لئے بے ساختہ کہنا پڑتا ہے۔

اس سادگی پہ کون نہ مرجائے اے خدا

لڑتے ہیں اور ہاتھ میں تلوار بھی نہیں

موجودہ زمانہ شاعری میں "فیض" بخشا پوری وہ منفرد شاعر ہیں، جن کی شاعری روح

"غالب" اور "میر" سے خراج لے رہی ہے۔

الیاس پرویز

۳۱ دسمبر ۱۹۸۷ء

جناب عبدالرحمان ”غور“

ایڈیٹر ”معلم“ کوئٹہ

سرزمین بخشا پور نے ایک ساحر پیدا کیا ہے، جس نے ساحری کو شاعری کے سانچے میں ڈھال کر کیف و سرور کی ایک فضا، سوز و گداز کی ایک نئی دنیا، اور شعلہ و شبنم کا ایک نیا جہاں تخلیق کیا ہے، یہ ساحر، یہ عظیم شاعر، اور جدید صنف شاعری کا خالق، غالب سندھ جناب ”فیض“ بخشا پوری ہے۔ جس نے اپنی شاعری سے ثابت کیا ہے کہ روح ”غالب“ ان کے اشعار کے پردے میں سنساتی نظر آتی ہے۔ ”فیض“ نئی نئی لطیف بحروں، انوکھے انوکھے مضامین، اور پیاری پیاری غزلوں کا خالق ہے، سندھ کی مٹی یقیناً عقیدت کے قابل ہے کہ جس نے جہاں شاعری کو ایسا پیارا، ایسا انوکھا، اور ایسا مخلص عظیم شاعر عطا کیا۔

عبدالرحمان ”غور“

۲۹/ جنوری ۱۹۵۸ء

حضرت فیض بخشا پوری

جناب عبدالکریم تاباں

شہنشاہ تغزل غالب سندھ حضرت فیض بخشا پوری کی ہمہ گیر شخصیت محتاج تعارف نہیں۔ میں محض چند الفاظ از روئے عقیدت رقم کرنا چاہتا ہوں۔ فیض صاحب کا اسم گرامی فیض اللہ خان اور تخلص فیض بخشا پوری ہے والد کا نام مصری خان ہے۔ یہ ممتاز بلوچ قبیلہ ڈومبکی سے تعلق رکھتے ہیں۔ بقول مولائی شیدائی بلوچ قوم کے اس ممتاز قبیلہ کو شاعری ورثہ میں ملی ہے اور اس قبیلہ میں ہر دور میں ملک الشعراء جام درک کی طرح قادر الکلام شاعر پیدا ہوئے ہیں۔ میں نے فیض صاحب کے فیض صحبت سے چالیس سال استفادہ کیا ہے اور آج بھی اس رفاقت اور عقیدت کا سلسلہ جاری ہے۔ حضرت فیض صاحب سے میرا روحانی رشتہ ہے۔ آپ عاشق رسول مقبول ﷺ ہیں۔ آپ کا کلام سرسبز عارفانہ ہے۔ میں نے فیض صاحب کو بارہا سرمد و منصور کی طرح سرمستی، بے خودی اور وجدانی کیفیت میں نعرہ زن دیکھا ہے۔ حضرت فیض جب شعر کہتے ہیں تو الفاظ و معانی دست بستہ دامن گیر ہوتے ہیں۔ ایسے موقع پر آپ پر عجیب کیفیت طاری ہوتی ہے گویا دنیا و مافیہا سے ماوراء نظر آتے ہیں۔ فیض صاحب شعر کبھی سوچ اور فکر کر کے نہیں کہتے اسی لئے آپ کا کلام مجاز سے بالاتر ہو کر حقیقت پر مبنی ہوتا ہے۔ آپ سندھی، اردو، فارسی، بلوچی وغیرہ زبانوں میں شعر کہتے ہیں اور ہر

زبان میں انداز بیان اور طرزِ سخن یکساں ہے۔

دراصل فیض صاحب غزل گو شاعر ہیں اور رنگِ تغزل، حمد، نعت، قصیدہ، مرثیہ، نظم بلکہ تمام اصنافِ سخن پر چھایا ہوا ہوتا ہے۔ فیض صاحب فصاحت و بلاغت، شیرینی و نزاکت، شوکتِ الفاظ و حسن و بندش، بلندیِ خیال، تشبیہات و استعارات اور کنایات و محاکات کے لئے برصغیر کے عظیم شعراء میں شامل ہیں۔ آپ کی ان ہی صفات کے لئے شعرائے کرام نے فیض صاحب کو شہنشاہِ تغزل اور غالبِ سندھ کے القابات سے نوازا ہے۔ آپ کا طرزِ سخن حافظ شیراز اور مرزا غالب کی طرح جداگانہ اور منفرد ہے۔ حضرت فیضؒ کا حلقہ تلامذہ و معتقدین نہایت وسیع ہے۔ بعض شعراء نے تو آپ کو شعر و سخن کا مجتہد اور رئیسِ المعترفین بھی کہا ہے۔ آپ اپنے طرزِ خاص کے موجد بھی ہیں اور خاتم بھی۔

گل چاک گریباں ہیں گل چیرنی سے

ہر برگ گل کو رشک ہے نازک بدنی سے

فیض صاحب کے کلام کے دلدادہ اور آپ کی قدرو منزلت کرنے والے عالی مرتبت شعرائے کرام میں مرحوم سید سردار علی شاہ ڈاکر، ڈاکٹر شیخ محمد ابراہیم خلیل اور مخدوم محمد زماں طالب المولیٰ بھی شامل ہیں۔ شعرائے اردو میں حضرت جوش ملیح آبادی، سراج الدین ظفر، بہارِ آصفی، ماہر القادری، احسان دانش، شورشِ کشمیری، راغب مراد آبادی، کوثر نیازی، آغا صادق اور عبدالرحمن غور آپ کے مداح ہیں۔

فیض صاحب اسلامی نظریہ پاکستان اور ملتِ اسلامیہ کے مقاصد پر بھرپور یقین رکھتے ہیں اور الحاد و ارتداد کے نظریات کے شدید مخالف ہیں۔ آپ کائنات اور

انسانیت کے شاعر ہیں اور آفاقی فکر کے مالک۔ آپ کے مخالف وہی ہیں جو خدا و
 رسول اللہ ﷺ اور اسلام کے مخالف ہیں۔ آپ کی سرور کائنات محمد مصطفیٰ ﷺ
 سے عشق و عقیدت کا اندازہ اس شعر سے ہو سکتا ہے:

فیض کا سبب تمام اعمالِ ادب سے لاء
 اس میں اک میرے محمد ﷺ کا قصیدہ ہوگا

عبدالکریم تاباں
 مٹھی پرنٹرز، نھد

سرچشمہ فیض

تقریظ جناب راغب مراد آبادی

سرزمینِ سندھ بھی میری نظر میں سرچشمہ فیض ہے اور اس کے دامن میں بنے والے بھی سراپا فیض ہیں۔ جہاں تک فیض بخشا پوری کی ذاتِ بابرکات کا تعلق ہے تو کس کی مجال ہے جو غالبِ سندھ کی شاعرانہ عظمت سے انکار کرے۔ سندھی ان کی مادی اور اردو اکتسابی زبان ہے۔ اور حضرت فیض ان زبانوں کے علاوہ بھی کئی دیگر زبانوں میں شعر کہہ کر اپنے کمال کا ستہ بٹھا چکے ہیں

ایں کار از تو آید و مرداں چنیں کنند

آپ کا ایک اور مجموعہ کلام ”سرچشمہ فیض“ عنقریب منصفہ شہود پر آ رہا ہے۔ مجھے اُمیدِ کامل ہے کہ اہلِ پاکستان، خصوصاً اہلِ سندھ سابق مجموعوں کی طرح اس مجموعہ کو بھی قدر و منزلت کی نگاہ سے دیکھیں گے۔ اور حضرت فیض کے لئے صحت و درازی عمر کی دعا بھی کریں گے۔

پیدا کہاں ہیں ایسے پراگندہ طبع لوگ

افسوس تم کو ”میر“ سے صحبت نہیں رہی

میر کا یہ شعر جناب فیض بخشا پوری پر صادق آتا ہے۔ اس نادروں روزگار مجموعہ کلام پر نقد و تبصرہ تو ناقدینِ کرام کا منصب ہے میں تو جناب فیض کا ایک قاری اور دعا گو ہوں، مجھے تو ہر شعر عزیز ہے۔ اپنی اس تحریر کو ان دو تازہ رباعیوں پر ختم کرتا ہوں:

ہیں غالب سندھ جاں نثار اردو
 کہتا ہے زمانہ دوست دار اردو
 غالب بھی جو ہوتے تو یہی فرماتے
 ”سرچشمہ فیض“ شاہکار اردو

اردو کا نشان ہیں فیض بخشا پوری
 شیدائے زباں ہیں فیض بخشا پوری
 کہتا ہے انہیں ایک جہاں غالب سندھ
 یکتائے زماں ہیں فیض بخشا پوری

راغب مراد آبادی

۵ جولائی ۱۹۸۹ء

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

صاحب کلیات

حرف تمہید

راقم الحروف کی طبیعت میں ملکہ شاعری قسام ازل نے ودیعت کی ہے جو بہ ہمہ مناسب روز ازل سے مائل بہ ادب و شعر و سخن رہی ہے۔ اور ایام طفلی ہی سے ولدادہ کوئے شعر و سخن رہا ہے۔ طبیعت کی موزونیت کا یہ عالم تھا کہ ۱۱-۱۲ سال کی عمر سے شعر گوئی کا آغاز کر دیا تھا۔ اشعار موزوں کرنے کی طرف رغبت و ارتقی کی حد تک تھی، کم عمری کا فطری تقاضا تھا کہ کلام میں پختگی نہیں تھی، اور اشعار روایتی انداز کے ہوتے تھے، نو جوانی کے ابتدائی منازل میں یعنی ۱۷-۱۸ سال کی عمر میں جب شعور میں پختگی آنے لگی تو فارسی، اردو اور سندھی کے باکمال شعرائے کرام کے کلام کے مطالعہ کی طرف طبیعت راغب ہوئی۔ چنانچہ اردو ادیب عالم و فاضل کے نصاب کی کتابوں اور ان سے متعلق دیگر ذخائر ادب کا بڑی جانفشانی سے شب و روز مطالعہ کرتا رہا۔ جوں جوں مطالعہ بڑھتا گیا ذہن کی گریں کھلتی گئیں اور اپنے ابتدائی کلام کی بے بضاعتی کا اندازہ ہوتا گیا۔ کثرت مطالعہ سے ایک مرحلہ ایسا آیا کہ مجھے اپنا وہ مرقوم کلام تک بندی یا محض الفاظ کا ذخیرہ معلوم ہونے لگا۔ اور میں نے اپنے اشعار کے ذخیرے کو نذر آتش کرنے اور شعر گوئی کے مشغلہ کو ترک کرنے کا فیصلہ کر لیا۔

شاعر ہیں۔ اور بندہ نے تلامذہ بلکہ شاگرد رشید ہیں اور قدردان دوست بھی ہیں۔ عزیزم عبدالکریم تاباں مالک مٹھی پرئیں ٹھنڈے و سٹھمے بھی شاعر رشید دوست اور قدردان ہیں۔ ان تینوں حضرات نے بندہ کا ہر قدم پر اور ہر دور میں ساتھ دیا۔ خداوند کریم ہر دوسرا میں انہیں جزاء عطا فرمائے۔

تاباں صاحب ابتداء میں سخن سرائی کرتے تھے اور بندہ سے اصلاح لیا کرتے تھے، ایک مشاعرے میں ذرا دیر سے پہنچے اور بغیر اصلاح لئے غزل سنائی۔ اس میں ایک شعر پر اہل نظر نے گرفت کی اور مجھ سے شکایت کی، میں نے تاباں صاحب کو شعر گوئی کی بجائے نثر نگاری کا مشورہ دیا۔ تاباں صاحب نے اسی روز سے نثر نگاری اور مصیقت کو اپنا شغل بنایا۔ وہ جیل آباد کے اخبار سے منسلک رہے اور نوشہرہ فیروز سے اپنا اخبار نکالا۔ چھ عرصہ ستمبر میں ایک اخبار سے منسلک رہے پھر روزنامہ ”مہراں“ سے منسلک ہو گئے۔

بندہ کی پہلی تین کتابیں بھی تاباں صاحب کی ذاتی کاوشوں اور مالی اعانت سے شائع ہوئیں۔ اور اب سرچشمہ فیض بھی انہی کی کاوشوں اور مالی اعانت سے شائع ہو رہی ہے۔

یہاں یہ امر قابل ذکر ہے کہ جام و مینا، سیو و ساغر، پیانہ و میخانہ، ساقی گل و بلبل، سرو سخن، ذرہ و صحر اور قطرہ و دریا وغیرہ وہ الفاظ ہیں جو بطور استعارہ استعمال ہوتے ہیں محبوب کی نازک بدنی پر یہ شعر ملاحظہ کریں:

گل چاک گریبان ہیں گل چہرہ سے
ہر برگ گل کو رشک ہے نازک بدنی سے

ہے کہ میری تمام اصنافِ سخن میں غزل ہی دارِ ملک نمایاں اور غالب ہے۔ حتیٰ ۔
 حمد و نعت میں بھی رنگِ تغزل نظر آتا ہے۔ غزل میں میری کاوش اس قدر تہی ہوئی
 گئی کہ میری ہر غزل معراجِ غزل ہے یہ خود ستائی نہیں بلکہ حق گوئی ہے۔ اردو زبان
 میں میر تقی میر، مرزا غالب اور علامہ اقبال نے غزل کی نزاکتوں اور رنگینیوں کو اس
 قدر کمال پر پہنچایا ہے کہ اردو زبان ایک عالم گیر زبان بن گئی۔ سندھی زبان میں بھی
 اچھے غزل گو شاعر گزرے ہیں لیکن غزل اس زبان میں ابھی اوجِ کمال کو نہیں پہنچی
 ہے۔ شاہ عبداللطیف بھٹائی کا طرزِ سخن اور ہے لیکن ان کا کلام نزاکتوں، نفاستوں
 اور باریکیوں کے علاوہ لطافت، فصاحت و بلاغت اور معنی آفرینی غرضِ غزل کے
 تمام لوازمات سے رنگا ہوا ہے۔ فارسی میں لسان الغیب خواجہ حافظ شیرازی اور امیر
 خسرو کے کلام بلاغت کا اعلیٰ نمونہ ہیں۔ یہ شعر شاید بے محل نہ ہو۔

جز قیس کوئی بھی نہ آیا بروئے کار

صحرا بہم تنگی چشمِ حسود تھا

راقم الحروف کا کلام آفاقی قدروں کا حامل ہے۔ انسان ذات و کائنات
 کے لئے ہے کسی خاص طبقے یا خطے کے لئے نہیں۔ اسی لئے بندہ نے کسی کی داد و
 بے داد سے سروکار نہیں رکھا۔ اور ہر چیز سے بے نیاز ہو کر بوستانِ سخن کی اپنے ہر
 قطرہ خونِ رگ جاں سے آبیاری کرتا رہا۔ ہر غنچہ گلستانِ ادب کی شگفتگی و شادابی
 کے لئے اپنا ہر سانس وقف کر دیا، گویا غنچہ گلستانِ ادب کو عالمِ شباب پر پہنچاتے
 پہنچاتے خود اپنا شباب قربان کر دیا۔ اور اب ناتوانیِ شباب پر ہے۔ غزل میں نئے
 اسلوب اور نئے طرز کا موجد ہوں۔ میری غزلوں کا اندازِ بیان اور طرزِ سخن عام طرز

سے یکسر جدا گانہ ہے۔ یہی وجہ ہے کہ ابتدائی دور میں دنیائے ادب میں بندہ کے خلاف ایک ہنگامہ کھڑا ہوا کہ یہ سندھی اور اردو میں فارسی اور عربی کے الفاظ بکثرت استعمال کرتا ہے اور تراکیب بھی فارسی و عربی ہیں۔ ان حضرات کو یہ علم نہیں کہ سندھی رسم الخط عربی میں ہے۔ عربی، فارسی، بلوچی اور سنسکرت وغیرہ کے الفاظ سے سندھی معرض وجود میں آئی ہے اور اردو عربی و فارسی الفاظ سے عالمی زبان بن گئی ہے۔ زبان کی وسعت کے لئے اردو اور سندھی زبان میں عربی و فارسی الفاظ و تراکیب یکساں استعمال کی جاتی ہیں۔

میں نے دریائے ادب کا رخ گنگ و جمن سے موڑ کر دجلہ و فرات کی طرف کر دیا ہے۔ سندھی، اردو و فارسی اور عربی زبانوں کو قریب سے قریب تر لانے کے لئے بندہ کی کوششیں بفضل خدا دانشوروں، اہل علم و ادب، ارباب شعور و فکر و نظر، صاحبان فہم و فراست و بصارت و بصیرت میں نہایت مقبول ہیں۔ البتہ کمیونسٹوں، ملحدوں اور مرتدوں کے لئے کلام درویش زہر ہلا بل ہے۔

اس سے پیشتر بندہ کی تین کتابیں شائع ہوئی ہیں۔ شعلہ عشق، خجندیہ فیض اور گنجینہ فیض۔ یہ تینوں کتابیں اب نایاب ہیں۔ سرچشمہ فیض اردو میں ہے اور بندہ کی چوتھی کتاب ہے جواب شائع ہو رہی ہے۔ خجندیہ فیض اور گنجینہ فیض میں جو اردو حصہ کلام تھا وہ بھی اس کتاب میں شامل کر لیا گیا ہے۔ فیض بے مراد کا حلقہ احباب و معتقدین بہت وسیع ہے لیکن یہ سعادت صرف سردار غلام سرور خان ڈوکی اور میر مہران خان قدا بھارانی ایم این اے ہی کو حاصل ہے کہ انہوں نے میری کتب کی اشاعت میں اعانت کی۔ میر مہران خان قدا بھارانی خود بھی ایک خوش گو

میں اپنی طبیعت پر اپنی ہی طرف سے عائد کردہ یہ پابندی زیادہ عرصہ
برقرار نہ رکھ سکا۔ ایک رات طبیعت اس قدر شعر گوئی کی طرف مائل ہوئی اور ایک
عالم بے خودی اور وجدانی کیفیت طاری ہوئی کہ عرش ذہن سے اشعار بارش کی
طرح برسنے لگے اور میں نے پھر ایک بار شعر گوئی کا آغاز کر دیا۔ لیکن وسعت
مطالعہ کی وجہ سے اب فکر میں پختگی اور اشعار میں روانی صاف عیاں تھی۔ رند بادہ
مست عرفاں نے یہ تھوڑا کیا کہ سب زلفِ فطرت ہاتھ میں ہے اور مئے عرفان
لبالب لب پر ہے۔

بقول بندہ کر خضر و سکندر و عطا چشمہ حیواں

یہ رند ابھی مست مئے ذات ہے ساقی

ہر چند کہ راقم الحروف نے بھی دخترِ رزکو باتھ نہیں اگایا، مہرِ بادۂ اللہ ہوتے
ہی بندہ ہر دم سرمست اور بے خود رہا۔ یہی بے خودی و سرمستی وجہ آگہی تھی جو
فطرت کی فیاضی کرتی ہے۔ دنیا و عقبی سے بے نیاز ہو کر یہ راز کھلا کہ حق ایک بحر
بے کراں ہے اور بندہ اس کا ایک قطرہ ہے۔ یہ قطرہ اس بحر بیکراں میں مل کر خود
بحر بے کراں ہو جائے گا۔ یہی میری منزلِ معراج اور معرفت ہے۔ معرفتِ الہی
کے اس درجہ پر بفصلِ خدا راقم کے اشعار میں بھی ایک انفرادیت رونما ہونے لگی
اور خلقِ خدا میں ان اشعار کا ایک مقام پیدا ہوا۔

یوں تو راقم الحروف نے ہر صنفِ سخن میں اشعار کہے ہیں: حمد، نعت، غزل،
نظم، قصیدہ، مرثیہ، مثنوی، رباعی اور قطعات وغیرہ۔ لیکن بندہ کی طبیعت میں جولانی
غزل گوئی ہی سے پیدا ہوئی ہے۔ اور غزل ہی تمام اصنافِ سخن کی شہنشاہ ہے۔ یہی

اب بلند آبی نکاتِ قافیہ پایا جاتا ہے تا کہ قارئین کو علم ہو جائے کہ شعر سے
ہتے ہیں اور آفاقی شعر کیسے ہوتے ہیں؟

شعر محض قافیہ پیمائی کا نام نہیں۔ صرف بحر و وزن میں درست ہو جانے سے
وہ شعر نہیں بن جاتا۔ شعر انسان کی مانند ہوتا ہے۔ معنی شعر کی جان ہے۔ الفاظ
شستہ و پختہ و برجستہ شعر کا جسم، استعارہ و کنایہ شعر کا لباس، تشبیہ بدیع اس کا غارہ،
فصاحت و بلاغت اس کی آرائش و زیب و زینت، صنائع بدائع ان کے حسن دل
افروز کی مقناطیسی تاثیر ہے، محاکات الفاظ کا کیمرہ ہے جو کسی کی متحرک تصویر کھینچ
لیتا ہے۔ شعر میں تناسب لفظی و معنوی ربط و ضبط نشست الفاظ اور حسن بندش کا ہونا
لازمی ہے۔ شعر کو فاضل الفاظ ست کر دیتے ہیں ان تمام مذکورہ صفات کے ساتھ
ہی ساتھ شعر میں خیال ہائے بلند اور معانی ہائے نازک کا ہونا بھی ضروری ہے۔
شعر میں الفاظ قلیل اور معانی کثیر ہوں۔ آمد و آمد میں فرق یہ ہے کہ آمد تیر و نشتر کا
کام کرتا ہے اور آمد کا شعر لطف سے خالی اور معانی محض پر مدار رکھتا ہے۔ سہل ممتنع
وہ چیز ہے کہ سننے والے کے بہ آسانی دل نشین ہو جائے۔ اور کوئی کہنے کی کوشش
کرے تو نہایت دشوار ہو۔ بندہ کے کلام میں اکثر سہل ممتنع کی رعایت موجود
ہے۔ اس کے علاوہ بندہ کے کلام میں رنگ تصوف گہرا نظر آئے گا۔ اس کے معانی
کے بحر بے کراں میں کوئی غواص جتنی گہرائی میں غوطہ زن ہوگا اتنے ہی گوہر
دستیاب ہوں گے۔ آفاقی شاعر وہی ہو سکتا ہے جو یا تو علم و ہوش رکھتا ہو یا پھر علم
عروض، علم نحو، علم بیان، علم بدیع اور علم معانی پر دسترس رکھتا۔ نقاد بھی وہی ہو سکتا ہے
جو مذکورہ بالا علوم کا حامل ہو۔

راقم الحروف نے اپنے کلام کے ذریعہ علم و ادب اور شعر و سخن کے ساتھ ساتھ ملک و ملت اور اسلام کی خدمت کی کوشش کی ہے۔ ۲۸ سال تک جمعیت الشعراء سندھ کا نائب صدر اقل رہا ہے۔ مخدوم طالب المولیٰ جمعیت کے صدر رہے ہیں۔ اس درویش کو قدر شناس اور نکتہ ور شعراء کرام نے شہنشاہ تغزل اور غالب سندھ کے القاب سے نوازا ہے۔ لیکن اس پر ناز نہیں۔ خدمات پر ضرور ہے بندہ کو شمس الدین بلبل کا پہلا ایوارڈ شاہ لطیف ادبی کانفرنس تنظیم فکر و نظر سکھر اور چوتھا صد ارقی ایوارڈ اسلام آباد میں حاصل ہوا۔

طوالت کے خوف سے قصہ منقطع کرتا ہوں لیکن خاطر قارئین بھی ملحوظ ہے اس کو رقم کرنا ناگزیر ہے۔ بقول بندہ:

کو تاہ کردیا قد روز حساب کو

قصہ دراز ہو گیا زلف دراز کا

عصر حاضر میں شاعروں نے شاعری و سخنوری کو بہت خراب کیا ہے پھر شعر و سخن اور علم و ادب کا ستیاناس کرنے والوں کو داد دینے والے وہ ہیں جو سرتاسر شعرو سخن سے نابلد و نا آشنا ہیں کبھی آزاد نظم کا ڈھونگ رچائے ہوئے کبھی نثری نظم کا شور مچائے ہوئے ہیں۔ حالانکہ آزاد اور نظم دو متضاد الفاظ ہیں۔ نظم کے معنی بستگی ہے اور آزاد آزاد ہے۔ کوئی دیوانہ ہی کہے گا کہ یہ آزاد قیدی ہے۔ پھر نثری نظم کا شور اللہ اللہ نثر نثر ہے نظم نظم ہے۔ جیسے نظم کی اصناف ہیں ایسے ہی نثر کی بھی اقسام ہیں۔ نثر مرجز نثر مسجع نثر مقفی نثر رنگین اور نثر عاری مذکورہ چاروں اقسام کی نثروں کو کوئی جانتا ہوا اور ان میں کوئی تحریر کرے تو نظم سے بھی زیادہ لطف دیتے ہیں، یہ

قد مادتاخرین کے مستند قوانین ہیں۔

آخر میں دعا پر اختتام کرتا ہوں کہ خداوند کریم بطفیل حضور سرور کائنات و
فرمودات ﷺ کتاب سرچشمہ فیض کو از روئے نام سرچشمہ فیض ثابِت
فرمائے اور مقبول خاص و عام کرے۔ آمین ثم آمین۔

سرگرمِ سخن فیضِ شہنشاہ تغزل
اندازِ بیاں اور ہے اور رنگِ جدا ہے

درویشِ خدامت

فیضِ بخشا پوری

ڈومبکی ہاؤس جیکب آباد

غالب سنڌ حضرت فيض بخشا پوري ۽ ڊاڪٽر عابد لغاري جي يادگار تصوير

نالو : صاحب خان ميراڻي

ولد : بهادر علي

ادبي نالو : سورھ ميراڻي

جنم : 08.04.1975

جنم هنڌ : ڳوٺ ڪپڙو، تعلقو
رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.

حال ائڊريس : غريب آباد محلہ
نئون ديرو، تعلقو رتوديرو.

تعليم : M.A سنڌي

ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

اڻ ڇپيل ڪتاب

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990 ع

سائر سھس گجن (شاعري) 2021 ع

برھ منجھارا بوند (شاعري) 2022 ع

صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) اڻ مڪمل

موبائل نمبر : 3919786 – 0344

0300 – 3404488

اي ميل : sahibkhanmirani0@gmail.com

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488